

DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.i.2022.2>

V JENSKÉ REFLEXIE

AOS

vedecký časopis

AOS

ROČNÍK XVII.
ČÍSLO 2/2022

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

**Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika**

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÝ VEDECKÝ ČASOPIS

**ROČNÍK XVII.
ČÍSLO 2/2022**

**AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ**

Edičná rada / Editorial board

Predseda vedeckého výboru / Chairman:

doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Tajomník vedeckého výboru / Secretary

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Členovia / Members

doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc.

Rektor AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

generál Ing. Daniel ZMEKO

Náčelník Generálneho štábu OS SR, Bratislava

genmjr. Ing. Ivan PACH

Veliteľ PS OS SR

genmjr. Ing. Róbert TÓTH

Veliteľ VzS OS SR

brig. gen. Bc. Ing. Branislav BENKA

Veliteľ VeŠŠO OS SR

brig. gen. prof. RNDr. Zuzana KROČOVÁ, Ph.D.

Rektor Univerzity obrany, Brno, ČR

plk. Ing. Jan DROZD, Ph.D.

Dekan fakulty vojenského leadershipu, Univerzity obrany, Brno, ČR

Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc.

Vasil Levski" National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Comandor conf. univ. dr. Marius ȘERBESZKI

Air Force Academy "Henri Coandă", Brașov, Romania

BG Prof.Eng. Ghiță BARSAN, PhD.

Commandant(Rektor) "Nicolae Balcescu" Land Forces Academy, Sibiu, Romania

Prof. Dr. Iztok PODBREGAR

Dean Faculty of Organizational Sciences, University of Maribor, Slovenija

Assoc. Prof. Marijana MUSLADIN, Ph.D.

University of Dubrovnik, Department of Mass Media Communication, Dubrovnik, Croatia.

Prof. John M. NOMIKOS, PhD.

Director of Research Institute for European and American Studies (RIEAS), Athens, Greece

Dr. Vasko STAMEVSKI Ph.D.

International Slavic University "Gavrilo Romanovich Derzhavin", North Macedonia

Prof. Darko TRIFUNOVIĆ, PhD.

University of Belgrade, Serbia

COL Assoc. Prof. Dariusz MAJCHRZAK

Vice-Rector, War Studies University, Warsaw, Poland

COL Assoc. Prof. Tomasz JAŁOWIEC

Dean, Faculty of Management and Command, War Studies University, Warsaw, Poland

Assoc. Prof. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI

Military University of Land Forces, Wrocław, PL

COL. prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, CSc.

University of Public Service, Budapest, MR

BG Dr. Árpád POHL

Dean, Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

Dr.h.c prof. Ing. Miroslav KELEMEN, DrSc., MBA, LL.M.

Technická univerzita v Košiciach, Košice

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru, Bratislava

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav LIŠKA, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

mjr. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Redakcia / Editorial staff:

Technický editor: Ing. Dušan SALÁK

Členovia redakcie: Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.; mjr. Ing. Miroslav MUŠINKA;

Korektor v AJ: Mgr. Katarína HOLOŠOVÁ

Časopis je indexovaný v databáze ERIHPLUS, DOAJ

ISSN 1336-9202

Adresa redakcie / Editorial Board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

tel. +421 960 423524, +421 960 422620

e-mail redakcie / e-mail board: lubomir.belan@aos.sk; ivan.majchut@aos.sk

Recenzovaný vedecký časopis Vojenské reflexie bol založený v roku 2006, je vydávaný Akadémiou ozbrojených síl, ktorá je štátnou vojenskou vysokou školou s dlhodobou tradíciou vedeckého skúmania na poli bezpečnosti, obrany a vojenstva. V súčasnosti spolupracuje s partnermi z vojenských a civilných univerzít a ďalších renomovaných odborných pracovísk zo Slovenskej republiky ale i zo zahraničia.

Časopis Vojenské reflexie je určený pre prispievateľov a čitateľov z bezpečnostnej komunity, príslušníkov ozbrojených síl, akademických pracovníkov, študentov a ďalších záujemcov zo Slovenskej republiky i zo zahraničia, ktorí sa venujú oblastiam:

- **bezpečnostné a strategické štúdie,**
- **operačné umenie a taktika,**
- **ekonomika a manažment obranných zdrojov,**
- **spoločenské, humanitné a sociálne vedy,**
- **politické vedy a medzinárodné vzťahy,**
- **vojenské technológie a technologické štúdie,**
- **vojenská a policajná teória a prax,**
- **celoživotné a kariérne vzdelávanie.**

Názory a postoje prezentované v publikovaných článkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu. Zodpovedajú za nich autori. Časopis Vojenské reflexie od autorov nevyberá publikačné ani žiadne iné poplatky.

Články sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku a anglickom jazyku. Sú recenzované.

Časopis vychádza v elektronickej forme na internetovej adrese: vr.aos.sk:

- **dvakrát ročne v SJ a ČJ**, vždy v júni a v decembri kalendárneho roka,

- **jedenkrát ročne v AJ** vždy v decembri kalendárneho roka.

Časopis Vojenské reflexie je časopis s otvoreným prístupom, to znamená, že celý obsah je k dispozícii čitateľovi alebo inštitúcií bezplatne. Čitatelia môžu čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, alebo odkazovať na plné texty článku alebo ich používať pre akýkoľvek iný zákonný účel bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa alebo autora. Užívateľia môžu kopírovať, distribuovať materiály a vychádzať z nich, pokiaľ citujú zdroj.

Časopis **Vojenské reflexie** používa pri recenzovaných článkoch aj ostatných textoch, ktoré publikuje, licenciu [Creative Commons - Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/). Spolu s odovzdaním príspevku do redakcie časopisu autor súhlasí s použitím licencie CC BY 4.0 vo svojej práci. Autor udeľuje časopisu Vojenské reflexie právo prvého publikovania. Copyright vydavateľ ponecháva autorom. Autori súteda oprávnení zverejniť svoju štúdiu na svojej webstránke, na akademických sociálnych sieťach alebo ju zviditeľniť iným spôsobom.

The peer-reviewed journal Vojenské reflexie was established in 2006 and is issued by the Armed Forces Academy, which is a state military university with a long history of **scientific research in the field of security, defence and the military**. At present, the academy cooperates with partners from military and civilian universities and other renowned specialized institutions from the Slovak Republic as well as from abroad.

The journal Vojenské reflexie is intended for contributors and readers from the security community, members of the armed forces, academic teachers, students and other readers interested in the following:

- **security and strategic studies,**
- **operational art and tactics,**
- **economy and management of defence resources,**
- **social studies and humanities,**
- **political science and international affairs,**
- **military technologies and technological studies,**
- **military and police theory and practice,**
- **lifelong and career education.**

Opinions and attitudes presented in the articles do not necessarily have to be in accordance with the opinion of the editor and the editorial board of the journal. They are the sole responsibility of their authors. The journal does not charge article processing or any other charges.

The articles are published in Slovak, Czech and English language. The articles are peer-reviewed. The journal Vojenské reflexie is published in electronic format on its website: vr.aos.sk :

- **Twice a year in Slovak and Czech language,** always in June and December
- **Once a year in English,** always in December.

Vojenské reflexie is a journal with open access, which means that the whole content is available for the readers or institutions for free. The readers may read, download, copy, distribute, print or refer to the texts of the articles or use them for any purpose without the consent of the authors or editor. The readers may copy, distribute and refer to the articles when citing the source.

Regarding the peer-reviewed articles and other published texts, **Vojenské reflexie** uses the Creative Commons - Attribution 4.0 license. By submitting the article the author agrees with the use of CC BY 4.0 license. The author grants the journal the right to first publication of the work. Copyrights are granted to the authors. Thus, the authors are granted the right to publish their work on their website, on academic social sites or to raise its profile in other ways.

Recenzenti / Reviewers

doc. Ing. Ivo Pikner, PhD,
mjr. Ing. Ján Ivan PhD.
*Univerzita obrany,
Brno*

prof. Ing. Pavel Nečas, PhD.
*Univerzita Mateja Bela,
Banská Bystrica*

doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc.
*Akadémia policajného zboru
Bratislava*

plk. Ing. Pavol Barančík
*Základňa výcviku a mobilizačného doplňovania OS SR
Martin*

plk. Mgr. Viktor Sabo, PhD.
Ústredie ekumenickej pastoračnej služby v OS a OZ SR

Ing. Ing. Štefan Rakús
*Úrad centrálnej logistiky, GŠ OS SR
Bratislava*

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.,
doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.,
doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD.,
doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.,
doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.,
mjr. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.,
mjr. Ing. Jaroslav KOMPAN, PhD.,
PhDr. Soňa ŠROBÁROVÁ, PhD., MBA,
PhDr. Marek GREJTÁK.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

OBSAH

CONTENTS

Ladislav **HOFREITER**

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ OCHRANY „MÄKKÝCH CIEĽOV“ _____ 8

Radoslav **IVANČÍK**O EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ INTEGRÁCII V KONTEXTE PRÍSTUPU MALÝCH
ČLENSKÝCH ŠTÁTOV EURÓPSKEJ ÚNIE K NEJ _____ 28Iveta **NOVOTNÁ**O NIEKTORÝCH ASPEKTOCH SPOLOČNEJ ZAHRANIČNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY
EURÓPSKEJ ÚNIE _____ 48Pavel **ZAHRADNÍČEK,**Luděk **RAK,**Jan **ZEZULA**

BUDOUCÍ PROSTŘEDÍ A ROBOTICKÉ AUTONOMNÍ SYSTÉMY _____ 56

Dušan **HRNČIAR**

VZDELÁVANIE V OBLASTI INTEGROVANÉHO INFORMAČNÉHO SYSTÉMU _____ 73

Ivan **BYSTRIANSKY**

BOJOVÝ POTENCIÁL A BOJOVÁ SILA _____ 86

Michal **VAJDA**Tomáš **DEMETER**ZASTRIELANIE A OPRAVOVANIE ÚČINNEJ STREĽBY DELOSTRELECTVA V SÚLADE SO
ŠTANDARDAMI NATO V PODMIENKACH OS SR - SPRACOVANIE PRAVOUHLÝCH OPRÁV
NA MIESTE RIADENIA PAĽBY _____ 107Michaela **ŠIMONOVÁ**SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY
– VYMEDZENIE A PREHĽAD POSKYTNUTÝCH DÁVOK SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA
V ROKOCH 2019 - 2021 _____ 118Tomáš **HUĎA**KAUZA NEHCENÉHO VOJENSKÉHO BISKUPA BOMBERU V KOREŠPONDENCII MEDZI
SVÄTOU STOLICOU A APOŠTOLSKOU NUNCIATÚROU V PRAHE _____ 134

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ OCHRANY „MÄKKÝCH CIEĽOV“

THEORETICAL-METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE SOFT TARGETS PROTECTION

Ladislav HOFREITER

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 13. 10. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

Over the last few years, the number of terrorist attacks in Europe has increased considerably, causing considerable tension and nervousness. Not only in Europe, but also around the world, terrorist attacks and other violent crimes are increasingly concentrated around targets that are easy to access and characterized by a high concentration of people and a relatively low level of protection – soft targets. In this article, we will present methods of identifying factors that affect the protection of soft targets. We will use mind mapping to identify an attacker, as well as conditions for attacking soft targets. We will also present possible concepts of soft targets protection.

KEYWORDS

Soft target, qualitative methods, assumptions and conditions of attack, concepts of protection

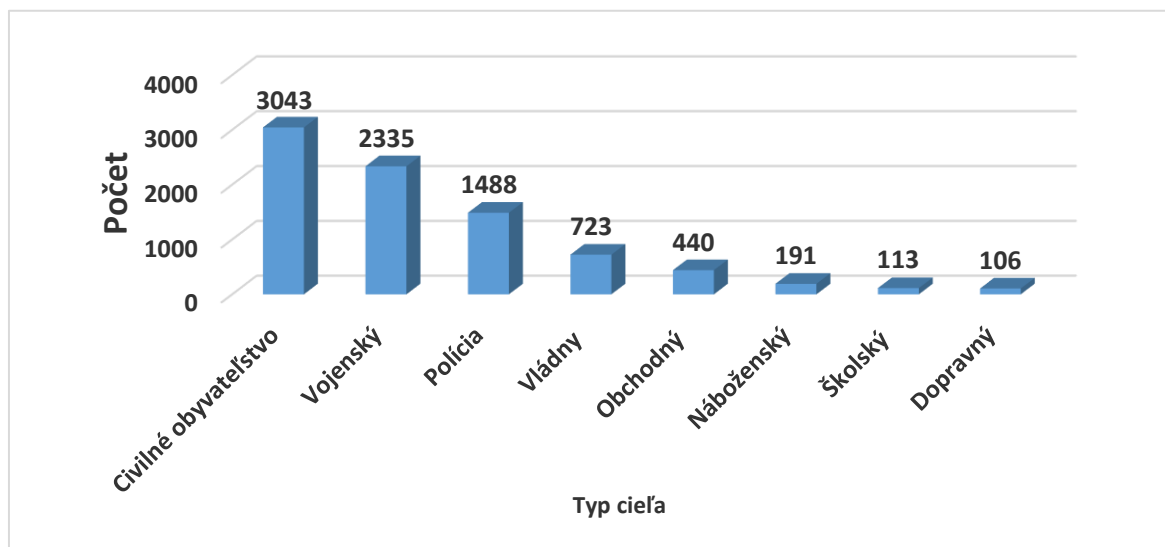

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Bezpečnosť je základná ľudská potreba. Jeho význam a hodnota narastá, keď sa prejavujú nové bezpečnostné výzvy a hrozby. Keď Ulrich Beck nazval túto spoločnosť rizikovou spoločnosťou (Beck, 1986), mal na mysli predovšetkým riziká vyplývajúce z katastrof spojených s modernizáciou spoločnosti, z rozvojom technológií a ich vplyvu na životné prostredie. Spektrum súčasných hrozieb a rizík, ktoré vyvolávajú v ľuďoch strach, je širšie. Útoky na objekty a priestory s hromadným výskytom osôb sa stali novým typom hrozieb, ovplyvňujúcim mieru a efekt bezpečnostných rizík. Najväčším ohrozením pre človeka sa tak stal človek s iným hodnotovým systémom, s iným videním sveta, človek frustrovaný z nemožnosti uspokojiť svoje potreby, človek vzdorujúci, protestujúci. Ako cieľ na prezentovanie svojej nespokojnosti si vyberá tých najzraniteľnejších – ľudí, ktorí nakupujú, cestujú alebo sa zabávajú. Terčom ich útokov sú spravidla ľahko dostupné a tým

aj zraniteľné objekty s hromadným výskytom ľudí, čím dosahujú mimoriadne vysoký efekt svojho konania.

Graf 1 Vybrané ciele teroristických útokov na svete v roku 2020.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa [statista.com/statistics](https://www.statista.com/statistics)

V posledných rokoch pribúdali vo svete útoky na ciele, ktoré sa vyznačovali obmedzenou ochranou. Teroristi a iní zločinci čoraz častejšie útočia na nechránené objekty a miesta, kde sa zhromažďujú ľudia, bez ohľadu na to, či ide o politickú, náboženskú alebo inú symbolickú zámienku (obr.1). Útoky v Paríži, Bruseli, Barcelone, Nice, Manchestri, Štrasburgu, Štokholme či Berlíne sú typickými útokmi na mäkké ciele (Hofreiter, Kubíková, 2020). Tieto príklady ukazujú, že viac ako kedykoľvek predtým, je potrebné riešiť bezpečnosť ľudí na otvorených priestranstvách alebo vo voľne dostupných objektoch. Priamo to súvisí s jedným z pilierov koncepcie ľudskej bezpečnosti, t. j. zabezpečiť, aby boli ľudia zbavení strachu, že sa stanú kdekoľvek a kedykoľvek cieľom a obeťou útoku. To znamená vyriešiť problém ochrany takzvaných „mäkkých cieľov“.¹ Kľúčová otázka znie: je možné takéto typ cieľov ochrániť? Odpoveď na túto otázku je veľmi ťažká a komplikovaná.

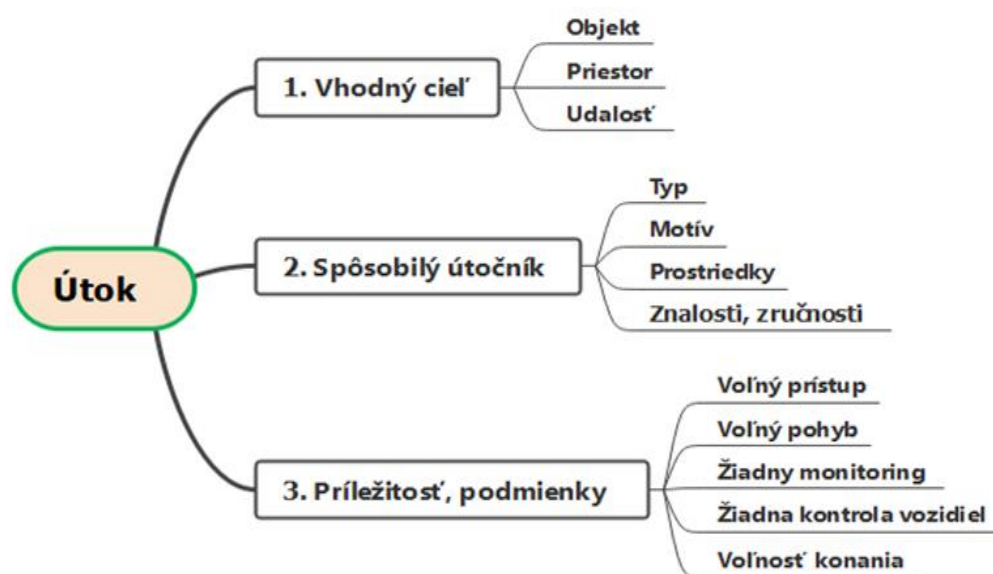
1 METÓDY

Teoretický prístup k ochrane tzv. mäkkých cieľov je založený na objasnení nasledujúcich otázok (Hofreiter, 2015):

¹ V bezpečnostnej komunite je tento pojem všeobecne známy a jeho opozitom je pojem „tvrdý cieľ“ (Hard Target), ktorým sa označujú ciele, resp. objekty, ktoré sú dobre chránené a strážené, napr. niektoré vládne objekty, štátne objekty, vojenské objekty, objekty ďalších bezpečnostných zložiek, ale i medzinárodné summity, stretnutia štátnikov, alebo i niektoré dobre chránené či strážené neštátne či komerčné objekty. (Kalvach, 2016; UN 2022: Protecting vulnerable targets from terrorist attacks,...)

- ČO treba chrániť, KTO je objektom ochrany?
- Pred ČÍM, pred KÝM treba objekt chrániť?
- AKO bude ohrozený objekt?
- AKO objekt chrániť?

Grafické vyjadrenie postupu riešenia problému je na obrázku 1.

Obrázok 1 Myšlienková mapa identifikácie podmienok útoku na mäkký cieľ.

Zdroj: vlastné spracovanie

Základom ochrany mäkkých cieľov je jasný popis predmetu ochrany. Optimálne metódy na objasnenie tohto aspektu sú klasifikačná analýza a metóda myšlienkovkej mapy. Použitím klasifikačnej analýzy identifikujeme na základe charakteristických znakov a vlastností možné objekty útokov a tým aj objekty ochrany (Hofreiter, Zvaková, 2019). Myšlienková mapa je vysoko efektívna metóda, ktorá je ideálna na identifikáciu štruktúry objektov, ktoré môžu byť cieľom útoku.

Druhý aspekt spočíva v objasnení faktorov, príčin a podmienok, ktoré umožňujú útok na mäkký cieľ. Metódu kauzálnej analýzy použijeme na identifikáciu príčin útoku, metódu eliminačnej indukcie použijeme na identifikovanie a vyčlenenie tých príčin, okolností a podmienok, ktoré sú nevyhnutné na uskutočnenie útoku na mäkký cieľ. V tejto súvislosti použijeme aj produkčné pravidlá (Popper, Kelemen, 1989) a Booleovskú logiku, ako aj fuzzy logiku (Hofreiter, Zvaková, 2019).

Cieľom identifikácie možného spôsobu útoku na mäkký cieľ je odhaliť vzťah medzi typmi útočníka, jeho motívom, úmyslom a prostriedkami použitými na útok. Na vyriešenie

tohto problému použijeme metódu morfolologickej analýzy. Morfológická analýza je nekvantifikovaná, heuristická metóda na štruktúrovanie a analýzu súboru vzťahov vo viacrozmerom, nekvantifikovateľnom komplexnom probléme (Hofreiter, 2019).

Na základe znalosti typu cieľa a pravdepodobného spôsobu útoku použijeme indukčnú metódu na predstavenie možných koncepcií ochrany mäkkého cieľa.

Teoretickými východiskami riešenia problému ochrany mäkkých cieľov bola obsahová analýza literárnych zdrojov, ktorých prehľad je uvedený v zozname bibliografických odkazov.

2 VÝSLEDKY

2.1 Popis objektu ochrany

Za objekt ochrany budeme považovať „mäkký cieľ“. V súčasnosti neexistuje jednotná definícia takýchto cieľov, avšak vo všeobecnosti sa jedná o nedostatočne chránené civilné objekty, v ktorých sa zhromažďuje veľké množstvo ľudí. Vzhľadom na uvedené sa často stretávame aj s označením „miesta hromadného výskytu osôb“ (places of mass gathering) (National Guidelines for the Protection..., 2011). Miesta hromadného výskytu osôb sú potenciálnymi cieľmi teroristických útokov, najmä vo väčších mestách. Spravidla sú to otvorené priestranstvá alebo uzavreté priestory, či prostredia s vysokou koncentráciou ľudí, ako sú napr. verejné zhromaždenia, nákupné centrá, športové štadióny, bary, kluby, ktoré sú ľahko prístupné verejnosti. Tieto priestory sú príťažlivým cieľom pre útočníkov, pretože, sú ľahko prístupné a ponúkajú šancu na dosiahnutie úspechu pri útoku.

Je dôležité si tiež uvedomiť, že o vymedzení mäkkých cieľov hovoríme iba v spojitosti s teroristickými alebo násilnými útokmi, voči ktorým nie sú jednotlivé objekty alebo priestory dostatočne chránené. Neznamená to teda, že nie sú dobre chránené voči iným hrozbám (napríklad majetková trestná činnosť) a často disponujú rôznymi kvalitnými prvkami ochrany ako sú napr. kamerový systém, poplachové zabezpečovacie a tiesňové systémy či fyzická ochrana (napríklad obchodné centrá).

Prístupy k definovaniu tzv. mäkkých cieľov možno vnímať z rôznych perspektív. Vo vojenstve sa za mäkký cieľ pokladá všetko, čo sa dá zničiť guľometmi, puškami alebo trieštivo-trhavými granátmi.

V stavebníctve pod týmto pojmom chápu stavby a budovy, ktoré treba chrániť a spevniť a záchranári – ako hasiči si nemyslia, že mäkké ciele sú spojené len s útokmi, ale uvažujú aj o haváriách s možnosťou úniku nebezpečnej látky, meteorologických vplyvov, požiaroch a pod. (Hofreiter, Kubíková, 2017).

Bezpečnostná komunita vníma ako objekt ochrany ľudí a ich životy, ktoré môžu byť ohrozené. Mäkké ciele sú definované len v súvislosti s teroristickými alebo násilnými útokmi,

proti objektom a priestorom, ktoré nie sú dostatočne chránené (Karlos, Larcher, Solomos, 2018).

Ministerstvo vnútornej bezpečnosti USA uvádza, že mäkké ciele (Soft Target) , ako sú športoviská, nákupné strediská, školy a dopravné systémy sú miesta, ktoré sú ľahko dostupné veľkému počtu ľudí a ktorých zavedené bezpečnostné a ochranné opatrenia sú obmedzené alebo žiadne, a preto sú zraniteľné voči útokom (US Department, 2018).

Jenifer Hasterman uvádza, že mäkké ciele sú akékoľvek miesto, ktoré nie je dobre chránené alebo opevnené, takže je obzvlášť zraniteľné voči útoku (Hesterman, 2015). V kontexte terorizmu sa môžu za mäkké ciele označovať oblasti, kde sa voľne pohybuje veľké množstvo ľudí a je tam toľko aktivity, že zabezpečiť kontrolovaný tok davu je značne náročné.

Podľa anglických Oxford Living Dictionaries mäkký cieľ (Soft Target) je osoba alebo vec, ktorá je relatívne nechránená alebo zraniteľná, najmä voči vojenskému alebo teroristickému útoku (Definition... 2017)

Podľa Travel Security Handbook je mäkkým cieľom osoba, ktorá je v dôsledku svojho konania a/alebo nedostatku vhodných ochranných opatrení vydaná na milosť a nemilosť existujúcim rizikám, a preto predstavuje ľahký cieľ.

Ako mäkké ciele sú tiež uvádzané civilné miesta, kde sa zhromažďujú ľudia vo veľkom počte (napr. verejné priestranstvá, nemocnice, školy, športové arény, kultúrne centrá, kaviarne a reštaurácie, nákupné centrá a dopravné uzly). Tieto miesta sú svojou povahou zraniteľné a je ťažké ich chrániť a vyznačujú sa vysokou pravdepodobnosťou hromadných obetí v prípade teroristického útoku. Z týchto dôvodov sú teroristami zvýhodňované. (Jurčák,V., Sasarák, L., 2019).

Ako uvádza Kalvach, aj keď neexistuje oficiálna definícia pojmu „mäkké ciele“, v bezpečnostných kruhoch sa tento termín používa na označenia miest s vysokou koncentráciou ľudí a nízkym stupňom ochrany pred útokmi, čo vytvára atraktívny cieľ, hlavne pre teroristov (Kalvach, 2016).

Vo všeobecnosti môžeme mäkké ciele ako objekty ochrany charakterizovať a opísať takto:

- sú to objekty a miesta s hromadným výskytom ľudí,
- kontrola vstupu a pohybu osôb je sťažená alebo nemožná,
- sú relatívne nechránené, a preto zraniteľné.

V kontexte uvedených atribútov mäkký cieľ znamená ľahký cieľ útoku. Minimálna ochrana a vysoký počet ľudí na jednom mieste zvyšuje ich atraktivitu a záujem útočníkov. Pri výbere budúceho cieľa útoku preto zavážia také kritériá, ako napr. ľahký a nepozorovaný prístup (cieľ je dostupný), významnosť cieľa, mediálna pozornosť, slabá ochrana či vysoká

symbolická hodnota. Takýmto kritériám vyhovujú objekty, priestory a podujatia s veľkým výskytom osôb.

2.2 Identifikácia faktorov a podmienok útoku

V tejto fáze analýz potrebujeme identifikovať faktory, ktoré sú potrebné na rozhodnutie o potrebe ochrany. To znamená, že musíme identifikovať čo sa môže stať, prečo a ako sa to môže stať. Identifikujeme, ktoré faktory primárne určujú útok na objekt. Udalosť, ktorá má potenciál ohroziť mäkký cieľ, je vonkajší útok. Útok je nepriateľský násilný čin proti objektu s úmyslom zabiť, zničiť a vyvolať strach. Podľa teórie „čiernej labute“ (Black Swan theory) je útok na mäkký cieľ udalosťou s nasledujúcimi tromi atribútmi:

- je neočakávaný, prekvapivý,
- má mimoriadne negatívny vplyv na verejnú morálku,
- po útoku je možné objasniť jeho príčiny a spôsob vykonania.

Pri uvažovaní o možnosti útoku na mäkký cieľ budeme vychádzať z produkčného pravidla, ktoré môžeme rozdeliť na dve časti (Popper, Kelemen, 1989):

- predpokladovú, situačnú (*ancendent*),
- dôsledkovú, akčnú (*konzekvent*),

čo môžeme vyjadriť zápisom:

$$AK \text{ (je splnená) predpokladová časť, TAK (platí) dôsledková časť.} \quad (1)$$

Predpokladová časť produkčného pravidla vyjadruje predpoklady, ktoré ak sú splnené, platí aj dôsledková časť. Platnosť dôsledku pri splnených predpokladoch nemá vo všeobecnosti kategorickú povahu, ale len určitú vierohodnosť.

V súvislosti s predmetom skúmania môžeme za predpoklady útoku (Ú) na mäkký cieľ považovať (Hofreiter, 2015):

- vhodný cieľ (VC),
- spôsobilý útočník, ktorý má motív a spôsobilosti vykonať útok (SÚ),
- priaznivé podmienky (príležitosť) na útok (PP).

Na základe identifikovaných predpokladov môžeme produkčné pravidlo (1) zapísať v tvare:

$$Ak VC \wedge SÚ \wedge PP Tak Ú \quad (2)$$

Produkčné pravidlo (2) vyjadruje, že podmienkou, aby došlo k útoku na mäkký cieľ, musia nevyhnutne byť súčasne splnené všetky tri predpoklady – vhodný cieľ, spôsobilý útočník a príležitosť, resp. vhodné podmienky.

Vzhľadom na kritériá uvedené v kapitole 2.1, budeme za **vhodné ciele** považovať:

a. Objekty:

- komerčné objekty: obchodné objekty, nákupné centrá, obchodné komplexy,
- školy a školské zariadenia, posluchárne vysokých škôl,
- športové objekty , napr. plavárne, športové haly,
- kultúrne objekty, napr. divadlá, kiná, múzeá, galérie,
- cirkevné objekty, napr. kostoly, pútnické miesta , cirkevné pamiatky ap.
- dopravné objekty, ako napr. železničné stanice, stanice podzemných dráh, letiskové terminály, prístavy,
- zábavné objekty, napr. bary, diskotéky, kluby, koncertné sály ap.

b. Priestory. Medzi priestory spĺňajúce podmienky na klasifikovanie ako mäkkých cieľov môžeme zaradiť:

- mestské centrá,
- námestia,
- pešie zóny,
- bulváre,
- parky,
- tržnice ap.

c. Udalosti, ktoré môžu priťahovať pozornosť útočníkov, a z toho dôvodu môžu byť klasifikované ako mäkké ciele, sú najmä:

- verejné masové zhromaždenia , sprievody, demonštrácie,
- náboženské akcie, púte,
- športové masové akcie,
- veľké koncerty ap.

Každý z týchto objektov a/alebo priestorov spĺňa podmienku súčasného výskytu veľkého počtu osôb a minimálnych alebo žiadnych ochranných opatrení na zamedzenie ohrozenia osôb násilnými útokmi.

Dôležitým predpokladom, aby došlo k útoku na mäkký cieľ je existencia spôsobilého útočníka, teda niekoho (osoby, skupiny), kto chce (má motív), má zámer a vie (má spôsobilosti, zručnosti) (Hofreiter,2015).

Nositeľom tohto typu hrozby sú najčastejšie teroristi, a to buď v skupine alebo jednotlivci, ktorí sú členmi teroristickej skupiny. Potom sú to tzv. „osamelí vlci“, útočníci bez priameho prepojenia na akúkoľvek teroristickú skupinu. Napriek ich neexistujúcemu prepojeniu sa páchatelia verejne hlásia k takýmto skupinám a často konajú v ich mene. Rozdiel medzi členom teroristickej skupiny a osamelým vlkom spočíva často aj v ich motivácií. V zásade však platí, že osamelí vlci sa vyznačujú nepredvídateľnosťou konania a ich ciele sú vyberané často celkom náhodné, čo sťažuje aj prácu bezpečnostných zložiek v procese odhaľovania útokov.

Spôsobilosť útočníka (SÚ) uskutočniť útok na mäkký cieľ môžeme hodnotiť podľa nasledujúcich činiteľov (Hofreiter,2015):

- motívu, zámeru útoku (M),
- možnosť získania vhodného prostriedku útoku (VP),
- znalosti a zručnosti v použití prostriedku, nástroja útoku (Z).

Motívy, pohnútky konania útočníkov môžu byť:

- Politické, ako snaha zmeniť politický systém, získať moc, alebo zdiskreditovať vládnucu politickú reprezentáciu (M1),
- Ideologické, vyvolané úsilím presadiť určitú ideológiu alebo eliminovať, likvidovať zástancov inej ideológie (M2).
- Rasové, vyvolané nenávisťou voči iným z dôvodov ako je rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, štátna príslušnosť alebo národnostný či etnický pôvod (M3).
- Náboženské, majúce korene vo fundamentalizme a v presadzovaní určitého náboženstva ako určujúceho činiteľa verejného a politického života, nezmieriteľnosťou k iným náboženstvám alebo porušovateľom daných náboženských noriem a pravidiel (M4),
- Osobné, vyvolané krivdou, patologickou nenávisťou, pomstou za skutočné alebo domnelé krivdy, (M5).
- Iné, ako napr. potreba zabíjať, alebo len konanie v afekte, bez predchádzajúcej prípravy, resp. ako dôsledok psychickej poruchy (Mn).

Existenciu, resp. vierohodnosť relevantného motívu môžeme vyjadriť použitím produkčného pravidla spojeného s fuzzy logikou (vzorec 3).

$$Ak(M1 = 1) \vee (M2 = 1) \vee (M3 = 1) \vee \dots \vee (Mn = 1) Tak M=1 \quad (3)$$

Zápis (3) vyjadruje, že na identifikovanie vierohodného a relevantného motívu útočníka postačuje existencia ktoréhokoľvek z možných motívov, pretože vzťah predpokladov je disjunktný.

Útočníci môžu pri útoku na mäkké ciele použiť rôzne **prostriedky**, ktorých dostupnosť v súčasnej dobe nie je nijako zvlášť obmedzená alebo sťažená. Na útok môžu byť použité:

- improvizované výbušné zariadenia (IVZ),
- strelné, väčšinou automatické zbrane,
- otravné alebo dráždivé látky,
- motorové vozidlá,
- chladné zbrane (nože, sekery, bajonety atď.),
- zápalné prostriedky,
- bezpilotné prostriedky – drony,
- kybernetické útoky.

Znalosti a zručnosti budú závisieť od typu útočníka a od použitého prostriedku na vykonanie útoku. Pomocou matice morfologickej analýzy a podľa pravdepodobného typu útočníka, jeho motívu a zámeru môžeme identifikovať možné znalosti a zručnosti potenciálneho útočníka.

Tabuľka 1 Matica morfologickej analýzy potrebných znalostí a zručností i útočníka

		Premenné		
		Útočník -U	Prostriedky útoku -PÚ	Znalosti, zručnosti- Z
Stavy premenných	U1:Jednotlivec	PÚ1:Improvizované výbušné zariadenie-IVZ	Z1:Žiadne	
	U2:Jednotlivec terorista	PÚ2:Chladná zbraň	Z2:Minimálne	
	U3:Jednotlivec extrémista	PÚ3:Strelná zbraň	Z3:Dostatočné	
	U4:Skupina extrémistov	PÚ4:Automobil	Z4:Pokročilé	
	U5:Skupina teroristov	PÚ 5:Otravné látky	Z5:Excelentné	
	U6:Skupina- org. zločin	PÚ6:Zápalné prostriedky		
		PÚ7:UAV - dron		
		PÚ8: Kybernetické útoky		

Zdroj: vlastné spracovanie

Vstupom do použitia metódy morfolologickej analýzy je ujasnenie si (stanovenie) cieľa analýzy (Hofreiter, 2019). V tomto prípade riešeným problémom môže byť hľadanie požadovaných (očakávaných) znalostí a zručností na uskutočnenie útoku na mäkký cieľ s dostupnými prostriedkami útoku.

V prvom kroku analytickej fázy ide o hľadanie odpovede na otázku: Ktoré faktory ovplyvňujú existenciu daného problému? Výsledkom je identifikovanie nezávislých premenných, ktoré determinujú existenciu problému. Premennými sú útočník, prostriedky útoku, znalosti a zručnosti.

V druhom kroku vymedzíme stavy, ktoré by mohla príslušná premenná teoreticky dosiahnuť.

V treťom kroku vytvoríme morfologické pole (maticu) problému. Postupujeme tak, že do prvého riadku matice vpišeme premenné a do stĺpcov pod každou premennou jej potenciálne podmienky (stavy). Tým získame morfologické pole, (Tab. 1) pričom počet možných konfigurácií stavov premenných zodpovedá počtu uvažovaných stavov. V našom príklade sú stavy premenných $U=6$; $PÚ=8$; $Z=5$, teda počet konfigurácií je $6 \times 8 \times 5 = 240$.

Obsahom syntetickej fázy je hľadanie vhodných konfigurácií zo všetkých možných konfigurácií, ktoré morfologické pole problému poskytuje (Hofreiter, 2019). Prvou úlohou syntetickej fázy je vylúčiť nereálne konfigurácie, t. j. tie, ktoré obsahujú vzájomne si odporujúce podmienky (stavy) premenných. V tomto kroku postupujeme tak, že vytvoríme párové kombinácie podmienok (stavov) vo vzájomne odlišných parametroch a každý pár vyšetrujeme položením otázky, či sú členy dvojice vo vzájomnej zhode. Postupujeme tak, že kladieme otázky, napr.:

- môže podmienka (stav) $U1$ koexistovať s podmienkou (stavom) $PÚ1$?
- môže podmienka (stav) $U1$ koexistovať s podmienkou (stavom) $Z1$?
- môže podmienka (stav) $PÚ1$ koexistovať s podmienkou (stavom) $Z1$?
- atď.

Výsledok je buď áno (A), alebo nie (N). Takto postupujeme so všetkými párovými podmienkami (stavmi). Ak nie, potom vylúčime konfiguráciu, ktorá obsahuje takýto pár. Podmienkou pre riešenie problému je, aby súčasne existovali všetky identifikované premenné, a podmienkou na to, aby bola prítomná požadovaná premenná, musí existovať aspoň jeden z jej definovaných stavov.

Vierohodnosť existencie spôsobilého útočníka (SÚ) môžeme vyjadriť, vychádzajúc z predchádzajúcich analýz, pomocou produkčného pravidla spojeného s fuzzy logikou (vzorec 4).

$$Ak (M = 1) \wedge (VP = 1) \wedge (Z = 1) Tak SÚ = 1 \quad (4)$$

Za **priaznivé podmienky (PP)** pre útok na mäkký cieľ môžeme považovať:

- voľný prístup k cieľu,
- nekontrolovateľný pohyb v priestore cieľa,

- žiadny monitoring v priestore cieľa,
- žiadna kontrola vozidiel, donášaných, dovážaných zásielok a tovarov.
- voľnosť konania.

2.3 Ohodnotenie vierohodnosti útoku

Podľa Booleovej logiky (Frištacký, et al., 1986) a produkčných pravidiel môže dôjsť k útoku (Ú), ak existuje vhodný cieľ (VC), spôsobilý útočník (SÚ) a vhodná príležitosť (PP) na útok. Existencia útočníka, vhodný cieľ a príležitosť sú nevyhnutné podmienky. Táto podmienka je vyjadrená nasledujúcim spôsobom:

$$Ak (VC = 1) \wedge (SO = 1) \wedge (PP = 1) Tak \dot{U} = 1 \quad (5)$$

Bez splnenia tejto podmienky nemôže dôjsť k útoku (tabuľka 2).

Tabuľka 2 Pravdivostná tabuľka Booleovskej logiky na posúdenie podmienok, aby došlo k útoku

Vhodný cieľ	Spôsobilý útočník	Priaznivé podmienky, príležitosť	Dôjde k útoku?
1	1	1	1
1	1	0	0
1	1	0	0
1	0	1	0
0	1	0	0

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ak je potvrdená pravdivosť podmienky (5), ohodnotíme vierohodnosť (plauzibilitu) útoku. Pretože súčasná existencia vhodného cieľa a schopného útočníka, ako aj vhodnej príležitosti na útok je nevyhnutnou podmienkou (vzorec 6), ich vierohodnosť (plauzibilitu) ohodnotíme podľa škály vierohodností útoku uvedených v tabuľke 3.

$$p(\dot{U}) = p(VC) \wedge p(S\dot{U}) \wedge p(PP) \quad (6)$$

Tabuľka 3 Možná škála vyjadrenie stupňov vierohodnosti (plauzibility) predpokladov útoku

Slovná deskripcia	Číselná hodnota
Úplne nevierohodné	0
Takmer nevierohodné	0,1
Veľmi nevierohodné	0,2 – 0,3
Nevierohodné	0,4

Slovná deskripcia	Číselná hodnota
Vierohodné	0,5 - 0,6
Veľmi vierohodné	0,7 – 0,8
Takmer vierohodné	0,9
Úplne vierohodné	1

Zdroj: Vlastné spracovanie

Výslednú ($\varphi(\dot{U})$) ohodnotíme podľa vzorca (7).

$$\varphi(\dot{U}) = \min\{\varphi(VC), \varphi(S\dot{U}), \varphi(PP)\} \quad (7)$$

Vzorec (7) môžeme interpretovať tak, že vierohodnosť útoku na mäkký cieľ bude mať takú hodnotu vierohodnosti, ako je minimálna hodnota vierohodnosti ktoréhokoľvek z jeho predpokladov. Keď minimálna hodnota vierohodnosti predpokladov útoku bude napr. „veľmi nevierohodné“, potom aj vierohodnosť útoku bude, (bez ohľadu na vyššie vierohodnosti ostatných predpokladov) ohodnotená ako „veľmi nevierohodné“.

2.4 Identifikácia taktiky útoku

Pri riešení tejto úlohy hľadáme odpovede na otázku: ako dôjde k útoku, akú taktiku a aké prostriedky útočník použije? Útoky na mäkké ciele mali podobu masovej strelby v školách, komunitných centrách, kinách a koncertoch, v náboženských objektoch, útoky ostrou zbraňou v nákupnom stredisku, na ulici; boli použité vozidlá na útoky boli evidované odpálenia alebo pokus o odpálenie improvizovaných výbušných zariadení na športových podujatiach a iných miestach masových zhromaždení.

Útoky teroristov sú často vykonávané použitím improvizovaných výbušných zariadení (IVZ), z ktorých hlavné typy sú tieto:

- prenášané osobou (IVZ na osobe alebo prenášané v taške),
- vo vozidle (ktoré môžu byť samovražedné alebo nesamovražedné IVZ),
- ručne dodávané alebo IVZ uložené v objekte, resp. uložené na danom priestore (nesamovražedné zariadenia iniciované typicky časovačom alebo diaľkovým ovládaním),
- bezpilotné lietadlá (drony).

Variety použitia IVZ sú uvedené v tabuľke 4. Hodnota účinku IVZ zodpovedá hmotnosti výbušniny (nálož) uvedenej v tabuľke.

Tabuľka 4 Scenáre teroristických útokov s použitím IVZ.

Typ prostriedku	Spôsob použitia	Hmotnosť nálože (kg)	Účinok na nezodolnené časti /osoby (m)	Maximálny ničivý účinok (m)
Trubková bomba	Vhodenie, Uloženie	2,3	21	259
Opasok	Samovražedný	4,5	27	330
Vesta	atentátnik	9	34	415
Kufríková bomba	Uloženie. Dopravenie ako zásielky	23	46	564
Bomba v automobile - stojacom /idúcom	Compact sedan/limuzína	227	98	457
	Sedan	454	122	534
	Combi, malá dodávka	1 814	195	838
	Malý nákl. automobil	4 536	263	1 143
	Veľký nákl. automobil, cisterna	13 608	375	1 982
	Náves		475	2 134

Zdroj: Hofreiter, 2015.

Útočníci v poslednom čase použili aj iné prostriedky, ako sú napríklad vozidlá, strelné zbrane alebo chladné zbrane. Vozidlá boli použité na útok na skupinu ľudí na verejných priestranstvách. Strelné zbrane (pištoľ, automatické pušky a pod.) sa používajú na útoky proti jednotlivcom, ale aj proti veľkým skupinám ľudí, ide o takzvanú „hromadnú strelbu“ (mass shooting). Chladné zbrane (nože, sekery, bajonety atď.) použili útočníci pri útokoch na verejných priestranstvách.

Ak budeme uvažovať o možnosti útoku proti mäkkému cieľu, potom sú možné tieto scenáre (Hofreiter,2015):

- priama akcia – priamy ozbrojený fyzický útok na cieľ uskutočnený ozbrojenými jednotlivcami alebo teroristickými skupinami,
- bombový útok – útok, ktorý je spravidla vykonávaný jednotlivcom alebo malou skupinou s využitím napr. nekonvenčných náloží – IVZ ,
- CBRN útok – útok s použitím chemických, biologických, bakteriologických alebo rádioaktívnych látok,
- kybernetický útok – útok, ktorý je zameraný na zničenie informácií a dát alebo narušenie počítačových systémov a programov , v dôsledku čoho môžu byť ohrozené životy ľudí, fungovanie kritickej infraštruktúry apod. Kybernetické útoky sú čoraz viac zameriavané na radikalizáciu, na šírenie nenávisti medzi náboženskými komunitami, polarizáciu spoločnosti a na vyvolávanie strachu (UN,2022).

Tabuľka 5 Matica morfologickej analýzy taktiky útoku.

Útočník			Vhodný cieľ			Použité prostriedky	Taktika útoku
Typ	Motív	Zámer	Objekt	Priestor	Udalosť		
Jednotlivec	Krivda	Zabíjať	Dopravný	Mestské centrum	Masové zhromaždenie	IED, VNS -nesené	Priamy útok
Jednotlivec -terorista	Nenávisť	Šíriť strach	Obchodný	Námestie	Kultúrne podujatie	IED na vozidle	Nepriamy útok
Jednotlivec -extrémista	Pomsta	Donútenie	Školský	Pešia zóna	Športové podujatie	Strelná zbraň	Priamy útok -samovražedný
Extrémistická skupina	Náboženský	Vydieranie	Kultúrny	Bulvár	Náboženské podujatie	Chladná zbraň	CBRN úrok
Teroristická skupina	Politický	Varovanie, výstraha	Športový	Park	Trhy, jarmoky	Automobil	Kybernetický útok
Skupina org. zločinu	Ideologický	Posolstvo	Náboženský	Tržnica		RCHBL	
	Rasový		Administratívny	Iný verejný priestor		Zápalné látky	
	Iný		Zdravotnícky			UAV-dron	
			Objekt KI			Počítačové víry, Hoaxy, dezinformácie	
			Sociálna skupina, obyvateľstvo				

Zdroj: Vlastné spracovanie

Taktika útoku a spôsob útoku bude závisieť od typu útočníka, jeho motívu a zámeru. Tieto faktory ovplyvňujú výber cieľa a prostriedkov útoku proti cieľu. Pomocou matice morfologickej analýzy vyhodnotíme vhodné konfigurácie premenných: pravdepodobný typ útočníka, jeho motívu a zámeru, ako aj možný cieľ útoku, pravdepodobné prostriedky útoku a taktika útoku (pozri tabuľku 5). Týmto spôsobom zároveň vylúčime tie konfigurácie, ktoré nie sú možné (sú nereálne).

2.5 Návrh koncepcie ochrany mäkkých cieľov

Pri riešení ochrany objektov a priestorov, ktoré sú charakterizované ako mäkké ciele, ide o súhrn opatrení a činností na zabránenie udalostí, činov alebo javov, ktoré by mohli ohroziť chránené objekty či priestory, ako aj na zabránenie ohrozenia objektu, osôb, majetku a iných chránených záujmov, ktoré sa nachádzajú v objekte.

Ochranu mäkkých cieľov môžeme vnímať ako súčasť priamej a situačnej stratégie prevencie proti majetkovej kriminalite. Ide o plánovanie a realizáciu takých opatrení, ktoré zmenšia pravdepodobnosť vzniku bezpečnostných hrozieb tým, že zmenia podmienky tých

predpokladov, ktoré umožňujú ich aktiváciu (Hofreiter, 2015). Ide o realizáciu takých opatrení, ktoré :

- bránia alebo zabránia vzniku bezpečnostných ohrození (bezpečnostných incidentov),
- ovplyvňujú výšku „nákladov“ a „zisku“ potenciálneho útočníka,
- zvyšujú riziko odhalenia a zadržania útočníka.

Vo všeobecnosti môžeme charakterizovať tri prístupy k ochrane mäkkých cieľov:

- proaktívny,
- preventívny,
- reaktívny prístup (Hofreiter. Kubíková, 2020).

Proaktívny prístup sa zameriava na odstraňovanie príčin skôr, ako sa môžu objaviť. Musíme sa sústrediť na odstránenie tých príčin, ktoré vytvárajú hrozbu. Spôsobilosť a schopnosť eliminovať príčiny útoku na mäkký cieľ najviac závisí od spravodajských informácií a informácií o bezpečnostnej situácii a jej vývoji.

Preventívne prístupy pozostávajú z vytvorenia vhodného systému na odstrašenie (odradenie) útočníka a/alebo na zabránenie mu v útoku. Využijeme pritom príslušné prvky bezpečnostných systémov, polície a bezpečnostných služieb. Podstatou tejto koncepcie je názor, že príležitosť (Opportunity), cieľ (Target), riziko (Risk), vynaložené úsilie (Effort) a úžitok (Profit) sú činitele, ktoré majú zásadný vplyv na uskutočnenie útoku na mäkký cieľ. Obmedzením príležitosti, sťažením prístupu k cieľu alebo dizajnom prostredia donútime útočníka vyvinúť vyššie úsilie na dosiahnutie cieľa, čím zvýšime riziko odhalenia či znížime očakávaný efekt z útoku. Tým môžeme ovplyvniť rozhodovania útočníka, a zároveň aj znížiť pravdepodobnosť (možnosť, vierohodnosť) napadnutia objektu, čo je vlastne cieľom ochrany. Z hľadiska riešenia bezpečnosti v objektoch a priestoroch môžeme ovplyvňovať predpoklad vytváranie vhodných príležitostí na vykonanie útokov. Zamedzenie vytvorenia vhodnej príležitosti na vykonanie útoku by mal predstavovať súhrn technických, organizačných a režimových opatrení s cieľom znížiť pravdepodobnosť dosiahnutia cieľa útoku, úspechu útoku, zvýšiť riziko pre potenciálneho útočníka.

Možným riešením ochrany mäkkých cieľov je použitie metódy Target Hardening. Spočíva v realizácii opatrení, ktoré dodávajú objektu, chránenému priestoru také fyzikálne vlastnosti, ktoré sťažujú uskutočnenie útoku na chránený objekt či chránený záujem. Tou vlastnosťou je zvýšenie odolnosti objektu, jeho systému ochrany voči pokusom o napadnutie objektu. Prostriedky na zvýšenie odolnosti objektov členíme na :

- prostriedky pasívnej ochrany (mechanické zábranné prostriedky, najmä bariéry),
- aktívne prvky ochrany, najmä kamerové systémy – CCTV,
- systémy kontroly a riadenia vstupu- SKV,

- prvky fyzickej ochrany (polícia, strážna služba, vlastná ochrana),
- režimové opatrenia, zamerané na efektívne uplatňovanie systému ochrany objektov a priestorov mäkkých cieľov.

Žiadne opatrenia nemajú absolútnu účinnosť, musíme vždy počítať aj s možnosťou uskutočnenia útoku. Preto by súčasťou opatrení na zaistenie bezpečnosti v priestoroch s hromadným výskytom osôb malo byť zaistenie akcieschopnosti síl reagovania, aby sa minimalizovali ľudské straty a obeť eventuálneho útoku. Reaktívny prístup je založený na reagovaní na udalosti potom, čo sa stali. Podstatou tohto prístupu je zabezpečiť včasnú reakciu na útok s cieľom aktivovať záchranné zložky a poskytnúť potrebnú pomoc obetiam útoku.

Veľmi efektívnou metódou, ktorú možno použiť na plánovanie ochrany mäkkých cieľov, je metóda DDRM (Deter - Detect - React - Mitigate impact) (Hofreiter, Kubíková, 2017). Tento prístup spája všetky tri prístupy – proaktívny, preventívny aj reaktívny. Je to nástroj určený na plánovanie bezpečnostných opatrení určených na ochranu mäkkých cieľov. Po definovaní možných hrozieb, ktoré by mohli objekt ovplyvniť (útočník, taktika útoku atď.), navrhujeme najlepšie opatrenia na odstránenie, detekciu, reakciu a zmiernenie dopadu. Opatrenia, ktoré sa ukážu ako najefektívnejšie, by mali byť začlenené do celkového bezpečnostného riešenia na ochranu mäkkých cieľov. Konečný návrh by sa mal preskúmať, aby sa zabezpečilo, že poskytuje usmernenie vo všetkých fázach – pred (odstrániť, odhaliť), počas (reagovať) a po (zmierniť) nastúpení každého z prípadov identifikovaných ako relevantná hrozba.

Projektovanie efektívnej ochrany mäkkých cieľov vyžaduje identifikovať hrozby, ktorým môže byť daný objekt (priestor, udalosť) vystavený. Je to logická požiadavka, lebo ak nevieme, čo sa môže stať, nemôžeme ani vytvoriť efektívny systém ochrany. Uplatnenie toho prístupu znamená zamerať sa na skúmanie príčin javov a udalostí, ktoré vyvolávajú hrozby, alebo môžu ohroziť mäkký cieľ. Využitím kauzálnych vzťahov príčin a následkov, induktívnych i deduktívnych metód môžeme získať prehľad o relevantných hrozbách.

3 DISKUSIA

Návrh ochrany mäkkých cieľov nie je jednoduchý problém. Efektívnosť opatrení na ochranu mäkkých cieľov ovplyvňujú predovšetkým informácie. Môžeme identifikovať potenciálne ciele útokov. Nie vždy však vieme, alebo môžeme predvídať, kto bude útočníkom, kedy k útoku dôjde, ako k útoku dôjde. Presentovaný prístup je založený na odhade vierohodnosti identifikovaných faktorov a ich vzájomnej závislosti a podmienenosti. Tento prístup poskytuje viac možností na korektnejšie vyjadrenie identifikovaných predpokladov, najmä ak nie sú dostupné relevantné štatistické údaje a vyjadrenie pravdepodobností by nebolo možné, alebo veľmi nepresné. Podrobnejšie určenie

vierohodnosti útoku a taktiky útoku závisí od vyjadrenia optimálnej kombinácie relevantných faktorov a ich prvkov.

Pri posudzovaní podmienok útoku na mäkké ciele a z toho vyplývajúcich požiadaviek na ich ochranu môžeme využiť aj postupy využívané pri posudzovaní bezpečnostných rizík. Kvantifikácia bezpečnostného rizika, vyplývajúceho z hrozby útoku na mäkký cieľ, a následné rozhodnutie o zaobchádzaní s ním, nám poskytuje východisko pre rozhodnutie o potrebe projektovania systému ochrany mäkkého cieľa. Pre posudzovanie a kvantifikáciu bezpečnostného rizika je možné použiť aj tzv. trojprvkový model, ktorý spočíva v hľadaní odpovedí na tri základné otázky:

1. Čo sa môže stať?
2. Aká je pravdepodobnosť, že sa to stane?
3. Ak sa to stane, aké budú následky?

Odpoveďou na prvú otázku je vypracovanie scenárov udalostí, všetkých možných spôsobov, ktorými môže dôjsť k ohrozeniu mäkkého cieľa. Pri tvorbe scenárov udalosti budeme vychádzať z toho, že útočník sa chová racionálne a inteligentne, využíva všetky objektívne dostupné informácie, jeho konanie je uvedomelé a zamerané na dosiahnutie cieľa. Vie, aký postup, aké konanie najlepšie maximalizuje jeho šance na úspech, čo maximalizuje jeho zisk a minimalizuje neúspech.

Pravdepodobnosť útoku vyjadruje predpoklad (šancu), že dôjde k útoku na mäkký cieľ. Pravdepodobnosť úspechu pri útoku ovplyvňuje dostupnosť cieľa, jeho zraniteľnosť a účinnosť použitých prostriedkov (spôsobov) útoku. Pravdepodobnosti môžu byť definované, určené alebo merané objektívne alebo subjektívne a môžu byť vyjadrené kvalitatívne alebo kvantitatívne (Hofreiter, Zvaková, 2019).

Následky útoku na mäkký cieľ vyjadrujú rozsah, stupeň pravdepodobných (predpokladaných, možných) škôd, strát či iných negatívnych následkov, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku útoku.

Bezpečnostné riziko vyplývajúce u hrozby útoku na mäkký cieľ môžeme vyjadriť nasledujúcim spôsobom:

$$R = P(\text{Ú}) \cdot P(S/\text{Ú}) \cdot C \quad (8)$$

kde: $P(\text{Ú})$ je pravdepodobnosť útoku

$P(S|\text{Ú})$ je pravdepodobnosť úspešného útoku,

C sú následky útoku.

Ak výsledkom posúdenia bezpečnostného rizika je, že riziko je neprijateľné, je nutné rozhodnúť o spôsobe zaobchádzania s ním. V prípade ochrany mäkkých cieľov môžeme veľkosť rizika znižovať nasledujúcimi spôsobmi :

- buď eliminujeme (znižujeme) pravdepodobnosť hrozby,
- alebo znižujeme pravdepodobnosť úspešného útoku, teda:
 - o zamedzíme potenciálnemu útočníkovi v prístupe k objektu ochrany,
 - o znížime zraniteľnosť mäkkých cieľov a existujúcich systémov ochrany,
 - o alebo zvyšujeme odolnosť cieľa,
- alebo znižujeme veľkosť následkov útoku.

ZÁVER

Z predloženej analýzy vyplývajú tieto závery:

1. Bezpečnosť mäkkého cieľa výsledkom procesov a činností subjektov bezpečnosti, ktoré sú orientované na včasnú identifikáciu, varovanie, zníženie, elimináciu alebo odvrátenie nebezpečenstiev alebo hrozieb, ktoré majú potenciál zničiť alebo výrazne ohroziť životy ľudí, poškodiť duchovné a materiálne statky, spôsobiť výrazné morálne škody, znemožniť alebo obmedziť slobody a rozvoj jednotlivca i sociálnych skupín.
2. Z hľadiska výberu metód riešenia problému ochrany mäkkého cieľa sa javia ako optimálne kvalitatívne metódy, pretože:
 - podmienky a predpoklady vzniku hrozby útoku sú veľmi premenlivé,
 - kvantitatívne vyjadrenie parametrov podmienok a predpokladov útoku je s ohľadom na rôznorodosť podmienok a výrazný vplyv ľudského činiteľa veľmi obtiažne,
 - kvalitatívne metódy nevyžadujú množstvo štatistických údajov, ale využívajú logické väzby medzi predpokladmi útoku,
 - kvalitatívne metódy poskytujú jasnú a zrozumiteľnú deskripciu predpokladov útoku.
3. Ochrana mäkkého cieľa založená na ovplyvňovaní činiteľov, ktoré umožňujú vznik a prejavy hrozby útoku. Zvyšovanie odolnosti a znižovanie zraniteľnosti mäkkých cieľov nie je ľahká úloha a ak im nie je venovaná pozornosť, ak nedosahujú požadované parametre, zvyšuje sa pravdepodobnosť úspešnosti útoku.
4. Ochrana mäkkého cieľa je systematická činnosť na zaistenie jeho bezpečnosti pomocou preventívnych programov a opatrení.
5. Ochrana mäkkých cieľov je možná tam, kde je možná kontrola prístupu.

6. Ochrana mäkkých cieľov je skôr taktický ako technický problém. Okrem realizácie preventívnych opatrení je nevyhnutné vypracovanie postupov a opatrení, ako reagovať na prípadný útok na mäkký cieľ.
7. Pri niektorých útokoch je preventívny prístup nemožný alebo ťažký, najmä keď sa predpokladá:
 - použitie strelných zbraní na väčšiu vzdialenosť,
 - používanie krátkych strelných zbraní alebo chladných zbraní v dave,
 - použitie netradičných nosičov IVZ.
8. Predpokladom účinnej ochrany je znalosť situácie, t. j. mať informácie o bezpečnostnej situácii a prognóze jej vývoja. Osoba alebo inštitúcia zodpovedná za ochranu mäkkých cieľov musí:
 - vedieť, čo vie a vedieť, ako to používať,
 - vedieť, čo nevie, a snažiť sa získať potrebné informácie a znalosti .

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BECK, U. 1986. *Risikogesellschaft. auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, , 1986. 396 s. ISBN 978-3-518-11365-3.
- Definition of soft target in English. 2017. English Oxford Living Dictionaries. [online]. [cit. 2022-10-6]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/sst3>>.
- FRIŠTACKÝ,N.- KOLESÁR,M.- KOLENIČKA,J.- HLAVATÝ,J. : *Logické systémy*. Bratislava: Alfa, 1986. s. 592. ISBN 80-05-00414-1.
- HESTERMAN, J. 2015. *Soft Target Hardening: Protecting People from Attack*. 4. New York: CRC Press Taylor & Francis Group, 2015. 460.s ISBN 978-1482244212.
- HOFREITER,L. 2015. *Manažment ochrany objektov*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity, 2015. 229 s. ISBN: 978-80-554-1164-4.
- HOFFREITER,L., - KUBÍKOVÁ, Z. 2017. Ochrana mäkkých cieľov ako problém národnej bezpečnosti. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia* [elektronický zdroj] Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2017. s. 145-152. ISBN 978-80-8185-025-7.
- HOFREITER,L. – KUBÍKOVÁ, Z. 2020. Theoretical basis of soft target protection In: *Soft target protection: theoretical basis and practical measures*. Dordrecht: Springer Nature, 2020. s. 149-160 . ISBN 978-94-024-1757-9.

- HOFREITER, L.- ZVAKOVÁ, Z. 2017. Theoretical aspects of critical infrastructure protection In: *Durability of critical infrastructure, monitoring and testing : proceedings of the ICDCF 2016*. - Singapore: Springer Nature, 2017. S. 139-147. ISBN 978-981-10-3246-2.
- HOFREITER, L. – ZVAKOVÁ, Z. 2019. *Teória bezpečnosti*. Kraków: EAS, 2019. 258 s. ISBN 978-83-61645-35-1.
- HOFREITER, L. 2019. Využitie morfolologickej analýzy pri manažérstve ochrany objektov. In: *Kvantitatívne a kvalitatívne metódy využívané v bezpečnostnej praxi*. Žilina: EDIS - vydavateľské centrum Žilinskej univerzity. 2019. s. 32-37. ISBN 978-80-554-1608-3.
- JURČÁK, V.-SASARÁK, L. 2019. Analýza pojmu mäkké ciele. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2019. s. 123-133. ISBN : 978-80-8185-036-3.
- KALVACH, Z. et al. 2016. *Základy ochrany mäkkých cieľů – metodika* [online]. [cit. 2022-10-5]. Praha: Soft Targets Institute. 2016. Dostupné na Internete <<https://www.mvcr.cz>>.
- KARLOS, V.- LARCHER M.-SOLOMOS, G. 2018. *Review on soft target/public space protection guidance*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 25 s. ISBN 978-92-79-79907-5, doi:10.2760/553545.
- National Guidelines for the Protection of Places Of Mass Gathering from Terrorism*. 2011. [online]. [cit. 2022-10-5]. Dostupné na Internete: <<https://www.safeguarding.qld.gov.au>>.
- POPPER, M.- KELEMEN, J. 1989. *Expertné systémy*. Bratislava: ALFA, 1989. 358 s. ISBN 80-05-00051-0
- US Department of Homeland Security 2018. *Soft Targets and Crowded Places. Security Plan Overview* [online]. [cit. 2022-09-22]. Dostupné na Internete: <<https://www.cisa.gov/sites>>.
- UN 2022: *Protecting vulnerable targets from terrorist attacks. Good Practices Guide*. [online]. [cit. 2022-9-23]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/krs6>>.
- What is the Soft – Target and Hard – Target principle ?* Travel Security Handbook. [online]. [cit. 2022-9-23]. Dostupné na Internete <<http://www.travel-security-handbook.com>>.

prof. Ing. Ladislav HOFREITER. CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 422 619

ladislav.hofreiter@aos.sk

O EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ INTEGRÁCII V KONTEXTE PRÍSTUPU MALÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOV EURÓPSKEJ ÚNIE K NEJ

ON EUROPEAN SECURITY AND DEFENSE INTEGRATION IN THE CONTEXT OF THE APPROACH OF SMALL MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION TO IT

Radoslav IVANČÍK

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 23. 09. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

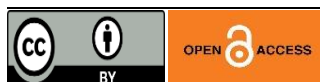
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The European Union is a community of currently twenty-seven member states. Most of them are classified as smaller or small states in terms of geographical area and economic strength as well as military power. Therefore, one of the most researched topics within the European Union's foreign, security and defence policy concerns its small member states and their approaches to security and defence integration. Their interests in this area may differ significantly from those of the larger member states of the Union, as well as their strategies. Considering the already achieved progress in European integration in the field of security and defence, the author therefore deals in the study with the challenges and opportunities that the small member states of the European Union had to deal with. In the above context, within the framework of interdisciplinary theoretical scientific research, it assesses the previous research of small member states within the European security and defence policy, examines developments in the field of security and defence integration, and at the same time analyses the main discussions taking place in the professional literature about small member states of the European Union and their approach to security and defence integration.

KEYWORDS

European Union, security, defence, integration, approaches, interests.

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Napriek významnému pokroku v integrácii v oblasti bezpečnosti a obrany, ktorý bol dosiahnutý v čase, keď Európskej komisii predsedal Jean-Claude Juncker (Bassot – Hiller,

2019), sa dá povedať, že Európska únia (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“) dnes opäť stojí pred novými a naliehavými integračnými výzvami kvôli hrozbám a krízam, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú jej vývoj, zvlášť v bezpečnostnej a obrannej sfére. V tomto zmysle má súčasný stav Únie veľa spoločného s tým na začiatku dvadsiateho prvého storočia. V tej dobe, poznačenej vojnou proti terorizmu v dôsledku viacerých krvavých teroristických útokov vo svete (New York, Washington, Londýn, Madrid atď.), turbulenciami a vojnami na Balkáne a Blízkom východe a objavením sa takzvaných rastúcich mocností, EÚ zavádzala svoju prvú Európsku bezpečnostnú a obrannú politiku (ďalej len „EBOP“), ktorá sa neskôr po prijatí Lisabonskej zmluvy (Brhlíková, 2013; Jurčák – Martaus, 2021) transformovala na Spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku (ďalej len „SBOP“), a jej prvú Európsku bezpečnostnú stratégiu (ďalej len „EBS“).

Vznik EBOP a prijatie EBS boli nasledované vlnou štipendií v oblasti európskych štúdií, zameraných jednak na výzvy, ktorým budú členské štáty Únie čeliť v dôsledku ďalšej integrácie v oblasti bezpečnosti a obrany, a jednak na vplyv, ktorý by mohli mať v tejto sfére veľké a silné členské štáty na menšie (Fiott, 2019; Tocci, 2019). Jednou z najviac skúmaných tém sa v tejto súvislosti stala problematika malých členských štátov EÚ a ich postojov, resp. pohľadov na európsku bezpečnostnú a obrannú integráciu (Pedi, 2019). V uvedenom kontexte to nie je vôbec prekvapujúce, keďže v týchto dvoch oblastiach sa záujmy a moc malých štátov môžu značne rozchádzať so záujmami a mocou väčších členských štátov EÚ, rovnako ako ich politiky a stratégie.

Aj preto je, v rámci interdisciplinárneho teoretického vedeckého výskumu, primárnym cieľom autora štúdie diskusia o aktuálnych výzvach a príležitostiach, ktorým musia čeliť malé členské štáty EÚ v dôsledku nového vývoja v oblasti európskej bezpečnostnej a obrannej integrácie. S využitím relevantných metód vedeckého výskumu, najmä analyticko-syntetickej metódy, obsahovej a trendovej analýzy, ako aj vedeckej metódy štúdia dokumentov bilancuje predchádzajúci výskum zameraný na malé členské štáty EÚ v rámci EBOP/SBOP, analyzuje postoj malých členských štátov k ďalšej integrácii v oblastiach bezpečnosti a obrany a zároveň identifikuje výzvy a príležitosti, ktoré z takéhoto vývoja pre malé členské štáty Únie vyplývajú.

V prvej časti článku autor pojednáva o malých členských štátoch EÚ. V druhej časti analyzuje hlavné diskusie prebiehajúce v odbornej literatúre o malých členských štátoch EÚ v kontexte EBOP/SBOP. V tretej časti nadväzuje na predchádzajúce dve časti, predstavuje vývoj v oblasti európskej bezpečnostnej a obrannej integrácie a skúma nové výzvy a príležitosti, ktorým čelia malé členské štáty v týchto oblastiach. Naznačuje pritom, že európska integrácia v oblasti bezpečnosti a obrany v súčasnosti predstavuje pre malé členské štáty nielen možnosť presadiť sa, zvýšiť svoju váhu a vplyv v otázkach bezpečnosti a obrany, ale aj príležitosť dosiahnuť ekonomické zisky a získať prístup k cenným moderným technológiám.

1 MALÉ ČLENSKÉ ŠTÁTY A EURÓPSKA ÚNIA

Dejiny európskej integrácie sú často podávané z pohľadu európskych veľmocí. Ich napredovanie alebo stagnácia sa zvyčajne chápu vo vzťahu k preferenciám a iniciatívam Francúzska, Nemecka a Spojeného kráľovstva, keďže európsky projekt prebiehal cez konflikt a spoluprácu medzi nimi (Moravcsik, 1993). Predovšetkým francúzsko-nemecká spolupráca bola niekoľkokrát motorom európskej integrácie (Heisbourg, 2004). Okrem toho to bola konvergencia francúzsko-britských názorov, ktorá iniciovala rozvoj spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky v Saint Malo, zatiaľ čo Nemecko, motivované obavami z vylúčenia, vyvinulo počas svojho predsedníctva maximálne úsilie na formalizáciu dohody v rámci EÚ (Deighton, 2002). Neskôr to boli opäť najmä francúzske a nemecké iniciatívy, ktoré popri britskom postoji vyplývajúcom z Brexitu dali nový impulz európskemu bezpečnostnému a obrannému projektu (Ayrault – Steinmeier, 2016). Z týchto dôvodov by nemali existovať žiadne pochyby o tom, že veľká trojka – Nemecko, Francúzsko a Spojené kráľovstvo – výrazne formovala vývoj EÚ.

Ak sa však pozrieme na hlavné smery diskusie v európskych štúdiách, napríklad o tom, aký druh moci predstavuje EÚ (Toje, 2010; Pedi 2019), na rozdiel v očakávaniach spôsobilostí (Hill, 1998), rozdiel medzi konsenzom a očakávaniami (Toje, 2008), problémy súdržnosti a konzistentnosti (Nutall, 2005), riadenie a rozhodovanie EÚ po rozšírení (Nugent, 2016), úlohu EÚ v OSN (Hill, 2006), partnerstvo medzi EÚ a NATO alebo na transatlantický vzťah (Riddervold – Newsome, 2018) či eurokrízu (Thorhallsson – Kirby, 2012), tak toto všetko nejakým spôsobom ovplyvňuje malé členské štáty alebo je na druhej strane nimi do určitej miery ovplyvnené. Navyše, v rámci súčasnej európskej dvadsať sedmičky je prevládajúcim typom európskeho štátu malý štát.

Otázka zodpovednosti veľmocí, ich spolupráce alebo súťaženia, ako aj potreby vedúceho postavenia v EÚ bola vždy považovaná za dôležitú tak v kruhoch akademikov, ako aj politikov. V štúdiách týkajúcich sa zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ existuje niekoľko zaujímavých prác o Nemecku, Francúzsku a Spojenom kráľovstve (Hill, 2005; Whitman a kol., 2006). Vývoj Európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „EZBP“), neskôr nahradenej po prijatí Lisabonskej zmluvy Spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou (ďalej len „SZBP“) (Brhlíková, 2013, 2014; Rožňák, 2015, 2019), je neoddeliteľne spojený s mnohými hlasmi, ktoré vtedy volali po potrebe vedenia veľkou trojkou v rámci SZBP (Crowe 2003; Grant – Leonard, 2006).

V týchto štúdiách sú malé členské štáty zväčša bagatelizované, v niektorých dokonca úplne ignorované. Nie sú síce vnímané ako prekážky silnejšej zahraničnej politiky EÚ, ale skôr ako neúčinní partneri (Sangiovanni 2003; Grant – Leonard, 2006). Okrem spomenutých prác existuje veľké množstvo odbornej literatúry, ktorá sa zaoberá malými členskými štátmi. Väčšina z nich sa zameriava na spôsoby, akými malé členské štáty ovplyvňujú tieto politiky a ich úlohu v zahraničnej a bezpečnostnej politike Únie, ako aj na výzvy, ktoré pre nich tieto

politiky predstavujú (Wivel, 2010; Grøn – Wivel, 2011). Vedci z malých členských štátov sa sústreďujú najmä na výzvy a možnosti vplyvu, ktoré malé štáty v Európe ponúkajú v prostredí, ktoré je založené prevažne na preferenciách veľkej trojky.

Pri pohľade na to, ako sa vyvíjala literatúra o malých členských štátoch a EÚ, možno identifikovať štyri základné predpoklady. Po prvé, výskum malého štátu v EÚ sledoval priebeh európskej integrácie. Po druhé, na malosti v rámci EÚ záleží. Medzi rôznymi štúdiami je spoločným bodom to, že hoci je EÚ inštitúciou zdieľaného vedenia a rovnosti, vždy zohrával úlohu faktor veľkosti (Archer – Nugent, 2006). Aj v prípade EÚ teda platí, že formálna rovnosť medzi členskými štátmi koexistuje s neformálnou nerovnosťou. Vedci z malých členských štátov sa vždy zaujímali aj o dôsledky tohto mocenského rozdielu. Výskum správania sa malých členských štátov v EÚ sa preto zameriava na to, čo môžu v Únii dosiahnuť v rámci EÚ a prostredníctvom EÚ a tiež na spôsoby, akými malé členské štáty reagujú na výzvy a príležitosti, ktoré vyplývajú z európskej integrácie.

Po tretie, existuje osobitný záujem o oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Väčšina akademikov súhlasí s tým, že mocenské rozdiely medzi členskými štátmi EÚ sú v týchto oblastiach najväčšie (Duke, 2001; Wivel, 2005), a práve preto v nich čelia malé štáty väčším výzvam a dilemám. Zároveň však participácia na aktivitách EÚ v oboch oblastiach umožňuje malým členským štátom „hovoriť“ do svetových záležitostí a uniknúť zo svojej malosti (Archer, 2010; Bailes – Thorhallsson, 2013). To je dôvod, prečo malé členské štáty významne prispeli k EBOP/SBOP. Archer (2010, s. 58) dodáva, že *„tieto štáty podporovali EÚ, aby prevzala bezpečnostné a obranné úlohy a boli aktívni pri rozvoji tejto politiky, najmä jej civilnej stránky“*. Navyše, rozvoj spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky sa na začiatku 21. storočia javil ako veľmi sľubná a zároveň náročná oblasť činnosti, a preto sa jej dostalo aj veľkej pozornosti odborníkov (Sjursen, 2004; Menon, 2009), ktorá sa rozšírila aj o problematiku malých štátov. Po štvrté, na tomto pozadí vývoja vplyv malých štátov predstavuje ústrednú otázku výskumu.

Väčšina výskumníkov z malých štátov súhlasí s tým, že EÚ je arénou, kde malé štáty môžu, chcú a snažia sa maximalizovať svoj vplyv. Hirsch (1976) od samého začiatku európskej integrácie poznamenáva, že jej príbeh možno vyrozprávať aj v príbehoch Dávida a Goliáša, pretože malé štáty vnímajú svoje členstvo v EÚ ako príležitosť na posilnenie svojej úlohy, pričom odmietajú nadvládu väčších štátov. Wallace (1999) v podobnom duchu tvrdí, že malé členské štáty sa prostredníctvom svojej účasti v EÚ usilujú o vplyv na svojich väčších susedov a majú svoje miesto pri stole, keď sa diskutuje o dôležitom vývoji v Európe.

Okrem toho Wivel (2010, s. 26) na margo malých členských štátov uvádza, že *„napriek ich slabosti v materiálnych schopnostiach a vojenských spôsobilostiach môžu malé štáty pôsobiť ako politickí podnikatelia a maximalizovať svoj vplyv v Európskej únii využitím inteligentnej štátnej stratégie“*. Nasra (2011, s. 164) v tejto súvislosti obhajuje malé štáty keď hovorí, že *„môžu byť malé z hľadiska zdrojov, ale nie nevyhnutne malé z hľadiska vplyvu“*. Ojanen (2000, s. 23) zasa poznamenáva, že heslo *„Účasť a vplyv“* bolo mottom fínskej

integračnej politiky: „Človek sa musí zúčastniť, aby mohol ovplyvňovať rozhodnutia, ktoré majú dôsledky na neho samého“.

Galbreath (2006, s. 449) v súvislosti s Lotyšskom tvrdí, že „stratégie lotyšskej zahraničnej politiky sa po rozšírení zameriavajú nielen na jeho členstvo v EÚ, ale aj na to, ako využiť túto pozíciu na maximalizáciu vplyvu malého štátu“. V tomto kontexte a už od svojich začiatkov vstupu do Únie sa napríklad Švédsko a Fínsko snažili hrať aktívnu úlohu a dokázali, že vplyv na EÚ je možný aj pre menšie štáty, ak zvolia vhodné stratégie. Ich iniciatíva za prijatie Petersbergských úloh je pravdepodobne jedným z najúspešnejších príkladov aktivizmu malých členských štátov v rámci EÚ (Björkdahl 2008; Jakobsen 2009). Pastore (2013) uvádza, že ani novšie členské štáty ako Lotyšsko, Estónsko, Litva, Malta alebo Cyprus nešetria úsilím a využívaním príležitostí, aby do zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ vložili svoje záujmy vyplývajúce zo špecifických geografických pozícií.

Malé členské štáty v tomto kontexte vystupujú podľa Pediho a Sariho (2019) ako podnikateľské štáty alebo podľa Artera (2000) či Wivela (2010) ako inteligentné štáty. Arter (2000) spája túto inteligentnosť s maximalizáciou vplyvu a ako základné prvky inteligentnej stratégie uvádza také črty, akými sú inovatívnosť, nestrannosť a kooperatívnosť. Okrem toho zdôrazňuje, že na to, aby bola iniciatíva malých členských štátov úspešná, musí vytvárať určitú pridanú hodnotu pre EÚ ako celok a tiež pre jednotlivé členské štáty.

Asymetria v disponibilných zdrojoch je však realitou a je nutné ju brať do úvahy. Wivel (2005, s. 408) v tejto súvislosti zdôrazňuje, že na to, aby mali malé štáty úžitok z vývoja v oblasti bezpečnosti a obrany EÚ, „musia akceptovať určitú nerovnosť v rozhodovacej právomoci, ktorá odráža nerovnosť v zdrojov vyčleňovaných a poskytovaných na operácie a misie pod vlajkou Únie“. Malé členské štáty EÚ by sa podľa neho „nemali snažiť viazať tri veľmoci, ale revidovať svoje stratégie a maximalizovať svoj vplyv správaním sa ako „inteligentné štáty“ so zameraním sa na inštitucionálnu inováciu a flexibilitu“. Okrem dôrazu na inováciu Wivel (2010, s. 24) zdôrazňuje „dôležitosť „malého, ale inteligentného štátu“ pre výber správnych problémov, o ktoré sa má „bojovať“, pričom hľadá konsenzus tým, že hrá úlohu „čestných maklérov“ a vytvára funkčné koalície“.

Pri rozpracovaní vyššie uvedených „malých, ale inteligentných“ strategických prvkov, Wivel (2010, s. 24) zároveň poznamenáva, že „malé štáty môžu prosperovať v inštitucionálnom prostredí odmeňujúcim inovácie“, keďže „Európska únia vytvára nové možnosti pre malé členské štáty pri realizácii ich normatívneho mocenského potenciálu“. V tomto kontexte Wivel nadväzujúc na Artera (2000) zdôrazňuje potrebu politickej podstaty, čo znamená, že „stratégia „malého, ale inteligentného štátu“ musí predstavovať také riešenie problému, ktoré uznávajú všetci alebo aspoň väčšina relevantných aktérov“. Potvrďuje dôležitosť stanovenia priorít a napokon podčiarkuje schopnosť malých štátov konať ako sprostredkovatelia, pretože ich malá moc a obmedzené záujmy im pomáhajú vystupovať ako neutrálni aktéri.

Diplomatické schopnosti a inovatívne nápady, ktoré vedú k vytváraniu nových politík, preto zohrávajú ústrednú úlohu v snahách malých členských štátov maximalizovať svoj vplyv. Výskumníci z týchto štátov zdôrazňujú, že existujú limity v tom, čo môžu malé štáty dosiahnuť (Thorhallsson – Wivel, 2006; Wallace, 1999; Nasra, 2011). Uplatňovanie vplyvu v rámci EÚ je totiž obojsmerný proces; malé štáty môžu mať určitý vplyv, ale sú tiež ovplyvňované (Lee-Ohlsson, 2009). Členstvo v EÚ preto prináša výhody, ale aj náklady (Steinmetz – Wivel, 2016; Bailes – Thorhallsson, 2013) a je spoločným základom toho, že malé členské štáty musia konať strategicky a dôsledne dodržiavať sériu krokov, aby maximalizovali svoj vplyv (Nasra, 2011; Nasra – Debaere, 2012; Pedi – Sarri, 2019).

2 MALÉ ČLENSKÉ ŠTÁTY A EBOP/SBOP

Malé únijské členské štáty v kontexte EBOP/SBOP čelia podobnej situácii, ktorú už roky analyzujú odborníci na medzinárodné vzťahy v oblasti štúdií malých štátov (Kazanský, 2018; Nečas – Kollár, 2020). Ďalšia integrácia v oblasti bezpečnosti a obrany predstavuje pre malé členské štáty EÚ sériu výziev, nad jej vývojom však môžu mať len obmedzenú kontrolu. Hoci členstvo v Únii sa vždy spájalo s vyššou úrovňou bezpečnosti, počas väčšej časti histórie EÚ bola ďalšia integrácia v oblasti bezpečnosti a obrany ťažko predstaviteľná. Vývoj po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho systému rozdelenia sveta, nové medzinárodné bezpečnostné prostredie a neschopnosť EÚ úspešne reagovať na krízy, ktoré vznikli na Balkáne v 90. rokoch, odhalili európskym štátom potrebu disponovať spôsobilosťami, prostredníctvom ktorých by boli schopné efektívne a účinne konať v rámci nového medzinárodného bezpečnostného prostredia.

Hoci členské štáty EÚ už predtým vyjadrili vôľu k ďalšej spolupráci v oblasti bezpečnosti a obrany v Maastrichtskej a Amsterdamskej zmluve, bola to až francúzsko-britská dohoda zo St. Malo v roku 1998, ktorá urýchlila vývoj. Neskôr v roku 1999, počas nemeckého predsedníctva, bola francúzsko-britská dohoda europeizovaná a podporila vznik EBOP (Deighton, 2002). Lídri EÚ sa v Kolíne nad Rýnom zhodli na tom, že Únia by mala získať schopnosť samostatnej akcie a zaviazali sa vyvinúť úsilie s cieľom vytvoriť podmienky na podporu tejto akcie. Následný vývoj, v inštitucionálnom aj operačnom zmysle, viedol k tomu, že *„členské štáty EÚ, staré aj nové, pomaly prejavovali vôľu a vytvárali kapacitu na to, aby bezpečnostná a obranná politika bola dôveryhodná a užitočná“* (Cornish – Edwards, 2005, s. 801). Dnes sa dá povedať, že to bol začiatok náročného, no sľubného procesu, ktorý má dnes veľký význam nielen pre vývoj SZBP a SBOP, ale pre EÚ vo všeobecnosti.

Prirodzene, vzhľadom na partikulárne záujmy jednotlivých členských štátov Únie to nebol jednoduchý proces, keďže sféra bezpečnosti a obrany predstavuje sériu náročných výziev. Najdôležitejšie z nich je, že po prvé, transformuje bezpečnostnú identitu EÚ. Po tom, čo bola EÚ bezpečnostnou komunitou, stáva sa bezpečnostným aktérom, ktorý sa pozerá už aj smerom von. To má vplyv na úlohu, ktorú EÚ zohráva na medzinárodnej scéne, a otvára

diskusiu o tom, aký druh moci predstavuje (Smith, 2005). Okrem toho sa od Únie vyžaduje, aby vybudovala potrebné spôsobilosti na reálne vykonávanie takejto politiky. Vývoj EBOP viedol EÚ k vytvoreniu vlastnej strategickej kultúry, ktorej prvé známky boli evidentné v sérii inštitucionálnych usporiadaní v oblasti európskej bezpečnosti (Cornish – Edwards, 2005), v realizovaných vojenských a civilných operáciách a misiách a neskôr v Globálnej stratégii EÚ. Navyše tento vývoj postavil vzťah Únie s OSN a NATO do nového rámca. Je pritom zrejmé, že takýto proces sa týka nielen samotnej Únie ako celku, ale aj všetkých členských štátov jednotlivo bez ohľadu na ich veľkosť a moc.

Od začiatku vzniku EBOP mali malé štáty len málo možností ako sa v nej presadiť. Dominancia vyššie spomínanej tzv. veľkej trojky (Francúzsko, Nemecko a Spojené kráľovstvo) a potreba vedenia boli evidentné už od prvých dní EBOP. Išlo nepochybne o „riadený“ proces, ktorého potreby nápadne odhaľovali materiálne, spôsobilostné a reputačné rozdiely medzi veľkými a malými štátmi v rámci EÚ. Spojené kráľovstvo a Francúzsko iniciovali jej vývoj a Nemecko formalizovalo dohodu v kontexte EÚ počas svojho predsedníctva (Deighton, 2002). Krajiny veľkej trojky, ako už bolo uvedené vyššie, mali najväčší prínos na rozvoji EBOP a je nespochybniteľné, že bez ich súhlasu a zapojenia sa EBOP nemohla rozvíjať (Nasra, 2011). V tejto súvislosti sa tvrdilo, že EBOP nemôže fungovať bez efektívneho vedenia. Podľa vtedajších názorov výskumníkov by teda malé štáty mali akceptovať formu formálnej nerovnosti (Crowe, 2003; Wivel, 2005). Vplyv štátov na EBOP tak mal byť úmerný ich príspevku (Crowe, 2003). Objavili sa dokonca myšlienky o zriadení akejsi Bezpečnostnej rady EÚ so stálymi členmi (štátmi veľkej trojky) a účasťou malých štátov na rotačnom princípe (Everts – Missiroli, 2004).

S istým nadhľadom sa dá v nadväznosti na uvedené povedať, že neexistuje žiadna iná politika, ktorá by sa viac stotožnila s prostriedkami a cieľmi veľkej trojky ako EBOP. Dobrým príkladom je prípad misie EUFOR v Kongu. Podľa Gegouta (2007, s. 8) *„Nemecko až dychtilo po snahe viesť EUFOR, jednak aby posilnilo SZBP, a jednak preto, aby jeho vedenie poskytlo adekvátny dôkaz, že si zaslúži miesto v Bezpečnostnej rade OSN“*. Okrem toho, Francúzsko malo záujem zapojiť Nemecko do misie, pretože *„Nemecko bolo po Francúzsku, ktoré viedlo operáciu Artemis v Konžskej demokratickej republike, a Spojenom kráľovstve, ktoré viedlo operáciu Althea v Bosne a Hercegovine, na rade nieť zodpovednosť ako „rámcový národ“, resp. vedúca krajina“*. Keď Nemecko prevzalo vedenie operácie, európski predstavitelia vyhlásili, že EBOP už nie je len francúzsko-britská záležitosť. Keď však Nemecko prejavilo svoju prítomnosť, zdráhalo sa ísť ďalej a rozšíriť misiu. V Kinshase tak prevládal pocit, že Európania chceli len ukázať, že sú schopní konať globálne, ale ďalší úspech operácie už nebol dôležitý (Gegout, 2007). Ak je teda EBOP záležitosťou veľkej trojky a ak sú jej výsledky podmienené konkurenciou medzi týmito štátmi, je dôležité pozrieť sa na to, aký bol postoj malých členských štátov k nej.

Vplyv malých štátov na bezpečnostnú a obrannú politiku EÚ bol skutočne veľmi malý. Wivel (2005, s. 404) v tomto zmysle vtedy uviedol, že *„najviditeľnejším modelom týkajúcim sa malých štátov a európskej bezpečnosti v posledných rokoch je rozsah, v akom boli malé*

štáty vylúčené z *ad hoc* rozhodovacích procesov a vojenských akcií a že neexistujú žiadne náznaky, že táto situácia bude v budúcnosti iná“. Wivel zároveň tvrdil, že „malým štátom hrozí, že budú súčasne opustené a uväznené, pričom ich bezpečnostná identita a záujmy sú vážne ohrozené“. EBOP bola široko diskutovaná v kontexte „logiky veľkých a malých“ a vnímaná ako hrozba pre malé štáty a naopak (Crowe, 2003; Wivel, 2005). Medzi veľkými a malými štátmi existovala a stále existuje veľká nerovnosť v sile, zdrojoch a spôsobilostiach, čo znamená riziko pre samotnú EBOP a pre členské štáty.

To bol dôvod, prečo sa väčšina malých štátov spočiatku zdráhala významnejšie zapájať do ďalšej integrácie v oblasti bezpečnosti a obrany. Väčšina malých štátov trvala na svojich pozíciách pre medzivládnu SZBP, stavala sa proti formám posilnenej spolupráce a podporovala flexibilnú a otvorenú formu spolupráce založenú na rovnocennom základe, pričom právo veta v rámci EBOP je „sine qua non“ (Neumann – Gstöhl, 2012), čiže nevyhnutná podmienka, bez ktorej nie je možná žiadna akcia. V rámci EÚ vždy zohrávali svoju úlohu faktory moci a veľkosti. Napriek rozdielom v oblasti bezpečnostnej kultúry, geografie, moci a samozrejme aj ekonomickej sily sa väčšina malých štátov riadi spoločným vzorcom myslenia. Na ďalšiu bezpečnostnú a obrannú integráciu síce spočiatku reagovali váhavo, neskôr však svoju nevôľu prekonal, keď sa viaceré malé štáty snažili využiť vývoj v EBOP. Inými slovami, malé štáty sa v priebehu rokov naučili prispôbiť okolnostiam a podmienkam formálnej rovnosti a neformálnej nerovnosti v inštitúciách a alianciách (Kelemen, 2010; Neumann – Gstöhl, 2012).

Ich prístup nie je žiadnym prekvapením. Berúc do úvahy historické skúsenosti sa dá konštatovať, že „malé štáty si často museli ‚kupovať‘ svoju bezpečnosť s deficitom participácie na rozhodovaní“ (Goetschel, 2000, s. 12). Z pohľadu malých štátov totiž EÚ nepredstavuje takého aktívneho poskytovateľa bezpečnosti na svetovej úrovni ako NATO, preto ďalšia integrácia v oblasti bezpečnosti a obrany v rámci Únie nedávala malým štátom väčšiu pridanú hodnotu ako to, čo im už poskytuje členstvo v Aliancii. Z tohto dôvodu, ako aj kvôli predchádzajúcim neúspechom v bezpečnostnej oblasti, sa zdalo, že EÚ nemá schopnosť realizovať takú ambicióznou politiku a chrániť svoje bezprostredné záujmy v bezpečnostnej oblasti. Okrem toho bol potenciál EÚ ako autonómneho bezpečnostného aktéra vnímaný ako výzva pre bezpečnostné tradície malých štátov a ich prepojenie s OSN a NATO (Fiott, 2015). Minulé skúsenosti, bezpečnostné tradície, vzťahy s veľmocami v rámci EÚ, s USA, ako aj s Ruskom, nedostatok vojenských spôsobilostí a rozdielne priority formovali ich počiatočný váhavý postoj k prehľbovaniu ďalšej bezpečnostnej a obrannej spolupráce. Navyše, bol to proces, ktorý priniesol sériu výziev pre celú Úniu – pre všetky členské štáty, nielen tie malé.

V dôsledku vývoja v rámci aj mimo EÚ a vývoja samotnej EBOP sa však výhrady malých štátov zmenšovali a postupne vnímali EBOP ako príležitosť. Ako taká mala zvýšiť úroveň zaistenia ich bezpečnosti pred novým súborom spoločných bezpečnostných hrozieb. Zároveň, čo je mimoriadne dôležité, poskytovala im príležitosť zlepšiť svoje obranné schopnosti, získať skúsenosti vo vojenských a civilných operáciách a misiách a dávala šancu hrať určitú rolu nielen vo svojom okolí, ale aj na globálnej scéne. EBOP im ponúkla potenciál

na dosiahnutie cieľov, ktoré by samé nikdy nedokázali dosiahnuť, t. j. čeliť sérii nekonvenčných hrozieb, stabilizovať región, presadzovať svoje záujmy v iných regiónoch, rozširovať svoje záujmy a pod. A hoci malé štáty neurčovali program a tempo jej rozvoja, snažili sa ho využiť a začleniť svoju agendu do agendy EÚ (Björkdahl, 2008). V tomto zmysle sa aktívne podieľali na vedených operáciách a misiách, aj keď zvyčajne len so symbolickými príspevkami a so zameraním na svoje okolie alebo na oblasti, kde majú konkurenčnú výhodu (Archer, 2010). Preto sa malé štáty prikláňajú k názoru, že EBOP im poskytuje ďalší priestor na akciu s cieľom chrániť ich záujmy.

3 PRÍSTUPY MALÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOV K EBOP

V procese vývoja EBOP, najmä v jej začiatkoch, rôzne malé štáty, predovšetkým nové členské štáty Únie, venovali pozornosť rôznym prioritám a riadili sa rôznymi stratégiami (Kazanský – Andrassy, 2019; Procházka – Nečas, 2020). Niektoré vnímali ďalšiu integráciu v oblasti bezpečnosti a obrany s väčšou, niektoré zasa s menšou dôverou, ale nakoniec sa všetci ukázali ako „dobrí Európania“, ktorí túžili zúčastniť sa a podporovať rozvoj EBOP (Breitegger, 2005; Borg – Herolf, 2005). Dá sa to vysvetliť jednak ich snahou o zaistenie vyššej úrovne svojej bezpečnosti a jednak snahou o miesto a úlohu v medzinárodnom systéme po skončení studenej vojny. Medzi ich priority patrilo aj posilnenie OSN a dosiahnutie efektívneho multilateralizmu. Politika, akou je EBOP, ktorá sa snaží dať Únii globálnu úlohu v multilaterálnom medzinárodnom systéme, bola tiež blízka ich strategickým kultúram a bola vnímaná v ich záujme. Preto malé štáty vyvíjali kooperatívne aj autonómne akcie, aby ovplyvnili jej vývoj vo svoj prospech a zabezpečili, že takýto proces bude kompatibilný s ich záujmami a princípmi (McBean, 2005; Björkdahl, 2008; Jakobsen, 2009).

Tendencia využiť príležitosti, ktoré ponúkala EBOP, bola evidentná aj v etablovaných členských štátoch NATO, akými sú napríklad Portugalsko a Grécko, aj keď v inej miere a iným spôsobom ako nové členské štáty Únie. Oba štáty zaujali k EBOP viac miestny prístup a snažili sa zapájať najmä vtedy, keď išlo o oblasti ich bezprostredných záujmov. Operácie a misie EBOP na Balkáne a v Afrike boli vnímané tak, že poskytujú Grécku a Portugalsku priestor na to, aby zohrávali úlohu v ich blízkosti a v určitom zmysle presadzovali ich záujmy. Grécko a Portugalsko pritom predstavujú rozdielne prípady. Grécko totiž na rozdiel od Portugalska vo svojom regióne čelí rôznym druhom hrozieb, navyše jeho správanie je výrazne podmienené asertivitou Turecka v regióne (Calleya, 2004; Ferreira-Pereira, 2007).

Iný je prípad Dánska, ktoré má výnimku z európskej obrannej spolupráce (Miles, 2005), keďže v Kodani zastávajú názor, že legitímnym poskytovateľom bezpečnosti v Európe i na celom svete je predovšetkým NATO. Mouritzen (2006, s. 506) v tejto súvislosti prezentuje dánsky názor založený na presvedčení, že „...bezpečnosť menších krajín je lepšie zabezpečená severoatlantickou supervelmocou ako krehkou a meniacou sa rovnováhou síl medzi Nemeckom, Francúzskom a Veľkou Britániou“. V bezpečnostnom prostredí

formujúcom sa po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho usporiadania sveta sa očakávalo, že Aliancia bude mať viac politický a menej vojenský charakter, založený na širšej konceptualizácii bezpečnosti a na multilaterálnom a multinárodnom rámci (Tonra, 2000). NATO by sa tak stalo pre Dánsko vhodným nástrojom na presadzovanie cieľov svojej zahraničnej politiky. V súčasnosti sa však ukazuje, že neúčast' Dánska na európskej obrannej spolupráci začína byť vnímaná ako chybná voľba. Zbavuje Kodaň možnosti zohrávať úlohu v SBOP a presadzovať svoje záujmy v EÚ a na medzinárodnej scéne. Dáni tak postupne začali meniť svoj pohľad na EBOP a dnešnú SBOP už vnímajú ako štandardnú platformu, ktorú by mali využívať, ak chcú posilniť svoje medzinárodne postavenie.

Reakcia malých štátov strednej a východnej Európy na ďalšiu integráciu v oblasti bezpečnosti a obrany bola zdržanlivejšia, keďže ešte len prechádzali obdobím „existenčnej politiky“ a prispôsobovania sa (Galbreath, 2006). Zastávali proatlantický pohľad na bezpečnosť a obranu (Kasekamp, 2005; Fawn, 2004; Molis, 2006). V tejto súvislosti EBOP nepatrila medzi ich bezprostredné priority, a preto mali tendenciu byť reaktívni. Posun od negatívneho prístupu k vývoju EBOP k menej zdráhavému postoju je badateľný najmä vtedy, ako sa rozvíjal proces ich integrácie a ako EBOP zvyšovala svoje aktivity v ich oblasti (Kajnc, 2005; Molis 2006). Malé štáty strednej a východnej Európy si osvojili diskurz EBOP a snažili sa využiť samotnú EBOP podľa vzoru svojich severských partnerov – Švédska a Fínska (Palosaari – Raik, 2004). Príkladom boli ich príspevky do medzinárodných operácií a misií s cieľom zvýšiť ich postavenie, váhu a dosiahnuť zisky aj v iných oblastiach (Græger, 2015, Majchút, 2018; Belan – Petrufová, 2021). Preto členské štáty strednej a východnej Európy vnímali EBOP ako platformu, ktorá má potenciál slúžiť ich záujmom, ponúka alternatívnu formu bezpečnosti k bezpečnosti zaisťovanej prostredníctvom NATO a možnosť ukázať, že sú lojálnymi a užitočnými partnermi.

V tejto súvislosti je potrebné doplniť, že vo všetkých malých štátoch sa EÚ považuje za pilier širšej medzinárodnej bezpečnostnej štruktúry zahŕňajúcej NATO, OBSE a OSN. V tomto kontexte môže mať EÚ významný prínos najmä vďaka svojmu odlišnému prístupu k bezpečnosti a rôznorodosti jej prostriedkov. Všetky členské štáty zastávajú názor, že rozvoj EBOP neznamenaá militarizáciu EÚ, ale je krokom k ďalšiemu posilneniu jej bezpečnosti a jej postavenia ako osobitnej civilnej a normatívnej sily (Fiott, 2015).

4 VÝVOJ V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY A NOVÉ VÝZVY PRE MALÉ ČLENSKÉ ŠTÁTY

Od zverejnenia Globálnej stratégie pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ¹ (European Union Global Strategy – EUGS) v roku 2016 dosiahla Únia bezprecedentný pokrok

¹ Bližšie pozri: EEAS. 2016. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. In *European External Action Service*, 2016. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf>.

v oblasti bezpečnostnej a obranne integrácie. Vytvorenie Stálej štruktúrovanej spolupráce² (Permanent Structured Cooperation – PESCO), Koordinovaného ročného hodnotenia obrany³ (CARD), Plánu rozvoja spôsobilostí⁴ (Capability Development Plan – CDP), Európskeho obranného akčného plánu⁵ (European Defence Action Plan – EDAP), Európskeho obranného fondu⁶ (European Defence Fund – EDF), Európskeho mierového nástroja⁷ (European Peace Facility – EPF) atď. dokazujú, že EÚ chce využívať úspory z rozsahu a inštitúcie na podporu v oblastiach bezpečnosti a obrany. Navyše, 13 miliárd EUR, ktorými disponuje Európsky obranný fond na financovanie spoločných výskumných projektov a spolufinancovanie rozvoja kapacít, 10,5 miliardy EUR, ktoré má k dispozícii Európsky mierový nástroj na podporu misií a operácií vedených v rámci SBOP a konsenzus Európskeho parlamentu a Európskej rady o 500-miliónový Európsky program rozvoja obranného priemyslu⁸ (European Defence Industrial Development Programme – EDIDP) na podporu konkurencieschopnosti európskeho obranného priemyslu a zlepšenia obranných kapacít EÚ odhaľuje ochotu EÚ pokračovať v bezpečnostnej a obrannej integrácii a posilňovať svoju strategickú autonómiu. Okrem toho Únia prijala opatrenia na boj proti hybridným hrozbám (Jurčák a kol., 2016, Jurčák – Turac, 2017). Celkovo vzaté, rastúce hrozby na periférii EÚ a hybridné hrozby, Trumpova ambivalencia voči NATO a neutralizácia Spojeného kráľovstva v dôsledku Brexitu poskytli integrácii EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany nový impulz. V tejto súvislosti sa očakáva, že prostredníctvom jej ďalšieho prehĺbenia EÚ dosiahne nielen strategické, ale aj hospodárske zisky.

Participácia malých členských štátov na PESCO a ďalších vyššie spomenutých európskych iniciatívach jasne ukazuje, že sa rozhodli zapojiť do ďalšej integrácie, pretože takto jednak neriskujú, že zostanú pozadu a budú vnímaní ako menej vhodní partneri, a jednak sa snažia získať výhody z projektov, do ktorých sú zapojení. Podľa Efstathioua (2019, s. 4) *„implementovaný inkluzívny prístup dáva príležitosť všetkým zúčastneným členským štátom rozvíjať svoje obranné spôsobilosti a vytvárať synergie, čo môže viesť k úsporám z rozsahu, a teda k zníženiu nákladov“*. Vzhľadom na to, že *„účasť malých členských štátov na tomto procese je podporovaná a motivovaná, vlády sa snažia vytvoriť pre nich príležitosti, aby mohli využívať akékoľvek dostupné financovanie“* (Efstathiou, 2018, s. 3). Malé štáty

² Bližšie pozri: EDA. 2022. Permanent Structured Cooperation (PESCO). In *European Defence Agency*, 2022. Dostupné na: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(pesco\)>](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(pesco)>).

³ Bližšie pozri: EDA. 2022. Coordinated Annual Review on Defence (CARD). In *European Defence Agency*, 2022. Dostupné na: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)>](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card)>).

⁴ Bližšie pozri: EDA. 2022. Capability Development Plan (CDP). In *European Defence Agency*, 2022. Dostupné na: <<https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/priority-setting>>.

⁵ Bližšie pozri: EC. 2016. European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund. In *European Commission*, 2016. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_4088>.

⁶ Bližšie pozri: EDA. 2022. European Defence Fund. In *European Defence Agency*, 2022. Dostupné na: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-\(edf\)>](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-(edf)>).

⁷ Bližšie pozri: EC. 2022. European Peace Facility. In *European Council*, 2022. Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/european-peace-facility/>>.

⁸ Bližšie pozri: EC. 2020. European Defence Industrial Development Programme (EDIDP). In *European Commission*, 2020. Dostupné na: <https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-industrial-development-programme-edidp_en>.

majú pritom tendenciu zameriavať sa na oblasti, o ktoré majú osobitný záujem alebo v ktorých disponujú odbornými znalosťami a spôsobilosťami. Zároveň si vyberajú, kam investovať svoje limitované zdroje. Činnosť SBOP v oblasti hybridných hrozieb popritom umožňuje malým členským štátom realizovať politiky, ktoré by sami nedokázali ani napláňovať ani realizovať. Opatrenia na úrovni EÚ tak poskytujú malým štátom záchrannú sieť, ale už je na každom štáte, či sa bude riadiť odporúčaniami EÚ a uplatňovať tieto politiky.

V kontexte európskej bezpečnostnej a obrannej integrácie je nutné v súvislosti s malými členskými štátmi spomenúť aj transatlantickú dilemu, ktorá je skutočná a stará. Snahy a aktivity EÚ zamerané na získanie strategickej autonómie a na ďalšiu integráciu v oblastiach bezpečnosti a obrany znepokojili predstaviteľov americkej administratívy. Tí varovali Európanov pred konkurenciou medzi únijským a americkým obranným priemyslom, pričom upozorňovali na to, aby sa zabránilo duplicitám medzi EÚ a NATO. V tomto zmysle sa v USA odzrkadľujú obavy a neistota, ktoré mali mnohé malé členské štáty počas vývoja EBOP/SBOP. Ich motívy sú však odlišné. Na jednej strane sa malé členské štáty nechceli dištancovať od NATO a USA, pretože verili, že v otázkach bezpečnosti a obrany sú USA dôveryhodným spojencom a NATO je tým, kto ich príde podporiť, a EÚ mala byť civilnou mocnosťou (Fiott, 2015). USA na druhej strane nechcú stratiť európsky obranný trh a vlastný obranný priemysel vylúčením z projektov PESCO. V tejto súvislosti je však nevyhnutné upozorniť na skutočnosť, že ak porovnáme prístup USA na európsky obranný trh a európsky prístup na americký trh, USA sú v privilegovanom postavení. Zlepšovanie obranných spôsobilostí EÚ je navyše aj v záujme USA (Emmot, 2019; Fiott, 2019).

ZÁVER

Zmeny, ktoré nastali v ostatných rokoch v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí, významným spôsobom podporili snahu členských štátov EÚ prehĺbiť vzájomnú spoluprácu a integráciu v oblasti zaisťovania bezpečnosti a obrany na európskom kontinente. Európska bezpečnostná a obranná integrácia pritom primárne vychádza zo SBOP a jej predchodkyne v podobe EBOP. Ide o politiku, ktorou sa stanovuje základný rámec spolupráce a koordinácie v oblasti bezpečnosti a obrany medzi členskými štátmi Únie. SBOP, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou SZBP, viedla k postupnému vytvoreniu vnútorných politických a vojenských štruktúr EÚ, čo umožnilo Únii postupne prehĺbovať spoluprácu a koordináciu v predmetnej oblasti a viesť vojenské a civilné operácie a misie v zahraničí pod vlastnou vlajkou. Celkový rámec pre dnešnú SBOP stanovuje Zmluva o Európskej únii, známa ako Lisabonská zmluva, ktorá nadobudla platnosť v roku 2009, pričom bližší opis tejto politiky a jej inštitucionálnych aspektov možno nájsť najmä v článkoch 42 až 46 uvedenej zmluvy – Ustanovenia o spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike.

Motorom európskej bezpečnostnej a obrannej integrácie boli spočiatku najmä veľké, ekonomicky i vojensky silné štáty, dnes sú ale jej neoddeliteľnou súčasťou aj malé členské

štáty EÚ. Tie sa ocitli najmä v jej počiatkoch pred podobnými dilemami, akým čelili pri vytváraní EBOP. Strach z tzv. opustenia alebo uväznenia, pocit vhodnosti a tiež ich úsilie profitovať z ďalšej bezpečnostnej a obrannej integrácie v rámci Únie však povzbudili ich angažovanosť v európskych iniciatívach, ako napríklad v rámci PESCO, CARD, CDP, EDAP, EDF a ďalších. Vzťah medzi EÚ a NATO a budúcnosť transatlantických väzieb pritom aj naďalej zostáva ústredným bodom ich stratégií, keďže malé členské štáty, ktoré sú členmi NATO, považujú NATO aj EÚ za rovnocenných prispievateľov k zaisťovaniu ich bezpečnosti a obrany a zároveň ich pokladajú za súčasť ich identity. Hoci tempo európskej integrácie v oblasti bezpečnosti a obrany sa pod rastúcim tlakom zhoršovania bezpečnostného prostredia, rastu asymetrických a hybridných hrozieb a zvyšovania napätia medzi štátmi zrýchlilo, iniciatívy ako PESCO, EDF alebo CARD majú pred sebou ešte dlhú cestu a ich ďalší rozvoj bude skúškou vôle a schopností aj malých členských štátov. Budúci vývoj ukáže, či zvládnu nastúpený trend a využijú ponúkané príležitosti, aby mohli ťažiť zo spoločných projektov, z úspor z rozsahu, nových technológií a lepšieho a efektívnejšieho financovania ich bezpečnosti a obrany. Malé členské štáty zároveň musia nájsť rovnováhu medzi snahou EÚ o strategickú autonómiu a svojimi transatlantickými väzbami na USA. Zvlášť dnes po vypuknutí konfliktu na Ukrajine. Aby uspeli, musia, ako to naznačil Wivel (2010), dodržiavať stratégiu „malého, ale inteligentného štátu“ alebo, ako to vyjadrili Pedi so Sarrim (2019), stratégiu „malého a podnikateľského štátu“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARCHER, C. – NUGENT, N. 2006. Introduction: Does the size of member states matter in the European Union? In *Journal of European Integration*, 2006, roč. 28, č. 1, s. 3-6. ISSN 1477-2280. [online] [cit. 2022-09-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/pxjk>>.
- ARCHER, C. 2010. Small states and the European security and defence policy. In Steinmetz, R. – Wivel, A. (Eds.): *Small states in Europe: Challenges and opportunities*. London : Routledge, 2010, s. 47-62. ISBN 978-1-31560-934-8.
- ARTER, D. 2000. Small state influence within the EU: The case of Finland's 'northern dimension initiative'. In *Journal of Common Market Studies*, 2000, roč. 38, č. 5, s. 677-697. ISSN 0021-9886.
- AYRAULT, J. – STEINMEIER, F. 2016. *A strong Europe in a world of uncertainty*. [online] [cit. 2022-09-16]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/tinz>>.
- BAILES, A. J. K. – THORHALLSSON, B. 2013. Instrumentalizing the European Union in small state strategies. In *Journal of European Integration*, 2013, roč. 35, č. 2, s. 99-115. ISSN 1477-2280. [online] [cit. 2022-09-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gyl9>>.
- BASSOT, E. – HILLER, W. 2019. The Juncker commission ten priorities: An end of term assessment. In European Parliament, 2019, 60 s. ISBN: 978-92-846-4802-3. [online] [cit. 2022-09-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/iemt>>.

- BELAN, L. – PETRUFOVÁ, M. 2021. Správanie sa príslušníkov Ozbrojených síl SR v krízových situáciách. In *Politické vedy*, 2021, roč. 24, č. 1, s. 70-94. ISSN 1335-2741. [online] [cit. 2022-09-13]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gvm3>>.
- BJÖRKDAHL, A. 2008. Norm advocacy: A small state strategy to influence the EU. In *Journal of European Public Policy*, 2008, roč. 15, č. 1, s. 135-154. ISSN 1466-4429. [online] [cit. 2022-09-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/hbgu>>.
- BORG, S. – HEROLF, G. 2005. *CFSP Watch 2005 Sweden*. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ygs8>>.
- BREITEGGER, A. 2005. *CFSP Watch 2005 Austria*. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/mlm3>>.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.
- CALLEYA, S. 2004. The south. In Mouritzen, H. – Wivel, A. (Eds.): *The geopolitics of Euro-atlantic integration*. London : Routledge, 2005, s. 99-113. ISBN 978-1-13445-763-2.
- CORNISH, P. – EDWARDS, G. 2005. The strategic culture of the European Union: A progress report. In *International Affairs*, 2005, roč. 81, č. 4, 801-820. ISSN 1468-2346.
- CROWE, B. 2003. A common European foreign policy after Iraq. In *International Affairs*, 2003, roč. 79, č. 3, s. 533-546. ISSN 1468-2346.
- DEIGHTON, A. 2002. The European security and defense policy. In *Journal of Common Market Studies*, 2002, roč. 40, č. 4, 719-741. ISSN 0021-9886.
- DUKE, S. W. 2001. Small states and European security. In Reiter, E. – Gärtner, H. (Eds.): *Small states and alliances*. Heidelberg : Physica, 2001, s. 39-50. ISBN 978-3-6621-3000-1.
- EC. 2016. European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund. In *European Commission*, 2016. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/guhq>>.
- EC. 2020. European Defence Industrial Development Programme (EDIDP). In *European Commission*, 2020. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/vjp2>>.
- EC. 2022. European Peace Facility. In *European Council*, 2022. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/arxg>>.
- EDA. 2022. Capability Development Plan (CDP). In *European Defence Agency*, 2022. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/jqiz>>.
- EDA. 2022. Coordinated Annual Review on Defence (CARD). In *European Defence Agency*, 2022. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/sxjw>>.

- EDA. 2022. European Defence Fund. In *European Defence Agency*, 2022. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/ayg9>>.
- EDA. 2022. Permanent Structured Cooperation (PESCO). In *European Defence Agency*, 2022. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/xaem>>.
- EEAS. 2016. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. In *European External Action Service*, 2016. [online] [cit. 2022-09-20]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf>.
- EFSTATHIOU, Y.-S. 2018. PESCO – *The Greek Perspective*. [online] [cit. 2022-09-15]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/ih27> >.
- EFSTATHIOU, Y.-S. 2019. PESCO – *The Cyprus Perspective*. [online] [cit. 2022-09-13]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/jnvs> >.
- EMMOT, R. 2019. 'Poison pills': Pentagon tells EU not to block U.S. companies from defense pact. In *Reuters*, 2019. [online] [cit. 2022-09-11]. Dostupné na internete: < <https://lnk.sk/kvjw>>.
- EVERTS, S. – MISSIROLI, A. 2004. Beyond the 'Big three: To claim a global role, the EU needs its own security council'. In *The New York Times*, 2004. [online] [cit. 2022-09-11]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/sufl>>.
- FAWN, R. 2004. The east. In Mouritzen, H. – Wivel, A. (Eds.): *The geopolitics of Euro-atlantic integration*. London : Routledge, 2004. s. 128-148. ISBN 978-1-13445-763-2.
- FERREIRA-PEREIRA, L. C. 2007. Between Scylla and Charybdis: Assessing Portugal's approach to the common foreign and security policy. In *Journal of European Integration*, 2007, roč. 29, č. 2, s. 209-228. ISSN 1477-2280.
- FIOTT, D. 2015. *The common security and defense policy: National perspectives*. Gent: Academia Press, 2015. 115 s. ISBN 978-90-382-2524-1.
- FIOTT, D. 2018. Strategic autonomy: Towards "European sovereignty" in defense? In *European Union Institute for Security Studies*, 2018. [online] [cit. 2022-09-15]. Dostupné na internete: <<https://www.iss.europa.eu/content/strategic-autonomy-towards-european-sovereignty-defence>>.
- FIOTT, D. 2019. The poison pill: EU defence on US terms? In *European Union Institute for Security Studies*, 2018. [online] [cit. 2022-09-16]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/doro>>.
- GALBREATH, D. J. 2006. Latvian foreign policy after enlargement: Continuity and change. In *Cooperation and Conflict*, 2006, roč. 41, č. 4, s. 443-462. ISSN 1460-3691.
- GEGOUT, C. 2007. The EU and security in the democratic republic of Congo in 2006: Unfinished business. In *FORNET CFSP Forum*, 2007, roč. 5, č. 1, s. 5-9. [online] [cit. 2022-

- 09-15]. Dostupné na internete: <https://www.academia.edu/3802527/The_EU_and_Security_in_the_Democratic_Republic_of_Congo_in_2006_an_Unfinished_Business>.
- GOETSCHER, L. 2000. Small states and the Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the EU: A comparative analysis. [online] [cit. 2022-09-11]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/zr04>>.
- GRÆGER, N. 2015. From “forces for good” to “forgives for status”? In Carvalho B. – Neumann, I. (Eds.): Small state status seeking: Norway’s quest for international standing. London : Routledge, 2015. s. 86-107. ISBN 978-0-41575-036-3.
- GRANT, C. – LEONARD, M. 2006. How to strengthen EU foreign policy. In Centre fo European Reform, 2006. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/lhm1>>.
- GRØN, C. H. – Wivel, A. 2011. Maximizing influence in the European Union after the Lisbon Treaty: From small state policy to smart state strategy. In *Journal of European Integration*, 2011, roč. 33, č. 5, s. 523-539. ISSN 1477-2280.
- HEISBOURG, F. 2004. The French-German duo and the search for a New European security model. In *The International Spectator*, 2004, roč. 39, č. 3, s. 61-72. ISSN 0393-2729. [online] [cit. 2022-09-17]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/cozx>>.
- HILL, C. 2005. Closing the capabilities-expectations gap. In Peterson, J. – Sjursen, H. (Eds.): *A Common Foreign Policy for Europe?: Competing Visions of the CFSP*. London : Routledge, 2005, s. 18-38. ISBN 978-1-13469-744-1.
- HILL, C. 2006. The European powers in the security council: Differing interests, differing arenas. In Laatikainen, K. – Smith, K. (Eds.): *The European Union at the United Nations*. London : Palgrave Macmillan, 2006, s. 49-69. ISBN 978-0-230-50373-1.
- HIRSCH, M. (1976). Influence without Power: Small states in European politics. In *The World Today*, 1976, roč. 32, č. 3, s. 116-117. ISSN 0043-9134.
- JAKOBSEN, P. V. 2009. Small states, big influence: The overlooked nordic influence on the civilian ESDP. In *Journal of Common Market Studies*, 2009, roč. 47, č. 1, 81-102. ISSN 0021-9886.
- JURČÁK, V. – JURČÁK, J. – SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – výzva pre Európsku úniu. In *Medzinárodné vzťahy 2016 : Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2016, s. 542-550. ISBN 978-80-225-4365-1.
- JURČÁK, V. – MARTAUS, T. 2021. Lisabonská zmluva a bezpečnosť. In *Politické vedy*, 2021, roč. 24, č. 3, s. 33-50. ISSN 1335-2741. [online] [cit. 2022-09-17]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ep78>>.
- JURČÁK, V. – TURAC, J. 2017. Hybridná vojna v kontexte súčasných medzinárodných vzťahoch. In *Medzinárodné vzťahy 2017: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2017, s. 453-463. ISBN 978-80-225-4488-7.

- KAJNC, S. 2005. *CFSP Watch 2005 – Slovenia*. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kzj3>>.
- KASEKAMP, A. 2005. *CFSP Watch 2005 – Estonia*. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fq12>>.
- KAZANSKY, R. – ANDRASSY, V. 2019. Conflict resolution approaches towards smart sustainability of internal relations. In *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2019, roč. 6, č. 3, s. 1468-1484. ISSN 2345-0282. [online] [cit. 2022-09-15]. Dostupné na internete: <[https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(29\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(29))>.
- KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k transformácii bezpečnostného sektora*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálnych štúdií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7.
- KELEMEN, M. a kol. 2010. The comprehensive approach: an effective tool in the pursuit of national security and defense interests? In *Connections : the quarterly journal*, vol. 9, no. 2, pp. 79-88. ISSN 1812-1098.
- MAJCHÚT, I. 2018. Vplyv významných externých aktérov na riešenie cyperského konfliktu. In *Politické vedy*, 2018, roč. 21, č. 1, s. 58-76. ISSN 1335-2741. [online] [cit. 2022-09-14]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/iqlr>>.
- McBEAN, K. 2005. Ireland. In Munro, E. (Ed.): *Challenges to neutral & non-aligned countries in Europe and beyond*. Geneva : Geneva Centre for Security Policy, 2005, s. 25-31. ISBN 978-2-83990-092-8.
- MENON, A. 2009. Empowering paradise? The ESDP at ten. In *International Affairs*, 2009, roč. 85, č. 2, s. 227-246. ISSN 1468-2346.
- MOLIS, A. 2006. The role and interests of small states in developing European security and defense policy. In *Baltic Security and Defense Review*, 2006, roč. 8, s. 81-100. ISSN 1736-3780. [online] [cit. 2022-09-17]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/knko>>.
- MORAVCSIK, A. 1993. Preferences and power in the European community: A liberal Intergovernmentalist approach. In *Journal of Common Market Studies*, 1993, roč. 31, č. 4, 473-524. ISSN 0021-9886.
- MOURITZEN, H. 2006. The nordic-baltic area: Divisive geopolitics at work. In *Cambridge Review of International Affairs*, 2006, roč. 19, č. 3, s. 495-511. ISSN 0955-7571.
- NASRA, S. – DEBAERE, P. 2012. The European Union in the G20: What role for small states? In *Cambridge Review of International Affairs*, 2012, roč. 29, č. 1, s. 209-230. ISSN 0955-7571.
- NASRA, S. 2011. Governance in EU foreign policy: Exploring small state influence. In *Journal of European Public Policy*, 2011, roč. 18, č. 2, s. 164-180. ISSN 1466-4429.

- NEČAS, P. – KOLLÁR, D. 2018. Bezpečnostná stratégia EÚ a jej význam pre sektorovú bezpečnosť. In *Medzinárodné vzťahy 2018 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2018. s. 519-529. ISBN 978-80-225-4602-7.
- NEUMANN, I. B. – GSTÖHL, S. 2012. Introduction Lilliputians in Gulliver's world? In Ingebritsen, C. – Neumann, I. B. – Gstöhl, S. – Beyer, J. (Eds.): *Small states in international relations*. Seattle : University of Washington Press, 2012, ISBN 978-0-29580-210-7.
- NUGENT, N. 2016. Enlargements and their impact on EU governance and decision-making. In *Journal of Contemporary European Research*, 2016, roč. 12, č. 1, s. 424-439. ISSN 1815-347X. [online] [cit. 2022-09-13]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/x279>>.
- NUTALL, S. 2005. Coherence and consistency. In Hill, C. – Smith, M. (Eds.): *International relations of the European Union*. Oxford : Oxford University Press, 2005, s. 91-112. ISBN 978-0-19873-732-2.
- OJANEN, H. 2000. Participation and influence: Finland, Sweden and the post-Amsterdam development of the CFSP. In *European Union Institute for Security Studies*, 2000. [online] [cit. 2022-09-19]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ujrt>>.
- PALOSAARI, T. – RAIK, K. (2004). It's talking part that counts: The new member states adapt to EU foreign and security policy. In *The Finnish Institute of International Affairs*, 2004. [online] [cit. 2022-09-16]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/yow3>>.
- PASTORE, G. 2013. Small new member states in the EU foreign policy: Towards 'small state smart strategy'? In *Baltic Journal of Political Science*, 2013, roč. 2, č. 1, s. 67-84. ISSN 2424-5488. [online] [cit. 2022-09-13]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/molv>>.
- PEDI, R. – SARRI, K. 2019. From the 'small but smart state' to the 'small and entrepreneurial state': Introducing a framework for effective small state strategies within the EU and beyond. In *Baltic Journal of European Studies*, 2019, roč. 9, č. 1, s. 3-19. ISSN 2228-0596. [online] [cit. 2022-09-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/msiq>>.
- PEDI, R. 2019. The (small) state of the union: Assessing the EU's ability to implement its global strategy. In *New Perspectives*, 2019, roč. 27, č. 1, 1-31. ISSN 2336-8268. [online] [cit. 2022-09-19]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/cvru>>.
- PROCHÁZKA, J. – NEČAS, P. 2020. Prístupy k tvorbe bezpečnostných a obranných stratégií. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Belianum - Univerzita Mateja Bela, 2020. 202 s. ISBN 978-80-557-1656-5.
- RIDDERVOLD, M. – NEWSOME, A. 2018. Transatlantic relations in times of uncertainty: Crises and EU-US relation. In *Journal of European Integration*, 2018, roč. 40, č. 5, s. 505-521. ISSN 1477-2280.
- ROŽŇÁK, P. 2015. *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava : Key Publishing, 2015. 331 s. ISBN 978-80-7418-237-2.

- ROŽŇÁK, P. 2019. Zahraniční bezpečnostní a obranná politika členských států Evropské unie. In *Národní a mezinárodní bezpečnost 2019 – zborník vedeckých a odborných prác z mezinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, 2019, s. 415-423. ISBN 978-80-8040-582-3.
- SANGIOVANNI, M. E. 2003. Why a common security and defence policy is bad for Europe. In *Survival*, 2003, č. 45, č. 4, s. 193-206. ISSN 1468-2699.
- SJURSEN, H. 2004. Changes to European security in a communicative perspective. In *Cooperation and Conflict*, 2004, roč. 39, č. 2, s. 107-128. ISSN 1460-3691.
- SMITH, K. E. 2005. Beyond the civilian power EU debate. In *Politique européenne*, 2005, roč. 3, č. 17, s. 63-82. ISSN 1623-6297. [online] [cit. 2022-09-18]. Dostupné na internete: <<https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2005-3-page-63.htm>>.
- STEINMETZ, R. – WIVEL, A. 2016. *Small states in Europe: Challenges and opportunities*. Abingdon : Ashgate, 2016. 248 s. ISBN 978-1-31705-430-6.
- THORHALLSSON, B. – KIRBY, P. 2012. Financial crises in Iceland and Ireland: Does European Union and Euro membership matter? In *Journal of Common Market Studies*, 2012, roč. 50, č. 5, 801-818. ISSN 0021-9886.
- THORHALLSSON, B. - WIVEL, A. 2006. Small states in the European Union: What do we know and what would we like to know? In *Cambridge Review of International Affairs*, 2006, roč. 19, č. 4, s. 651-668. ISSN 1474-449X. [online] [cit. 2022-09-15]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kudi>>.
- TOCCI, N. 2019. Resilience and the role of the European Union in the world. In *Contemporary Security Policy*, 2019, roč. 41, 2, s. 176-194. ISSN 1352-3260 . [online] [cit. 2022-09-17]. Dostupné na internete: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13523260.2019.1640342?journalCode=fmsp20>>.
- TOJE, A. 2008. The consensus—expectations gap: Explaining Europe’s ineffective foreign policy. In *Security Dialogue*, 2008, roč. 39, č. 1, s. 121-141. ISSN 1460-3640.
- TOJE, A. 2010. *The European Union as a small power: After the cold war*. London : Palgrave Macmillan, 2010. 250 s. ISBN 978-0-23028-181-3.
- TONRA, B. 2000. Denmark and Ireland. In Manners, I. – Whitman, R. (Eds.): *The foreign policies of European Union member states*. Manchester : Manchester University Press, 2000, s. 224-242. ISBN 978-0-71905-779-3.
- WALLACE, W. 1999. Small European states and European policymaking: Strategies, roles, possibilities. In W. Wallace (Ed.): *Between autonomy and influence: Small states and the European Union*. Oslo : Arena, 1999, s. 11-26. ISBN 978-1-59454-815-4.

WHITMAN, R. G. – ALGIERI, F. – BAUER, T. – BRUMMER, K. – STARK, H. 2006. *The Big 3 and ESDP: France, Germany and the United Kingdom*. Verlag Bertelsmann-Stiftung, 2006. 51 s. ISBN 978-0-23028-181-3.

WIVEL, A. 2005. The security challenge of small EU member states: Interests, identity and the development of the EU as a security actor. In *Journal of Common Market Studies*, 2005, roč. 43, č. 2, s. 339-412. ISSN 0021-9886.

WIVEL, A. 2010. From small states to smart state: Devising a strategy for influence in the European Union. In Steinmetz, R. – Wivel, A. (Eds.): *Small states in Europe: Challenges and opportunities*. Abingdon : Ashgate, 2016, s. 15-30. ISBN 978-1-31705-430-6.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

+421 9610 57490

radoslav.ivancik@akademiapz.sk

O NIEKTORÝCH ASPEKTOCH SPOLOČNEJ ZAHRANIČNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE

ON SOME ASPECTS OF THE COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Iveta NOVOTNÁ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 26. 09. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

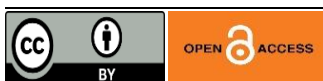
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The membership of the Slovak Republic in the European Union fundamentally determines the international status of the Slovak Republic, represents the primary environment for the implementation of key interests of the Slovak Republic, provides adequate opportunities to influence international decisions and processes that have an impact on the security and quality of life of the citizens of the Slovak Republic. As a member of the European Union, the Slovak Republic participates in the processes of creating all European policies including the Common Foreign and Security Policy. At the same time, of course, it actively participates in fulfilling and ensuring the goals and tasks arising from it.

KEYWORDS

European Union, Common Foreign and Security Policy, Common Foreign and Security Policy Instruments, Strategies of the European Union

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Po zásadných zmenách v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta sa v ostatných dvoch desaťročiach otázky zaistovania bezpečnosti a obrany stali ešte zložitejšími a vývoj v tejto

oblasti oveľa ťažšie predvídateľný (Belan, 2016; Majchút, 2018; Jurčák a kol., 2020; Ivančík, 2022a). Európska únia (ďalej len „EÚ“), ktorá vznikla v roku 1993, keď nahradila dovtedajšie Európske hospodárske spoločenstvo, musela na tento vývoj reagovať, a preto si postupne vypracovala svoju vlastnú bezpečnostnú stratégiu a začala budovať svoju vlastnú zahraničnú, bezpečnostnú a obrannú politiku (Nečas – Kollár, 2018; Kazanský, 2018; Ivančík, 2021).

Zvyšujúce sa napätie medzi členskými krajinami EÚ a partnerskými krajinami, najmä Spojenými štátmi americkými, na jednej strane a predovšetkým Ruskom a Čínou na druhej strane podnietili diskusie o obnovení éry rastúcej vzájomnej konkurencie veľmocí (Ivančík, 2022b). V tejto súvislosti sa, pochopiteľne, opätovne zintenzívnili aj diskusie o nevyhnutnej potrebe zvýšenia úrovne európskej bezpečnosti a obrany prostredníctvom modernizácie existujúcich a budovania nových obranných spôsobilostí a kapacít (Ivančík, 2020). Objavili sa viaceré iniciatívy (napr. Stála štruktúrovaná spolupráca – PESCO, Európsky obranný fond – EDF, Strategický kompas – SC a ďalšie), vychádzajúce zo Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „SBOP“), ktorá je nedeliteľnou a integrovanou súčasťou Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“) Únie.

Z uvedeného dôvodu sa v nasledujúcich častiach článku zameriame primárne na SZBP, pričom s pomocou základných metód vedeckého výskumu – analýzy, syntézy a komparácie pozornosť sústredíme predovšetkým na zásady a smerovanie SZBP, jej nástroje a stratégie. Zároveň pri spracovaní predmetného článku využijeme relevantné teoretické východiská, nachádzajúce sa v prácach renomovaných domácich a zahraničných autorov, zaoberajúcich sa skúmanou problematikou a v oficiálnych dokumentoch EÚ.

1 SPOLOČNÁ ZAHRAIČNÁ A BEPEČNOSTNÁ POLITIKA EÚ – ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ

EÚ sa v SZBP zameriava hlavne na zachovávanie mieru a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti, rozvoj a upevňovanie demokracie právneho štátu a zachovávanie ľudských práv a slobôd na celom svete (Jurčák a kol., 2009). EÚ má väčší vplyv na svetovej scéne, keď v medzinárodných otázkach zastáva jednotný postoj. Členstvo Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) v EÚ zásadným spôsobom určuje medzinárodné postavenie SR, zároveň predstavuje primárne prostredie pre uskutočňovanie kľúčových záujmov SR, čím poskytuje adekvátne možnosti vplývať na medzinárodné rozhodnutia a procesy, ktoré majú dosah na kvalitu života občanov SR. SR, ako člen EÚ sa podieľa nielen na procese tvorby SZBP, ale aj pri napĺňaní a zabezpečovaní jej jednotlivých úloh a cieľov.

Cieľom SZBP je riešiť konflikty a podporovať medzinárodné porozumenie a spoluprácu, prostredníctvom diplomacie a dodržiavania medzinárodných pravidiel. SZBP EÚ bola vytvorená na základe Maastrichtskej zmluvy, neskôr bola posilnená nasledujúcimi zmluvami, Amsterdamskou zmluvou a najmä Lisabonskou zmluvou (hlava V Zmluvy o EÚ, od nadobudnutia platnosti tejto zmluvy v decembri 2009 má EÚ právnu subjektivitu,

znamená to, že môže podpisovať medzinárodné zmluvy).

Hlavné zásady a línie SZBP určuje Európska rada, ktorá sa skladá z hláv štátov (resp. predsedov vlád všetkých členských krajín EÚ). Ústredným rozhodovacím orgánom v oblasti SZBP je Rada pre zahraničné veci, ktorá sa skladá z ministrov zahraničných vecí všetkých členských krajín EÚ a rozhodnutia prijíma v súlade s hlavnými zásadami a líniami pre oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, stanovenými Európskou radou.

Európska komisia zohráva aktívnu úlohu pri rozvoji celkovej stratégie EÚ a navrhovaní a vykonávaní jednotlivých politík EÚ, ktoré pravidelne vyhodnocuje a predkladá o nich správy. Európska komisia spolu s ďalšími hlavnými inštitúciami EÚ tvorí celkovú stratégiu a politické smerovanie EÚ (Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ - Spoločná vízia, spoločný postup: Silnejšia Európa – Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ z 28. júna 2016 a Globálna stratégia EÚ – Pohľad na uplynulé tri roky, pohľad do budúcnosti z 13. júna 2019).

Európska rada sa na zasadnutí 20. - 21. júna 2019 v Bruseli dohodla na novom strategickom programe na roky 2019 - 2024, ktorý stanovuje prioritné oblasti činnosti Európskej rady a usmernení pre pracovné programy inštitúcií EÚ. Európska komisia sa v rámci priorit určených na roky 2019 - 2024 zamerala (ako na jednu zo šiestich priorit) na stratégiu silnejšej Európy vo svete (A stronger Europe in the world 2019 - 2024).

EÚ používa v rámci SZBP viacero nástrojov, medzi ktoré v rámci práva EÚ (jeho tvorby a uplatňovania) patrí uzatváranie medzinárodných dohôd (uplatňovanie právomoci EÚ smerom navonok, ako právomoci výlučnej alebo spoločnej). Ide predovšetkým o uzatváranie medzinárodných dohôd s krajinami mimo EÚ alebo s medzinárodnými organizáciami, pričom tieto dohody tvoria kategóriu sui generis (odlišnú od primárneho práva aj sekundárneho práva EÚ). Medzi nástroje SZBP patria aj medzinárodné dohody, deklarácie kontakty s tretími krajinami či spoločné stratégie (Jurčák a kol., 2009).

Neoddeliteľnou súčasťou SZBP je, ako sme už naznačili vyššie, SBOP, ktorá tvorí spolu s ďalšími nástrojmi EÚ súčasť vonkajších vzťahov, odráža smerovanie európskej integrácie a stáva sa pre EÚ dôležitým nástrojom pri presadzovaní globálnej bezpečnosti a stability. Hlavným zámerom SBOP je prostredníctvom operácií a misií vedených mimo teritória EÚ poskytnúť vojenské a iné ako vojenské (policajné a civilné) možnosti pre prevenciu, pre riešenie medzinárodných konfliktov. (Jurčák a kol., 2009, s. 138).

Práve tieto zahraničné operácie a misie sú vlajkovou loďou SZBP a najviditeľnejším nástrojom SBOP, ktorým EÚ zaisťuje bezpečnosť a prispieva k stabilite vo svojom okolí. Od roku 2003, kedy bola zahájená prvá operácia pod hlavičkou SBOP, spustila Únia viac ako 30 zahraničných operácií a misií s účasťou nielen vojakov, ale aj civilných expertov a policajtov. Operácie a misie SBOP EÚ sú kombináciou vojenských a civilných schopností pod jedným inštitucionálnym rámcom. Popri klasických vojenských operáciách, pri ktorých vojaci z európskych členských štátov dohliadajú na udržiavanie mieru alebo ho pomáhajú

dodržiavať, Únia vysielala aj operácie policajné.

Policajné operácie SBOP asistujú v cieľových krajinách pri výcviku miestnych policajných jednotiek, môžu ale v prípade nutnosti aj ich úlohy úplne prevziať a miestne sily na obmedzenú dobu nahradiť. Misie, v ktorých môže Únia pôsobiť, zahŕňajú spoločné akcie v oblasti odzbrojenia, humanitárne a záchranné misie, poradné a pomocné misie vo vojenskej oblasti, misie na predchádzanie konfliktom a udržanie mieru, misie bojových síl na riešenie kríz, vrátane misií na presadzovanie mieru a stabilizačných operácií po ukončení konfliktov. Všetky tieto misie môžu prispievať k boju proti terorizmu vrátane podpory tretích krajín v boji proti terorizmu na ich území (Ivančík – Jurčák, 2013).

EÚ musí účinne zaistiť bezpečnosť svojich členských štátov a rozvíjať spoločnú európsku bezpečnosť a obrannú politiku. Vnútoraná a vonkajšia bezpečnosť tvoria dve strany jednej mince. Boj proti terorizmu a organizovanému zločinu si vyžaduje úzku spoluprácu policajných zborov všetkých krajín EÚ. Orgány ako Europol, Európsky policajný úrad a Eurojust (ktorý podporuje spoluprácu medzi prokurátormi, sudcami a príslušníkmi polície v rôznych krajinách EÚ) musia zohrávať aktívnu a účinnú úlohu.

Európski občania majú všade v EÚ nárok na slobodný život bez strachu pred prenasledovaním alebo násilím. Medzinárodný zločin a terorizmus však napriek tomu stále patria medzi hlavné obavy dnešných Európanov. Sloboda pohybu musí znamenať, že každý dostane kdekoľvek v EÚ rovnakú ochranu a rovnaký prístup k spravodlivosti. Takto sa cez následné zmeny a doplnenia zmlúv postupne z EÚ stáva jednotný „priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti“. Priestor pre činnosť EÚ v týchto oblastiach sa v priebehu rokov rozšíril vďaka tomu, že Európska rada postupne prijala tri rámcové programy. Ide o Tamperský program (1999 – 2004), Haagsky program (2005 – 2009) a Štokholmský program (2010 – 2014). Zatiaľ čo Tamperský program a Haagsky program sa zameriavali na väčšiu bezpečnosť, Štokholmský program sa sústreďuje skôr na ochranu občianskych práv. Proces prijímania rozhodnutí sa v týchto oblastiach stal účinnejší vďaka Lisabonskej zmluve, ktorá nadobudla platnosť v decembri 2009. Dovedy bola všetka zodpovednosť za vytváranie a spravovanie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti vyhradená len členským štátom. V tejto oblasti bola aktívna najmä Rada EÚ (t. j. prostredníctvom rokovaní a dohôd medzi ministrami jednotlivých vlád) a Komisia s Parlamentom zohrávali len malú úlohu. Lisabonská zmluva to zmenila – Rada EÚ teraz prijíma väčšinu svojich rozhodnutí hlasovaním kvalifikovanou väčšinou a Parlament má v rozhodovacom procese postavenie rovného partnera.

2 STRATÉGIE EÚ - STRATEGICKÝ KOMPAS A GLOBÁLNA STRATÉGIA

Rada EÚ 21. marca 2022 (v súvislosti s veľkými geopolitickými zmenami a vojnou na Ukrajine) formálne schválila Strategický kompas EÚ, ktorý predstavuje akčný plán EÚ

na posilnenie bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ do roku 2030.

Cieľom Strategického kompasu EÚ je, aby sa EÚ stala silnejším a akcieschopnejším garantom bezpečnosti, pričom implementácia Strategického kompasu EÚ predstavuje dôležitý medzník v rámci ochrany európskeho spoločenstva. Implementácia predchádzajúceho dokumentu „Implementačný plán pre bezpečnosť a obranu“ (2016) nebola úspešná a plán nepriniesol očakávané výsledky.

Snahou Strategického kompasu EÚ je:

- zvýšiť strategickú autonómiu EÚ,
- schopnosť spolupracovať s partnermi pri ochrane jej hodnôt a záujmov,
- zintenzívniť podporu globálneho poriadku, založeného na pravidlách, ktorého jadrom je Organizácia Spojených Národov.

Strategický kompas EÚ je založený na štyroch pilieroch - aktivita, investície, partneri a bezpečnosť.

Dokument obsahuje aj podrobnú analýzu hrozieb a výziev na európskom kontinente a načrtol ako jednu z najväčších súčasných hrozieb prítomnosť Ruska na Ukrajine. V rámci implementácie dokumentu sa EÚ zaviazala k tomu, že každé tri roky bude vytvárať novú koncepciu hrozieb a nástrah s prihliadaním na dynamickosť medzinárodných vzťahov, prostredníctvom konkrétnych cieľov a výsledkov na nasledujúcich 5 až 10 rokov.

Strategický kompas EÚ však nebude „vytvárať základy“ na vytvorenie európskej armády. EÚ bude formovať a vykonávať spoločné cvičenia, napríklad v kybernetickej oblasti, ale ako ekvivalent NATO sa nevyformuje. Silnejšia a akcieschopnejšia EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany - pozitívne prispeje ku globálnej a transatlantickej bezpečnosti a je doplnkom k NATO, ktoré zostáva základom kolektívnej obrany jeho členov. Cieľom EÚ je zároveň zvýšenie výdavkov členských štátov EÚ na obranu, ktoré by mali zvýšiť úroveň európskych vojenských spôsobilostí a kapacít. Zvýšená časť výdavkov by mala smerovať aj do výskumu a vývoja nových vojenských technológií.

Európska rada sa na zasadnutí v dňoch 20. - 21. júna 2019 v Bruseli dohodla na novom strategickom programe na roky 2019 – 2024, ktorý stanovuje prioritné oblasti činnosti Európskej rady a usmernení pre pracovné programy inštitúcií EÚ. Európska komisia sa v rámci priorít určených na roky 2019 – 2024 zamerala (ako na jednu zo šiestich priorít) na stratégiu silnejšej Európy vo svete (A stronger Europe in the world 2019 – 2024).

Cieľom globálnej stratégie EÚ je zefektívniť reakciu EÚ na rôzne výzvy vrátane tak aktuálnej energetickej bezpečnosti, migrácie, či zmeny klímy, násilného extrémizmu a hybridných hrozieb. Celkovú stratégiu a politické smerovanie EÚ je však potrebné vnímať v širších súvislostiach.

V globálnej stratégii EÚ sa ustanovujú hlavné záujmy a zásady EÚ – je to spoločná vízia a kolektívne smerovanie EÚ. Zmluva o EÚ v jednotlivých článkoch pritom ustanovuje zásady, mechanizmy a postupy vykonávania spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (Zmluva o EÚ – článok 25, článok 28, článok 29 až 31, článok 37 a článok 41).

Zásadnými dokumentami globálnej stratégie EÚ, ako súčasťou SZBP, sú dokumenty „Spoločná vízia, spoločný postup: Silnejšia Európa – Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ“ z 28. júna 2016 a „Pohľad na uplynulé tri roky, pohľad do budúcnosti“ z 13. júna 2019.

„Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ“ ustanovuje päť všeobecných priorít, ktoré, ako už bolo uvedené, v októbri 2016 schválila Rada EÚ.

Ide o priority v oblasti:

- bezpečnosti a obrany,
- budovania odolnosti štátov a spoločnosti,
- integrovaného prístupu ku konfliktom a krízam,
- kooperatívneho regionálneho usporiadania,
- globálnej správy založenej na pravidlách.

ZÁVER

Vplyv ruskej agresie proti Ukrajine je na postavenie Európy a EÚ v otázke bezpečnosti ako aj smerovania SZBP zjavný. Do popredia sa dostáva, okrem doposiaľ vyznávaných spoločných hodnôt EÚ a spoločnej obchodnej politiky, aj potreba budovania vojenských spôsobilostí a kapacít a jednoty krajín EÚ, potreba energetickej samostatnosti, ďalšieho rozširovania EÚ, potreba aktívneho konania a jednania, ako aj otázka efektívnosti fungovania medzinárodného práva, o čom svedčí aj Konferencia o budúcnosti Európy.

Z hľadiska histórie európskej integrácie, vojna na Ukrajine otvorila smerovania, ktorými sa môže uberať budúcnosť integrácie EÚ, o čom svedčí aj použitie Európskeho mierového nástroja (European Peace Facility – ďalej len „EPF“) na dodávku zbraní pre tretiu krajinu, ktorý sa zvýšil z pôvodne plánovaných tridsaťjeden miliónov eur na päťsto miliónov (Zakladajúce zmluvy neumožňujú, resp. zakazujú použitie peňazí zo spoločného rozpočtu na financovanie operácií vojnového charakteru), takže EPF financujú členské štáty mimo viacročného finančného rámca (EPF ako funkčný nástroj, ktorý možno zvýšiť až do päť miliárd eur).

EPF obsahuje v rámci jedného nástroja dva piliere financovania, čím sa v tejto oblasti zjednodušujú rozhodovacie postupy a vytvára sa užšia jednota a súdržnosť opatrení EÚ:

a) pilier pre operácie, z ktorého sa financujú spoločné náklady na misie a operácie SBOP s vojenskými alebo obrannými dôsledkami v súlade s článkom 42 ods. 4 a článkom 43 ods. 2 Zmluvy o EÚ, a

b) pilier pre opatrenia pomoci, z ktorého sa v súlade s článkami 28 a 30 Zmluvy o EÚ financuje činnosť Únie zameraná na tretie štáty a regionálne alebo medzinárodné organizácie, ktorej cieľom je posilnenie vojenských a obranných kapacít a podpora vojenských aspektov operácií na podporu mieru.

Integrálnou súčasťou európskej zahraničnej politiky s presahom na bezpečnosť sa stali sankcie, ktoré boli schválené jednotne všetkými členskými štátmi Únie. To dokazuje, že napriek výhradám ku konzistentnosti spoločného postupu v zahraničnej politike sú členské štáty v čase krízy schopné postupovať koordinovane a jednotne, čo robí z EÚ dôležitého aktéra medzinárodných vzťahov. EÚ má väčší vplyv na svetovej scéne, keď v medzinárodných otázkach, napríklad pri medzinárodných rokovaniach, zastáva jednotný postoj.

V kontexte zásad SZBP EÚ sa do popredia opäť dostali otázky, resp. snahy týkajúce sa rozširovania EÚ, o čom svedčí aj skutočnosť, že na februárovej Mníchovskej bezpečnostnej konferencii francúzsky prezident naznačil zmenu postoja v prístupových rokovaniach so Severným Macedónskom, ktoré je od roku 2020 členským štátom NATO, pričom sa dá predpokladať, že konštruktívnejší prístup k rozširovaniu budú zastávať aj krajiny strednej Európy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016, s. 31-37. ISBN 978-80-8040-534-2.

EDA. 2020. *The Permanent Structured Cooperation (PESCO)*. [online] [cit. 2022-02-12]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/lq26>>.

EDA. 2021. *European Defence Fund (EDF)*. [online] [cit. 20-08-2022]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/cw35>>.

EK. 2022. *European Peace Facility (EPF)*. [online] [cit. 20-08-2022]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kc04>>.

EÚ. 2022. *A Strategic Compass for Security and Defence*. [online] [cit. 22-08-2022] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/mpg5>>.

EÚ. 2022. *The Common Foreign and Security Policy*. [online] [cit. 22-08-2022] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/x017>>.

- EÚ. 2022. *The Common Security and Defence Policy*. [online] [cit. 22-08-2022] Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/dbdi>>.
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świetokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- IVANČÍK, R. 2020. Zvyšovanie úrovne bezpečnosti a obrany Európskej únie cestou rozvoja vojenských spôsobilostí a kapacít. In *Medzinárodné vzťahy*, 2020, roč. 18, č. 3, s. 276-291. ISSN 1336-1562.
- IVANČÍK, R. 2021. Bezpečnosť a obrana Európskej únie z pohľadu napĺňania politicko-vojenských ambícií. In *Medzinárodné vzťahy*, 2021, roč. 19, č. 2, s. 119-137. ISSN 1336-1562.
- IVANČÍK, R. 2022a: *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. 239 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- IVANČÍK, R. 2022b. O strategickej autonómii a budúcnosti Európskej únie v Severoatlantickej aliancii. In *Vojenské reflexie*, 2022, roč. 17, č. 1, s. 43-60. ISSN 1336-9202. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.52651/vr.a.2022.1.43-60>>.
- JURČÁK, V. a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.
- JURČÁK, V. a kol. 2020. *Teoretické prístupy k skúmaniu bezpečnosti*. Ostrava : Key Publishing, 2020, s. 10-19. ISBN 978-80-7418-358-4.
- KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k transformácii bezpečnostného sektora*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálnych študií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7.
- MAJCHÚT, I. 2018: Súčasné bezpečnostné aspekty. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 233-241. ISBN 978-80-8040-568-7.
- NEČAS, P. – KOLLÁR, D. 2018. Bezpečnostná stratégia EÚ a jej význam pre sektorovú bezpečnosť. In *Medzinárodné vzťahy 2018: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2018. s. 519-529. ISBN 978-80-225-4602-7.

JUDr. Iveta NOVOTNÁ

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 905170429

iveta.novotna3@gmail.com

BUDOUCÍ PROSTŘEDÍ A ROBOTICKÉ AUTONOMNÍ SYSTÉMY

FUTURE ENVIRONMENT AND ROBOTIC AUTONOMOUS SYSTEMS

Pavel ZAHRADNÍČEK, Luděk RAK, Jan ZEZULA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 31. 10. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

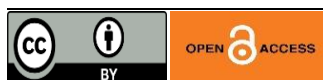
Vydáný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The article deals with robotic autonomous systems in current environment, from military viewpoint. The goal of the article and supposed contribution is to present concentrated, synthetised and via experts discussed known and new data about robotic autonomous systems, which can be used as a booster for following studies. Authors selectively describe current security and operational environment, using various sources, trends, unmanned technologies and possibilities to increase military capabilities. Using deep analysis of large scale of sources and Dolphi method, they present real options to utilise robotic autonomous systems in short and medium-term time horizon according to capabilities. The motivation for creating the article was fact, that in military family are not complexly discussed arguments and circumstances, why to deal and implement robotic autonomous systems. The employment of the article is directed mostly into field of military theory and military art.

KEYWORDS

Military capabilities, operational and security environment, robotics, trends unamned system.

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Automatizace a robotizace je fenoménem především poslední dekády. Společnost a trendy, mající vliv na bezpečnost naznačují, že právě robotizace je jeden ze směrů, kterými bude možné eliminovat některé kvalitativní či kvantitativní limity. Vojenské roboty, s různou mírou autonomie byly a jsou použity v soudobých konfliktech. Jejich role je podstatná. Současně, probíhá jejich další vývoj a paralelně i vývoj opatření proti nim. Jeví se, že význam robotických autonomních systémů bude narůstat. Významné instituce věnují automatizaci, rozvoji umělé inteligence, robotickým autonomním systémům a dalším disruptivním technologiím značnou pozornost. Autonomní prostředky a umělá inteligence má

transformační potenciál nejen z hlediska rezortu obrany, ale i z hlediska celé společnosti. Důkazy lze vnímat v mnoha sférách lidské činnosti.

Z národního pohledu se robotizace jeví jako příležitost, díky níž lze dosáhnout a udržovat, případně i zvýšit vybrané schopnosti, resp. bojovou efektivitu. S ohledem na aktuální stav a míru autonomie se v tento moment nepředpokládá okamžité masivní zavedení vojenských robotů do struktury ozbrojených sil. Co však autoři považují za zcela zásadní, je připravenost vnitřního i vnějšího prostředí na revoluci 4.0 a přípravu na revoluci 5.0, kdy bude žádoucí velmi rychle až překotně masověji roboty implementovat do struktury ozbrojených sil, protože budou schopny samostatně zajistit splnění širšího okruhu úkolů, než doposud. Dle autorů, včasná transformace ozbrojených sil a schopnost efektivně působit na „integrovaném bojišti“ pak vytvoří konkurenční výhodu.

1 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem článku je přehledně popsat a z více úhlů pohledů představit nutnost robotizace v moderních armádách. Přispět k odborné diskusi a nikoliv selektivně, spíše komplexně s odkazem na trendy a vývoj nastítnit pravděpodobný vývoj a použití. Důvodem je nutnost včasné připravit všechny úrovně vojenského leadershipu na zavádění a používání těchto systémů, vytvořit východiska pro zájem a pochopení širší souvislosti. Článek záměrně neklesá na taktickou úroveň velení a řízení, aby mohl být obecným základem pro další rozpracování.

Autoři mají ambici syntetizovat poměrně roztržštěné množství dat a náhledů na problematiku UxS. Vzhledem k tomu, že řadě článků chybí operační kontext, je řešen zde a má může být výchozím bodem orientaci v problematice.

Pro získání a zpracování dat autoři využili obecné metody výzkumu, zejména obsahovou analýzu. Následně, získaná data třídili a seskupovali s využitím metody trsů (Hendl, 2016). Syntetizované poznatky byly komparovány s výsledky dotazování v rámci uplastnění delské metody. Její konkrétní aplikace spočívala ve využití dotazníkového šetření a pro dokreslení a synchronizaci výsledků následný expertní rozhovor. Tato kombinace umožnila i s přihlednutím na závěry autorského kolektivu dojít ke žádané všeobecné shodě, což je primárním smyslem delské metody. Vzhledem k omezenému počtu expertů a širší problematice, bylo osloveno a účastnilo 10 respondentů z těchto institucí: Sekce rozvoje soil MO, Vojenské zpravodajství, Struktury NATO, Vojenský technický ústav, Univerzita obrany, České vysoké učení technické.

2 POJMOVÝ APARÁT

2.1 Pojmy a dělení bezosádkových systémů

Bezosádkové systémy obecně lze rozdělit (Marčík, 2015). Podle operační domény, ve které budou primárně působit, na vzdušné (Unmanned Aerial Systems, UAS), pozemní (Unmanned ground Systems, UGS) a námořní (Unmanned maritime systems, UMS). Slovo „system“ může být také nahrazeno slovem „vehicle“, tedy pro potřeby pozemních prostředků existuje totožný název Unmanned Ground Vehicle (UGV). Obecný pojem bezosádkový systém je uváděn pod anglickým Unmanned system (UxS).

Rozdělení podle hmotnosti je zavedeno zatím jen v ozbrojených silách USA (jež není mezi jednotlivými velitelstvími také totožné), které tyto prostředky dělí zatím do čtyř kategorií, jak uvádí Marčík. První kategorií jsou přenosné prostředky (označované jako Soldier UGV) s hmotností UGV do 15 kg. Druhá skupina zahrnuje prostředky, kterým by se dalo říkat „výnosné“ (Man Portable) s hmotností od 15 do 30 kg (přibližně), třetí skupinou by měly být prostředky s hmotností UGV od 30 do 71,7 kg čtvrtou skupinou jsou prostředky o hmotnosti UGV nad 71,7 kg. Stejně, jako v případě UAS, budou muset být do tohoto rozdělení UGS časem doplněny další skupiny.

Další, často využívanou, možností rozdělení UGS je jejich rozdělení dle funkcí, nebo lépe, dle jejich určení. Můžeme zde rozeznávat průzkumné UGS se specializací pro vizuální průzkum, pro průzkum a akvizici cílů, pro radiační a chemický průzkum (CBRN) průzkum a ženiijní průzkum. Dále můžeme rozeznávat UGS pro EOD aplikace, pro logistické aplikace, pro přepravu nákladu, ženiijní UGS, protipožární UGS, specializované bojové UGS (UGCS). Dále existují tzv. robotické soupravy (kity), které jsou určeny k zástavbě do „běžných“ dopravních vozidel a ženiijních strojů. Jejich aplikací se pak z těchto strojů stávají bezosádkové systémy, určené například pro práci do nebezpečných oblastí, nebo i bojové prostředky (Avanguard Mk2).

V oblasti bezosádkových pozemních systémů je na rozdíl od jejich vzdušných protějšků podstatně více rozvinuta modularita. To znamená, že pro jednu pozemní platformu existuje více různých nástaveb, které umožňují její využití pro různé účely. Jako příklad může být jmenován americký robotický prostředek TALON, který existuje jak ve verzi EOD, tak jej lze doplnit dalšími subsystémy pro verzi určenou k CBRN průzkumu, nástavbou pro ženiijní průzkum, nebo jej lze doplnit zbraňovou nástavbou a vznikne UGCS (MAARS). Jako další příklad může být jmenován izraelský prostředek VIPeR (průzkumný/ bojový), nebo izraelský prostředek REX (autonomní přepravní/ průzkumný), nebo americký SMSS (autonomní přepravní/ průzkumný).

2.2 Autonomie

Dle Ministerstva obrany USA (U.S. Department of defense directive, 2012), jež je jedna z předních armád v oblasti vojenské robotiky, je autonomní zbraňový systém definován jako takový systém, který po aktivaci samostatně vyhledává a působí bez dalšího zásahu lidského operátora. Jsou tím myšleny i systémy, které umožňují v kterékoliv fázi převzít kontrolu lidským operátorem.

Robot je definován (Huang Hui Min et al., 2005) jako poháněný fyzický systém schopný řídit své senzory za účelem plnění úkolů ve fyzickém prostředí. Součástí robota je i rozhraní pro komunikaci s člověkem. Z hlediska použití robot (Demir, 2021) na rozdíl od člověka postrádá charakter, vůli, morálku a etiku. Což na rozdíl od člověka může být z určitého pohledu výhodou. Z pohledu praktického se nabízí rozdělení, členěného do 4 kategorií.

Tabulka 1 Úrovně autonomie

Úroveň autonomie	Popis úrovně
1	Plná autonomie-stroj plní zadaný úkol bez lidského zásahu a je schopen se sám plně přizpůsobit okolnímu i operačnímu prostředí.
2	Částečná autonomie-stroj při vedení operace vyžaduje zásahy operátora. Mezi zásahy operátora je schopen pracovat autonomně.
3	Teleoperování-stroj je dálkově ovládán lidským operátorem, který získává informace o okolí z jeho senzorů. Operátor řídí buď přímo, nebo zadává inkrementální příkazy.
4	Dálkové ovládání-stroj je řízen dálkově lidským operátorem, který stroj sleduje čistě vizuálně. Stroj sám od sebe nic neudělá a je závislý na kontinuálních povelích operátora.

Zdroj: Vlastní dle Jezl, 2018.

Souvisejícím pojmem je umělá inteligence (Evropský parlament, 2020), kde umělá inteligence (Artificial intelligence, AI) je schopnost strojů napodobovat lidské schopnosti, jako je uvažování, učení se, plánování nebo kreativita. Umělá inteligence umožňuje technickým systémům reagovat na vnějšky z jejich prostředí, řešit problémy a dosahovat určitých cílů. Zabudovaný počítač přijímá data - která byla již připravena, nebo jsou sbírána pomocí vlastních senzorů a kamer - ty následně vyhodnotí a reaguje na ně. Systémy umělé inteligence jsou schopné pracovat samostatně a také měnit a přizpůsobovat své jednání na základě vyhodnocení efektů předchozích akcí.

2.3 Soustavy UxS a jejich interakce

Senzory umožňují RAS systémům získávat data o okolním prostředí. Senzorické vybavení je samostatný vývojový směr a téma je poměrně komplikované. Z pohledu vojenství, kdy u použití sil lze počítat s nepřehledným prostředím, je senzorické vybavení zcela zásadní. Patří zde enkodéry umístěné v kolech či motorech, kompas, gyroskopy, inklinometry, GPS systém, ultrasonické senzory, laserové senzory, triangulační systémy a lidary. Toto vybavení přispívá svými vstupy k orientaci ve fyzickém prostředí, resp. mikroreliefu. Další senzory, jejichž cílem je vyhledávat entity na bojišti, mohou být postaveny na různých bázích, obdobně jako průzkumné prostředky a komplety (termokamery, noční CCD kamera, denní kamera, radiolokátory, sonické systémy apod.) (Kelly et al., 2006).

Platforma může být založena na konstrukci terénního vozidla a zahrnuje pohonnou jednotku, senzory a zdroj energie. Obvyklou formou pohybu jsou pásy, kola a nohy. Kromě toho může platforma zahrnovat kloubové tělo (Rýznar, Zezula and Rak, 2022). Pohonná jednotka může být postavena na bázi spalovacího motoru, elektromotoru či hybridních nebo alternativních systémů, které však zdaleka nedosahují takové efektivity, jako první dva. Senzory umístěné jak v motoru, tak v kolech či pásech optimalizují využití platformy. Prostupnost terénem je podstatná pro perspektivní využití v operacích. V současné době systémové a technologické uspořádání je na požadované úrovni a platformy jsou schopné pohybu dle operačních potřeb s limitováním kapacitou zdroje (baterie, nádrž).

Úroveň autonomie záleží na systémovém vybavení (**řídícím systému**) a uspořádání řídicí jednotky. V současné době lze stále konstatovat, že neexistuje plně autonomní UGV (Berzinš, 2016). Úroveň autonomie je komplexně závislá na senzorech, možnostech procesoru zpracovat a vyhodnotit data. Rozhodovací proces je založen na algoritmech, ale u pokročilejších systémů i na hierarchickém učení, adaptivním řízení a síťové spolupráci. Současná úroveň pokroku nabízí řadu řešení, jež hraničí s vyšší úrovní autonomie. Limitujícím faktorem je schopnost prioritizovat a zpracovat množství dat a dosáhnout takové úrovně spolehlivosti, že není nutná kontrola člověkem.

Spolupráce člověka s UxS je řešena přes ovládací zařízení. U jednodušších systémů se zpravidla jedná o ovládací panel na mechanicko-elektronickém principu (joystick apod.), u modernějších systémů je zadávání úkolů řešeno přes ovládací panel na počítačovém zařízení. Existují i systémy, které rozpoznají slova a dokážou reagovat na verbální povely. Testují se systémy, které ovládá operátor s využitím systémů rozšířené reality. Problém je míra pochopení a sladění se člověka se strojem. V současné době se dynamicky rozvíjí oblast „man-unmanned teaming“ (MUM-T). Jedná se o synchronizované použití živé síly, techniky, UAV, UGV, robotizovaných systémů a senzorů s cílem dosáhnout vyšší úrovně situačního povědomí, vyšší letality a zvýšení schopnosti přežít na bojišti (Rosetti 2020, 43). Úroveň interoperability se zvyšuje až na tu úroveň, kdy je tým schopen monitorovat prostor operace, provádět logistické a záchranné úkoly a omezeně i úkoly boje a bojové podpory (Rosetti,

2020; Marques, 2013). V současné době nelze vyslat na bojiště samostatně jednající stroj k řešení samostatných rozhodovacích úloh a proto řízení a kontrola člověkem je nezbytná. Swarming, MUM-T, poloautonomní ovládání strojů a jejich sestav z bezpečného prostoru lze považovat za podstatný směr úsilí v oblasti spolupráce lidí a strojů (“Rheinmetall showcases solutions for digitized battlefield”, 2022).

Komunikace je v případě použití vojenských robotů zásadní. Zvláštní důraz je pokládán na přesnost informací, bezpečnost informací a vzájemnou výměnu informací v reálném čase. V moment, kdy jsou roboti nasazeni k plnění úkolu a je nezbytné spojení s člověkem. Nejobvyklejší způsob přenosu informací je radiovým spojením nebo optickým vláknem, popř. bezdrátově.

Skladba UGV jako systému (**systémová integrace**) výše uváděných prvků a subsystémů a jejich vzájemná synergie určuje vlastnosti prostředku. Systémová integrace musí vyhovovat řadě parametrů tak, aby vozidlo nejen pracovalo dle potřeb, ale aby vyhovovalo velké řadě specifických požadavků. Vnitřní systémová integrace řeší uspořádání samotného UGV. Vnější systémová integrace řeší začlenění do organizačního prostředí, ve kterém bude pracovat (výcvik operátorů, životní cyklus, operační použití atd) Vnitřní a vnější systémová integrace se navzájem ovlivňují.

3 VYBRANÉ FENOMÉNY OVLIVŇUJÍCÍ BUDOUCNOST VÁLČENÍ VE VZTAHU K UxS

Kapitola předkládá trendy a fenomény, které determinují vývoj v oblasti UxS a jejich perspektivní použití. Právě syntéza těchto faktorů je akcelerátor myšlenky robotizace, neboť bez těchto souvislostí by pochopitelnost nutnosti zavádět UxS nemusela být až tak zřejmá.

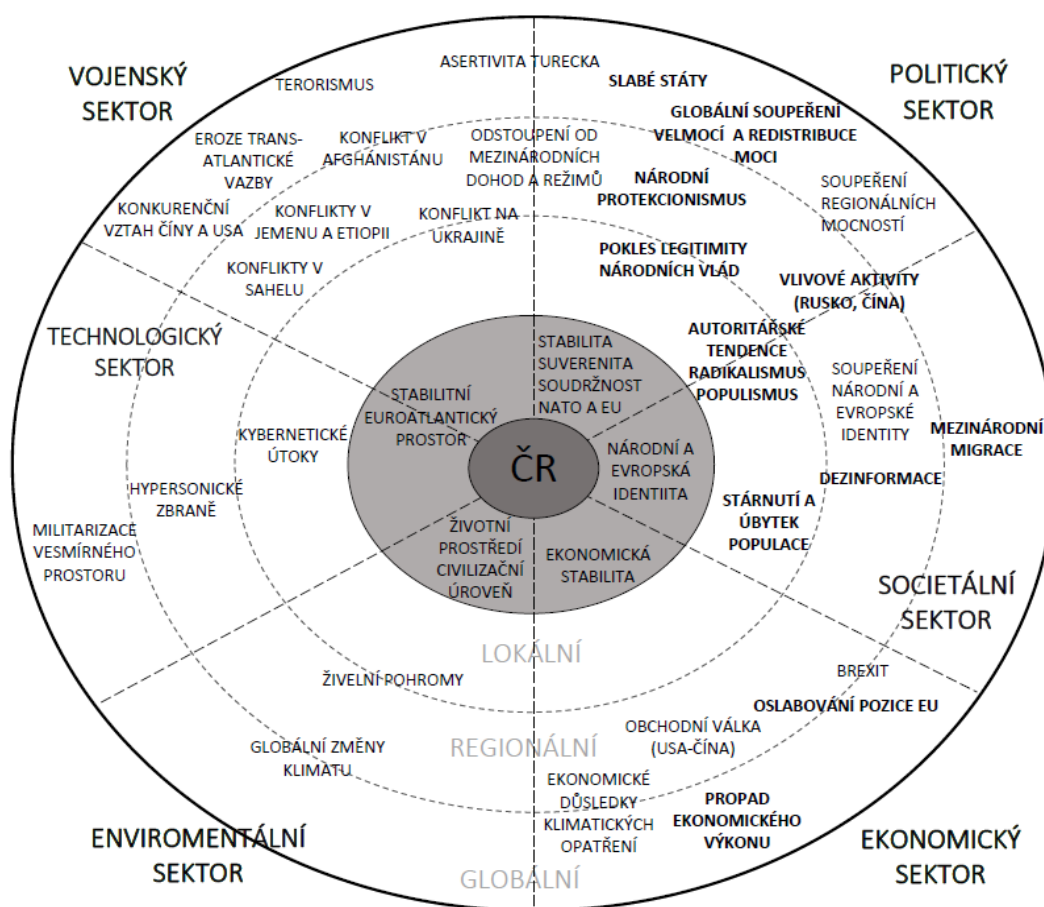
3.1 Technologické trendy budoucnosti v oblasti UxS

Soustředěné a efektivní úsilí umožňuje realizovat výzkum a vývoj akcelerujícím tempem. Snahy a cíle, naznačené v koncepčních dokumentech NATO, EU či národních dokumentech bude za příznivých podmínek možné dosáhnout. Významným milníkem bude schopnost prioritizovat a zpracovat velký objem dat (STO, 2020), který do procesoru vstoupí. V případě správného odhadu dynamiky vývoje toho bude možné dosáhnout přibližně během 10-ti let, jak uvádí tzv. Kurzweilova křivka (Kurzweil, 2018). Tato schopnost bude určující pro dosažení vyšší míry autonomie.

Z hlediska UxS bude zájmem působit v týmech člověk-stroj v různé kombinaci. Technologický pokrok umožní integrovat bojiště (Valášek, 2018), kdy kromě pozemní (či jiné fyzické) domény bude probíhat současně boj v informačním prostoru a prostoru vnímání

(kognitivní prostor). Standardním prostředkem bude působení s podporou rozšířené či virtuální reality.

Bezpečnostní prostředí ovlivňuje směry rozvoje nástrojů, které jej mohou modifikovat, a to buď pro účely využití příležitostí, nebo pro účely eliminace hrozeb. Také opačně, rozvoj a použití nástrojů, systémů a přístupů ve výsledku modifikuje samotné bezpečnostní prostředí. Bezpečnostním prostředím se zabývá řada institucí a autorů, pro potřeby práce však je podstatná sumarizace klíčových myšlenek a závěrů.

Graf 1 Sektorová analýza bezpečnostního prostředí

Zdroj: Stojar, 2021.

Výše uváděný graf sektorové analýzy tučnými písmeny zobrazuje nejvíce relevantní hrozby. Pokud uvážíme základní principiální vlastnosti a možnosti použití bezosádkových systémů, je zřejmé, že naleznou uplatnění a vstoupí do řešení hrozeb nejenom ve vojenském sektoru. Více než dříve anyní bude platit, že „svět bude VUCA“ (proměnlivý, nejistý, komplexní a dvojznačný).

3.2 Bezpečnostní prostředí ve vazbě na UxS

Sektorová analýza předkládá základ pro syntetizovanou úvahu nad využitím a budoucností UxS. Řada sektorů je propojena. Vybrané sektory a jejich vzájemné logické vazby ovlivňují rozvoj a perspektivní využití UxS.

Politický sektor: Vzájemné politické vztahy a jejich důsledky mohou mít nepřímý vliv na rozvoj UxS. Defragmentační tendence na jednu stranu urychlují vůli získávat konkurenční výhodu, a to i prostřednictvím využití vojenských technologií. Na druhou stranu dosud nastavené součinnostní vazby mohou být narušeny, což může negativně ovlivnit vývoj a distribuci komponentů do těchto systémů, včetně navigace.

Vojenský sektor: Doposud probíhající konflikty na Blízkém východě měly většinově deeskalující tendenci. Intervenující západní vojska nemají zájem na vlastních obětech a nadbytečné investování cestou vojenské síly. To podporuje využívání UxS ve všech typech operací. Drony se staly součástí struktur bojujících sil. První širší nasazení dronů proběhlo ve 2. válce v Náhorním Karabachu a toto posloužilo jako získání „know how“. Lze pozorovat nasazení UAV, méně častěji i UGV do operací více stranami a širší škálou aktérů, než jen pravidelnými armádami. Tento trend je vzestupný a pozorovaný v konfliktu na Ukrajině a potvrzuje rozvojové tendence této technologie na všech úrovních velení a řízení i ve všech fázích rozhodovacího cyklu Observe-Orient-Decide-Act ,tzv. OODA loop (Zůna, 2021).

Societální sektor: Zejména negativní demografické trendy budou podporovat automatizaci a robotizaci obecně. Týká se to i UxV. Existuje předpoklad, že bezosádkové systémy mohou v určitých typech konfliktů a konkrétním prostředí v budoucnu dominovat.

Enviromentální sektor: Hrozby environmentálního charakteru jsou nesporná. Řada trendů ovlivňuje další sektory. Při zvládání krizových situací, jež mohou být způsobeny vlivem živelných pohrom, mohou být nasazeny různé typy UxS. Ilustrativním příkladem může být rozsáhlý požár v Hřensku a nasazení vojenských bezosádkových systémů (Ministerstvo obrany, 2022).

Technologický sektor: Rozsáhlost technologického pokroku je evidentní. Vesmírný prostor je s ohledem na ČR zajímavý s ohledem na posílení komplexního systému C4ISTAR. Ten je pojítkem i do oblasti UxS, tedy informace získané z vesmírného prostoru, ať už národním, či sdíleným prostředkem mohou být signifikantní pro použití UxS. Dalším pojítkem je rozvoj schopností v kybernetickém prostoru. Kybernetická doména, stejně jako elektromagnetický prostor má vliv na použití UxS. Umožnění přenosu velkých dat a jejich ochrana je podstatná pro efektivní fungování UxS, především těch s vyšší mírou autonomie. Samotná oblast UxS doznává ve vazbě na další sektory značný rozmach, přičemž akcelerátore je použití v nových konfliktech.

3.3 Operační prostředí v blízké budoucnosti

Současné operační funkce i oblasti schopnosti se v období po roce 2035 budou přizpůsobovat, v závislosti na plněných úkolech. Budou muset podporovat formy manévru sil v několika doménách operačního prostředí současně a reagovat na použití letálních i neletálních účinků v reálném čase. To bude usnadněno propojením vícero globálních komunikačních systémů nejen ve fyzické, ale i kognitivní doméně. Spolupráce s autonomními a robotickými prvky, včetně operací taktických manévrovacích jednotek nebude považována za neobvyklou. Zdokonalení klíčových platforem, na kterých je závislá činnost jednotlivých druhů sil, bude obzvláště důležité. Vytvoření systémů velení a řízení, které jsou interoperabilní s partnery v rámci integrovaných sil, bude mít zásadní význam. Vedení manévru se bude odehrávat převážně v městských, přímořských či arktických oblastech, což sebou ponese nutnost připravovat velitele a štáby pro činnost ve fyzicky a časově složitém terénu, se schopností organizovat a řídit činnost sil současně na více úrovních. Princip „mission command“ bude jedním z hlavních principů činnosti velitelů, jako nepostradatelný předpoklad k tomu, aby bylo možné manévrovat s různými prostředky v reálném čase a současně zvyšovat situační povědomí o operačním prostředí. Skryté a rozvratné aktivity nepřítele, velká data, použití nesmrtících zbraní a účinky působení sil z vesmíru se stanou běžnými frázemi ve slovníku vojenské komunity. Charakter novodobého konfliktu si však navzdory veškerému vývoji a změnám, zachová svoji věčnou vlastnost – nikdy nebude možno určit s jednoznačnou přesností jeho místo vzniku, rozsah a dynamiku jeho vývoje. Novodobý konflikt bude nerovnoměrný ve své podobě i ve svém průběhu, bude asymetrický a svým výsledkem nejasný (Spišák et al., 2021).

Konflikty, kterých se pak armády mohou účastnit, budou charakterizovány (Multi-Domain Battle: Evolution of Combined Arms for the 21st Century 2025-2040, 2017):

- působením ve všech doménách,
- nárůstem letality v prostoru operace,
- komplexním „všezahrnujícím“ prostředím,
- odstrašováním ve všech spektrech, na všech úrovních a s využitím kombinace způsobů odstrašení.

Samotné bojiště pak bude typické těmito vlastnostmi:

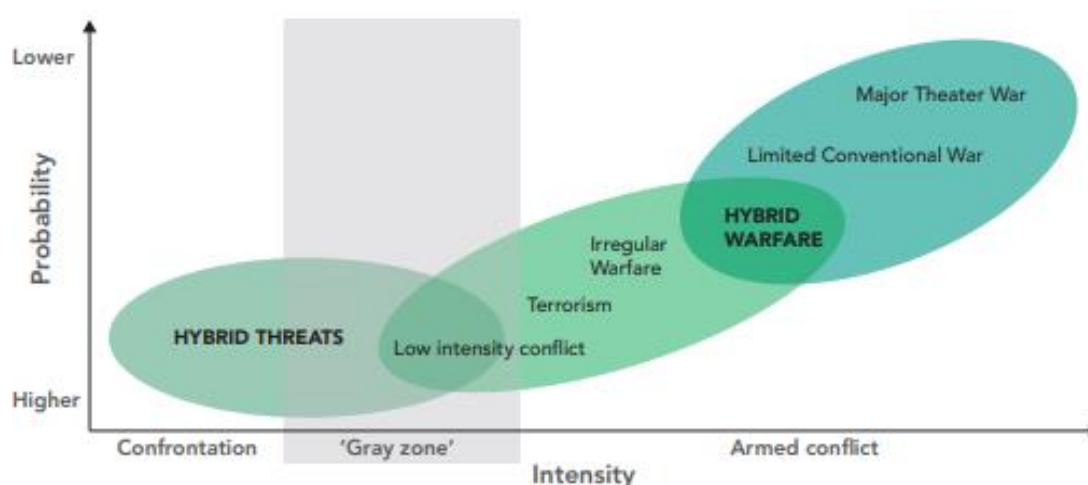
- rozsáhlostí (časovým faktorem, hloubkou a šířkou, pozicí aktérů),
- usměrněným úsilím,
- kompresí úrovní velení a řízení (splýváním, sdílením a využíváním nástrojů).

Bojiště bude pravděpodobně distribuované (Zůna, 2021). Z hlediska politicko-vojenských ambic ČR (Obranná strategie České republiky, 2017) pak lze usuzovat o nasazení

celků o maximální síle brigády bez rotace (či dalších variantách) s účastí ve všech doménách (být v některých pouze s nízkou účastí) a s geografickým omezením mimo arktické oblasti. Dedukcí lze vyvodit, že jednotky AČR budou velmi pravděpodobně operovat v městské a příměstské oblasti se svými vlastními charakteristikami (sto.nato.int, 2021).

3.4 Hybridní konflikty

Hybridní konflikty se svou povahou nachází na rozhraní mezi soupeřením a konfliktem.

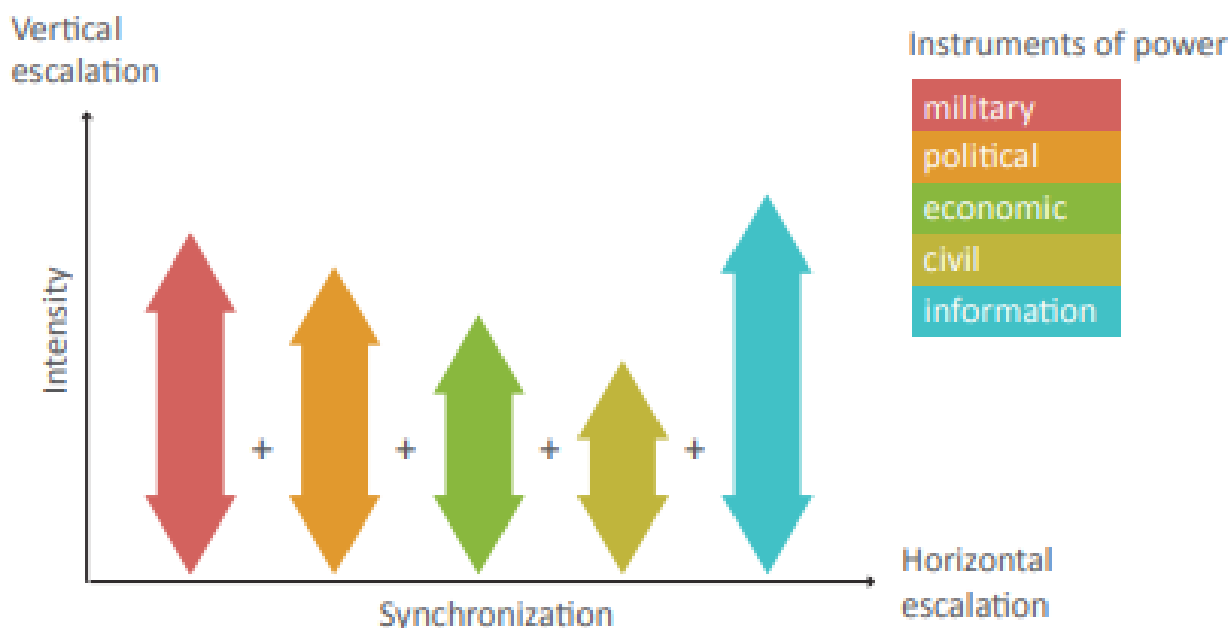

Obrázek 1 Pozice hybridního konfliktu v rámci vývoje konfliktu

Zdroj: Monaghan, 2019.

Hybridní konflikt spočívá v synchronizovaném použití více nástrojů moci (či jejich elementů) proti společnosti. Tyto nástroje moci mohou být použity ve více dimenzích, současně či rozděleně a i s využitím různých domén a nástrojů. (Cullen and Reichborn-Kjennerud, 2017). Použití vojenské síly pak může být omezené, resp. usměrňované a dávkované jako jedna ze součástí tzv. „synchronised advantages packages“ (SAPs).

UxS v rámci hybridního konfliktu budou primárně použity v úseku „za šedou zónou“, tedy tam, kdy už je evidentní letální působení. V šedé zóně lze předpokládat velmi limitované nasazení UxS, především pak prostředky C4ISTAR.

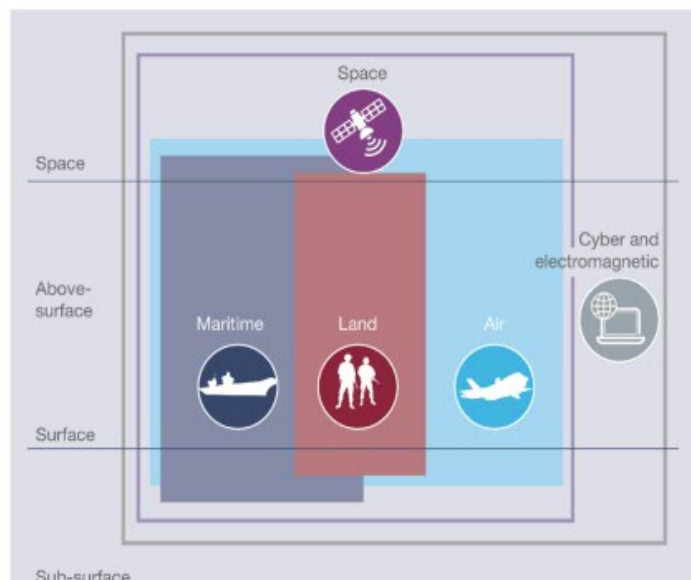

Obrázek 2 Nástroje moci při využití v hybridních konfliktech
Zdroj: Cullen, Patrick J., and Erik Reichborn-Kjennerud, 2017.

V tomto kontextu mohou UxS a RAS obecně přinést výhodu spočívající v jejich silných stránkách: přesnost, rychlost, sdílení informací, letalita apod. UxS také mohou být součástí nejen společných sil (Joint forces), ale součástí určitého nástroje (např. pouze prvku speciálních či jiného druhu sil) ve smyslu použití v rámci integrovaného operačního konceptu (Integrated Operating Concept, 2021). Tento nástroj může mít strategický či operační význam, ale pouze malou, tzv. „taktickou“ velikost. Případně, může být z hlediska prostoru působení distribuovaný, i s rozdílnou intenzitou (letalitou). Jeho použití může být viditelné či skryté, prezentované v potřebný moment jako součást širšího působení (Sliwa, 2017).

3.5 Vícedoménový boj

Trendem operačního prostředí, jež je specifické pro každý typ operace, je působení ve více operačních doménách současně (Multi-Domain Integration in Defence, 2022). Tedy minimálně ve dvou, maximálně ve všech pěti doménách. Další, perspektivní doménou může být kognitivní doména (Johns Hopkins University and Imperial College London, 2021).

Obrázek 3 Definování pěti operačních domén
Zdroj: *Multi-Domain Integration in Defence, 2022.*

Principy vícedoménových operací (Multi-domain operations, 2020) jsou založeny na vytvoření sil na konkrétní úkol (operaci), vytvoření „vícedoménových útvarů“ a sblížení schopností. Vytvoření sil na konkrétní úkol spočívá v integraci jednotlivých složek sil (komponentů) tak, aby byly schopny působit v konkrétním operačním prostředí, tedy i v potřebných doménách na všech úrovních (taktické, operační, strategické). Vícedoménové útvary představují spojení kapacit, schopností a odolnosti který tvoří nezbytnou pružnost k provádění činností ve vícedoménovém prostředí nezávisle na ostatních celcích. Všechny integrované prvky musí (pokud nejsou součástí vícedoménových útvarů) projít tzv. sblížením schopností. Ve své podstatě jde o rychlé a trvalé sladění schopností napříč všemi doménami, rozvrstvení variant činnosti napříč doménami a využití složitosti prostředí ve vlastní prospěch.

UxS mohou být komponentem pro podporu plnění úkolů ve více doménách, či napříč vybranými doménami.

4 MOŽNOSTI ZVÝŠENÍ SCHOPNOSTÍ BOJUJÍCÍCH JEDNOTEK NASAZENÍM UxS

Autoři se v této kapitole odkazují na Marčíka (2015), který ve svém díle poměrně komplexně předkládá východiska k obecným možnostem zvýšení schopností s využitím prostředků UxS. Kapitola je zásadní zejména z důvodu náhledu na tyto prostředky.

4.1 Ničivost

Nasazení UxS může tuto schopnost pozitivně ovlivňovat následovně: při nasazení UxS dojde ke zvýšení počtu zbraňových systémů podporované jednotky o počet zbraňových systémů, nesených na těchto prostředcích. Dále, vzhledem k tomu, že tyto prostředky nenesou osádku a je jich určitý (dostatečný) počet, je možné (vzhledem k jejich specifickým schopnostem), tyto prostředky posílat i na „sebevražedné“ mise, například do týlu protivníka, kde se jejich účinnost díky momentu překvapení a možnosti palebného působení na jednotky druhého sledu a na nebojové jednotky dále zvyšuje. Implementace bojových UxS do sestavy bojových jednotek bude probíhat od stupně jednotka (četa, rota). Dále je možné počítat se zvýšením ničivosti bojové jednotky nasazením specializovaných útočných (tj. sebevražedných) bezosádkových systémů různé velikosti, vyznačujících se efektem překvapení a vysokou přesností zásahu cílů. Tento trend lze sledovat v současnosti v konfliktech na Ukrajině, Sýrii i v dalších nestabilních regionech.

4.2 C4ISTAR

Nasazení UxS může tuto schopnost podpořit ve zvýšení dílčí schopnosti komunikace, kdy bezosádkové systémy mohou sloužit jako retranslační stanice pro spojovací prostředky pozemních vojsk na velké vzdálenosti a v členitém terénu, kdy satelitní spojení je pro bojující jednotky nedostupné, nebo je jeho použití neefektivní (na nižších taktických stupních, při omezeném počtu satelitních kanálů).

Robotické systémy mohou být účinně nasazeny i v rámci podpory dílčí schopnosti velení a řízení a to jako expertní systémy řízení a velení, sloužící k podpoře rozhodovacího procesu velitelů a štábů do bojové operace nasazených jednotek a útvarů. Zde by se pak jednalo o specifické roboty kybernetické domény.

Dále UxS mohou významně podpořit dílčí schopnosti průzkum, pozorování a akvizice cílů. Pak lze konstatovat, že je podporována kombinovaná dílčí schopnost ISTAR. K tomuto účelu je ostatně určena většina současných UxS, zejména pak vzdušných systémů (UAS). Je třeba vzít v úvahu propojení ze schopností ničivost, kde bude využita „loitering ammunition“ nejen k samotnému ničení, ale i k příspěvku do systému C4ISTAR. Platí rovněž začlenění od úrovně jednotek. Vzdušné prostředky se používají pro průzkum rozsáhlejších a přehledných oblastí, UGS se pak až na výjimky, používají pro detailní průzkum konkrétních objektů, nebo tam, kde primární vzdušný průzkum pro nepřehledné prostředí selhává. To znamená: za nepříznivých klimatických podmínek, nevhodných pro provoz UAV, nebo nevhodných pro vedení průzkumu ze vzduchu, v hustých lesních porostech, v zastavěných oblastech, v budovách, v členitém horském terénu a v jeskyních,

nebo v případech, kdy je nutné dlouhodobé, nepřetržité sledování určité omezené oblasti, nebo objektu.

4.3 Přežití

Tato schopnost je zvyšována v podstatě nasazením každého reálného bezosádkového systému. Tím, že do boje vhodně nasadíme byť jen jeden malý, dálkově řízený, nebo poloautonomní, či autonomní systém, ochráníme tím minimálně jednoho člověka – operátora tohoto systému. V případě nasazení větších systémů dochází ke zvýšení schopnosti přežití na úrovni osádky průzkumného vozidla, letadla, nebo vrtulníku, případně řidiče ženijního stroje. UxS tak mohou působit jako klamné cíle nebo cíle více postradatelné, než ostatný, resp. ty, které máme primární zájem zachovat.

4.4 Mobilita

Schopnost mobility vojenské jednotky nasazené v dynamické bojové operaci je možno zvýšit nasazením UxS tak, že tyto systémy převezmou část nákladu (zásob, munice, pomocného materiálu), který tato jednotka potřebuje pro vedení své bojové činnosti. Například takový systém veze pro malou pěší jednotku (družstvo) zásoby vody, jídla, munice, stany atd. Zásobovací UxS mohou podporovat manévrující sestavy jako uzly pro dozásobení (především pohonnými hmotami a municí). Ty se mohou autonomně, i po vlastní ose, přesunout do potřebného prostoru v té fázi boje, kdy bude potřeba (před bojem, v průběhu boje, v přechodových fázích boje).

4.5 Udržitelnost bojové činnosti

Udržitelnost bojové činnosti vojenské jednotky nasazené v dynamické bojové operaci lze nasazením logistických bezosádkových systémů výrazně zvýšit. Tyto UxS mohou být relativně snadno použity pro dopravu zásob bojujícím jednotkám, ať už prvosledovým, kde by se pravděpodobně používaly k tomu speciálně určené UxS, nebo hlouběji v týlu, kde by se více využívaly opět již úspěšně vyzkoušené robotické aplikační soupravy, namontované na „běžné“ nákladní automobily.

K zásobování odloučených (například průzkumných, nebo výsadkových) jednotek se uvažuje využít specializovaných logistických UAV. Jako neopomenutelný aspekt této schopnosti (udržitelnost) je možnost některých UGV primárně produkovat elektrickou energii (takže mohou vojákům sloužit jako samohybný primární zdroj elektrické energie),

což je zcela jistě významné pro odloučené jednotky a to i v případě, že jsou vybaveny mateřskými bojovými vozidly.

ZÁVĚR

Autoři předkládají syntetizovaný pohled na problematiku, který vychází z řady zejména zahraničních zdrojů a subjektivních zjištění. Prostředí se mění, probíhá revoluce 4.0 a nastupuje období pro revoluci 5.0. To, co řada z vojenských teoretiků i praktiků zná a umí, bude pouze z části aplikovatelné v novém bezpečnostním operačním prostředí. Pro udržení tempa v rozvoji je třeba se posunout nejen na úrovni konvenčních a již známých systémů. Proto autoři pracují s tezí, že vojenská robotika je perspektivním směrem a pro budoucí konkurenceschopnost na bojišti je třeba ji rozvíjet. Moderní armády investují množství úsilí do rozvoje schopností založených na robotizaci. Samotnou technologii není až takový problém nakoupit. Mnohem větší výzvou je dlouhodobá příprava společnosti, nevyjímaje armádu a příprava té nejcennější komodity-personálu, kam cílí i tento článek. Přehledně a po zhodnocení relevantních pramenů vytváří obecný teoretický základ pro další jednotné vnímání problematiky.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- ARMYRECOGNITION. 2022. Rheinmetall showcases solutions for digitized battlefield. *Armyrecognition.com* [online]. [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ksvm>>.
- BERZINŠ, J. 2016. Unmanned ground systems in future warfare. In: Digital infantry battlefield solutions: *Introduction to ground robotics* [online]. s. 23-32 [cit. 2022-9-15]. ISBN 978-9984-583-92-1. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fnbr>>.
- BLACK, J., LYNCH, A., GUSTAFSON, K., BLAGDEN, D., PAILLÉ, P., QUIMBRÉ, P. 2022. *Multi-Domain Integration in Defence: Conceptual Approaches and Lessons from Russia, China, Iran and North Korea* [online]. 2022 [cit. 2022-10-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ec57>>.
- CULLEN, P., J., REICHBORN-KJENNERUD, E. 2017. *Understanding Hybrid Warfare*. MCDC.
- DARPA. Our research. *Darpa.mil* [online]. Arlington USA [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/stbv>>.

- DEMIR, K. A. 2021. KILLER ROBOTS AND ARMED FORCES TRANSFORMATION FOR THE ROBOTIC ERA. *Obrana a strategie (Defence and Strategy)* [online]. 21(1): 05-26 [cit. 2022-9-10]. DOI: 10.3849/1802-7199.21.2021.01.005-026. ISSN 12146463. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/eqjm>>.
- EDA. 2022. Capability technology areas. *Europa.eu* [online]. [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/rdy4>>.
- GALAR, D., KUMAR, U. 2017. Sensors and Data Acquisition. In: *EMaintenance* [online]. Elsevier, s. 1-72 [cit. 2022-9-15]. DOI: 10.1016/B978-0-12-811153-6.00001-4. ISBN 9780128111536. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/itgs>>.
- HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HUANG, H., GERHART, G. R., SHOEMAKER, C. M., PAVEK K., ALBUS, J., GAGE, D., MESSINA, E. *Autonomy levels for unmanned systems (ALFUS) framework: an update* [online]. [cit. 2022-12-1]. DOI: 10.1117/12.603725. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gppz>>.
- JEZL, J. 2018. *Robotizace vedení bojové činnosti v soudobých konfliktech*. Závěrečná práce KGŠ. Brno.
- KELLY, A., STENTZ, A., AMIDI, O., et al. 2006. Toward Reliable Off Road Autonomous Vehicles Operating in Challenging Environments. *The International Journal of Robotics Research* [online]. 25(5-6): 449-483 [cit. 2022-9-15]. DOI: 10.1177/0278364906065543. ISSN 0278-3649. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/kans>>.
- MARČÍK, L. 2015. *Analýza taktických potřeb AČR v oblasti použití robotických systémů*. Vyškov: VTÚ PV.
- MARQUES, M. M. 2013. STANAG 4586 –Standard Interfaces of UAV Control System (UCS) for NATO UAV Interoperability. <https://www.sto.nato.in> [online]. [cit. 2022-10-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/pi35>>.
- MILREMROBOTICS. 2022. The THeMIS UGV. *Milremrobotics.com* [online]. Estonia [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://milremrobotics.com/defence/>>.
- MINISTERSTVO OBRANY. 2022. Armáda vyšle do Hřenska drony, které budou monitorovat ohniska požáru. *Army.cz* [online]. [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/agzt>>.
- MONANGHAN, S. 2019. Countering Hybrid Warfare: So What for the Future Joint Force?. *PRISM: The journal of complex operations* [online]. 8(2): 82-98 [cit. 2022-9-10]. ISSN 2157-0663. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/gvju>>.
- NATO STO. 2022. About the NATO Science and Technology Organization (STO). *Sto.nato.int* [online]. [cit. 2022-9-10]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/igh4>>.

- Rheinmetall showcases solutions for digitized battlefield. 2022. *Army Recognition* [online]. [cit. 2022-10-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ksvm>>.
- ROSSETTI, L. 2019. Manned-Unmanned Teaming: A Great Opportunity or Mission Overload?. In: *The journal of the JAPCC* [online]. 29. s. 42-47 [cit. 2022-9-15]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/abb4>>.
- RÝZNAR, B., ZEZULA, J., RAK, L. 2022. *Přehled bezosádkových pozemních systémů vyspělých armád: studijní text*. Brno: Univerzita obrany. ISBN 978-80-7582-451-6.
- SLIWA, Z. 2017. "HYBRID WARFARE" – THE MILITARY SECURITY DOMAIN'S CONSIDERATIONS. *ENDC Occasional Paper* [online]. (6): 13-27 [cit. 2022-10-20]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/dzyb>>.
- STOJAR, R. 2022. *Bezpečnostní prostředí: sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2021*. Brno: Univerzita obrany. ISBN 978-80-7582-459-2.
- VALÁŠEK, T. 2018. *New perspectives on shared security: NATO's next 70 years*. Brussels.
- ZAHRADNÍČEK, P. 2022. Bezosádkové autonomní systémy AČR v budoucích konfliktech v rámci pozemní domény: Závěrečná práce Kurzu generálního štábu. Brno.
- ZŮNA, P. 2021. *Paradigmata vojenské taktiky*. Litomyšl: H.R.G. spol. s r.o. ISBN 978-80-88320-92-0.

podplukovník Ing. Pavel Zahradníček, PhD.

Univerzita obrany

Kounicova 65, 662 10 Brno

+420 775 996 960

pavel.zahradnicek@unob.cz

VZDELÁVANIE V OBLASTI INTEGROVANÉHO INFORMAČNÉHO SYSTÉMU

EDUCATION IN THE FIELD OF AN INTEGRATED INFORMATION SYSTEM

Dušan HRNČIAR

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 31. 09. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

In this article we deal with education in the field of integrated information system. This area of education is currently insufficiently secured. Dissemination of theoretical and practical knowledge and experience is a basic prerequisite for successful logistics management. The Ministry of Defense of the Slovak Republic covers most of the processes in the field of planning, budget, financial management, human resources, logistics - the Integrated Information System. Education in this area is carried out several times in the form of gaining experience from colleagues. The biggest problem in the training at the Academy of the Armed Forces in this area is the currently non-functional classroom of the integrated information system.

KEYWORDS

integrated information system, education, SAP, experiences, modernization

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Pre riadiacu prácu funkcionárov logistiky na taktickom stupni velenia v rámci Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR) je nevyhnutné využívať integrovaný informačný systém (IIS) v rámci jednotlivých okruhov činností, v ktorých práca pozostáva z využívania modulov vytvorených pre logistické zabezpečenie v kombinácii s ďalšími modulmi (finančné, plánovacie, analytické). V rámci vysokoškolského vzdelávania budúcich dôstojníkov odbornosti L10 je preto potrebné venovať tejto oblasti primeranú pozornosť. V súčasnosti sa v útvaroch OS SR stretávame s funkcionármi logistiky, ktorí dostatočne ovládajú jednotlivé úkony v práci s IIS a dokážu ich adekvátne využívať vo vlastnej riadiacej práci, no taktiež i s funkcionármi, ktorí majú len základný prehľad, prípadne vôbec neovládajú prácu v IIS.

Aktuálny stav logistiky Ozbrojených síl Slovenskej republiky možno hodnotiť z aspektu cieľov a úloh kladených na logistiku ako akceptovateľný len v niektorých funkčných oblastiach poskytovania logistickej podpory. (Morong, 2014)

Rozširovanie teoretických a praktických vedomostí a skúseností je základným predpokladom pre úspešné riadenie skupín (oddelení) logistiky a zároveň cestou k včasnému a kvalitnému splneniu jednotlivých nosných prípadne operatívnych úloh, pred ktoré sú postavení jednotliví riadiaci funkcionári logistiky.

Cieľom článku je analýza súčasného stavu vzdelávania v oblasti integrovaného informačného systému. Táto oblasť je v súčasnej dobe riešená v rámci OS SR podľa nášho názoru nedostatočne a je potrebné venovať jej náležitú pozornosť. V článku sme použili metódu analýzy.

1 INTEGROVANÝ INFORMAČNÝ SYSTÉM (IIS)

Informačný systém je jednotný zdroj dostupných údajov, ktoré sú výstupmi procesov plánovania a správy ľudských, vecných a finančných zdrojov. Informačný systém tvorí hardvérové a softvérové vybavenie a údaje. Hardvérové vybavenie sú servery, pracovné stanice, pasívne a aktívne prvky dátovej siete a vstupno-výstupné zariadenia. Softvérové vybavenie sú operačné systémy, databázové systémy a programové aplikácie (Smernica MO SR č. 72 o IIS, 2019).

V rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MO SR“) pokrýva väčšinu procesov v oblasti plánovania, rozpočtu, manažmentu financií, ľudských zdrojov, logistiky Integrovaný Informačný Systém (ďalej len „IIS“), ktorý prevádzkuje Základňa stacionárnych komunikačných a informačných systémov (ďalej len „ZaSKIS“) Trenčín.

V súčasnej dobe sa systém SAP využíva vo viacerých krajinách. SAP produkty sú z oblasti ERP, z anglického „Enterprise Resource Planning“. Čo je označenie systému, ktorým podnik (alebo iná organizácia) za pomoci počítača riadi a integruje všetky alebo väčšinu oblastí svojej činnosti, ako sú plánovanie, zásoby, nákup, predaj, marketing, financie, personalistika, atď.

1.1 Spoločnosť SAP

Spoločnosť SAP - Softwér Anwendungen und Produkte in der Datenverarbeitung bola založená v roku 1972, v nemeckom meste Mannheim. Firmu založila 5-členná skupina bývalých zamestnancov IBM (International Business Machines Corporation), ich cieľom bolo vyvinúť štandardný software pre riadenie podnikovej ekonomiky. (Maassen, 2007)

Spoločnosť SAP je považovaná za svetového lídra na trhu v oblasti tvorby softvéru. Softvéry tejto spoločnosti sú preferované celosvetovo na vedenie rôznych obchodných procesov, rovnako aj na vyvíjanie riešení, ktoré následne zefektívňujú spravovanie údajov a zdieľanie informácií medzi jednotlivými organizáciami.

Celý systém spoločnosti SAP sa delí na dva základné balíky, ktoré sú zložené z niekoľkých komponentov:

1. SAP Business Suite (centrálny produkt),
2. SAP NetWeaver (technologické komponenty).

Komponenty z balíka SAP Business Suite patria k najznámejším a najpoužívanejším produktom od spoločnosti SAP. SAP Business Suite sa skladá z 5 základných komponentov:

- mySAP Enterprise Resource Planning (ERP),
- mySAP Customer Relationship Management (CRM),
- mySAP Supply Chain Management (SCM),
- mySAP Supplier Relationship Management (SRM),
- mySAP Product Lifecycle Management (PLM). (Maassen, 2007)

IIS využívaný v OS SR je súčasťou balíka SAP Business Suite, konkrétne SAP Enterprise Resource Planning (ERP), v preklade podnikové plánovanie zdrojov. Uvedený komponent využíval pôvodný softvér SAP R/2 a SAP R/3, ktorý predstavoval všeobecný štandard pre plánovanie podnikových zdrojov.

Systém ERP pokrýva štyri hlavné okruhy, ktoré sú:

- financie (niekedy označované ako ekonomika),
- personalistika,
- výroba a logistika (u nevýrobných podnikov len logistika ev. prevádzka či projektovanie),
- marketing a predaj (niekedy len marketing).

1.2 MODULY SYSTÉMU SAP VYUŽÍVANÉ V LOGISTIKE

Procesy logistiky ako aj materiálové hospodárstvo (manažment) sú v rezorte MO SR pokryté týmito modulmi:

- modul dlhodobý majetok (modul FI-AA): poskytuje nástroje na údržbu a udržiavanie údajov o stave a pohybe dlhodobého majetku,
- modul materiálové hospodárstvo (modul MM), poskytuje nástroje na evidenciu a udržiavanie údajov o stave dlhodobého majetku a údajov o pohybe materiálu a zásob,

- modul prevádzka, údržba a opravy výzbroje a techniky (modul PM+PRETECH), poskytuje nástroje na plánovanie, riadenie a vyhodnocovanie prevádzky, údržby a opráv výzbroje a techniky.

Používateľ pri práci v SAP používa a spracúva údaje v rozsahu pridelených oprávnení, aktualizuje údaje v termínoch, ktoré určuje správca modulu, predkladá vedúcemu organizačnej zložky návrhy na zmenu postupov v používaní modulu, zúčastňuje sa na školeniach používateľov modulov IIS.

Využívanie IIS pozitívne pôsobí na zvyšovanie usporiadanosti v evidenciách, transparentnosti pohybov, tokov materiálu, dokladov a financií. SAP je možné inštalovať na skoro všetkých operačných systémoch, ktoré sa aktuálne používajú, pričom dokážu spolupracovať s rovnako veľkou množinou databáz od rôznych výrobcov. Má v sebe už pred implementované funkcionality podporujúce „štandardné“ procesy firiem. Pokiaľ je však požiadavka procesy modifikovať, nie je pre konzultantov problém tento systém upraviť tak, aby presne splňoval požiadavky zákazníka. Upraví štandardné transakcie, upraví kódy spracovaní, prípadne vytvorí nové špecifické požiadavky zákazníka. Toto predurčuje SAP k neobmedzenej možnosti implementácie u akéhokoľvek zákazníka.

Ďalším veľkým plusom je už spomenutá stabilita prostredia. Pravdepodobnosť nefunkčnosti správne nakonfigurovaného systému sa blíži nule. Ak by sa to však aj stalo, vždy je k dispozícii podpora spoločnosti SAP, ktorá sa v prípade, ak sa jedná o produktívny systém, pri ktorom hrozia firme straty, v extrémne krátkom čase spojí so zákazníkom, pripojí sa k systému a pomôže problém odstrániť.

K slabým stránkam patrí nemožnosť si SAP stiahnuť a nainštalovať. K dispozícii sú iba špecifické verzie. Plná podniková verzia je finančne náročná. Nevýhodou je aj licenčná politika SAP, v rámci ktorej sa platia nezanedbateľné ročné poplatky za každého jedného užívateľa s vlastným účtom SAP.

1.3 MOŽNOSTI VYUŽITIA IIS

Na základe súčasného stavu využívania IIS môžeme stanoviť pre jednotlivých riadiacich funkcionárov logistiky okruhy činností, ktoré priamo súvisia s využívaním IIS (prípadne pri ktorých sa aktívne využíva IIS), bez ktorých jednotlivý funkcionár nedokáže vykonávať plnohodnotne povinnosti, ktoré mu priamo vyplývajú z opisu činností a taktiež vykonávať kontrolnú činnosť ako jednu z úloh, pri vedení ľudí za ktorých činnosť priamo zodpovedá.

Plánovanie zdrojov

Plánovanie zdrojov sa realizuje v rámci strednodobej fázy obranného plánovania a vychádza zo smerníc MO SR pre obranné plánovanie, metodických pokynov generálneho

riaditeľa sekcie obrannej politiky MO SR pre programovanie a nariadenia náčelníka GŠ OS SR pre programovanie v OS SR. Jedná sa o proces zladovania zdrojov v rámci MO SR s cieľom vytvorenia podmienok, ktoré zabezpečia obranu SR a plnenie záväzkov voči NATO a EÚ. Samotný proces sa vo fáze programovania a rozpočtovania skladá z programov, medzirezortného programu a medzirezortných podprogramov.

Programy:

- 096 OBRANA je plánovaný súhrn aktivít, prác, činností a dodávok súvisiacich s prevádzkou OS SR a MO SR vrátane podriadených zložiek,
- 095 ROZVOJ OBRANY sú plánované časovo ohraničené projekty zabezpečujúce plnenie úloh a opatrení v oblasti rozvoja infraštruktúry síl, modernizácie výzbroje, techniky a materiálu, komunikačných a informačných systémov a centrálnej logistiky v rezorte MO SR.

Medzirezortný program:

- 06E PODPORA OBRANY ŠTÁTU, ktorého je MO SR gestorom, sú plánované požiadavky OS SR na zabezpečenie obrannej infraštruktúry.

Medzirezortné podprogramy:

- 06E01 Výskum a vývoj na podporu obrany štátu,
- 05T0B Oficiálna rozvojová pomoc,
- 06H02 Hospodárska mobilizácia,
- 0AU06 Účasť civilných expertov na aktivitách krízového manažmentu mimo územia SR, ODB02 Realizácia II. etapy implementácie MZP SZO v SR sa rezort ministerstva obrany podieľa na plnení medzirezortných programov v gescii iných rezortov.

Inventarizácia

Vykonanie inventarizácie materiálu v OS SR sa vykonáva podľa osobitného predpisu (Metodické pokyny generálneho riaditeľa sekcie majetku a infraštruktúry na vykonávanie inventarizácie majetku, záväzkov na MO SR a v jeho rozpočtových a príspevkových organizáciách).

Inventarizácia predstavuje kontrolu vecnej správnosti účtovníctva. Inventarizácia je súhrn činností, ktorými účtovná jednotka overuje, či stav majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov v účtovníctve zodpovedá skutočnosti. Inventúra je časť procesu inventarizácie, v ktorej prebieha zisťovanie skutočného stavu majetku a záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov.

IIS je v rámci celého procesu inventarizácie využívaný ako jednotný zdroj dostupných údajov (najčastejšie vytváraný na tlač inventúrnych súpisov, inventarizačných zápisníc a iných inventarizačných dokumentov), ktoré sú výstupmi procesov plánovania, správy

ľudských, vecných a finančných zdrojov. Prostredníctvom príslušných modulov poskytuje užívateľovi nástroje na prípravu podkladov pre vykonanie a vyhodnotenie inventarizácie majetku a záväzkov vrátane rozdielu majetku a záväzkov.

Účtovanie a evidencia hnutelného majetku štátu

Účtovanie a vedenie evidencie o materiáli tvorí neoddeliteľnú súčasť logistiky. Jedná sa o jednu z hlavných úloh materiálového manažmentu. Účtovnú evidenciu materiálu vedú účtovní pracovníci, evidenčné a účtovné skupiny alebo orgány poverené touto činnosťou. Tam kde nie je účtovný orgán, je za vedenie účtovnej evidencie materiálu zodpovedný materiálny orgán stanovený tabuľkami počtov. Ak nie je tabuľkovo stanovený, vedie účtovnú evidenciu orgán určený veliteľom. Zásadou je, aby zodpovednosť za evidenciu materiálu jednej materiálovej triedy niesol jeden orgán (osoba) (Vševojsk-17-5/s).

Z pohľadu účtovania a evidencie materiálu sú najdôležitejšie nasledujúce moduly:

- modul dlhodobý majetok (modul FI-AA);
- modul materiálové hospodárstvo (modul MM).

Oba základné moduly pre účtovanie a evidenciu materiálu sú v IIS navzájom prepojené s ďalšími modulmi a vzájomne vytvárajú potrebný informačný tok pre zabezpečenie činnosti OS SR.

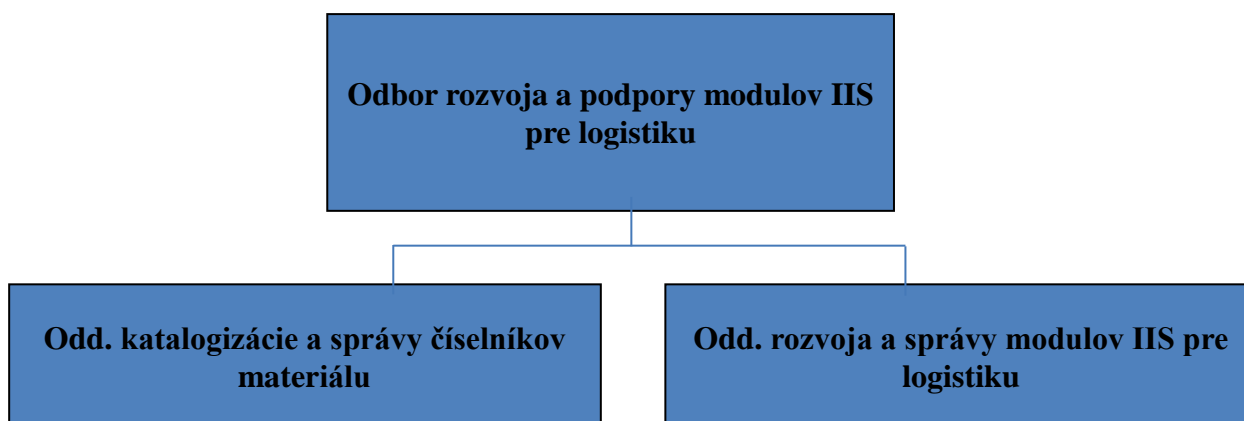
2 VZDELÁVANIE V OBLASTI IIS V PODMIENKACH OS SR

Vzdelávanie v oblasti IIS je v súčasných podmienkach OS SR realizované prostredníctvom odboru rozvoja a podpory modulov IIS pre logistiku v podriadenosti Úradu centrálnej logistiky MO SR. Odbor je rozdelený v rámci svojej štruktúry na dve oddelenia (obrázok 1).

V rámci rezortnej dátovej siete (intranetový portál MO SR) sa síce nachádzajú v rámci knižnice IIS návody k jednotlivým používateľským modulom, no prax ukazuje, že systém je oveľa zložitejší a samotná knižnica a jej samoštúdium neposkytuje dostatočné vedomosti informácie najmä pri riešení náročnejších a časovo ohraničených úloh.

Informálne vzdelávanie¹ sa uskutočňuje aj formou získavania skúseností od jednotlivých pracovníkov v rámci skupín, prípadne od nadriadeného (nadriadený stupeň, nositeľ úlohy, ...) najmä systémom, kedy je funkcionár postavený pred úlohu, ktorú musí riešiť s využitím IIS priamo v praxi.

¹ Celoživotný proces získavania vedomostí bez organizačných zásahov Je typické neorganizovanosťou.

Obrázok 1 Odbor rozvoja a podpory modulov IIS pre logistiku
Zdroj: vlastné spracovanie

2.1 Vysokoškolské vzdelávanie

V rámci vysokoškolského vzdelávania sa riešenej problematike sčasti venujú dve katedry AOS:

- Katedra logistického zabezpečenia (modul FI –AA (dlhodobý majetok), modul MM (materiálové hospodárstvo),
- Katedra strojárstva (Modul PM - prevádzka, údržba a opravy).

Zoznámenie s IIS absolvujú študenti 2.ročníka bakalárskeho štúdia v predmete Materiálový manažment. Z dôvodu nefunkčnej učebne dostávajú len teoretické poznatky z riešenej problematiky. V rámci prednášok sú oboznámení so štruktúrou a možnosťami IIS, číselníkmi materiálu a účtovaním majetku a zásadami práce v module MM. Túto problematiku je však potrebné zabezpečiť aj po praktickej stránke, kde však dlhoročne nedokážeme študentom poskytnúť praktickú prípravu prostredníctvom počítačovej učebne s prístupom do IIS.

Študenti 1. ročníka magisterského štúdia odbornosti L10 v rámci predmetu Odborná príprava – riadenie logistických procesov I absolvujú na odbore rozvoja a podpory modulov Integrovaného Informačného Systému pre logistiku v Trenčíne teoretickú a praktickú prípravu. Počas piatich dní sa kadeti zúčastňujú školenia obsahovo zameraného na základy integrovaného informačného systému. Oboznámia sa s činnosťou v moduloch FI – AA (dlhodobý majetok), MM (materiálové hospodárstvo) a PM (prevádzka, údržba a opravy), vytváraním žiadaniek, pravidlami používania a správu riadených šarží pri evidencii zásob.

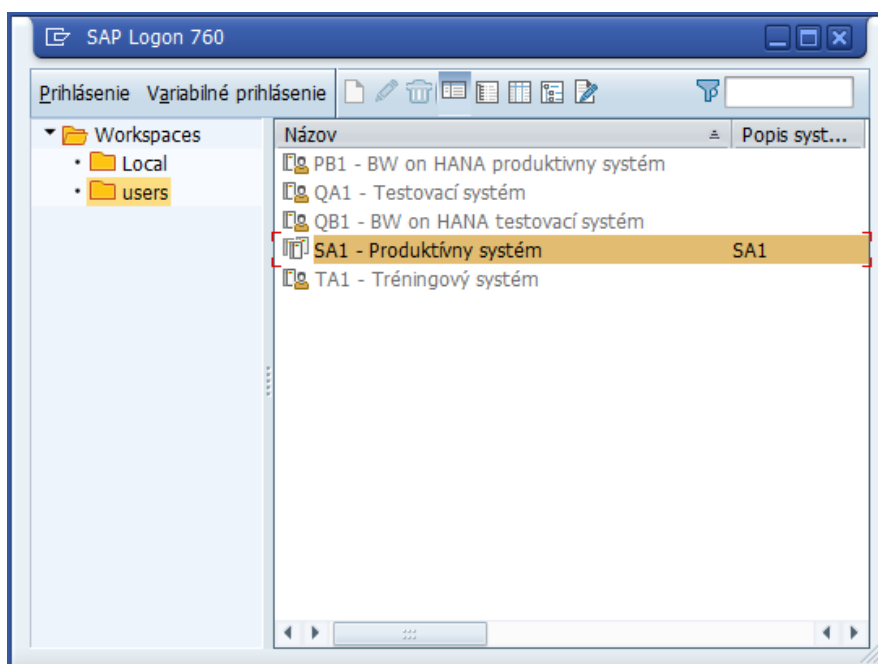
Určité praktické skúsenosti s prácou v IIS nadobudnú aj študenti 2. ročníka magisterského štúdia odbornosti L10 taktiež aj počas odbornej praxe. Počty hodín praktických zamestnaní sú uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Praktické zamestnania študentov odbornosti L10

Ročník	Druh prípravy	Počet hodín
3. ročník bakalárskeho štúdia	Prax	84
1. ročník magisterského štúdia	Odborná príprava	42
2. ročník magisterského štúdia	Odborná príprava	42
2. ročník magisterského štúdia	Prax	84

Zdroj: AOS, vlastné spracovanie

Najväčším problémom v rámci vzdelávania na Akadémii ozbrojených síl je v súčasnosti nefunkčná učebňa SAP. Nie je zabezpečený prístup do siete mil. Technické zabezpečenie učebne je zastarané. Súčasťou systému SAP je Tréningový systém TA1, ktorý je vhodný na vykonávanie školení a praktické precvičovanie teoretických vedomostí v predmetných moduloch (obrázok 2). Tento systém obsahuje reálne údaje, je ale určený len na školenie používateľov.

Obrázok 2 Systémy SAP

Zdroj: ÚCL-110-6/2020-OdRaPMIIS

2.2 Kurzy

Odbor rozvoja a podpory modulov IIS pre logistiku na vyziadanie vykonáva základné, alebo zdokonaľovacie kurzy v rámci modulu FI –AA (dlhodobý majetok), modulu MM (materiálové hospodárstvo) a Modulu PM – (prevádzka, údržba a opravy).

Na Základni výcviku a mobilizačného dopĺňovania Martin prebiehajú školenia v rámci odborných kurzov pre technikov rôť. Absolventi kurzu musia poznať a zvládnuť prácu v aplikácii PRETECH² modulu PM integrovaného informačného systému na stupni rota. Sú oboznámení s plánovaním a riadením údržby techniky v module PM, možnosťou tvorby zostáv o technike a jej podvybaveniach a s vedením prehľadov rôznych druhov. Po ukončení kurzu by mali samostatne využívať programové vybavenia pre PRETECH a SAP PM.

2.3 Samoštúdium

V rámci pôsobenia v oblasti logistiky je personál často postavený pred plnenie úloh bez predchádzajúcich skúseností. Možnosťou (nutnosťou) je samo štúdium. V prípade prístupu do systému SAP je možnosť využitia Tréningového systému TA1. V takom prípade je možnosť samostatne, postupne krok po kroku s využitím metodických usmernení a pomôcok naučiť sa určené postupy.

Úrad centrálnej logistiky vydal nasledovné metodické usmernenia a pomôcky:

- metodické usmernenie na zabezpečenie účtovania a evidencie hnuťelného majetku štátu v moduloch MM a FI-AA Integrovaného informačného systému MO SR, č. ÚCL-110-6/2020-OdRaPMIIS,
- metodická pomôcka pre katalogizáciu hnuťelného majetku Ministerstva obrany Slovenskej republiky, č. ÚCL-57-1/2014-OdRaPIISL,
- metodická pomôcka pre realizáciu požiadaviek mimoriadneho zásobovania a odsunu materiálu v IIS, č. ÚCL-90-8/2015-OdRaPMIISL vrátane doplnku č. 1,
- odborné pokyny na evidenciu a účtovanie náhradných dielcov v IIS, č. UCL-88-1/2015 vrátane doplnku č. 1,
- metodická pomôcka pre používanie a správu riadených šarží materiálu v module MM IIS, č. ÚCL-373/2018-OdRaPMIIS.

Vyššie spomenutá literatúra podrobne opisuje okrem základných pojmov aj jednotlivé transakcie a prácu v moduloch IIS.

² Systém na riadenie prevádzky výzbroje a techniky, jej sledovanie a vyhodnocovanie.

3 DISKUSIA

Systém informálneho vzdelávania v rámci pôsobenia v OS SR je v súčasných podmienkach realizovaný najmä formou získavania skúseností od jednotlivých pracovníkov v rámci skupín, prípadne od nadriadeného, najmä systémom kedy je funkcionár postavený pred úlohu, ktorú musí riešiť s využitím IIS priamo v praxi. V rámci rezortnej dátovej siete (intranetový portál MO SR) sa síce nachádzajú v rámci knižnice IIS návody k jednotlivým používateľským modulom, no prax ukazuje, že systém je oveľa zložitejší a samotná knižnica a jej samoštúdium neposkytuje dostatočné vedomosti najmä pri riešení náročnejších a časovo ohraničených úloh.

V rámci vysokoškolského štúdia budúcich dôstojníkov je potrebné v čo najkratšom čase vybaviť počítačovou učebňu AOS potrebnou výpočtovou technikou a zabezpečiť prístup do siete MIL a Tréningového systému TA1 IIS, z dôvodu možnosti zdokonaľovania a upevňovania získaných vedomostí.

Na základe získaných poznatkov ohľadom vzdelávania v oblasti IIS v podmienkach OS SR môžeme konštatovať, že tento stav nie je na požadovanej úrovni a vyžaduje si väčšiu pozornosť. Požiadavky na vojenskú logistiku stále narastajú a vyžadujú si používanie informačných technológií už od najnižších stupňov logistického zabezpečenia. Spôsobilosti ozbrojených síl sú do vysokej miery závislé od kvality vojenského personálu. Odborné znalosti profesionálnych vojakov ovplyvňujú rozvoj OS SR.

Na základe návrhu Dlhodobého plánu rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2035, najmä s ohľadom na vysokú fluktuáciu kádrov, a taktiež pri plánovanom navyšovaní počtov profesionálnych vojakov, je odborné vzdelávanie kľúčové.. Dôležitým faktorom v skvalitnení podmienok sú však financie.

V rámci vysokoškolského vzdelávania a celkového skvalitnenia pripravenosti kadetov pre vojenskú prax bude potrebné viacero systémových zmien vo vzdelávacom procese. Kadeti v odbornosti L-10 nie sú pripravovaní v konkrétnej špecializácii, ale počas štúdia získavajú určité vedomosti zo všetkých logistických služieb a svoju špecializáciu sa dozvedia až tesne pred vyradením a ukončením štúdia na AOS. Určité skúsenosti v rámci fungovania OS SR získavajú prostredníctvom praxe. Tieto praxe sú určite prínosné, nakoľko kadeti vidia každodenné fungovanie útvaru, avšak počas štúdia sa takéto praxe nerealizujú dostatočne často. Väčšinou sú praktické zamestnania kadetov odbornosti L-10 v trvaní 1-3 týždňov v jednom semestri, čo považujeme za nedostatočné (Morong, 2019).

Proces vzdelávania kadetov v odbornosti L10 je potrebné skvalitniť, aby do praxe prichádzali z odbornými znalosťami aj v oblasti IIS. Optimálnym riešením by bolo vybudovať samostatnú učebňu IIS využiteľnú nielen pre katedru logistického zabezpečenia, ale aj pre katedru strojárstva (PM modul, PRETECH).

Návrh učebne IIS:

Cieľ: Osvojenie si postupov využívania výpočtovej techniky pre zdokonalenie zručností študentov vo využívaní logistického integrovaného informačného systému používaného v rámci OS SR.

Stručný popis:

Modernizácia odbornej učebne, zameranej na výuku IIS najmä v moduloch MM - materiálový manažment, FI-AA - dlhodobý majetok a PM – prevádzka, údržba a opravy.

Zmodernizovaná učebňa bude vybavená modernými učebnými pomôckami, ktoré umožnia učiteľom praktickým spôsobom zabezpečiť vzdelávanie v IIS. Študentom sa otvára priestor na zdokonaľovanie svojich zručností v používaní informačných systémov logistiky využívaných v OS SR. Cieľovou skupinou sú študenti ako aj dôstojníci v systéme kariérneho vzdelávania v Akadémii ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši. Technické vybavenie učebne je uvedené v tabuľke 2. Učebňa má internetové pripojenie už vybudované. Takže celkové náklady na modernizáciu učebne budú v podstate totožné so sumou za technické vybavenie.

V rokoch 2016 – 2019 vynaložilo ministerstvo obrany na tovary a služby v priemere 261 mil. eur ročne. Viac ako 40 % výdavkov na tovary a služby predstavujú služby (107 mil. eur), 23 % údržba (60 mil. eur) a 20 % materiál (51 mil. eur). (Revízia výdavkov na obranu, 2020) Uvedené finančné náklady by boli určite využité veľmi efektívne. Skúsenosti z praxe ukazujú, že pre obdobie uplynulých rokov sprevádzané stále silnejúcim tlakom na efektívne využívanie verejných financií, je príznačná aj výraznejšia snaha presadzovať v ekonomickom riadení subjektov verejného sektora princíp efektívnosti a s ním súvisiacej hospodárnosti a účelnosti. (Friánová, 2014)

Tabuľka 2 Technické vybavenie učebne

P. č.	Názov materiálu	Počet kusov	Cena 1kus (€)	Cena celkovo (€)
1.	Monitor, Dell UltraSharp U2412M	15	96	1 440
2.	Stolný počítač, Dell OptiPlex 3090 HXC8D	15	755	11 325
3.	Optická myš C-TECH WM-01	15	3,04	45,6
4.	HAMA podložka pod myš	15	1,76	26,4
5.	Projektor, Epson EH-TW750	1	700	700
Cena celkovo				13 537

Zdroj: vlastné spracovanie

ZÁVER

V článku sme sa venovali vzdelávaniu v dôležitej oblasti logistiky. Integrovaný informačný systém je súčasťou každodennej náplni práce v oblasti logistického zabezpečenia. Nielen pre tento dôvod je nevyhnutné venovať tejto oblasti náležitú pozornosť. Študenti odbornosti L10 by mali byť po ukončení svojho štúdia na AOS náležite pripravení ihneď po zaradení na svoje funkcie v rámci OS SR plniť si svoje úlohy aj v tejto oblasti bezchybne. V súčasnej dobe, keďže AOS nedisponuje funkčnou učebňou na vyučovanie v oblasti integrovaného informačného systému, je táto spôsobilosť nedostatočne zabezpečená. Pre riadiacu prácu funkcionárov logistiky na taktickom stupni velenia je možné využiť integrovaný informačný systém v rámci jednotlivých okruhov činností, v ktorých práca pozostáva z využívania modulov vytvorených pre logistické zabezpečenie v kombinácii s ďalšími modulmi. Úlohou logistiky na stupni útvar je najmä zabezpečenie logistickej podpory vlastných jednotiek. Logistická podpora ako súbor činností síl a prostriedkov logistiky má za cieľ pomáhať, chrániť, dopĺňať alebo zabezpečovať manévrové, podporné a zabezpečovacie sily alebo ich časti. Rozširovanie teoretických a praktických vedomostí a skúseností je základným predpokladom pre úspešné fungovanie v oblasti logistiky a zároveň nutnosťou ku kvalitnému splneniu jednotlivých nosných prípadne operatívnych úloh, pred ktoré sú postavení jednotliví riadiaci funkcionári logistiky. Nedostatok vedomostí v oblasti integrovaného informačného systému je pre súčasného funkcionára „logistu“ hendikepom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FRIANOVÁ, Viera. 2014. In: Manažment - teória, výučba a prax 2014 - zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Systém ekonomického riadenia ako faktor efektívnosti rezortu obrany. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2014. s. 57-66. ISBN 978-80-8040-496-3.

Metodické usmernenie na zabezpečenie účtovania a evidencie hnutelného majetku štátu v moduloch MM a FI-AA Integrovaného informačného systému. 2020. MO SR ÚCL-110-6/2020-OdRaPMIIS.

MORONG, Stanislav. 2014. Perspektívy a riziká rozvoja spôsobilostí logistických služieb. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2014. 388s. ISBN 978-80-8040-496-3.

MORONG, Stanislav. 2019. Vplyv zdrojov na stav a rozvoj vojenskej logistiky. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2019. 140s.

Revízia výdavkov na obranu. 2020. Ministerstvo financií SR. 2020. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ico4>>.

mjr. Ing. Dušan HRNČIAR

Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 422501,

dusan.hrnciar@aos.sk

Bojový potenciál a bojová sila

FIGHTING POWER AND COMBAT POWER

Ivan BYSTRIANSKY

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 25. 10. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

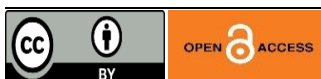
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The terms "fighting power" and "combat power" are directly related to the ability to employ military force. They express the capabilities and possibilities of action capacity of the military force, the scope of which is defined by the mission of the military units. The similarity of the definitions of both terms in the military doctrinal framework creates a condition for confusing the understanding of their different meanings, which causes inefficient use of the offered possibilities of fighting power and combat power and the ability to create their joint synergy to achieve the success. The correct understanding of their differences, but also of their interdependence, could be a key aspect of achieving success in military operations.

KEYWORDS

Fighting power, combat power, capabilities, capacity

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

V súčasnosti vplyvom významných svetových udalostí sa opäť vracajú otázky efektívnejšieho prístupu k obrane a bezpečnosti štátov¹, alebo koalícii (aliancií) štátov, ktoré súvisia so snahou nového geopolitického usporiadania sveta a novou obrannou stratégiou geopolitických aktérov. „Hlavným zmyslom pôsobenia geopolitických aktérov, použitia ich moci a sily v systéme medzinárodných vzťahoch, je realizácia geopolitických záujmov

¹ Štát môžeme chápať ako spoločenský subjekt alebo geopolitický (bezpečnostný) aktér.

a cieľov“ (Volner, 2004, s.16). Táto realizácia predstavuje vždy *hybnú silu*² a *trendy*³ dejín ľudskej spoločnosti. Moc štátu je neoddeliteľne podmienená a určovaná jeho silou. „*Mechanizmus moci a mechanizmus sily sú vzájomné prepojiteľné procesy, ktoré predstavujú kľúčové determinanty, štruktúrne elementy celého mechanizmu uplatňovania geopolitiky štátu*“ (Volner, 2004, s. 19). Do mechanizmu použitia sily zaraďujeme silové pozadie štátu a silový *potenciál štátu*⁴. Aby sa posúdila prijateľnosť hodnoty vlastného silového potenciálu je potrebné jeho vzájomné porovnanie s hodnotou silového potenciálu geopolitického aktéra predstavujúceho hrozbu. K tomu je však potrebné vyťažovať rozhodujúce informácie spravodajského charakteru s ich následnou analýzou.

Ako príklad získavania podkladov hodnoty silového potenciálu geopolitického aktéra predstavujúceho hrozbu môžeme uviesť citát zo správy o činnosti Vojenského spravodajstva Slovenskej Republiky (ďalej len „SR“) za rok 2018, kde sa uvádza:

„Na východnom strategickom operačnom smere boli intenzívne monitorované a vyhodnocované aktivity relevantného bezpečnostného aktéra⁵, u ktorého bol v hodnotenom období zaznamenaný nárast bojovej sily a zvýšenie jeho bojového potenciálu. Bojový potenciál tohto aktéra rástol v hodnotenom období viac ako jeho bojová sila (t. j. ide o podstatnú kvalitatívnu nie kvantitatívnu zmenu). Nárast jeho bojovej sily nie je hodnotený ako strategický významný. Tento bezpečnostný aktér disponuje spôsobilosťami v oblasti strategických jadrových zbraní a jeho bojový potenciál sa zvýšil vo viacerých oblastiach“.

Pozornosť v článku nie je zameraná na podrobné skúmanie činiteľov tvoriacich hodnotu bojového potenciálu a bojovej sily, ale je sústredená na skúmanie len rozhodujúcich ukazovateľov vzájomnej odlišnosti týchto pojmov, a to v súvislosti častej zameniteľnosti ich významu. Ich zameniteľnosť pravdepodobne súvisí s definíciou pojmu „bojová sila (Combat Power)“, ktorá je v doktrínálnom prostredí Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“ – North Atlantic Treaty Organization) definovaná v Slovníku termínov a definícií NATO (SOŠ 3680 AAP-6, 2021) ako „*súhrn prostriedkov na ničenie a narúšanie, ktoré môže vojenská jednotka alebo útvar použiť v danom okamihu proti nepriateľovi.*“ Zároveň je pojem „bojová sila“ vo Vojenskom terminologickom slovníku Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) definovaný ako „*schopnosť ozbrojených síl bojovať a dosahovať úspech v operáciách. Skladá sa z troch navzájom spätých zložiek – fyzickej, morálnej a psychologickkej, ktoré sú založené na doktrínálnej (konceptnej) zložke*“. A práve táto posledná definícia pojmu „bojová sila“ utvára chápanie, že sa jedná o pojem „bojový

² Hybné sily sú faktorom vyvolávajúcím dynamiku vývoja a smerovania bezpečnostného prostredia, čím sú aj príčinou jeho zmien. V dôsledku pôsobenia hybných síl vznikajú scenáre možného vývoja bezpečnostného prostredia, ktoré vygenerujú dôsledky pôsobenia hybných síl a z nich vyplývajúce výzvy.

³ Pojem „trend“ vyjadruje smerovanie rozhodujúcich procesov ako aj samotný proces zmeny. Tieto procesy môžeme chápať aj ako postupnosť opakovaných sa udalostí ukazujúcich smer tendencií vývoja v bezpečnostnom prostredí.

⁴ Môžeme chápať aj ako vojnový potenciál štátu, ktorý vyjadruje vzťah k schopnosti a možnosti štátu viesť ozbrojený konflikt.

⁵ Používaný aj ako pojem „geopolitický aktér“.

potenciál“. Zameniteľnosť významu týchto pojmov súvisí aj s absenciou definície pojmu „bojový potenciál“ v obidvoch uvedených slovníkoch i keď najnovšia spojenecká doktrína pre pozemné operácie AJP-3.2 (B) pojem „bojový potenciál“ (Fighting Power)⁶ vysvetľuje. Aká je teda odlišnosť správneho chápania významu a charakteristiky týchto pojmov?

Cieľom článku je vysvetliť rozdielnosť významu pojmov „**bojový potenciál**“ a „**bojová sila**“ skúmaním ich samostatných, ale aj spoločných znakov. Skúmanie sa zameriava na identifikovanie ukazovateľov (znakov) vzájomných odlišností, ale aj spoločných ukazovateľov neoddeliteľnej vzájomnej previazanosti, práve ktorými dochádza k zámene pochopenia ich významov. Aby sémantické pochopenie predmetných pojmov bolo jednoznačné, skúmanie je vykonávané v rovine vojenskej praxe a nie teórie. Vojenská prax vytvára vhodnejšie podmienky umiestnenia skúmaných pojmov do dimenzie aktivity sémantického priestoru, čím je zvýraznená dynamika týchto pojmov vo *vojenskej činnosti*⁶ vojenských jednotiek (ďalej len „jednotka“) počas vedenia vojenských operácií (ďalej len „operácia“).

S prihliadnutím na stanovený rozsah článku, predmet skúmania zúžime definovaním výskumnej otázky: **„Akým spôsobom je uplatňovaný bojový potenciál a bojová sila počas plánovania operácie?“** Výber otázky úzko súvisí aj s konštatovaním, že *„bojový potenciál vojenských síl sa uplatňuje prostredníctvom štandardných činností v boji na budovanie bojovej sily, ktorá sa používa na vykonávanie celého radu taktických činností (VDG-30-01/Oper, 2019, s.40)*. Neoddeliteľnou súčasťou každej taktickej činnosti jednotiek je proces „taktického plánovania“ (APP-28 Tactical Planning for Land Forces, 2019). Ak *„plánovanie je vojenským umením aj vojenskou vedou a má za úlohu regulovať použitie bojovej sily“* (Spilý, 2021, s. 7), potom skúmanie charakteristík bojového potenciálu a bojovej sily v plánovaní vytvára potrebnú abstrakciu v logike chápania odlišností, ale aj vzájomnej previazanosti.

Obsah článku pramení z výsledkov teoretického výskumu a analýz, vrátane praktických skúseností autora. Prvé dve kapitoly ponúkajú výklad skúmaných pojmov v rozsahu dostupnosti vojenských terminologických slovníkov, rezortných a aliančných materiálov, relevantných publikácií a článkov. V závere týchto kapitol je spracovaný praktický pohľad autora popisujúci skúmané ukazovatele pomocou párových logických metód analýzy a syntézy v procese taktického plánovania. Posledná kapitola poskytuje vecný rozbor spoločných prienikov skúmaných ukazovateľov. Záver článku prináša výsledky výskumu, načrtáva a zdôvodňuje možné smery ďalšieho skúmania riešeného problému.

1 BOJOVÝ POTENCIÁL

Ak v úvode článku bola spomenutá absencia definície pojmu „bojový potenciál“ v slovníkoch termínov a definícií NATO, či OS SR, potom je potrebné jeho charakteristiku skúmať vo vojenskom doktrinálnom alebo odbornom publikačnom priestore.

⁶ Rozsah taktických aktivít opisuje vojenskú činnosť vykonávanú v rámci operácie na taktickej úrovni.

Potenciál vo všeobecnosti vyjadruje mieru akcieschopnosti subjektu, pôsobiaci na iný subjekt. Miera jeho akcieschopnosti je vyhranená schopnosťami, možnosťami použitia jeho sily, podporenou činiteľmi ako sú odhodlanie, pripravenosť, odolnosť, udržateľnosť a dostupnosť požadovaných zdrojov⁷. Táto sila, spoločne so zjednotenými podporujúcimi činiteľmi v celok, vytvára silový potenciál subjektu. Ak subjekt definujeme ako štát, potom nositeľom vojenskej sily štátu sú jeho ozbrojené sily, čím sú automaticky zaraďované k mocenským nástrojom štátu.

„Ak berieme do úvahy, že ozbrojené sily štátu sú mocenským nástrojom štátu, potom bojový potenciál vyjadruje ich mieru akcieschopnosti bez ohľadu na to na aký účel budú použité“ (Židek - Majchút, 2018, s. 51). Miera akcieschopnosti bojového potenciálu sa udržiava premenou alokovaných zdrojov na súbor vytvorených jednotiek dosahujúce potrebnú spôsobilosť, požadovaný stav bojaschopnosti a stupeň pripravenosti na nasadenie do operácií. Optimálna premena alokovaných zdrojov je aj v závislosti na charaktere predpokladaných hrozieb. Na základe analýzy predpokladaných hrozieb v záujmovom bezpečnostnom prostredí štátu, ale aj iných faktoroch⁸, môžeme posúdiť či aktuálny bojový potenciál ozbrojených síl zodpovedá požadovaným parametrom rovnováhy s ostatnými bezpečnostnými aktérmi. Zistené parametre rovnováhy ovplyvňujú následný rozvoj alebo udržiavanie funkčnosti bojového potenciálu. Netreba však opomenúť, že do parametrov rovnováhy bojových potenciálov nespadá len miera ich akcieschopnosti zhmotnená do spôsobilostí jednotiek, ale aj ich odhodlanie a neustála pripravenosť odolávať tlaku definovaných hrozieb.

Vo vojenských publikáciách sa uvádza, že bojový potenciál pozostáva z troch vzájomne závislých zložiek ako je „konceptuálna zložka⁹“, poskytujúca umenie ako viesť operácie, „morálna zložka“, poskytujúca vôľu viesť operácie a „fyzická zložka“, poskytujúca schopnosť vedenia operácií.

1.1 Zložky bojového potenciálu

Konceptuálna zložka vyjadruje intelektuálnu schopnosť vojenského personálu pochopiť zásady plánovania a vedenia operácií. Uplatňuje sa v celom spektre odborných funkcií vojenského personálu na všetkých úrovniach velenia jednotkám. V súčasných operáciách nestačí mať len technologicky najmodernejšiu výzbroj a materiálne vybavenie jednotiek, ale i výborne pripravený vojenský personál schopný kreatívneho myslenia aj pod záťažou situácie. Konceptuálna zložka *„zahŕňa v sebe inštitucionálnu pamäť, skúsenosť a znalosti. Odráža uplatňovanie skúseností v skvalitňovaní postupov (prostredníctvom*

⁷ V tomto kontexte textu chápané ako ľudských, technických, materiálnych a finančných zdrojov.

⁸ Faktory geografickej, humanitnej, priestorovej a časovej dimenzie bezpečnostného prostredia.

⁹ V niektorých vojenských publikáciách uvádzaná ako „percepčná“ alebo „koncepčná“ zložka.

Lessons Learned) a umožňuje kvalifikovane analyzovať budúce bezpečnostné prostredie“ (Doktrína OS SR, 2020, s. 32). Jej základnými súčasťami sú vojensko-strategické princípy, doktríny a koncepčné myslenie.

„Vojensko-strategické princípy chápeme aj ako základné zásady vedenia operácií, ktorých kreatívne uplatňovanie zvyšuje pravdepodobnosť úspechu“ (Židek - Majchút, 2018, s. 53). Premietame ich podľa potrieb do zásad modelovania priebehu operácie, ale aj určovania hodnotiacich kritérií k výberu optimálnych variantov činnosti (ďalej len „COA“ – Course of Action) vedenia operácie. Do týchto princíпов zaraďujeme definovanie cieľa, jednotu úsilia, udržanie, sústredenie síl, hospodárnosť využitia síl, pružnosť, iniciatívu, prekvapenie, bezpečnosť a jednoduchosť.

Koncepčné myslenie vymedzuje mentálnu aktivitu zameranú na kreatívnu aplikáciu vojensko-strategických princíпов a ustanovení vojenských doktrín k podpore prijatia optimálnych rozhodnutí. Jedinečnosť koncepčného myslenia je vyjadrená v jeho princíпов ako v princípe myslenia vo variantoch, princípe permanentnosti, princípe kreatívnosti a princípe systémového prístupu.

Spojivom zložiek bojového potenciálu je doktrína. Doktrína však nepredstavuje súbor stanovených pravidiel, ktoré sú rutinne používané, ale vyžaduje ich kreatívne uplatňovanie s využitím koncepčného myslenia. *„Doktrína je vo svojej podstate všeobecná a opisuje základné zásady, prijaté koncepcie a obmedzenia na vedenie operácií na všetkých úrovniach. A práve kombinácia týchto zásad, konceptov, obmedzení a reštrikcií, uplatňovaná s predstavivosťou a iniciatívou veliteľmi je to, čo generuje intelektuálnu silu ako pohon bojového potenciálu OS SR i síl NATO v súčasných operáciách“* (Varecha, 2016, s. 571).

Morálna zložka je vyjadrením morálky a ducha jednotky prostredníctvom takých morálnych noriem akými sú spoľahlivosť, súdržnosť, smelosť, disciplína a ochota plniť stanovené úlohy. Dosiahnutie vysokej kvality morálnej zložky vyžaduje motiváciu, vodcovský prístup k vedeniu ľudí a optimálny manažment dostupných zdrojov. Dobře vedený vojenský personál so správnou motiváciou dosiahne optimálnu tímovú súhru založenú na kamarátstve a blízkych medziľudských vzťahoch.

Východiskom pre spolupatričnosť a ducha jednotky je hrdosť na príslušnosť k úzko prepojenému tímu. Základom morálnej kvality vojenského personálu sú preto menšie jednotky, v ktorých sa jej príslušníci osobne poznajú. Táto skutočnosť vytvára potrebný prístup v taktickom plánovaní, ako správne analyzovať morálnu zložku vlastnej jednotky, ale aj *nepriateľa*¹⁰. Morálny stav vlastnej jednotky je zrejmý z poznania a skúseností spoločného pôsobenia. Avšak u jednotiek nepriateľa môže toto poznanie byť skreslené hodnovernosťou a včasnosťou poskytovanej informácie, čím analýza jeho morálnej zložky môže byť len v rovine predpokladov alebo *dedukcií*¹¹ a nie faktov.

¹⁰ V tejto súvislosti v texte je nepriateľ protistojaci vojenský celok (jednotka), proti ktorému vedú vlastné jednotky operáciu.

¹¹ Dedukcia je odvodenie dôsledku z jedného alebo z niekoľkých tvrdení podľa logických pravidiel.

Fyzická zložka poskytuje potenciál síl a prostriedkov na realizáciu plánovaných úloh¹². Fyzická zložka zahŕňa organizačné alebo pričlenené jednotky, ktoré sú náležite vyzbrojené, materiálne vybavené a disponujúce požadovanými spôsobilosťami na vedenie operácií. Ozbrojené sily a jednotky musia mať náležite zdrojovo zabezpečený proces tvorby a udržiavania fyzickej zložky, čiže proces vytvárania jednotiek, ich výcviku a udržiavania vo funkčnom stave po celú dobu pred ich nasadením do operácie, ale aj počas vedenia operácie. Nedostatočné zdrojové pokrytie týchto procesov vedie k vážnemu oslabeniu až znefunkčneniu bojového potenciálu týchto vytvorených a udržiavaných jednotiek.

Fyzická zložka musí byť podopretá koncepčnou a morálnou zložkou. Bez tejto podpory fyzická zložka nebude efektívna a nezaručí splnenie stanovených cieľov operácie. Na druhej strane, koncepčná a morálna zložka bez fyzickej zložky, zostáva len z vojenského hľadiska bezcennou vojenskou teóriou.

Ruská škola vojenskej teórie a stratégie definuje bojový potenciál aj ako „*súhrn materiálového a duchovného potenciálu ozbrojených síl, ktoré vytvárajú ich schopnosť efektívne plniť stanovené úlohy a vykonávať vojenské činnosti. Komponentami bojového potenciálu ozbrojených síl sú ich technické vybavenie, bojová zručnosť a morálka*“ (Naryshkin, 2009, s. 114). Túto definíciu Naryshkin¹³ upresňuje tvrdením, že hodnota bojového potenciálu by sa mala posudzovať v danom čase za daných okolností a na základe zjednotených ukazovateľov, ktoré vyjadrujú obmedzenia v spôsobilostiach jednotiek. Medzi tieto ukazovatele zaradil potenciál síl a prostriedkov, bojaschopnosť a pripravenosť jednotiek. Môžeme skonštatovať, že Naryshkinom určené ukazovatele sú z hľadiska ich významu parametrami bojového potenciálu.

1.2 Parametre bojového potenciálu

„*Zjednotením zložiek bojového potenciálu do kompaktného celku, získame „zhmotnený“ bojový potenciál v podobe vojenských jednotiek nasaditeľných pre výkon vojenských operácií. To znamená, že nasaditeľné vojská sú nositeľom bojového potenciálu*“ (Žídek - Majchút, 2018, s. 68). Veľkosť a kvalita jednotiek, čiže ich hodnota bojového potenciálu je určovaná za pomoci parametrov bojového potenciálu. Hodnoty bojového potenciálu sú rozhodujúce údaje v číselnej alebo slovnej podobe, ktoré vyjadrujú charakteristickú vlastnosť a stav bojového potenciálu v konkrétnom čase.

Parametre bojového potenciálu predstavujú súbor kvantifikovateľných a nekvantifikovateľných údajov, pomocou ktorých porovnávame hodnoty bojových

¹² Úloha je úkon, ktorý má vykonať podriadený na realizáciu vojenskej činnosti. Je pridelená prostredníctvom celkovej úlohy.

¹³ Vladimír G. Naryshkin, bývalý vyšší dôstojník Sovietskej armády. Po odchode do výsluhového odchodu pôsobil ako odborný asistent na viacerých vojenských univerzitách Ruskej Federácie a je autorom viacerých publikácií a článkov v oblasti vojenskej teórie a stratégie.

potenciálov vlastných síl, ale i nepriateľa, a to s cieľom získania relevantných podkladov o prevahe síl. Kvantifikovateľné údaje sú tvorené počtami a kategorizáciou síl a prostriedkov jednotiek. Nekvantifikovateľné údaje vyjadrujú schopnosť uplatňovať zložky bojového potenciálu počas vedenia operácie, stanoviť efektivitu zbraňových systémov, dostupnosti materiálu a zásob, schopností a možností velenia a riadenia, spôsobilostí plnenia úloh počas vedenia *taktických aktivít*¹⁴, určiť úroveň vycvičenosti a stupeň *pripravenosti*¹⁵ jednotiek.

Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií SVD-30 (B) zahŕňa navyše do zložiek bojového potenciálu aj takzvaný „situačný faktor“. Ten zásadne ovplyvňuje spôsob vedenia taktických aktivít vytváraním priaznivých, ale aj nepriaznivých vnútorných a vonkajších podmienok jednotiek. Zahŕňa prvky, ktoré majú široký rozsah od geografických, meteorologických podmienok, cez pomer síl až po schopnosť získania podpory a sympatie miestneho obyvateľstva. Zatiaľ čo parametre bojového potenciálu môžu znásobovať jeho hodnotu, prostredie, v ktorom sa uskutočňuje operácia (ďalej len „*operačné prostredie*“¹⁶) môže nie len znásobovať už znásobenú hodnotu, ale v prípade nesprávneho a nedostačujúceho hodnotenia operačného prostredia ju aj výrazne oslabiť.

1.3 Praktický pohľad

„Ozbrojené sily ako celok môžeme z pohľadu systémov vnímať ako systém, ktorého komponentmi sú vojenské jednotky zaradené do bojového potenciálu“ (Židek - Majchút, 2018, s. 72). Ak jednotky sú súčasťou bojového potenciálu, potom k pochopeniu funkčnosti zložiek bojového potenciálu vo vojenskej praxi dosiahneme uplatňovaním jeho parametrov v postupoch jednotiek pri plánovaní operácií.

Najzreteľnejšie uplatňovanie parametrov bojového potenciálu je v taktickom plánovaní počas spracovávania COA. V prvom poradí prác spracovávania COA sa porovnávajú hodnoty bojových potenciálov proti sebe stojacich jednotiek, ktoré obsahujú väčšinou parametre fyzickej zložky. Fyzická zložka vytvára najvhodnejší priestor pre získavanie potrebných číselných údajov z počtov síl a prostriedkov, ktoré sa prevodmi koeficientov bojovej efektívnosti zbraňových systémov premieňajú na unifikované podklady k operačným prepočtom.

¹⁴ Sú činnosti vykonávané jednotkami na taktickej úrovni k splneniu ich poslania v rámci operácie. Taktické aktivity sú pridelené prostredníctvom taktických úloh, ktoré sa vydávajú podriadeným jednotkám. Obsahujú ofenzívne, defenzívne, umožňujúce a stabilizačné aktivity.

¹⁵ Pripravenosť (bojová pripravenosť) vyjadruje stav bojaschopnosti, použiteľnosť zariadenia, vojenského personálu a jednotiek na vedenie operácií.

¹⁶ Je súbor činiteľov, okolností a vplyvov, určujúcich podmienky, v ktorých prebieha vojenská operácia. Medzi ktoré patria: nepriateľ, terén, klimatické podmienky, miestne obyvateľstvo so svojou sociálno-politickou a kultúrnou štruktúrou a históriou, ekologické prostredie, technologické faktory, vlastné sily a pod.

Operačné prepočty sú vykonávané na základe *matematicko-štatistických metód*¹⁷, so zahrnutím parametrov bojového potenciálu, matematických algoritmov a použitím údajov z tabuliek noriem a koeficientov uvedených v príslušných vojenských publikáciách. Spoločným výsledkom týchto prepočtov je získať *predpoklad*¹⁸ vývoja operácie a úspešnosti dosiahnutia stanovených cieľov. Prepočtami nezískavame len predpoklady, ale môžeme aj nimi získavať podklady pre reguláciu hodnoty bojového potenciálu nepriateľa v prospech nás. Vytvorením *matematického modelu*¹⁹ (ďalej len „model“) vypočítavame požadovaný stupeň palebného ničenia nepriateľa, pomocou ktorého získavame aj predpoklad jeho strát. Na druhej strane, vytvorením modelu pre výpočet očakávaného stupňa vlastných strát, môžeme prijímať optimálne rozhodnutia k eliminácii rizík, vyplývajúce zo straty tempa a funkčnosti vlastného bojového potenciálu.

Najčastejšou formou operačných prepočtov je používanie modelu *pomeru síl*²⁰ rovnakej bojovej hodnoty, ktorým potvrdzujeme predpoklad prevahy potenciálu vlastných síl a prostriedkov. Získaný predpoklad je základným ukazovateľom schopnosti úspešne plniť naplánované úlohy počas vedenia operácie. Avšak *„číra numerická prevaha nezaručuje víťazstvo v modernej vojne a stáva sa tak najľahším typom prevahy, ktorý je možno prekonať buď technológiou alebo uplatnením vhodnej stratégie“* (Varecha, 2016 s. 574). Preto bojový potenciál chápeme skôr ako premennú a nie konštantu schopnosti presadzovania vlastnej vôle na nepriateľa v určenom priestore a čase. Samotným využívaním výsledkov operačných prepočtov nedosahujeme len exaktný výsledok prevahy. Je nutné brať do úvahy aj ďalší faktor a to, že *„... sa prevaha uvažuje v štyroch rovinách a to numerickej (početnej), technologickej, situačnej a koncepcnej“* (Varecha, 2016, s. 574). Z tohto dôvodu je veľmi dôležité zahrňovať ďalšie pôsobiace činitele na túto premennú ako sú situačný faktor a vojensko-strategické princípy.

Častokrát pri riešení hodnoty bojového potenciálu sa skloňujú pojmy ako „schopnosti“ a „spôsobilosti“. Aby bola správne rozpletená komplexnosť chápania bojového potenciálu je nutné na poukázanie rozdielnosti charakteristík týchto pojmov.

Schopnosť jednotky je vyjadrením efektívnej akcieschopnosti jednotky dosiahnutú zručnosťami. Ak zbraňový systém má určený rozsah efektívneho ničiaceho účinku strely na jej dráhe, daný napríklad hodnotou odolnosti panciera cieľa, potom jednotka obsluhujúca tento zbraňový systém (ďalej len „osádka“) získava „možnosť“ efektívne pôsobiť v rámci technologických možností strelby zbraňového systému. K dosiahnutiu akcieschopnosti jednotky, čiže k zničeniu spomínaného cieľa, je však potrebný ďalší faktor. Týmto faktorom

¹⁷ Sú súčasťou myšlienkového modelu, ktorý spoznáva zákonitosti správania náhodných javov počas operácie. Využitie má hlavne k predpokladu noriem spotreby munície, pohonných hmôt a ostatného materiálu pri plánovaní operácie. Jej prínosom je hlavne získanie objektívnych podkladov pre prijatie rozhodnutia.

¹⁸ Predpoklad je odhad alebo hypotéza o možnom budúcom vývoji nejakého činiteľa v operačnom prostredí, ktorý vplýva s určitou pravdepodobnosťou na úspech splnenia cieľa.

¹⁹ Matematický model je abstraktný model používajúci matematický zápis na opísanie správania sústavy.

²⁰ Pomer síl je ukazovateľom bojového potenciálu, ktorý charakterizuje operačné schopnosti a možnosti vlastných jednotiek voči jednotkám nepriateľa.

sú schopnosti alebo zručnosti osádky v manipulácii so zbraňovým systémom, včasného identifikovania cieľa, aplikovania teórie streľby, zručnosti vykonania manévru podľa situácie, plnenia časových noriem, reakcie osádky na krízové situácie a podobne. Tento komplex schopností vytvára celkovú spôsobilosť osádky k úspešnosti vedenia streľby na nepriateľa.

Spôsobilosť jednotky je teda vyjadrením súhrnu schopností viesť efektívnu akcieschopnosť dosiahnutú vycvičenosťou, skúsenosťou, zručnosťami a zladením osádky použiť tento zbraňový systém k efektívnemu pôsobeniu na nepriateľa v kontexte aktuálnych okolností²¹. Súhrn efektívnej akcieschopnosti jednotlivých zbraňových systémov (osádok) vytvára spôsobilosť jednotky plniť naplánované úlohy ako celok podľa vojenskej činnosti vyplývajúcej z typov operácií ako je znázornené na obrázku 1. Toto poznanie vytvára schopnosť efektívneho nasadzovania jednotiek do vojenských činností.

Spôsobilosť					
Jednotka	Operácie v zastavanom priestore	Operácie v zalesnenom priestore	Nočné operácie	Operácie v kombinovanej zostave	Prekonávanie vodnej prekážky
11 	Spôsobilý	Obmedzený Obmedzenia v priepustnosti	Nespôsobilý	Spôsobilý	Obmedzený Obmedzenia v praktických skúsenostiach
12 	Obmedzený Obmedzenia CQB	Obmedzený Obmedzenia v priepustnosti	Nespôsobilý	Spôsobilý	Spôsobilý
13 	Nespôsobilý	Obmedzený Obmedzenia v priepustnosti a priechodnosti (kolesová BT)	Spôsobilý	Obmedzený Obmedzenie v priechodnosti a C2	Nespôsobilý

Obrázok 1 Spôsobilosti jednotiek
Zdroj: Vlastné spracovanie

„Vojenské sily využívajú svoj rozsah spôsobilostí na vytvorenie účinkov vo fyzickej²² a psychickej dimenzii, ktoré nakoniec ovplyvnia počínanie požadovaným spôsobom a podporia ciele veliteľa“ (VDG-30-1/Oper, 2019, s. 15). Táto skutočnosť poukazuje, že fyzickou zložkou je možné pôsobiť nie len na fyzickú, ale aj na morálnu zložku nepriateľa, tým že sa u neho vyskytnú sekundárne psychologické účinky. Fyzickým vyradením rozhodujúcich spôsobilostí nepriateľa môžeme rozvrátiť jeho súdržnosť a sebadôveru, čím znižujeme

²¹ Okolnosti vzniknuté geografickými, meteorologickými podmienkami, spôsobilosťami akcieschopnosti nepriateľa, pomerom síl jednotiek, stavom zásob munície, pohonných hmôt atď.

²² Uplatňovanie manévru a palieb silami a prostriedkami jednotiek k fyzickému ovplyvňovaniu spôsobilostí nepriateľa.

hodnotu jeho bojového potenciálu. V praxi sa to môže prejavíť napríklad odmietnutím bojovať alebo vzdaním sa do zajatia.

Práca s parametrami bojového potenciálu začína v taktickom plánovaní počas analýzy hrozieb a dostupných vlastných síl a prostriedkov. V tomto štádiu plánovacieho procesu sa analytickými metódami generujú hodnoty aktuálneho stavu síl a prostriedkov so stavom bojaschopnosti a dosiahnutých spôsobilostí jednotiek k získaniu poznania o prevahe síl. Je potrebné zdôrazniť, že možnosť nasadenia „pričlenených“ síl a prostriedkov do operácie je možné len v rozmedzí stanovených *vzťahov vo velení*²³, ktoré definujú možnosti nasadenia pričlenených jednotiek podľa delegovanej právomoci veliteľa.

Správna a aktuálna analýza dosiahnutých spôsobilostí jednotiek významne prispieva k plnohodnotnému a konštruktívnemu spracovaniu COA, čím je dosiahnutá jeho požadovaná *prijateľnosť a primeranosť*²⁴. Ak zoberieme do úvahy fakt, že „*ukazovateľom miery spôsobilosti môže byť bojový potenciál*“ (Hrnčiar – Kompan, 2020, s. 159), potom je potrebné pri analyzovaní spôsobilostí jednotiek aplikovať komplexný prístup, v ktorom okrem zrejmých činiteľov z fyzickej zložky analyzujeme aj činitele z iných zložiek ako napríklad: morálny stav, úroveň získaných skúseností, motivácia, odhodlanie, vodcovstvo veliteľov, vzájomné spoznanie a kamarátstvo a podobne. A práve tieto činitele sú častokrát opomínané pri analýzach v rámci taktického plánovania. Opomínanie pramení neznalosťou alebo aj nezaujmom poznať stav činiteľov všetkých zložiek, čo výrazne pôsobí na komplexný poznatok o prevahe síl. Je potrebné doplniť konštatovanie, že „*.....sa prevaha uvažuje v štyroch rovinách, a to numerickej (početnej), technologickej, situačnej a koncepcnej*“ (Varecha, 2016, s. 574) tým, že je nevyhnutné uvažovať aj o morálnej rovine, ako neoddeliteľnej a dôležitej súčasti bojového potenciálu.

Významným činiteľom úspešnosti vedenia operácií vo vzťahu k bojovému potenciálu je aj jeho generovanie a udržiavanie, čo má bezprostrednú spojitosť so zachovávaním odolnosti jednotiek a rozvíjaním úspechu operácie. Vplyvom okolností zmien situácie v operačnom prostredí je rozhodujúce neopomínať ukazovatele aktuálneho stavu bojaschopnosti jednotky, znázornené na obrázku 2. Týmito ukazovateľmi získavame podklady k schopnosti okamžite reagovať na zmeny situácie, prijatím alternatívnych riešení k dosiahnutiu opäť požadovanej prevahy síl. Aj tento príklad vzájomnej previazanosti uplatňovania princípov „odolnosti“ a „pružnosti“ umocňuje potrebu komplexného prístupu v uplatňovaní bojového potenciálu.

²³ Sú charakterizované spôsobmi velenia a súvisia s rôznorodosťou jednotiek vstupujúcich do týchto vzťahov v procesoch velenia a riadenia práporu. Vo velení sa prejavujú tieto vzťahy medzi jednotkami: organický, priradovací, dočasné pridelenie a operačné riadenie.

²⁴ Časť ukazovateľov, ktorými sa posudzuje realizovateľnosť vypracovanej COA. Prijateľnosť je predpokladaná cena úspechu akceptovateľná v porovnaní s vynaloženým úsilím nasadených síl, predpokladanými zdrojmi, obeťami, utrpením a úrovňou rizika. Primeranosť poukazuje na schopnosť jednotky vo vypracovanej COA splniť taktické úlohy, ktoré jej boli stanovené. Medzi ďalšie ukazovatele patria: uskutočniteľnosť, osobitosť a úplnosť.

vyjadruje schopnosť efektívneho použitia súhrnu prostriedkov v rozhodujúcom čase a priestore uplatnením, už spomínaného princípu „sústredenia síl“.

Bojová sila predstavuje veličinu, ktorá významným spôsobom vplýva na prijatie rozhodnutia o použití optimálnej COA počas taktického plánovania. K analýze tejto veličiny je potrebné využívať činitele, ktoré vytvárajú komplexný obraz o spôsobilostiach jednotiek pôsobiť na nepriateľa v konkrétnom čase a priestore. Medzi tieto činitele zaraďujeme „spoločné funkcie bojovej sily“²⁶ (Židek – Majchút, 2018). Jednotka dosahuje plnohodnotnú spôsobilosť len v prípade, že je vycvičená, materiálne vybavená a disponuje schopnosťami na výkon spoločných funkcií bojovej sily (ďalej len „spoločné funkcie“), ako je spravodajstvo, velenie a riadenie, *palebné ničenie*²⁷, manéver, ochrana, udržateľnosť, informačné pôsobenie a civilno-vojenská spolupráca. Tento výkon predstavuje samotné konvertovanie bojového potenciálu na reálnu bojovú silu.

2.1 Spoločné funkcie

Spravodajstvo zahŕňa uplatňovanie schopnosti získavania a analýzy údajov, ktoré umožňujú pochopenie operačného prostredia a zámerov nepriateľa. Pochopenie operačného prostredia je výsledkom myšlienkového procesu, ktorý spočíva vo vizualizácii a analyzovaní faktorov operačného prostredia. V ozbrojených silách NATO je uprednostňovaná vizualizácia premenných operačného prostredia s uplatnením modelu „PMESII-PT“²⁸, ktorý hodnotí politické, vojenské, ekonomické, sociálne, informačné faktory, samotnú infraštruktúru a fyzikálne aspekty vrátane časových hľadísk. Získané a vyhodnotené spravodajské informácie pomáhajú veliteľovi jednotky v rozhodovaní o sústredení vlastných síl a prostriedkov v čase a priestore. Spravodajstvo zároveň pôsobí aj ako spätná väzba, ktorou sa k veliteľovi jednotky dostávajú informácie o fyzických a psychologických účinkoch pôsobenia jeho jednotiek či už na nepriateľa alebo na miestne obyvateľstvo.

Výkon funkcie **velenia a riadenia** predstavuje uplatňovanie schopnosti prvkov velenia a riadenia organizovať činnosť jednotiek k efektívnemu splneniu cieľov operácie. Výkon funkcie velenia a riadenia je založený na právomoci veliteľa jednotky presadzovať svoju vôľu rozhodovaním za podpory spracovaných plánov operácie s využitím riadiacej činnosti vojenského štábu (ďalej len „štáb“). Svojim významom je spojujúcou funkciou tým, že umožňuje uplatňovať (integrovat) a *synchronizovať*²⁹ realizáciu ostatných spoločných funkcií.

²⁶ V AJP 3.2.1, 2021 uvedené ako „Spoločné funkcie (Joint function) v pozemných operáciách“.

²⁷ Doktrína Pozemných síl OS SR uvádza pojem „palebná sila“.

²⁸ Akronym: P-Political, M-Military, E-Economic, S-Social, I-Information, I-Infrastructure, P-Physical, T-Time.

²⁹ Synchronizácia je zoradenie činností a ich účinkov v čase, priestore a zámere s cieľom dosiahnuť výhodu. Prínos zo synchronizovaných činností je schopnosť vytvárať synergiu pri použití rôznych zdrojov a dosiahnuť zúročenie vytváraním účinkov a ich využívaním naprieč oblasťou operácií.

Velenie a riadenie samo o sebe, neuskutoční útok na nepriateľa, nezničí nepriateľský objekt, nevykoná doplnenie zásob, avšak žiadna z týchto alebo iných taktických aktivít nie je možná bez efektívneho výkonu funkcie velenia a riadenia.

Palebné ničenie je uplatňované palebnou silou, ktorá je definovaná ako schopnosť jednotiek použiť zbraňové systémy na vytvorenie deštruktívnych účinkov do určených prvkoch bojovej zostavy nepriateľa. Palebná sila typicky produkuje usmrcujúce účinky, ale môže byť použitá tiež ako prostriedok na vyvolanie psychologických účinkov na obyvateľstve obsadeného územia s cieľom odradiť ho v pokračovaní na hromadných násilných činoch a podobne. Palebné ničenie vykonávané v rámci operácií sa môže využívať na zabezpečenie vlastnej prevahy síl, výhodnejšieho formovania *operačného dizajnu*³⁰ a na rozvrátenie a narúšanie súdržnosti síl nepriateľa.

Manéver predstavuje „*použitie síl na bojisku prostredníctvom pohybu v spojitosti s paľbou alebo palebnou silou na dosiahnutie výhody nad ENY s cieľom splnenia celkovej úlohy*“ (SOŠ 3680 AAP-6, 2021, s. 401). Výkonom funkcie manévru sa zaisťuje sústredenie síl za účelom prekvapíť nepriateľa a udrieť na slabinu v jeho bojovej zostave. Manévrom sa tiež vytvárajú podmienky pre vynútenie a udržanie nepriateľa v nevýhodnej pozícii, obmedzovanie jeho voľnosti pohybu, čo vedie k jeho neúčinnnej akcieschopnosti kompaktné pôsobiť na nás. Manévrovanie nie je šablónovité, ale dynamické práve využívanou kreativitou koncepčného myslenia v uplatňovaní spôsobilostí podmienenými naplánovanými úlohami.

Ochrana síl spočíva v uplatňovaní schopností jednotiek zabezpečiť opatrenia a efektívne využívať prostriedky na minimalizovanie vlastnej zraniteľnosti a zabránenia úniku informácií. Výkonom funkcie ochrany sa zaisťuje udržanie integrity jednotiek a ich bojovej sily. Ochrana určuje pravdepodobnosť, s akou môžu predpokladané hrozby nepriateľa narušiť priebeh operácie a tiež mieru ich odolnosti založenej na úspešnosti čeliť týmto hrozbám. Ochrana je neustálou a dynamickou aktivitou, pričom dôraz na ochranu sa kladie už v príprave operácie a pokračuje v jej priebehu.

Výkon funkcie **udržateľnosti** sa vykonáva s cieľom udržať dlhodobú akcieschopnosť jednotiek, čím sa zabezpečuje trvanie operácie až do splnenia požadovaného cieľa. Efektívny výkon tejto funkcie umožňuje pôsobenie jednotiek v takej hĺbke operačného prostredia, ktorá je potrebná pre získanie, udržanie a využitie vlastnej iniciatívy. Udržateľnosť sa realizuje opatreniami a aktivitami predovšetkým v oblasti logistiky, zdravotníckej služby a personalistiky.

Informačné pôsobenie sa vykonáva s cieľom vytvoriť požadované účinky na vôľu nepriateľa, na jeho vnímanie situácie v operačnom prostredí a na spôsobilosť jeho veliteľov

³⁰ *Operačný dizajn formuje víziu ktorou sa rámcuje operačné prostredie a riešený problém, kedy sa následne vytvorí a vyladia možnosti, ktoré operácii dodajú komplexnú logiku. Je neoddeliteľnou súčasťou operačného umenia.*

jednotiek správne rozhodovať a usmerňovať svoje jednotky proti akcieschopnosti vlastných jednotiek.

Civilno-vojenská spolupráca je definovaná ako koordinácia a spolupráca jednotiek s civilnými subjektmi v operačnom prostredí. Táto spolupráca umožňuje veliteľom jednotiek vytvorenie, ovplyvňovanie a udržiavanie podmienok na dosiahnutie požadovaných cieľov operácie. Bez spolupráce s civilnými orgánmi v určitých situáciách nie je možné získať úplnú slobodu konania jednotiek v operačnom prostredí. Cieľom je vytvoriť také podmienky, ktoré zabezpečia vlastným jednotkám čo najväčšiu morálnu a materiálnu prevahu, výhodu operačného prostredia a taktickú výhodu.

2.2 Praktický pohľad

Ku komplexnému opisu taktických aktivít jednotiek v operačnom prostredí sa počas vedenia operácií využívajú štandardné činnosti v boji. *„Sú definované ako analytický nástroj pre veliteľov a štáby, ktorý poskytuje úplný opis všetkých činností, ktoré vojenské organizácie robia pri plánovaní, vedení a konsolidácii operácií.“* (VDG-30-01/Oper, 2019, s. 52). Ak veliteľ jednotky vezme do úvahy celú škálu štandardných činností v boji, poskytne mu to istotu, že pri plánovaní a vedení operácie reagoval na všetky nevyhnutné vojenské činnosti v jej priebehu. Doplnenie tejto úvahy je aj skutočnosť, že *„štandardné bojové činnosti nie sú determinované druhom jednotiek a majú teda všeobecnú platnosť“* (Spilý - Hrnčiar, 2021, s. 29). Uplatňovanie bojovej sily má teda unifikovaný charakter pre všetky kategórie nasadených jednotiek v operácii. Ak charakteristiky štandardných činností v boji sú zhodné s charakteristikami spoločných funkcií, potom hodnota bojovej sily poskytuje aj potrebnú istotu úspešnosti pri vedení operácie. Je však nutné si uvedomiť, že potrebná istota sa nebude vytvárať uplatňovaním bojovej sily na základe autonómnosti každej spoločnej funkcie, ale práve na základe schopnosti racionálneho a komplexného prístupu pri uplatňovaní synergie všetkých spoločných funkcií.

Ako jeden z príkladov synergie spoločných funkcií môžeme uviesť, že použitím výkonu funkcie palebného ničenia môžeme síce mať schopnosť vysoko-odborne pracovať s podkladmi pre *proces výberu objektov palebného ničenia podľa priorít*³¹, dôslednej spravodajskej analýzy nepriateľa, správneho spracovávania operačných prepočtov, definovania efektívneho účinku v cieľi a hospodárneho vyčleňovania palebných prostriedkov k paľbám, avšak nevyužitím schopnosti výkonu funkcie spravodajstva pri vyhodnocovaní výsledkov palebného ničenia (BDA – Battle Damage Assessment), je hodnota vlastnej bojovej sily výrazne znížená v prospech nepriateľa. Skutočnosť nutnej synergie spoločných funkcií potvrdzuje aj konštatovanie, že *„výsledný efekt bojovej sily je vytvorený kombináciou*

³¹ Známy aj pod pojmom „Targeting“ vychádzajúci zo slova v anglickom jazyku.

manévru, palebnej sily, ochrany síl vedenia a dynamickosti bojovej sily v boji proti nepriateľovi (Kulíšek, 2011, s. 76).

Ak sme porovnávali hodnoty bojových potenciálov proti sebe stojacich jednotiek na základe parametrov, ktoré boli tvorené kvantifikovateľnými a nekvantifikovateľnými parametrami, tak obdobne sa tieto údaje využívajú aj pri porovnávaní hodnôt bojovej sily, avšak s inou charakteristikou. Podstatou práce s týmito údajmi je určovanie a porovnávanie prevahy silných stránok a slabín v spoločných funkciách na oboch stranách proti sebe stojacich jednotiek. Úspešné určovanie slabín je na základe analýzy dosahovaných spôsobilostí jednotiek, ktoré sa vzťahujú k predpokladom spôsobu plnenia úloh počas vedenia operácie i z perspektívy nepriateľa. Pri spracovávaní COA sa v prvom poradí pozornosť zameriava na určenie kľúčových udalostí (rozhodujúcich bodov) operácie, v ktorých je predpoklad efektívneho pôsobenia na slabiny nepriateľa. I napriek tomu, že v tejto analýze sa opäť využívajú číselné vzťahy, zostáva tento proces pod subjektívnym vplyvom spracovateľov. Síce s myšlienkovými logickými prístupmi, ale len v rovine vytvorenej abstrakcie. Aby bola dosiahnutá požadovaná miera objektivity a konštruktívnosti analýzy, je nutné v tomto procese využívať schopnosť uplatnenia zásad vedeckého predvídania s použitím *obecných vedeckých metód*³².

Uplatnenie myšlienkového modelu je jednou z vhodných obecných vedeckých metód pre tento proces, pretože je *„vykonštruovaný pomocou zmyslových názorných predstáv a abstraktno-matematického modelu. Odráža boj alebo súperenie bez reálneho zobrazenia a je vykonávaný cestou slovného, grafického alebo matematického popisu prebiehajúcich procesov“* (Bučka – Bystriansky, 2021, s. 58). Model nám ponúka možnosti, dôležité v rámci taktického plánovania, vykonávať rozohrávanie situácií na mapách alebo schémach, vojnové hry, nácviky na plastických stoloch a podobne. Použitím tohto modelu síce znižujeme stupeň objektívnej reality do abstrakcie, avšak týmto získavame potrebný súhrn názorov, v ktorých posudzujeme úspech, či neúspech splnenia čiastkových úloh určené jednotkám počas vedenia operácie.

V každej kľúčovej udalosti v COA, myšlienkovým modelom určujeme pravdepodobnú hrozbu, na ktorú zisťujeme požadujúcu spôsobilosť jej eliminácie. Analýzou požadujúcich spôsobilostí sa dopracujeme k určeniu optimálnej hodnoty relatívneho pomeru síl, na základe ktorého definujeme požadovanú hodnotu bojovej sily. V prípade, ak nie sme schopný vytvoriť adekvátnu hodnotu bojovej sily, vytvárame slabinu, ktorá sa stáva premennou pre určovanie výhod a nevýhod vojenskej činnosti jednotiek. Predpokladom dosahu účinku na zraniteľnosť slabín, spresňujeme možné *riziká*³³. Hodnota miery rizika je daná pravdepodobnosťou vzniku príčiny a závažnosťou jej možných dôsledkov. Je odrazom

³² Riešia predvídanie vo vedeckej rovine vo vzťahu medzi zmyslovou a logickou stránkou poznania. Zaradujeme sem metódu pozorovania, analyticko-syntetickú metódu, indukívne-deduktívnu metódu, kauzálnu metódu, metódu modelovania a abstrakcie.

³³ Riziko sa posudzuje podľa pravdepodobnosti jeho výskytu a závažnosti jeho dopadu, a ako také musí byť úmerne zmiernené.

samotnej zraniteľnosti slabín. Výsledkom hodnotenia rizika je posúdenie miery jeho prijateľnosti a návrh opatrení alebo príležitostí na zníženie vplyvu rizikových faktorov, tak ako je to uvedené v obrázku číslo 3, ktorými ovplyvňujeme prevahu bojovej sily.

Obsah obrázku 3 ponúka len zjednodušenú ukážku uplatnenia myšlienkového modulu k analýze prevahy bojovej sily. K pochopeniu tejto analýzy použijeme ako príklad údaje z funkcie palebného ničenia (uvedené v obrázku 3 ako „palebná sila“). Ak nepriateľ disponuje palebnou možnosťou pôsobiť protitankovými riadenými strelami (uvedené v obrázku 3 ako „PTRS“) na naše vlastné prostriedky už na vzdialenosti 4 000 metrov, je v zjavnej relatívnej výhode, pretože vlastné prostriedky touto možnosťou nedisponujú.

Analýza prevahy bojovej sily					
Bojová sila	Jednotky nepriateľa (ENY)	Vlastné jednotky (FF)	Výhoda (+)	Reakcia	Spôsob (COA)
Palebná sila	PTRS 4000m (+)	Prevaha pomeru BVP-2 (3:1)	Pôsobenie na max. diaľkach	Docieľiť boj na minimálne diaľky	Útok s využitím odvráteného svahu
Manéver	Oporné body sa čiať sa neprekrývajú (-)	Vhodný terén na útok (+)	ENY má medzery v zostave	Rýchle preniknutie do zostavy ENY Boj v hĺbke	Prielom
Ochrana	BVP nie sú zakopané (-) Použitie mínových polí (+)	Terén poskytuje skryté prístupy (+)	Prekvapenie na ENY Zastavenie postupu FF	Palebné úlohy k rozvráteniu BVP zostavy Vybudovanie priechodov v mínovom poli	Nasadenie ARTY Nasadenie ENG
Velenie	Organický veliteľia (+) Neschopnosť delegovania právomocí na podriadených (-)	Skúsenosti z bojov (+)	Schopnosť delegovania právomocí na podriadených	Vyžiadať EW Rozčleniť zostavu FF na menšie celky	Tvorba účelových skupín

Obrázok 3 Analýza prevahy bojovej sily

Zdroj: Vlastné spracovanie

Takže slabinou akcieschopnosti vlastných jednotiek je táto vzdialenosť, na ktorej má nepriateľ efektívnejšiu možnosť svojej akcieschopnosti. Môžeme konštatovať, že tento dôsledok mu vytvára relatívnu výhodu, čím získava relatívnu prevahu jeho bojovej sily v určenom priestore i napriek tomu, že vlastné jednotky dosahujú číselnú prevahu zbraňových systémov, konkrétne pomerom 3:1 vo vlastný prospech.

A chceme eliminovať relatívnu výhodu nepriateľa musíme vlastnú slabinu, vlastné možnosti palebného ničenia v priestore, ovplyvniť uplatnením činiteľov situačného faktoru v prospech nás. Uplatnenie je v podobe synergie možnosti poskytovanej terénom

a schopnosti využívať jeho taktické aspekty. Touto synergiou znížime nepriateľovi možnosť palebného ničenia v priestore do hodnoty rovnocennosti, respektíve jeho akcieschopnosť bude rovnaká akcieschopnosti vlastnej jednotky, čím opäť zvýrazníme prevahu číselnej hodnoty vlastného bojového potenciálu.

3 ROZBOR

Súhrnom poznatkov kapitoly 1 získavame poznanie, že bojový potenciál sa nevyhodnocuje len z pohľadu získavania obrazu o prevahe vojenskej moci geopolitických aktérov, ale má plné uplatnenie aj na operačnej a taktickej úrovni velenia. S cieľom dať štruktúru uplatňovania bojového potenciálu pri dosahovaní cieľov, je vytvorené na doktrinálnom pozadí, niekoľko rámcov, ktoré umožňujú vykonávať rôzne taktické aktivity komplementárnym a koordinovaným spôsobom. Okrem rámca pre bojový potenciál ako taký, zaraďuje v ďalšom geografický, funkčný a operačný rámec.

Rámec pre bojový potenciál ponúka vygenerovanie koncepcnej, morálnej a fyzickej zložky do jednotlivých parametrov bojového potenciálu, čím sa zabezpečuje prehľadnejšiemu a efektívnejšiemu uplatňovania bojového potenciálu v taktickom plánovaní. Parametre bojového potenciálu sú získavané faktami o dostupných silách a prostriedkoch, v podobe ich počtov, stave bojaschopnosti, dosiahnutých spôsobilostí a pripravenosti k nasadeniu jednotiek do operácie.

Geografický rámec vymedzuje miesto a čas uplatňovania bojového potenciálu. Umiestňuje použitie požadovaných spôsobilostí jednotky v operačnom prostredí, čím sa modeluje bojová zostava jednotky a rozmiestňujú jej prvky. Ďalej spresňuje jednotlivé *pridelené priestory*³⁴ v ktorých sa vymedzujú kompetencie a zodpovednosť nasadeným jednotkám. Jednotky uplatňujú bojový potenciál len v pridelenom priestore avšak jeho pôsobenie má potenciál nepriamo vplývať v celom operačnom prostredí, čím sa vytvárajú okrem požadovaných, aj *nežiadúce účinky*³⁵.

Funkčný a operačný rámec vymedzujú spôsob a *účinnok*³⁶ uplatňovania bojového potenciálu. Ak konštatovanie, že „*funkčný rámec používa štandardné činnosti a hlavné úlohy v boji na opísanie taktických aktivít*“ (VDG 30-01/Oper, 2019, s. 40) zlúčime s konštatovaním, že „*bojový potenciál vojenských síl sa uplatňuje prostredníctvom štandardných činností v boji na budovanie bojovej sily, ktorá sa používa na vykonávanie*

³⁴Chápané ako zložky operačného priestoru a to priestor operácií (AOO – Area of Operation), priestoru vplyvu (AI - Area of Influence) a priestoru záujmu (AOI - Area of Interest).

³⁵Spôsobilosti, uplatňované v rámci prideleného priestoru, môžu mať účinky ďaleko za jeho hranicami. Napríklad spôsobilosť uplatňovaná pri vyhľadávaní záujmových osôb môže spôsobiť v psychologickej a informačnej rovine obrovský nesúhlas a verejné protesty domáceho obyvateľstva mimo prideleného priestoru a tým ovplyvniť pôsobenie prvkov bojovej zostavy inej vlastnej jednotky.

³⁶Zmena stavu prvku systému, ktorá je výsledkom jednej alebo viacerých činností alebo iných príčin.

celého radu taktických činností“ (VDG 30-01/Oper, 2019, s. 40), môžeme zhodnotiť, že celkový koncepčný rámec vedenia operácií integruje bojový potenciál do bojovej sily k dosiahnutiu naplánovaných cieľov v danom čase a priestore. Koncepčný rámec vedenia operácií potvrdzuje úplné uplatňovanie charakteristík bojového potenciálu na operačnej a taktickej úrovni.

V kapitole 1 v praktickom pohľade je uvedené, že skúmané ukazovatele bojového potenciálu sa uplatňujú v taktickom plánovaní ako rozhodujúce podklady pri analýze nepriateľa a vlastných dostupných síl prostriedkov, ktorých rozhodujúcim vstupom do tejto analýzy je získanie faktov a predpokladov o aktuálnom stave a bojaschopnosti činiteľov bojových potenciálov proti sebe stojacich jednotiek. Skúmanie týchto činiteľov spočíva v komplexnom prístupe pri uplatňovaní všetkých jeho zložiek v úzkej spojitosti so situačným faktorom. Nie je vhodné, aby sa hodnota bojového potenciálu, pre potreby určovania prevahy síl, skúmala oddelenou analýzou jednotlivých zložiek a parametrov, ako napríklad len operačné prepočty potenciálu síl a prostriedkov, pretože *„tieto prepočty umožňujú štábu vykonať len základné posúdenie relatívne silných stránok a slabín, ale nedávajú absolútne matematickú odpoveď na to, akú operačnú činnosť³⁷ budú vlastné sily na sily protivníka vykonávať“* (Kulíšek, 2011, s. 78).

Komplexnosť prístupu je zvýraznená aj v kapitole 2 konštatovaním, že výkon funkcie „spravodajstva“ spočíva v správnosti pochopenia operačného prostredia, ako výsledok myšlienkového procesu, spočívajúci v schopnosti vizualizácie priestoru a vojenskej činnosti v ňom. Takže bezprostredný vplyv na výkon funkcie „spravodajstva“ má aj koncepčná zložka bojového potenciálu, tým že vytvára samotné myšlienkové procesy, ktoré vyjadrujú intelektuálnu schopnosť vojenského personálu pochopiť zákonitosti a súvislosti plánovania operácie.

Ďalším príkladom vzájomnej previazanosti skúmaných pojmov je skutočnosť, že funkcia „manéver“ umožňuje sústreďovanie vlastných síl s cieľom prekvapiť nepriateľa v jeho slabine, čím sa priamo uplatňujú vojensko-strategické princípy, pretože princípy „sústredenia síl“ a „prekvapenia“ sú ich súčasťou. Na tomto príklade môžeme uprieť pozornosť aj na ďalšiu skutočnosť, že spomínané „sústredenie síl“ a „prekvapenie“ sú síce oddelené vojensko-strategické princípy, ale prostredníctvom „manévru“, ich spájame do neoddeliteľného vzájomného vzťahu uplatňovania bojovej sily k dosiahnutiu relatívnej prevahy síl. Táto synergia by však nedosiahla požadovaný výsledný efekt, ak by nebol použitý princíp „kreativity“ z koncepčného myslenia.

Je rozhodujúce pripustiť, že komplexný prístup len v rámci rozsahu bojovej sily nepostačuje. Úspešnú synergiu dosiahneme len schopnosťou uplatňovania princípov „koncepčného myslenia“, napríklad už spomínaného princípu „kreatívnosti“, ktorými získavame efektívnejšiu možnosť pri reťazení a preväzovaní jednotlivých spoločných funkcií v jeden spoločný efekt. Spoločným racionálnym uplatňovaním aj princípu „systémovosti“,

³⁷ V tomto kontexte textu chápané ako taktické aktivity.

z koncepcného myslenia, je nám ponúknutá účelová abstrakcia zobrazujúca len tie vlastnosti a súvislosti, ktoré tento princíp považuje za podstatné. Tým sa vygenerujú potrebné podklady k dosiahnutiu požadovanej hospodárnosti využitia síl pri získavaní relatívnej prevahy vlastných síl.

Relatívna prevaha síl je považovaná za významnú operačnú veličinu v taktickom plánovaní. Hľadanie spôsobov k dosiahnutiu relatívnej prevahy síl, aj na príklade myšlienkového modulu, nie je len o uplatňovaní rôznych matematických kalkulácií a prepočtov pomerov síl, ale práve o spôsobilosti racionálneho uplatňovania spoločných funkcií do odkrytých slabín nepriateľa. Táto spôsobilosť sa považuje za vrchol operačného umenia.

Kalkulácie a prepočty sú iba empirickými hodnotami, založené na skúmaní početnosti síl a prostriedkov, technologickej úrovni, možnostiach zbraňových systémov a stavu bojaschopnosti a pripravenosti jednotiek. Vytvorením synergie parametrov koncepcnej a morálnej zložky bojového potenciálu na racionálne uplatňovanie všetkých spoločných funkcií maximalizujeme potenciál relatívnej bojovej sily, ďaleko presahujúcej hranice možností jej absolútnej bojovej sily.

ZÁVER

V úvode článku bola položená výskumná otázka: **„Akým spôsobom je uplatňovaný bojový potenciál a bojová sila počas plánovania operácie?“** Skúmanie sa sústreďovalo na identifikovanie ukazovateľov vzájomnej odlišností, ale aj neoddeliteľnej previazanosti a spoločnej vzájomnej využiteľnosti charakteristík týchto pojmov. V rozbere sme získali odpovede o schopnosti uplatňovania bojového potenciálu a bojovej sily jednotkami na uvedených príkladoch len v obmedzenom rozsahu. Tým je vytvorený impulz ďalšieho skúmania tejto zaujímavej problematiky s cieľom vypracovania komplexnejšej štúdie o správaní sa jednotlivých ukazovateľov bojového potenciálu v symbióze s uplatňovaním výkonu spoločných funkcií v taktickom plánovaní. Závety štúdie prispievajú k odbornému skvalitneniu metodík a postupov v taktickom plánovaní jednotiek OS SR a tým aj ku skvalitneniu a ozdraveniu konceptuálnej zložky bojového potenciálu OS SR v rámci prípravy a vzdelávania vojenského personálu na vedenie operácií. V procese skvalitňovania konceptuálnej zložky je potrebné aj v doktrinálnom priestore vykonať nápravu z dôvodu dlhodobej absencie služobnej pomôcky pojednávajúcej o metodike používania operačných prepočtov pri plánovaní palebného ničenia nepriateľa v operáciách.

Faktom potreby tejto štúdie je aj jeden z príkladov, keď vojensko-strategické princípy sú uplatňované ako hodnotiace kritéria na posudzovanie optimálnej COA. Riadenými rozhovormi u veliteľov vybranej jednotky dospeli autori odborného článku o použití hodnotiacich kritérií v taktickom plánovaní k poznatku, že tvorba a formulácia jednotlivých

hodnotiacich kritérií často nereflektuje skutočnú situáciu v operačnom prostredí. „*Velitelia jednotiek sa zároveň zmienili o skutočnosti, že majú problémy s formulovaním hodnotiacich kritérií a že neexistuje žiadny manuál alebo stály operačný postup, o ktorý by sa mohli pri formulácii hodnotiacich kritérií oprieť*“ (Černý – Pitaš, 2020, s. 34).

Na základe rozboru skúmaného predmetu môžeme záverom skonštatovať, že rozdielnosť významu pojmov je v tom, že ak bojový potenciál **vytvára** podmienky pre akcieschopnosť jednotiek, tak bojová sila **uplatňuje** tieto vytvorené podmienky do akcieschopnosti, ktorou sa dosahujú požadované ciele v konkrétnej situácii v operačnom prostredí a proti konkrétnemu nepriateľovi. Takže bojový potenciál sám o sebe nie je schopný vlastnej akcieschopnosti a bojová sila, i keď túto schopnosť akcie má, bez uplatňovania **synergie** s bojovým potenciálom a situačným faktorom stráca požadovanú mieru úspešnosti k dosiahnutiu stanovených cieľov v operácií.

Synergia je dosahovaná uplatňovaním (integráciou) a synchronizáciou. Ak v článku sa hľadala odpoveď na „**spôsoby uplatňovania**“, podnetom ďalšieho skúmania charakteristík bojového potenciálu a bojovej sily je uvedený vo voľnom preklade známeho citátu G. S. Pattona, ktorým vyjadril význam pojmu „**synchronizácia**“.

„ Ak by hudobná kapela hrala jednotlivo s pikolom, potom s mosadzným rohom, potom s klarinetom, a potom s trúbkou, vzniklo by síce veľa melódií, ale žiadna hudba. Ak chceme získať melódiu v hudbe, každý hudobný nástroj musí podporovať tie ostatné. Ak chcete získať melódiu v boji, každá zbraň musí podporovať tú druhú. Víťazný tím vyhráva“³⁸

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AJP-3.2 Allied Joint Doctrine for Land Operations. Edition B. Version 1. 2022.

ATP-3.2.1 Conduct of Land Tactical Operations. Edition C. Version 1. 2021.

BUČKA, P. – BYSTRANSKY, I. 2021. Vedecké predvídanie v procese rozhodovania pri vedení vojenskej operácie. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2021*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2021. s. 52-64. ISBN 978-80-8040-606-6.

ČERNÝ, J – PITAŠ, J. 2020. Použití hodnotících kritérií v průběhu plánovacího a rozhodovacího procesu v operaci na taktické úrovni. In *Vojenské reflexie*. Roč. XV, č.2/2020. s.29-44. ISSN 1336-9202.

Doktrína OS SR (E). Dočasné vydanie. 2020.

³⁸ Voľný preklad citátu z: PATTON, G. S. *The Musicians of Mars - A Story of Synchronization for the Company/Team Commander*. 1990.

- HRNČIAR, M. – KOMPAN, J. 2020. Spôsobilosť OS SR pôsobiť v operáciách proti povstaniu – Ambícia verzus realita: Doktrínálne prostredie ako základ úsilia. In *Vojenské reflexie*. Roč. XV, č.2,2020. s. 153-172. ISSN 1336-9202.
- KULÍŠEK, J. 2011. Relativní převaha sil. In *Vojenské rozhledy*. Roč. XX (LII) , č.4, 2011. s.7485. ISSN 1210-3292.
- NARYSHKIN, V.G. 2009. Indicators of the Combat Potential of Military Units. In *Military Thought*. Roč. 18, č. 1/2009. s. 113-119. ISBN 1-879944-02-2.
- SOŠ 3680 AAP-6. Vydanie 13. Slovník termínov a definícií NATO. 2021.
- SPILÝ,P. 2021. Plánovanie zatarasovania. In *Vojenské reflexie*. Roč. 7-23. XVI, č.2, 2021. s ISSN: 1336-9202. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2021.2.7-23>.
- SPILÝ, P. – HRNČIAR, M. 2022. *Vojenská taktika 1: Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika*. 223 s. ISBN 978-80-8040-622-6. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.52651/vt.b.2022.9788080406233>>.
- Správa o činnosti Vojenského spravodajstva za rok 2018*. Dostupné na internete: <<https://vs.mosr.sk/sprava-o-cinnosti-vs-2018-20190815/> >
- SVD 30 (B). 2006. Doktrína pre plánovanie a vedenie operácií. 2006.
- VARECHA, J. 2016. Možný pohľad na parametre bojového potenciálu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016. s. 569-577. ISBN 978-80-8040-534-2.
- VDG 30-01/Oper (C). 2019. Taktika vedenia operácií v pozemnom prostredí. 2019.
- Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl Slovenskej Republiky. 2008.
- VOLNER, Š. 2004. K teoretickým a metodologickým aspektom skúmania geopolitického pôsobenia (2 časť). In *Medzinárodné vzťahy*. Roč. II, č. 2/2004. s. 15-22. ISSN 1336 – 1562.
- ŽÍDEK, R. – MAJCHÚT, I. 2015. *Ozbrojené sily demokratického štátu – Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika*, 2015. 253 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

Ing. Ivan BYSTRIANSKY

Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 901 775 052

bystriansky@gmail.com

ZASTRIEĽANIE A OPRAVOVANIE ÚČINNEJ STREĽBY DELOSTRELECTVA V SÚLADE SO ŠTANDARDAMI NATO V PODMIENKACH OS SR - SPRACOVANIE PRAVOUHÝCH OPRÁV NA MIESTE RIADENIA PAĽBY

APPLICATION OF NATO PROCEDURES FOR ADJUSTMENT OF GROUND BASED ARTILLERY FIRE IN THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC - TARGET GRID CORRECTIONS PROCESSING AT THE FIRE DIRECTION CENTRE

Michal VAJDA, Tomáš DEMETER

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 11. 10. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

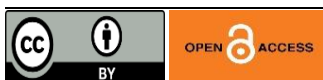
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

In order to provide timely, effective and safe fire support for manoeuvre units, NATO member states agreed to use common procedures when processing fire missions in multi-national operations. The aim of this article was to analyse the possibilities of current national procedures used at the Fire Direction Centre of an artillery unit when processing fire missions adjusted by NATO agreed Target Grid Adjustments. After discovering significant limitations of national procedures, creative analysis was conducted and two analytical and one graphical method of processing adjustments of artillery fire were introduced and described. Suitability and accuracy of these methods were compared and conclusions were drawn for their use in different computing equipment availability conditions.

KEYWORDS

artillery, indirect fire, adjustment of artillery fire, target grid corrections

© 2021 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Článok je pokračovaním článku uverejneného v predchádzajúcom čísle časopisu. Cieľom článku je identifikovať postupy využiteľné na spracovanie pravouhlých opráv (target grid corrections) hlásených pozorovateľom v súlade s postupmi stanovenými NATO (AArtyP-01, 2021) na mieste riadenia paľby delostreleckej jednotky OS SR. Takéto postupy sú nevyhnutné pri vykonávaní zastrieľania alebo opravovania účinnej streľby v prostredí medzinárodnej operácie a umožnia národnému miestu riadenia paľby spolupracovať

s ľubovoľným pozorovateľom pracujúcim podľa štandardov NATO. V súčasnosti platný predpis o pravidlách streľby a riadení paľby pozemného delostrelectva OS SR (Del-2-1, 2010), ktorý stanovuje metódy určovania opráv prvkov streľby, sa interoperabilitou s NATO nezaobrá. (Vajda, 2022)

Pri hľadaní vhodných postupov na spracovanie pravouhlých opráv bola najprv vykonaná analýza možnej použiteľnosti súčasných metód na určovanie opráv prvkov streľby stanovených predpisom Del-2-1. Z dôvodu ich prevažujúcej nevhodnosti bola následne vykonaná hlbšia, tvorivá analýza, s cieľom identifikovať analytické a grafické postupy určovania opráv prvkov streľby vhodne využiteľné pri spolupráci s pozorovateľom dodržiavajúcim postupy NATO. Počas analýzy metód bola posudzovaná ich vhodnosť na základe dosahovanej presnosti, výpočtovej náročnosti a boli vyvedené závery pre použitie jednotlivých metód vo vojenskej praxi.

1 OPRAVY PRVKOV STREĽBY NA ZÁKLADE PRAVOUHLÝCH OPRAV

Štandardy NATO nestanovujú akým spôsobom miesto riadenia paľby delostreleckej jednotky (Fire Direction Centre - FDC) spracuje informácie o priebehu zastrieľania prijímané od pozorovateľa. Avšak stanovuje formát, v akom pozorovateľ tieto informácie FDC odovzdáva. Tento formát vo väčšine prípadov nie je z pohľadu pravidiel streľby platných v OS SR použiteľným vstupom do procesu určovania opráv prvkov streľby.

NATO definuje 2 spôsoby hlásenia opráv streľby pozorovateľom:

- pomocou pravouhlých opráv (Target Grid Adjustment, Target Grid Corrections),
- pomocou polárnych súradníc výbuchu (Laser Range Finder Adjustment).

Pravouhlé opravy sa vyžívajú pri zastrieľaní rámovaním (Target Grid Procedure) aj pri zastrieľaní laserovým diaľkomerom (Laser Range Finder Procedure) pri použití prístroja so špeciálnym softvérom schopným určovať pravouhlé opravy. Opravy pomocou polárnych súradníc výbuchu sa využívajú len pri zastrieľaní laserovým diaľkomerom bez takéhoto programového vybavenia, na ich spracovanie je možné aplikovať postupy popísané v predpise Del-2-1 a tento článok sa nimi ďalej nezaobrá.

Nespornou výhodou využívania pravouhlých opráv je to, že nie sú nijako závislé na polohe pozorovateľa. Jedinými vstupnými údajmi, ktoré FDC pri zastrieľaní potrebuje pre určenie opráv prvkov streľby, sú hodnoty pravouhlých opráv a hodnota smerníka vzťažného smeru. Najčastejšie je za vzťažný smer určený smerník cieľa (OT line).

Pravidlá streľby platné v OS SR sú však koncipované tak, že FDC pri určovaní opráv prvkov streľby hlási odchýlky (spottings), ktoré sú závislé na polohe pozorovateľa (s výnimkou špecifického prípadu zastrieľania s využitím vrtuľníka). V smere sú definované uhlovou odchýlkou výbuchu od cieľa z pohľadu pozorovateľa. FDC prijímajúce opravy vo formáte NATO ich dokáže v súlade s Del-2-1 spracovať len graficky, aj to s obmedzeniami, vid' tabuľka 1:

Tabuľka 1 Využitelnosť metód určovania opráv prvkov streľby pri opravách prijatých vo formáte NATO

Metóda určovania opráv prvkov streľby stanovená predpisom Del-2-1	Využitelnosť na spracovanie opráv hlásených vo formáte stanovenom v AArtyP-01
Na počítači	Nie*
Výpočtom (pri veľkosti pozorovacieho uhla do 5-00 dielcov)	Nie
Graficky na prístroji pre riadenie paľby	Áno – s obmedzením**
Na delostreleckom sčítači	Nie
<p><u>Legenda:</u> * - v OS SR nie sú na miestach riadenia paľby zavedené počítače ani softvér na určovanie opráv prvkov streľby a nie je tak možné posúdiť využitelnosť tejto metódy ** - prístroje na riadenie paľby zavedené v OS SR neboli konštrukčne predurčené pre zakresľovanie opráv prijatých vo formáte NATO, preto je nutná improvizácia a postup je zdĺhavejší</p>	

Zdroj: Del-2-1, 2010

V prípade, že by FDC disponovalo údajom o polohe pozorovateľa, alebo ak by pozorovateľ oznámil okrem smerníka cieľa aj pozorovaciu vzdialenosť, FDC by dokázalo pravouhlé opravy spätne previesť na odchýlky, tak ako sú definované v Del-2-1. Bolo by tak schopné aj v NATO prostredí určovať opravy prvkov streľby všetkými spôsobmi stanovenými v OS SR. Avšak tieto informácie podľa pravidiel NATO pozorovateľ palebnej jednotke neodovzdáva. Prevod pravouhlých opráv na pozorovania by bol krok navyše. Celý proces určovania opráv prvkov streľby by sa tak predĺžil a zvýšilo by sa riziko vzniku chýb (vrátane hrubých chýb, ako napríklad možnej zámery polohy cieľa a pozorovateľa).

2 METÓDY NA URČOVANIE OPRÁV PRVKOV STREĽBY

Prvotná analýza metód určovania opráv prvkov streľby stanovených súčasnými pravidlami streľby platnými v OS SR (tabuľka 1) poukázala na ich výrazne obmedzené možnosti použitia pri spracovaní pravouhlých opráv vo formáte stanovenom v AArtyP-01. Navrhnuté a analyzované teda boli ďalšie, vhodnejšie metódy využiteľné na miestach riadenia paľby na výpočet opráv prvkov streľby v prostredí NATO.

2.1 Analytické metódy na určovanie opráv prvkov streľby

Jedná sa o najpresnejšie metódy, založené na matematických vzťahoch. Ich výhodou je vysoká presnosť, limitovaná spravidla len chybami zaokrúhľovania. Nevýhodami sú zložitosť výpočtov, ktoré často krát nie je možné vykonať spamäti a riziko vzniku hrubých chýb, spôsobených napríklad únavou alebo nepozornosťou. (Ivan a kol., 2021, Mušinka – Uchal, 2021)

2.1.1 Metóda hlavných geodetických úloh

S využitím prvej a druhej hlavnej geodetickej úlohy (Del-6-3, 2012) je možné vypočítať opravy prvkov streľby s presnosťou, ktorá pre praktické využitie nie je zaťažená žiadnymi chybami. Postup výpočtu je možné rozdeliť do štyroch nasledovných krokov:

1. krok - výpočet pravouhlých súradníc výbuchu:

$$E_V = E_C + \sin\alpha_{vs} \times \Delta D_{poz} + \cos\alpha_{vs} \times \Delta S_{poz} \quad (1)$$

$$N_V = N_C + \cos\alpha_{vs} \times \Delta D_{poz} + \sin\alpha_{vs} \times \Delta S_{poz} \quad (2)$$

kde:

E_V, N_V – pravouhlé súradnice výbuchu

E_C, N_C – pravouhlé súradnice cieľa

α_{vs} – smerník vzťažného smeru

ΔD_{poz} – pravouhlá oprava diaľky určená pozorovateľom

ΔS_{poz} – pravouhlá oprava smeru určená pozorovateľom

2. krok - výpočet topografickej diaľky výbuchu:

$$D_t^V = \sqrt{(E_V - E_B)^2 + (N_V - N_B)^2} \quad (3)$$

kde:

D_t^V – topografická diaľka výbuchu (z palebného postavenia)

E_B, N_B – pravouhlé súradnice palebného postavenia

3. krok - výpočet smerníka na výbuch:

- výpočet pomocného uhla:

$$\alpha' = \tan^{-1} \frac{E_V - E_B}{N_V - N_B} \quad (4)$$

kde:

α' – pomocný uhol

Tabuľka 2 Prevod pomocného uhla na smerník na výbuch

Prevod α' na α_V	$N_V - N_B$	$E_V - E_B$	Kvadrant
$\alpha_V = \alpha'$	+	+	I.
$\alpha_V = 180^\circ - \alpha'$	-	+	II.
$\alpha_V = 180^\circ + \alpha'$	-	-	III.
$\alpha_V = 360^\circ - \alpha'$	+	-	IV.

Zdroj: Del-6-3, 2012

kde:

α_V – smerník na výbuch (z palebného postavenia)

4. krok – výpočet opráv prvkov streľby:

$$\Delta D_{bat} = D_t^C - D_t^V \quad (5)$$

$$\Delta S = \alpha_S - \alpha_V \quad (6)$$

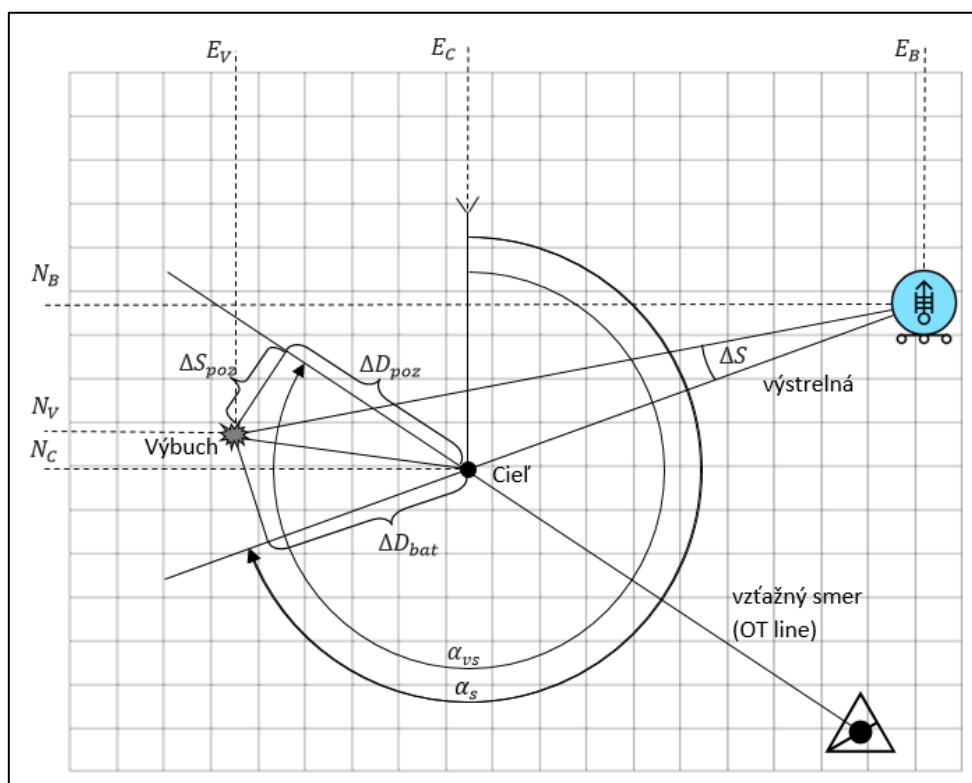
kde:

ΔD_{bat} – oprava diaľky streľby (v metroch)

D_t^C – topografická diaľka cieľa (z palebného postavenia)

ΔS – oprava smeru streľby (v dielcoch)

α_S – smerník streľby

Obrázok 1 Schematické znázornenie premenných pri určovaní opráv pomocou hlavných geodetických úloh
Zdroj: vlastné spracovanie

Výkonnosť súčasných výpočtových prostriedkov umožňuje všetky kroky vykonať automaticky a určiť výsledok prakticky okamžite. V prípade nedostupnosti alebo nefunkčnosti počítača na určovanie prvkov streľby je možné tento postup využiť aj na „ručný“ výpočet opráv prvkov streľby pomocou bežnej kalkulačky. V tom prípade by však bolo nutné v priebehu celého procesu vykonať až 25 matematických operácií a vložiť hodnoty až 23 premenných.

2.1.2 Zjednodušená analytická metóda

Za účelom minimalizácie počtu matematických operácií a počtu zadávaných premenných bol pre potrebu „ručného“ výpočtu navrhnutý a analyzovaný nasledujúci postup:

1. krok – výpočet veľkosti vektora opráv

$$|\vec{v}| = \sqrt{\Delta S_{poz}^2 + \Delta D_{poz}^2} \quad (7)$$

kde:

$|\vec{v}|$ – veľkosť vektora opráv

2. krok – výpočet smerníka vektora opráv

– výpočet uhla vektora opráv vzhľadom k vzťažnému smeru:

$$\beta = \tan^{-1} \frac{\Delta S_{poz}}{\Delta D_{poz}} \quad (8)$$

kde:

β – uhol vektora opráv vzhľadom k vzťažnému smeru

Tabuľka 3 Prevod uhla vektora opráv na smerník vektora opráv

	ΔS_{poz}	ΔD_{poz}	$\alpha_{\vec{v}}$
Ak pozorovateľ hlásil opravy smeru aj diaľky	Doľava (Left)	Menej (Drop)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} + \beta$
	Doľava (Left)	Viac (Add)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} \pm 180^\circ - \beta$
	Doprava (Right)	Viac (Add)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} \pm 180^\circ + \beta$
	Doprava (Right)	Menej (Drop)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} - \beta$
Ak pozorovateľ hlásil len opravy smeru alebo len opravy diaľky	Doprava (Right)	-	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} + 270^\circ$
	Doľava (Left)	-	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} + 90^\circ$
	-	Viac (Add)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS} + 180^\circ$
	-	Menej (Drop)	$\alpha_{\vec{v}} = \alpha_{vS}$

Zdroj: Vlastné spracovanie

kde:

$\alpha_{\vec{v}}$ – smerník vektora opráv

3. krok – výpočet uhla vektora opráv vzhľadom k výstrelnej rovine

$$\gamma = \alpha_{\vec{v}} - \alpha_S \quad (9)$$

kde:

γ – uhol vektora opráv vzhľadom k výstrelnej rovine v rozsahu od -180° do $+180^\circ$ (pri výsledku menšom ako -180° je potrebné pripočítať 360°)

4. krok – výpočet opráv prvkov streľby

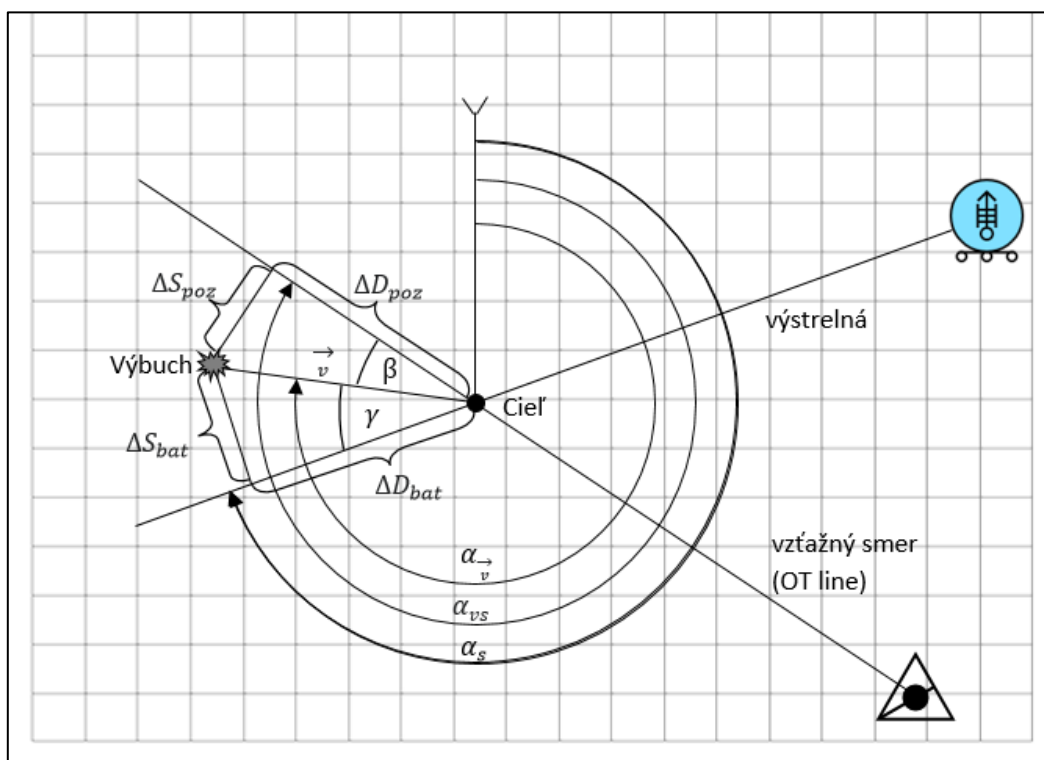
$$\Delta D_{bat} = \vec{v} \times \cos \gamma \quad (10)$$

$$\Delta S_{bat} = \vec{v} \times \sin \gamma \quad (11)$$

$$\Delta S = \frac{\Delta S_{bat}}{0,001 D_t^c} \times 0,95 \quad (12)$$

kde:

ΔS_{bat} – oprava smeru streľby (v metroch)

Obrázok 2 Schematické znázornenie premenných pri určovaní opráv zjednodušenou analytickou metódou

Zdroj: vlastné spracovanie

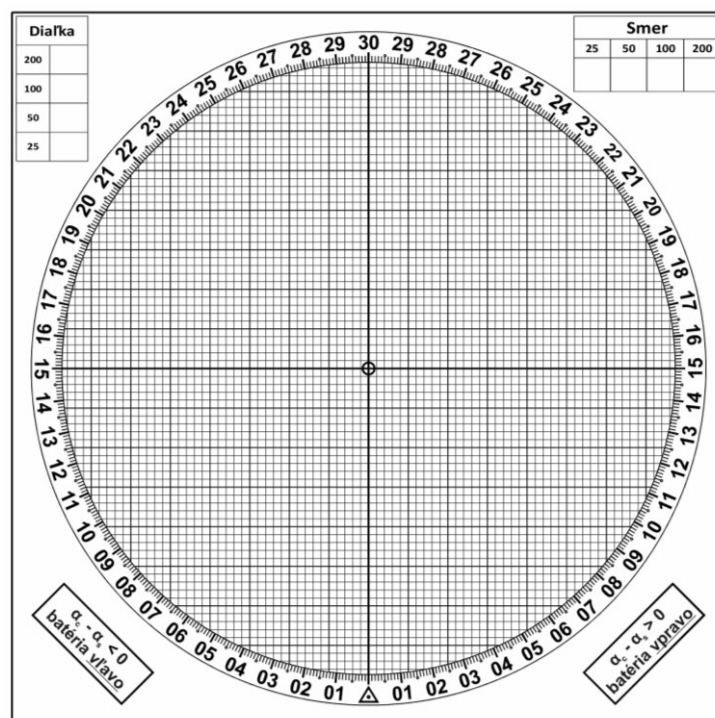
V závislosti na znakoch pozorovania, smerníku vzťažného smeru a smerníku streľby postup vyžaduje 13 až 16 matematických operácií so zadaním 13 až 16 premenných, čo je výrazne menej úkonov oproti metóde hlavných geodetických úloh. Pri výpočte matematických operácií pomocou kalkulačky sú chyby použitej metódy pre praktické využitie zanedbateľné.

2.2 Grafické metódy určovania opráv prvkov streľby

Grafické metódy určovania prvkov streľby sú jednoduché, názorné a výskyt hrubých chýb, vďaka ich názornosti, je pri nich minimalizovaný. Určovanie prvkov streľby a ich opráv graficky, pomocou prístroja na riadenie paľby (PUO) je aj jedným zo spôsobov uvedených v súčasnom predpise Del-2-1. Na prístroji je možné vyniesť polohu výbuchu aj pomocou pravouhlých opráv používaných v NATO, prístroj však pôvodne nebol pre takýto spôsob využitia konštruovaný. Vynesenie polohy výbuchu je zdĺhavejšie než pri doteraz využívanom formáte hlásenia odchýlok výbuchov, pre ktorý bol sovietsky prístroj navrhnutý. Bola preto analyzovaná alternatívna, vhodnejšia grafická metóda.

2.2.1 Grafická metóda „DEMOTOČ“

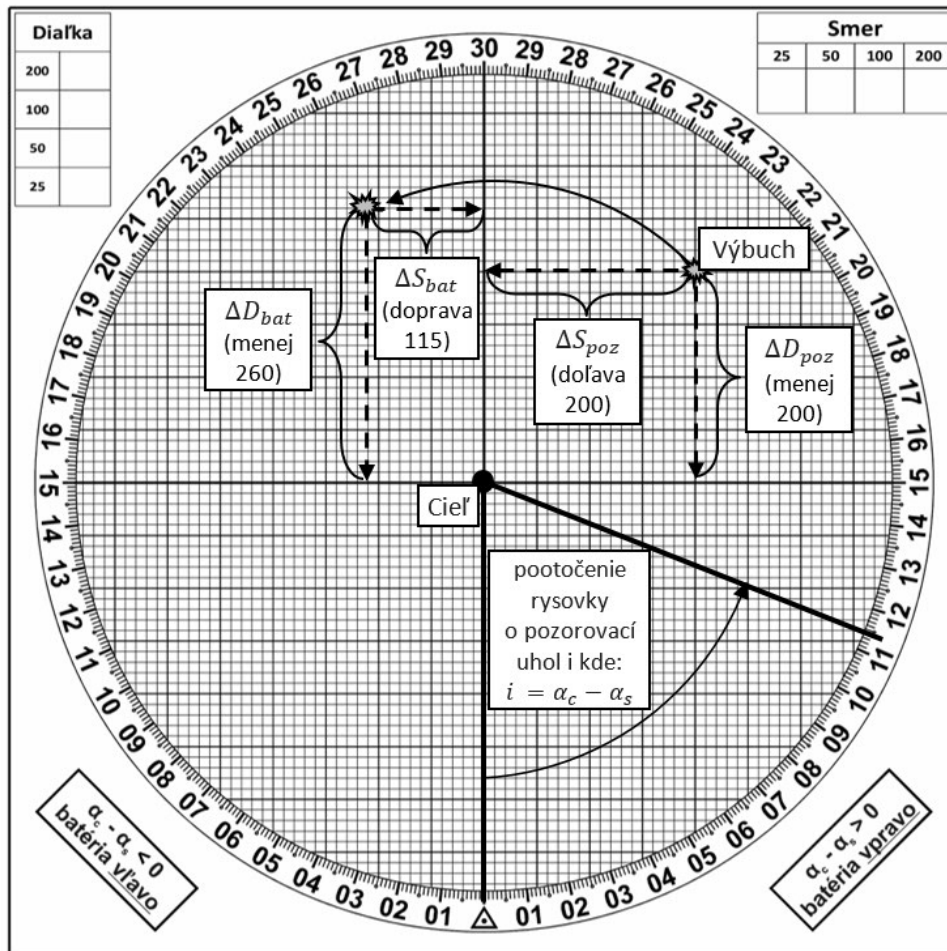
Na rýchle, jednoduché a presné určenie opráv prvkov streľby na základe pravouhlých opráv výbuchov hlásených pozorovateľom je účelné využiť pomôcku, ktorá umožňuje vynesenie polohy výbuchu vzhľadom k cieľu a vzťažnému smeru a po pootočení rysovky vypočítať pravouhlé opravy platné pre palebné postavenie. Špecialisti palebnej podpory OS SR už niekoľko rokov takúto alternatívnu pomôcku, známu pod názvom DEMOTOČ, úspešne využívajú. Princiálne vychádza z pomôcky Target Grid (TC 3-09.81., 2016). Pri vzdialenosti výbuchu od cieľa do 400 metrov je možné pre prácu s pomôckou zvoliť takú mierku, ktorá umožňuje dosahovať presnosť určenia opráv prvkov streľby v diaľke aj smere s pravdepodobnou chybou len 5 metrov.

Obrázok 3 Pomôcka na určovanie opráv prvkov streľby „DEMOTOČ“ – otočná rysovka

Zdroj: vlastné spracovanie

Pomôcka DEMOTOČ obsahuje aj pomocné tabuľky pre prevod opráv prvkov streľby v metroch na opravy v hodnotách priamo nastaviteľných na mieridlách diel. Jej použitie je jednoduché, rýchle a chyby grafických prác nie sú väčšie, než na prístroji na riadenie paľby PUO. (DěI-55-26, 1981)

Obrázok 4 Princíp určenia pravouhlých opráv prvkov streľby, z pravouhlých opráv hlásených pozorovateľom, na otočnej rysovke prístroja „DEMOTOČ“

Zdroj: vlastné spracovanie

ZÁVER

Pri analýze metód na určovanie opráv prvkov streľby zavedených v OS SR autori zistili, že tieto sú na mieste riadenia paľby, pri spolupráci s pozorovateľom pracujúcim v súlade so štandardami NATO, využitelné len vo výrazne obmedzenej miere. Je to spôsobené formátom hlásenia opráv, keď podľa aliančnej doktríny AArtyP-01 pozorovateľ hlási opravy vo väčšine prípadov vo forme pravouhlých opráv diaľky a smeru, pričom obe veličiny udáva v metroch.

Z toho dôvodu boli identifikované a navrhnuté tri možné metódy využiteľné v praxi: 1. metóda hlavných geodetických úloh, 2. zjednodušená analytická metóda 3. grafická metóda „DEMOTOČ“. Po ich analýze boli vyvedené tieto závery:

- všetky tri metódy sú univerzálne použiteľné nezávisle na veľkosti pozorovacieho uhla. Zároveň presnosť všetkých troch metód je dostatočná pre použitie v praxi a žiadna z nich nezanáša do procesu určovania opráv prvkov streľby chyby väčšie, než prípustné v zmysle pravidiel streľby (Del-2-1, 2010, Varecha – Mušinka, 2019),
- pre použitie v počítačoch na určovanie prvkov streľby je vhodné použiť metódu hlavných geodetických úloh,
- v prípade nedostupnosti alebo nefunkčnosti počítačov na určovanie prvkov streľby používať grafickú metódu „DEMOTOČ“. Analytické metódy, vrátane zjednodušenej analytickej metódy, využívať len v prípade nedostupnosti grafickej metódy a z dôvodu vysokého rizika hrubých chýb podmieňovať ich použitie nezávislým kontrolným výpočtom,
- je žiadúce čo najrýchlejšie dokončiť proces implementácie postupov NATO do OS SR (Kompan – Hrnčiar, 2021). Využívanie rôznych postupov a merných jednotiek pre prácu v národnom a medzinárodnom prostredí znásobujú riziko vzniku hrubých chýb a zvyšujú záťaž zodpovedného personálu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AArtyP-01. *NATO joint fire support (JFS) procedures for land operations*. Edition D, Version 1. NSO. 2021.

Del-2-1. *Vojenský predpis o pravidlách streľby a riadenia palby pozemného delostrelectva (delo, čata, batéria, oddiel)*. Bratislava : Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2010, 159 s.

Del-6-3. *Vojenský predpis o delostreleckom prieskume*. Bratislava : Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2012, 244 s.

Děl-55-26. *Střelba a řízení palby pozemního dělostřelectva, učebnice*. Praha 1981, 853 s.

IVAN, J., ŠUSTR, M., BLAHA, M., HAVLÍK, T. Evaluation of Possible Approaches to Meteorological Techniques of Artillery Manual Gunnery after the Adoption of Automated Fire Control System. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (3), 075-092. ISSN 1210-3292. DOI:10.3849/2336-2995.30.2021.03.075-092

KOMPAN, J. - HRNČIAR, M. Security force assistance advisory team – inputs and outcomes. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (2), 055-069. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). DOI: 10.3849/2336-2995.30.2021.02.055-069

MUŠINKA, M. – UCHAĽ, M. 2021. DELOSYS prostriedok velenia, automatizovaného riadenia palby a prieskumu delostrelectva Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In *New Approaches*

to State Security Assurance: 15th Annual Doctoral Conference proceedings. Brno : Univerzita obrany v Brne, s. 154-162. ISBN 978-80-7582-104-1.

TC 3-09.81. *Field artillery manual cannon gunnery.* Washington: Hedquarters, Department of the army, 2016.

VAJDA, M. 2022. Zastrieľanie a opravovanie účinnej streľby delostrelectva v súlade so štandardami NATO v podmienkach OS SR - určovanie pravouhlých opráv pozorovateľom. In *Vojenské reflexie*. Roč. XVII, č. 1, 2019, s. 108-130. ISSN 1336-9202. DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.a.2022.1.108-130>

VARECHA, J. – MUŠINKA, M. 2019. Vplyv použitia rôznych spôsobov topografického a geodetického pripojenia na presnosť úplnej prípravy prvkov pre streľbu delostreleckých zbraňových systémov. In *Vojenské reflexie*. Roč. XIV, č. 2, 2019. s. 6.-35. ISSN 1336-9202.

mjr. Ing. Michal VAJDA

Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 423 162

michal.vajda@aos.sk

nrtm. Tomáš DEMETER

Veliaci poddôstojník 12. mechanizovaného práporu Nitra

Novozámocká 1, 949 01 Nitra

+421 960 372 215

tomas.demeter@mil.sk

SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY – VYMEDZENIE A PREHĽAD POSKYTNUTÝCH DÁVOK SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA V ROKOCH 2019 - 2021

SOCIAL SECURITY OF PROFESSIONAL SOLDIERS OF THE SLOVAK REPUBLIC – DEFINITION AND OVERVIEW OF PROVIDED SOCIAL SECURITY BENEFITS IN THE YEARS 2019 - 2021

Michaela ŠIMONOVÁ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 31. 10. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

Society must develop such activities and measures that should lead to the development of a person, his life and to make him feel safe. People clearly perceive the quality of their life also through social security. The social security of professional soldiers is regulated by a separate legal regulation, which should be able to respond to the specificity of the profession performed.

KEYWORDS

Social security, professional soldiers, quality of life, social policy, financial security.

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

„Zo spoločenskej povahy človeka je zrejmé, že jestvuje vzájomná závislosť medzi rozvojom ľudskej osobnosti a vývinom samej spoločnosti. Lebo ľudská osoba, ktorá už od prírody nevyhnutne potrebuje spoločenský život, je a musí byť základom, subjektom a cieľom všetkých spoločenských ustanovizní“ (Sutor, 1999, s. 21).

Spoločnosť musí vyvíjať také aktivity a opatrenia, ktoré zabezpečia rozvoj človeka, jeho života a zabezpečia aby sa cítil bezpečne. Pojem bezpečnosť v danom význame však nemusí znamenať iba bezpečnosť pred vonkajšími vnemami ako kriminalita a pod. Človek sa potrebuje cítiť bezpečne aj v prípade nástupu čakanej, alebo nečakanej životnej situácie. Je

preto dôležité vytvoriť systém sociálneho zabezpečenia, ktorý vie operatívne reagovať na takto vzniknuté situácie. Systém sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov je riešený osobitne od všeobecného systému. Je to spôsobené špecifikom vykonávaného povolania profesionálnych vojakov a potrebou reagovať na vznikajúce odlišnosti.

Za hlavný cieľ práce sme si stanovili popísať súčasný systém sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov a jeho využívanie samotnými profesionálnymi vojakmi Slovenskej republiky v rokoch 2019 – 2021, a vzhľadom na početnosť poskytnutých dávok poukázať na dôležitosť zrozumiteľnosti a prehľadnosti právnej úpravy a mechanizmu poskytovania týchto dávok. Čiastkovými cieľmi je charakteristika sociálnej politiky, kvalita života, samotné sociálne zabezpečenie profesionálnych vojakov, a pohľad na počet poskytnutých dávok sociálneho zabezpečenia.

Na splnenie cieľov boli použité kvalitatívne metódy analýzy a syntézy informácií, dedukcie a indukcie, ktoré sa používajú vo všetkých etapách, ako aj na všetkých stupňoch vedeckého bádania.

1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNEJ POLITIKY

Sociálnu politiku je možné charakterizovať z rôznych hľadísk. A. Walker uvádza, že poznáme toľko definícií sociálnej politiky, koľko autorov o nej píše a definuje ju (Dudová, 2018). T. Marshall uvádza, že sociálna politika zodpovedá politike príslušnej vlády, ktorá má priamy dosah na zabezpečenie občanov príjmami alebo službami. Jej jadrom je sociálne zabezpečenie, sociálna pomoc, zdravotné a sociálne služby a bytová politika (Dudová, 2018). Podľa D. Polonského môžeme sociálnu politiku zdefinovať ako „*súbor aktivít, opatrení, ktoré cieľavedome smerujú k rozvoju človeka, spôsobu jeho života, k zabezpečeniu sociálnej suverenity, či bezpečia v rámci daných politických a hospodárskych možností krajiny. Sociálna politika je zároveň sociálnym regulátorom i kontrolórom ľudského spolužitia každého občana v spoločnosti*“ (Polonský, 2001, s. 7).

Objektom sociálnej politiky sú obyvatelia štátu, ale aj skupiny obyvateľov alebo jednotlivci, voči ktorým sociálne opatrenia smerujú. Snahou sociálnej politiky je starostlivosť o objekt sociálnej politiky a celkovo o nastavenie určitej (vysokej) sociálnej úrovne spoločnosti (Dudová, 2018).

Sociálnou udalosťou sa podľa D. Polonského označuje „*riziko, ktoré je spoločensky uznané za závažné a vyžadujúce si spoločenskú ochranu, pretože postihnutá osoba alebo rodina nie je schopná jej dôsledky odvrátiť. Sociálne udalosti všeobecne uznávané ako hodné zreteľa sú: nezamestnanosť, detstvo, materstvo, choroba, staroba, núdza, sociálna dezintegrácia*“ (Polonský, 2001, s. 10).

Ciele sociálnej politiky sú žiadúce stavy sociálnej sféry spoločnosti v budúcnosti. Absolútny cieľ sociálnej politiky neexistuje, keďže dosiahnutím konkrétneho „konečného“ cieľa je tento možné považovať za východisko pre ďalší cieľ. Ciele jednotlivých subjektov sa vyvíjajú a menia v čase podľa zmien sociálneho prostredia, v ktorom pôsobia. Sociálne prostredie je pritom tvorené podmienkami ekonomickými, prírodnými, politickými a pod. a sociálnou klímou, t. j. vzájomným vzťahom sociálnych subjektov. Samotné vytváranie cieľov ovplyvňujú prevažujúce politické záujmy a ciele danej doby. V demokratických štátoch sociálne subjekty súperia o presadenie svojich záujmov a mechanizmus volieb umožňuje najstť názor väčšiny, ktorý sa následne stáva štátnou sociálnou politikou (Polonský, 2001).

2 KVALITA ŽIVOTA

Kvalita života sa vzťahuje na životné situácie jednotlivcov. Ide o viacrozmerný pojem, ktorý súčasne obsahuje hmotné, nehmotné, objektívne, subjektívne, individuálne, a kolektívne zložky blahobytu. Vnímanie kvality života je spojené s kultúrnym a historickým kontextom danej spoločnosti. Pojem kvalita života môže zahŕňať okrem materiálneho vnímania aj psychologické vnímanie, kultúrno antropologické vnímanie, morálne vnímanie, či sociologické vnímanie. Podľa I. Dudovej sféry kvality života možno vymedziť ako hmotnú sféru, sociálnu sféru, sféru osobného rozvoja a sebarealizáciu. V iných koncepciách sa spomínajú iné sféry kvality života, ako sféra práce, mimopracovná sféra a sféra voľného času. Kvalitu života ovplyvňujú determinanty, ako ekonomická situácia, bývanie a okolie prostredie, zamestnanosť, vzdelanie a zručnosti, štruktúra domácnosti a rodina, vyváženie pracovného a súkromného života, zdravie a zdravotná starostlivosť, subjektívne blaho, vnímanie kvality spoločnosti (Dudová, 2018).

V roku 2013 zaviedol štatistický úrad Európskej únie Eurostat typ publikácie (flagship publication), ktorej cieľom bolo poskytnúť štatistické analýzy v sociálnej, ekonomickej a environmentálnej oblasti. Realizovaná bola aj publikácia poskytujúca štatistiky o kvalite života v Európskej únii, z ktorej je možné vymedziť deväť faktorov reprezentujúcich komplementárne aspekty kvality života: materiálne životné podmienky, zamestnanosť, zdravie, vzdelanie, voľný čas a sociálne interakcie, ekonomická bezpečnosť, riadenie a základné práva, prírodné a životné prostredie, celková spokojnosť so životom. Identifikácia týchto faktorov súvisí s potrebou vytvorenia ukazovateľov na meranie strednodobého a dlhodobého ekonomického a sociálneho pokroku, t. j. ukazovateľov, ktoré presne zohľadňujú sociálne a environmentálne faktory (napr. zlepšenie kvality vzdelávania, verejného zdravia, riešenie narastajúcej chudoby, vyčerpávania prírodných zdrojov a pod.). V roku 2012 bola vytvorená expertná skupina o ukazovateľoch kvality života. V roku 2017 bola vydaná finálna správa expertnej skupiny o ukazovateľoch kvality života.

Komplexný rámec ukazovateľov kvality života zahŕňa vyššie uvedených deväť faktorov (dimenzií kvality života) (Dudová, 2018).

Pre kvalitu života je teda jednoznačne dôležité, tak ako vyplýva aj z vyššie vymedzených ukazovateľov, zdravie a zdravotná starostlivosť, ekonomická situácia, či zamestnanosť. Pre splnenie týchto aspektov je okrem iného potrebné budovať sociálne zabezpečenie odrážajúce potreby človeka v 21. storočí.

3 SOCIÁLNE ZABEZPEČENIE

Sociálne zabezpečenie je súčasť sociálnej ochrany a rozhodujúcim inštitútom sociálnej politiky. Právo sociálneho zabezpečenia a právo na sociálne zabezpečenie patria medzi ľudské práva a základné slobody, ktoré ustanovujú pramene medzinárodného sociálneho práva, sú súčasťou sociálnych práv a ekonomických práv a tvoria obsah právneho poriadku Slovenskej republiky (Tkáč, 2008).

Podľa čl. 34 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie *„Únia uznáva a rešpektuje právo na dávky sociálneho zabezpečenia a sociálne služby, ktorými sa zabezpečuje ochrana v prípade materstva, choroby, pracovných úrazov, závislosti alebo vysokého veku, ako aj v prípade straty zamestnania, podľa pravidiel ustanovených právom Únie a vnútroštátnymi právnymi predpismi a praxou.“* Podľa čl. 39 ods. 1 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky majú občania právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

Pod sociálne zabezpečenie môžeme zaradiť životné situácie, o ktorých štát vie, že nastanú (staroba), alebo predpokladá, že nastanú, resp. sú pravdepodobné (choroba) a je možné sa na ne pripraviť (Polonský, 2001). Podľa V. Krebsa je sociálne zabezpečenie súbor právnych, finančných a organizačných nástrojov a opatrení, ktoré si kladú za cieľ kompenzovať nepriaznivé finančné a sociálne dôsledky rôznych životných okolností a udalostí ohrozujúcich uznané sociálne práva (Dudová, 2018). Podľa I. Tomeša predstavuje sociálne zabezpečenie súhrn všetkých sociálnych inštitúcií poskytujúcich občanom radu, ochranu, materiálne a peňažné plnenie, služby či azyl na uspokojenie ich sociálnych potrieb (Dudová, 2018). My sa prikláňame k definícii sociálneho zabezpečenia podľa I. Dudovej, podľa ktorej je sociálne zabezpečenie *„súbor inštitúcií, zariadení a činností na predchádzanie, zmierňovanie a odstraňovanie ťažkých sociálnych situácií občanov, ktorí v dôsledku sociálnej situácie uznanej štátom takú pomoc potrebujú“* (Dudová, 2018, s. 208).

Sociálne zabezpečenie upravoval všeobecne záväzný predpis - zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení (ďalej len „zákon č. 100/1988 Zb.“). Komplexne upravoval sociálne zabezpečenie, ako aj sociálne zabezpečenie silových zložiek a zborov. Tento bol však zrušený a nahradený zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 461/2003 Z. z.“). V rámci systému sociálneho

zabezpečenia (vychádzajúc zo zákona č. 461/2003 Z. z. a zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov) sa vytvorili tri samostatné podsystemy: *system sociálneho poistenia, štátna sociálna podpora, sociálna pomoc* (Dudová, 2018).

Zrušením zákona č. 100/1988 Zb. a prijatím zákona č. 461/2003 Z. z. ostala oblasť sociálneho zabezpečenia policajtov a profesionálnych vojakov neupravená, preto právne vzťahy upravujúce sociálne zabezpečenie policajtov a profesionálnych vojakov bolo potrebné upraviť samostatnou právnou úpravou. Takýmto všeobecne záväzným právnym predpisom je zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 328/2002 Z. z.“). V nasledujúcich kapitolách sa zameriame práve na system sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov, ktorý upravuje aktuálne platný zákon č. 328/2002 Z. z.

4 SYSTÉM SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Ako sme už vyššie spomínali, system sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov upravuje zákon č. 328/2002 Z. z. Sociálne zabezpečenie je tvorené nemocenským zabezpečením, úrazovým zabezpečením, výsluhovým zabezpečením a službami sociálneho zabezpečenia. Vzhľadom na skutočnosť, že ide osobitnú úpravu, na vzťahy upravené týmto zákonom sa nevzťahujú všeobecné predpisy o sociálnom poistení (zákon č. 461/2003 Z. z.), ak tento zákon neustanovuje inak.

Orgánom štátnej správy pre výkon sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov podľa zákona č. 328/2002 Z. z. je Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia (ďalej len „VÚSZ“). VÚSZ je rozpočtovou organizáciou na výkon sociálneho zabezpečenia vojakov. Bol zriadený na základe ustanovenia § 74 zákona č. 114/1998 Z. z. o sociálnom zabezpečení vojakov dňom 1. mája 1998 ako nástupca Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia zriadeného dňom 1. novembra 1992 rozkazom ministra obrany Českej a Slovenskej federatívnej republiky číslo 45/1992 k výkonu sociálneho zabezpečenia na území Slovenskej republiky a recipovaný ustanovením § 141 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 328/2002 Z. z. (Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia). VÚSZ zabezpečuje výkon sociálneho zabezpečenia - dávok nemocenského zabezpečenia po skončení služobného pomeru profesionálnych vojakov (dávky nemocenského zabezpečenia počas trvania služobného pomeru profesionálnych vojakov zabezpečuje služobný úrad), dávok úrazového zabezpečenia, dávok výsluhového zabezpečenia a služieb sociálneho zabezpečenia.

4.1 Nemocenské zabezpečenie

Zákon č. 328/2002 Z. z. aktuálne upravuje nasledujúce druhy dávok nemocenského zabezpečenia: náhrada služobného platu profesionálneho vojaka počas dočasnej neschopnosti na výkon štátnej služby, nemocenské, vyrovnávacia dávka, materské a tehotenské.

Pri určovaní výšky *náhrady služobného platu profesionálneho vojaka počas dočasnej neschopnosti na výkon štátnej služby* zákon rozlišuje, či dočasná neschopnosť vznikla v súvislosti so služobným úrazom alebo chorobou z povolania, alebo z iného dôvodu.

Nárok na *nemocenské* najdlhšie do skončenia podpornej doby má profesionálny vojak po skončení služobného pomeru, ak jeho dočasná neschopnosť vznikla počas trvania služobného pomeru a ak nemá nárok na výsluhový príspevok, výsluhový dôchodok alebo invalidný výsluhový dôchodok, a zároveň, ak sa stane dočasne neschopný výkonu práce najneskoršie do sedem dní po skončení služobného pomeru a ak nemá nárok na výsluhový príspevok, výsluhový dôchodok, invalidný výsluhový dôchodok, prípadne na ďalší príjem podľa osobitného predpisu. Výška nemocenského je u profesionálneho vojaka 70 % čistého denného služobného platu. Podstatou dávky nemocenského zabezpečenia – nemocenské je podpora profesionálnych vojakov, ktorí síce boli prepustení zo služobného pomeru, ale ich dočasná neschopnosť vznikla počas trvania služobného pomeru, prípadne do sedem dní po jeho skončení. V prípade, ak takáto skupina osôb nemá nárok na niektorú z vyššie uvedených dávok výsluhového zabezpečenia, štát zabezpečuje v takýchto prípadoch podporu na preklopenie vzniknutej sociálnej udalosti.

Na *vyrovnávaciu dávku* má nárok profesionálna vojačka prevedená na výkon inej služby z dôvodu, že činnosť, ktorú predtým vykonávala, je zakázaná tehotným ženám, prípadne matkám do konca deviateho mesiaca po pôrode a z tohto dôvodu dosahuje bez svojho zavinenia nižší služobný plat ako pri výkone služby, ktorú vykonávala pred prevedením.

Od 1. apríla 2021 vznikla nová dávka nemocenského zabezpečenia – *tehotenské*. Účelom predmetnej dávky je zabezpečiť tehotnej profesionálnej vojačke príjem, ktorý bude slúžiť na kompenzáciu zvýšených výdavkov v tehotenstve. Zákon č. 328/2002 Z. z. presne stanovuje podmienky poskytovania. Aktuálne je výška tehotenského stanovená na 200 eur mesačne.

Na *materské* má nárok profesionálna vojačka, ak v dôsledku tehotenstva alebo osobnej starostlivosti o narodené dieťa nevykonáva štátnu službu, z ktorej je nemocensky zabezpečená, a v posledných dvoch rokoch pred pôrodom bola nemocensky zabezpečená podľa zákona č. 328/2002 Z. z. alebo nemocensky poistená podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení najmenej 270 kalendárnych dní, prípadne bola v tejto dobe profesionálnej vojačke poskytnutá rodičovská dovolenka. V tejto súvislosti je možné

poukázať na pozitívnu úpravu poskytnutia materského, kedy zákon č. 328/2002 Z. z. do doby potrebnej pre poskytnutie predmetnej dávky nezarátava iba obdobie vykonávania štátnej služby profesionálnej vojačky, ale taktiež obdobie, v ktorom bola profesionálna vojačka nemocensky poistená podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení. Zákon č. 328/2002 Z. z. bližšie upravuje aj podmienky pre poskytnutie materského pre profesionálnych vojakov, tu je potrebné poznamenať, že materské je poskytované profesionálnym vojakom, ktorí prevzali dieťa do osobnej starostlivosti a spĺňajú taxatívne zákonom vymedzené podmienky. Materské sa poskytuje vo výške 100 % čistého denného služobného platu, avšak najviac vo výške 75 % maximálneho denného vymeriavacieho základu na určenie nemocenskej dávky podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení. Rovnako ako pri tehotenskom aj materské sa poskytuje profesionálnej vojačke, ktorej nemocenské zabezpečenie zaniklo počas tehotenstva, ak nárok na materské vznikne najneskoršie do ôsmich mesiacov po skončení služobného pomeru a ak nemá nárok na výsluhový dôchodok, invalidný výsluhový dôchodok alebo na materské podľa osobitného predpisu a splnila ostatné podmienky na vznik nároku na materské.

Zákon č. 328/2002 Z. z. upravoval aj dávku sociálneho zabezpečenia *ošetrovné*. Táto bola v roku 2005 zrušená, avšak samotný nárok ošetrovné profesionálnym vojakom nezanikol, ale je upravený priamo zákonom č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 281/2015 Z. z.“). Podľa ustanovenia § 116 ods. 2 zákona č. 281/2015 Z. z. profesionálnemu vojakovi veliteľ poskytne služobné voľno v rozsahu najviac 15 služobných dní v kalendárnom roku a osamelému profesionálnemu vojakovi, ktorý má v trvalej starostlivosti aspoň jedno dieťa vo veku do skončenia povinnej školskej dochádzky, v rozsahu najviac 21 služobných dní v kalendárnom roku počas ošetrovania chorého dieťaťa mladšieho ako 11 rokov, resp. starostlivosti o dieťa mladšie ako 11 rokov z dôvodu karanténnych opatrení, alebo ošetrovania iného chorého člena rodiny, ktorý žije s profesionálnym vojakom v domácnosti.

4.2 Úrazové zabezpečenie

Zákon č. 328/2002 Z. z. upravuje dávky úrazového zabezpečenia: náhradu za stratu na služobnom platu, náhradu za bolesť a náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia, náhradu účelne vynaložených nákladov spojených s liečením, a jednorazové mimoriadne odškodnenie. Škodou podľa predmetného zákona je aj prípadná strata na výsluhovom dôchodku.

Jedným zo základných predpokladov priznania vyššie uvedených dávok úrazového zabezpečenia je skutočnosť, že profesionálny vojak utrpel služobný úraz alebo chorobu z povolania podľa zákona č. 328/2002 Z. z.

Podstatou inštitútu *náhrady za stratu na služobnom plate* je, za dodržania zákonom stanovených podmienok, vyrovnanie/doplatenie výšky príjmu, ktorý profesionálny vojak poberal pred preradením, alebo skončením služobného pomeru z dôvodu vzniku služobného úrazu alebo choroby z povolania.

Úrazová dávka *náhrada za bolesť a náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia* sa poskytuje jednorazovo podľa osobitného predpisu – zákona č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 461/2008 Z. z.

Náhrada účelne vynaložených nákladov spojených s liečením patrí profesionálnemu vojakovi za splnenia podmienok stanovených vo všeobecných predpisoch o sociálnom poistení.

Jednorazové mimoriadne odškodnenie patrí profesionálnemu vojakovi, ktorého zdravotná spôsobilosť na výkon služby bola zmenená alebo ktorý bol uznaný za invalidného v dôsledku služobného úrazu spôsobeného za nebezpečných podmienok alebo za obzvlášť nebezpečných podmienok.

Zákon č. 328/2002 Z. z. ďalej rieši taktiež zodpovednosť pri úmrtí profesionálneho vojaka následkom služobného úrazu alebo choroby z povolania.

4.3 Výsluhové zabezpečenie

Z výsluhového zabezpečenia sa podľa zákona č. 328/2002 Z. z. poskytuje: výsluhový príspevok, odchodné, úmrtné, výsluhový dôchodok, invalidný výsluhový dôchodok, vdovský výsluhový dôchodok, vdovecký výsluhový dôchodok, sirotsky výsluhový dôchodok.

Asi najväčšiu zmenu v oblasti výsluhového zabezpečenia priniesla novela zákona č. 328/2002 Z. z. (zákon č. 80/2013 Z. z.), ktorá nadobudla účinnosť 1. mája 2013. Predmetná novela okrem iného upravuje, že u profesionálnych vojakov prijatých do služobného pomeru pred účinnosťou novely, sa doba trvania služobného pomeru, potrebná na vznik nároku na výsluhový príspevok predlžuje na 10 rokov. Taktiež profesionálnym vojakom, ktorých služobný pomer trval menej ako 15 rokov, a teda ku dňu účinnosti novely im nevznikol nárok na výsluhový dôchodok, predlžuje sa im minimálna doba trvania služobného pomeru pre vznik nároku na výsluhový dôchodok. V súčasnosti prijímaným profesionálnym vojakom vzniká nárok na výsluhový dôchodok po dosiahnutí 25 rokov služobného pomeru. Novela priniesla zmeny aj pri priznávaní odchodného a došlo aj k zmene ustanovenia základu pre

výpočet výsluhového príspevku, výsluhového dôchodku, invalidného výsluhového dôchodku a odchodného.

4.4 Služby sociálneho zabezpečenia

Zákon č. 328/2002 Z. z. upravuje služby sociálneho zabezpečenia, a to rekreačnú starostlivosť, kúpeľnú starostlivosť a zabezpečenie pohrebu.

Rekreačná starostlivosť sa podľa zákona č. 328/2002 Z. z. poskytuje vo forme rodinnej rekreácie, rekreácie pre dospelých, detskej rekreácie a rekreácie v zahraničí. Rekreačná starostlivosť je poskytovaná profesionálnemu vojakovi a poberateľovi dôchodku z výsluhového zabezpečenia, ich manželkám (manželom) a nezaopatreným deťom. Rekreačnú starostlivosť je možné poskytnúť taktiež zamestnancom rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky, vojnovým veteránom a veteránom protikomunistického odboja.

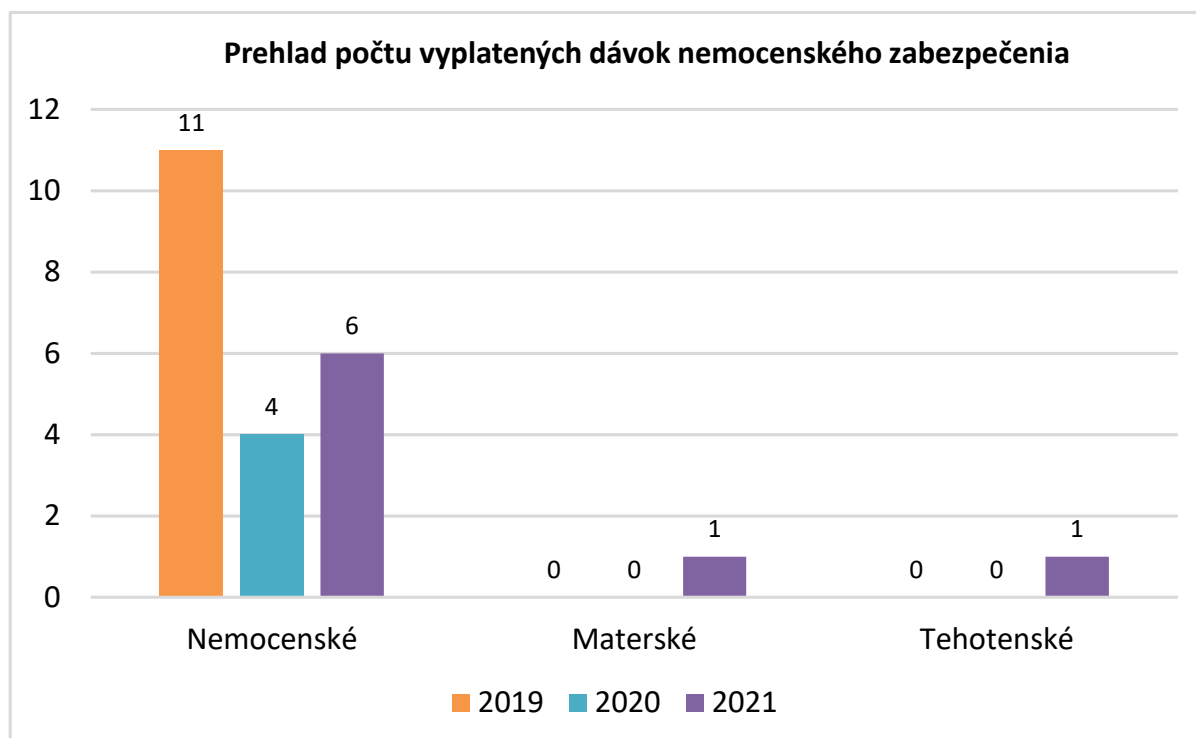
Podľa zákona č. 328/2002 Z. z. je možné *kúpeľnú starostlivosť* poskytnúť na základe návrhu ošetrojúceho lekára bezodplatne profesionálnemu vojakovi, vojnovému veteránovi, poberateľovi výsluhového dôchodku, poberateľovi invalidného výsluhového dôchodku, profesionálnemu vojakovi, ktorého služobný pomer skončil zo zdravotných dôvodov v dôsledku služobného úrazu alebo choroby z povolania, pričom mu nebol priznaný invalidný výsluhový dôchodok, alebo veteránovi protikomunistického odboja.

Pozostalým (manžel/manželka, deti, rodičia, vnuci a prarodičia) zomretého systém sociálneho zabezpečenia pomáha dôstojne sa rozlúčiť s ich blízkym, a finančne im pomôcť. *Zabezpečenie pohrebu* pozostáva z dvoch častí, a to jednak možnosť spoluúčasti pri zabezpečení pohrebu (profesionálneho vojaka, ktorý zomrel počas trvania služobného pomeru, alebo profesionálneho vojaka, ktorý zomrel po skončení služobného pomeru a bol poberateľom výsluhového dôchodku), a úhrada nákladov na pohreb v zákonom stanovenej výške.

5 PREHĽAD POSKYTNUTÝCH DÁVOK SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA V ROKOCH 2019 – 2021

V predchádzajúcej kapitole sme popísali jednotlivé dávky sociálneho zabezpečenia a služby sociálneho zabezpečenia, ktoré sú poskytované a zabezpečované zo strany VÚSZ. V tejto kapitole analyzujeme početnosť vybraných poskytnutých dávok a služieb sociálneho zabezpečenia poskytnutých VÚSZ v rokoch 2019 – 2021, a porovnanie ich čerpania v uvedených rokoch, ako aj ich porovnanie oproti roku 2014 a mieru nárastu. Ide o vlastné spracovanie pričom informácie vyplývajú z výročných správ VÚSZ za roky 2014, 2019, 2020 a

2021 (Výročná správa Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia za rok 2014, 2019, 2020, 2021).

Graf 1 Prehľad počtu vyplatených dávok nemocenského zabezpečenia

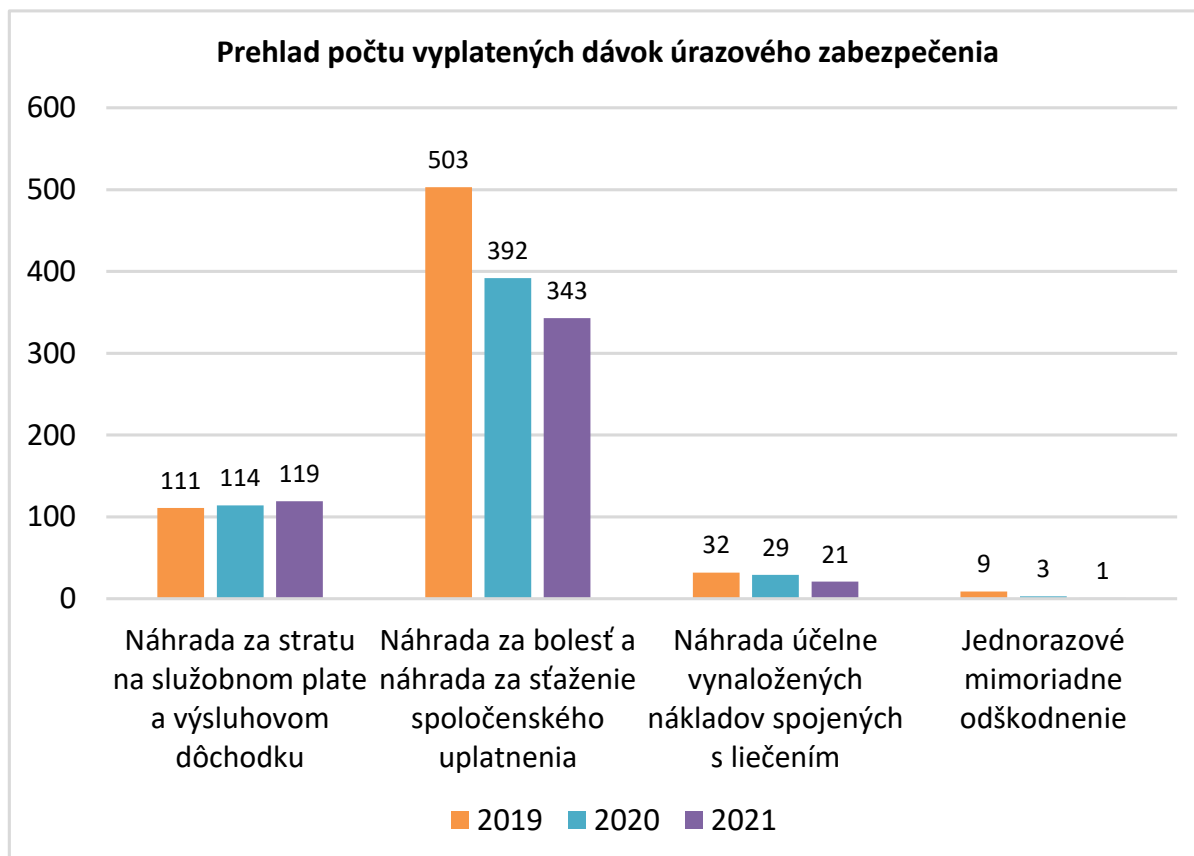
Zdroj: Vlastné spracovanie z Výročných správ VÚSZ

Vychádzajúc z prehľadu počtu vyplatených dávok nemocenského zabezpečenia je zrejmé, že:

- v počte vyplatených dávok nemocenského zabezpečenia – *nemocenské* došlo v roku 2020 k poklesu o 64 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k nárastu počtu vyplatených dávok o 50 % oproti roku 2020,
- v počte dávok nemocenského zabezpečenia – *materské a tehotenské* došlo v roku 2021 k nárastu o 100 % oproti rokom 2019 a 2020. V prípade dávky nemocenského zabezpečenia – *tehotenské* je však nutné konštatovať, že táto bola zákonne upravená až v roku 2021.

Pre porovnanie v roku 2014 bolo vyplatených spolu 12 dávok nemocenského zabezpečenia, čo znamená, že v rokoch 2019 – 2021 došlo k poklesu.

Dávky nemocenského zabezpečenia sú vyplácané v prípade vzniku životnej udalosti – choroby, narodenia dieťaťa a pod., preto je ťažké prognózovať vývoj početnosti poskytovania uvedených dávok nemocenského zabezpečenia.

Graf 2 Prehľad počtu vyplatených dávok úrazového zabezpečenia

Zdroj: Vlastné spracovanie z Výročných správ VÚSZ

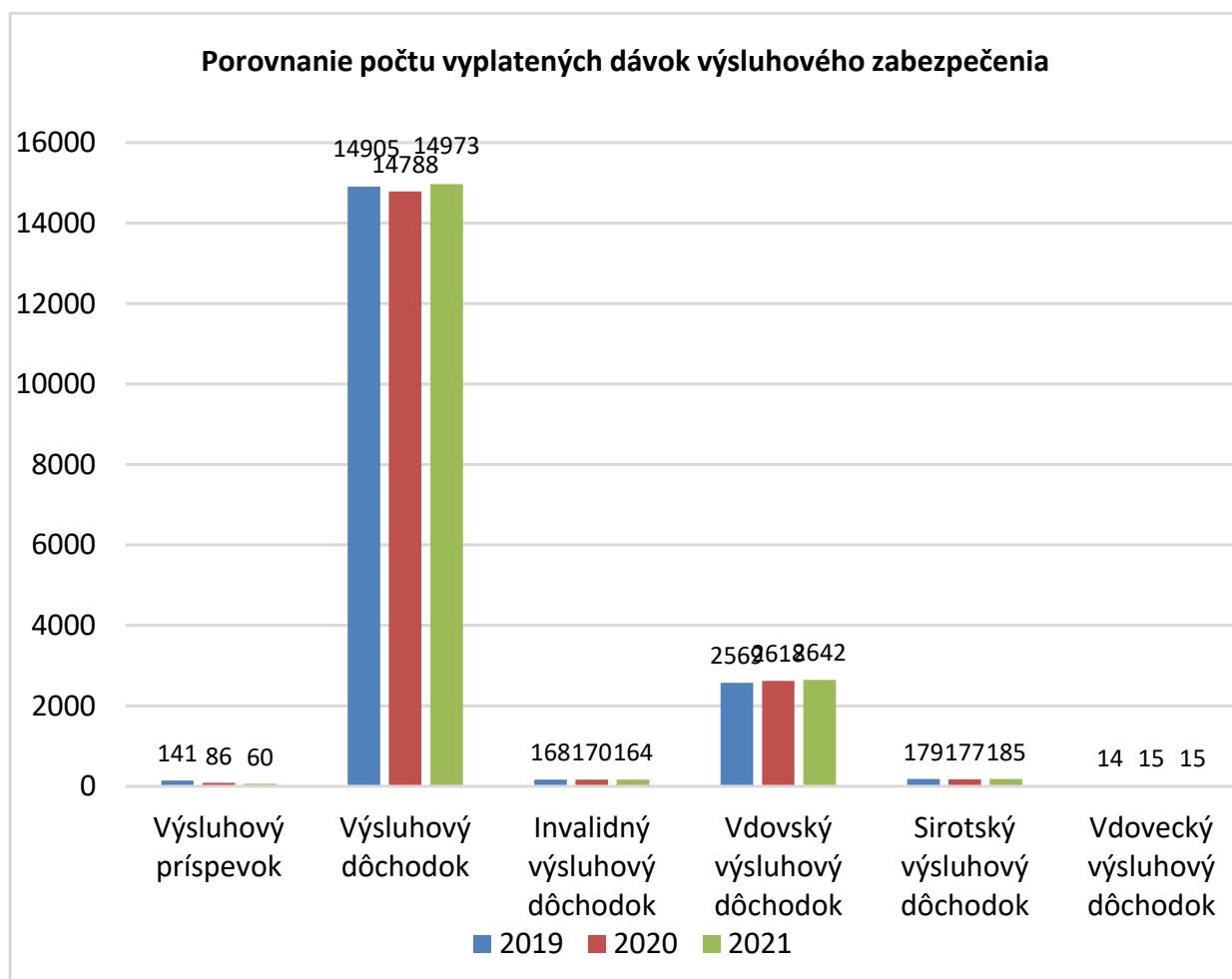
Vychádzajúc z prehľadu počtu vyplatených dávok úrazového zabezpečenia je zrejmé, že:

- v počte vyplatených dávok úrazového zabezpečenia – *náhrady za stratu na služobnom plate a výsluhovom dôchodku* došlo v roku 2020 k nárastu o 3 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k nárastu počtu vyplatených dávok o ďalšie 4 % oproti roku 2020,
- v počte vyplatených dávok *náhrady za bolesť a náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia* došlo v roku 2021 k poklesu o 22 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo opäť k poklesu vyplatených dávok o 13 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky *náhrada účelne vynaložených nákladov spojených s liečením* došlo v roku 2020 k poklesu vyplatených dávok o 9 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k ďalšiemu poklesu o 28 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky úrazového zabezpečenia – *jednorazové mimoriadne odškodnenie* došlo v roku 2020 k poklesu o 67 % oproti roku 2019 a v roku 2021 k poklesu o 67 % oproti roku 2020.

Pre porovnanie v roku 2014 bolo vyplatených:

- 48 dávok náhrady za stratu na služobnom plati a výsluhovom dôchodku, kedy v rokoch 2019 – 2021 ide o viac ako dvojnásobný nárast (v danom prípade ide o počet poberateľov),
- 911 dávok náhrady za bolesť a náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia, kedy ide v rokoch 2019 – 2021 o výrazný pokles,
- 16 dávok náhrady účelne vynaložených nákladov spojených s liečením, kedy v rokoch 2019 – 2021 došlo k nárastu,
- 5 dávok jednorazového mimoriadneho odškodnenia.

Výplata dávok úrazového zabezpečenia je realizovaná v nadväznosti na vzniknutý úraz profesionálneho vojaka. Dávky úrazového zabezpečenia pritom môžu byť vyplácané, s prihliadnutím na ich premlčanie, aj spätne.

Graf 3 Porovnanie počtu vyplatených dávok výsluhového zabezpečenia

Zdroj: Vlastné spracovanie z Výročných správ VÚSZ

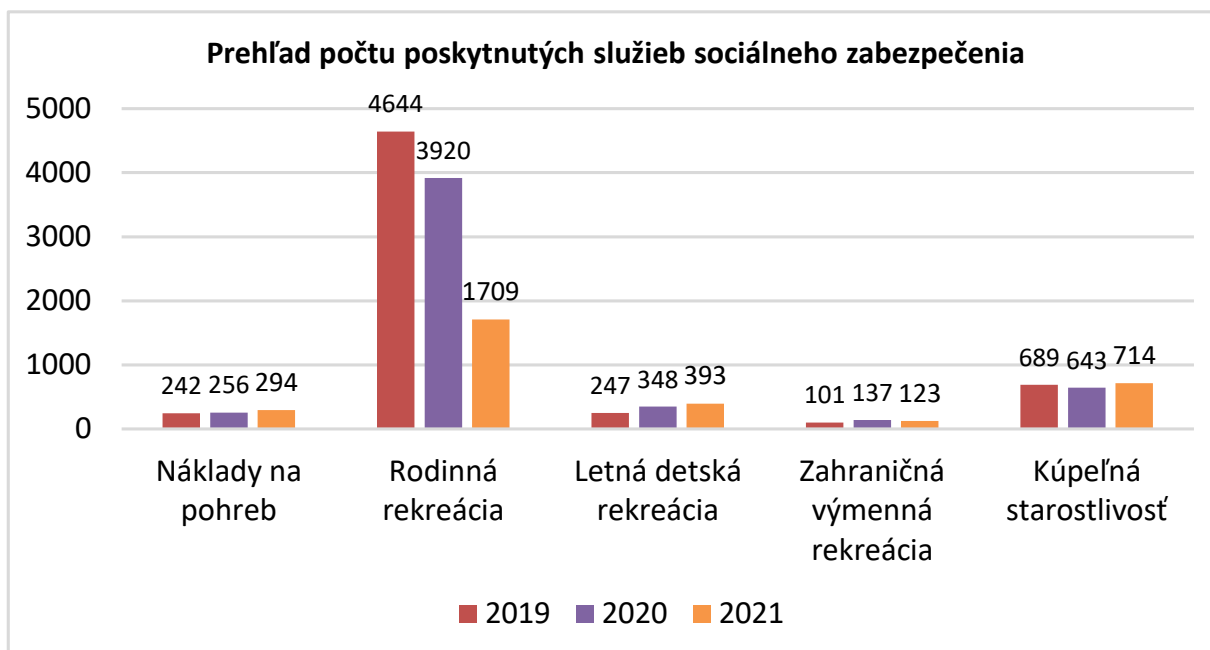
Vychádzajúc z prehľadu počtu vyplatených dávok výsluhového zabezpečenia je zrejmé, že:

- v počte vyplatených dávok výsluhového zabezpečenia – *výsluhový príspevok* došlo v roku 2020 k poklesu o 39 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k poklesu počtu vyplatených dávok o 30 % oproti roku 2020,
- v počte vyplatených dávok *výsluhového dôchodku* došlo v roku 2021 k poklesu o 1 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k nárastu vyplatených dávok o 1 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky *invalidný výsluhový dôchodok* došlo v roku 2020 k nárastu vyplatených dávok o 1 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k poklesu o 4 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky *vdovský výsluhový dôchodok* došlo v roku 2020 k nárastu o 2 % oproti roku 2019 a v roku 2021 k nárastu o 1 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky *sirotský výsluhový dôchodok* došlo v roku 2020 k poklesu o 1 % oproti roku 2019 a v roku 2021 k nárastu o 5 % oproti roku 2020,
- v prípade dávky *vdovecký výsluhový dôchodok* došlo v roku 2020 k nárastu o 7 % oproti roku 2019. V roku 2021 nedošlo k nárastu ani k poklesu oproti roku 2020.

Pre porovnanie v roku 2014 bolo vyplatených:

- 348 dávok výsluhového príspevku, kedy je v roku 2019 – 2021 výrazný pokles uvedenej dávky,
- 14 613 dávok výsluhového dôchodku, kedy v roku 2019 – 2021 došlo k postupnému nárastu,
- 153 dávok invalidného výsluhového dôchodku, kedy v rokoch 2019 – 2021 došlo k nárastu,
- 2352 dávok vdovského výsluhového dôchodku, kedy v rokoch 2019 – 2021 došlo k nárastu,
- 204 dávok sirotského výsluhového dôchodku, kedy v roku 2019 – 2021 došlo k poklesu,
- 8 dávok vdoveckého výsluhového dôchodku, kedy v rokoch 2019 – 2021 došlo k nárastu.

Zaujímavým pre porovnanie počtu poskytnutých dávok výsluhového zabezpečenia je aj počet poberateľov dávok výsluhového zabezpečenia. V roku 1992 bol počet poberateľov dávok výsluhového zabezpečenia 7 526, v roku 2002 to bolo 11 084 a v roku 2022 zatiaľ 18 840. Ide teda o celkový nárast počtu poberateľov.

Graf 4 Prehľad počtu poskytnutých služieb sociálneho zabezpečenia

Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov z Výročných správ VÚSZ

Vychádzajúc z prehľadu počtu poskytnutých služieb sociálneho zabezpečenia je zrejmé, že:

- v prípade vyplatených *nákladov na pohreb* došlo v roku 2020 k nárastu o 6 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo opäť k nárastu o 15 % oproti roku 2020,
- v prípade zabezpečenia *rekreačnej starostlivosti* došlo v roku 2020 k poklesu o 16 % oproti roku 2019 a v roku 2021 došlo k poklesu o 56 % oproti roku 2020,
- v prípade *letnej detskej rekreácie* došlo v roku 2020 k nárastu o 41 % oproti roku 2019 a v roku 2021 k nárastu o 13 % oproti roku 2020,
- v prípade *zahraničnej výmennej rekreácie* došlo v roku 2020 k nárastu o 36 % oproti roku 2019 a v roku 2021 k poklesu o 10 % oproti roku 2020,
- v prípade *kúpeľnej starostlivosti* došlo v roku 2020 k poklesu o 7 % oproti roku 2019. V roku 2021 došlo k nárastu o 11 % oproti roku 2020.

Pre porovnanie v roku 2014:

- bolo vyplatených 244 dávok nákladov na pohreb,
- boli poskytnuté služby rodinnej rekreácie pre 4177 účastníkov,
- boli poskytnuté služby letnej detskej rekreácie pre 322 účastníkov,
- boli poskytnuté služby zahraničnej výmennej rekreácie pre 93 účastníkov,

- boli poskytnuté služby kúpeľnej starostlivosti pre 295 účastníkov.

ZÁVER

Vychádzajúc z vyššie uvedeného je možné konštatovať, že systém sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov vytvára v mnohých ohľadoch silné sociálne prostredie a zároveň je spôsobilý flexibilne reagovať v prípade vzniku očakávanej, ale aj neočakávanej udalosti. Štát však musí neustále vytvárať životné podmienky a prostredie motivujúce pre svojich občanov tak, aby sa títo cítili bezpečne a zároveň chceli zostať a pracovať vo svojej krajine. Občania jednoznačne vnímajú kvalitu svojho života aj cez sociálne zabezpečenie. Z vyššie uvedených grafov, vzhľadom na početnosť jednotlivých poskytnutých druhov dávok sociálneho zabezpečenia a služieb sociálneho zabezpečenia, vyplýva, že netreba zabúdať ani na špecifické skupiny, ako sú profesionálni vojaci. Zákon č. 328/2002 Z. z. vytvára dobrý právny základ pre schopnosť štátu zabezpečiť uspokojivú kvalitu života profesionálnym vojakom. Napriek tomu mnohé nesystematické novely a prechodné ustanovenia vytvárajú neprehľadnosť systému sociálneho zabezpečenia, čo spôsobuje narušenie princípu právnej istoty. Je preto nevyhnutné neustále pracovať na vylepšovaní vytvoreného systému a priblíženie sa iným vyspelým krajinám. S prihliadnutím na počet poskytovaných dávok a služieb sociálneho zabezpečenia a tendencie ich celkového nárastu je nutné zabezpečovať komplexnú inštitucionálnu, hmotnú, personálnu a právno-aplikačnú realizáciu výkonu sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov. Je nutné neustále zdokonaľovať a realizovať rozvoj produktívneho informačného systému pri evidencii a úhrade dávok sociálneho zabezpečenia a zároveň znižovať administratívnu záťaž využívaním ďalších prístupných informačných systémov verejnej správy v zmysle zákona proti byrokracii.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- DUDOVÁ, I., STANEK, V., POLONYOVÁ, S. 2018. *Sociálna politika*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 400 s., ISBN 978-8-8168-866-9.
- POLONSKÝ, D., PILLÁROVÁ, Z. 2002. *Kapitoly zo sociálnej politiky*. Liptovský Mikuláš: Vojenská Akadémia v Liptovskom Mikuláši, 97 s., ISBN 80-968753-6-1.
- SUTOR, B. 1999. *Politická etika*. Trnava: Dobrá kniha, 380 s., ISBN 80-7141-222-8.
- TKÁČ, V. *Právo sociálneho zabezpečenia – medzinárodné právo a právo Európskej únie*. [online]. In Personálny a mzdový poradca podnikateľa / PMPP - 2008 / PMPP - 1/2008 [cit. 2022-10-28]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/hde7>>.

Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia. Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia [online]. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ibko>>.

Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia. Výročná správa Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia za rok 2014 z 28. apríla 2015 [online]. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fabi>>.

Výročná správa Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia za rok 2019 z 27. apríla 2020.

Výročná správa Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia za rok 2020 z 28. apríla 2021.

Výročná správa Vojenského úradu sociálneho zabezpečenia za rok 2021 z 25. apríla 2022.

Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 281/1015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

npor. JUDr. Michaela ŠIMONOVÁ

Externá doktorandka katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 316 060

michaela.simonova1@gmail.com

KAUZA NEHCENÉHO VOJENSKÉHO BISKUPA BOMBERU V KOREŠPONDENCII MEDZI SVÄTOU STOLICOU A APOŠTOLSKOU NUNCIATÚROU V PRAHE

THE CASE OF THE UNWANTED MILITARY BISHOP BOMBERA IN THE CORRESPONDENCE BETWEEN THE HOLY SEE AND THE APOSTOLIC NUNCIATURE IN PRAGUE

Tomáš HUĎA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 08. 11. 2022

Schválený: 12. 12. 2022

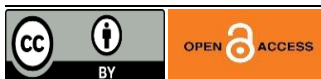
Vydaný: 31. 12. 2022

ABSTRACT

The presented study attempts a more detailed description of the reasons behind the dismissal of the field superior and military general vicar, Msgr. Josef Bombera. This church prelate fell out of favor after he visited Rome during the Hus celebrations in 1925 and paid his respects to the then Pope. In the historical context of its time, this act was considered by the government of Czechoslovakia as a betrayal of national ideas. From that moment on, the government tried to eliminate him. After reaching the service age, he was sent to pension, but from the point of view of the church, it was necessary to secure a proper place for bishop Bombera. After considering more or less suitable alternatives to Bombera was offered the post of provost of the canonry in Stara Boleslav. However, even against this appointment, the then government protested. However, the Holy See did not intend to be restricted by the Czechoslovak government. The looming deadlock was paradoxically ended by the sudden death of bishop Bombera.

KEYWORDS

Holy See, Apostolic Nuncio, Bishop, Provost, Renunciation, Government

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Dejiny duchovnej služby v československej armáde do roku 1939 sú prebádané zatiaľ len okrajovo. Uvedená štúdia chce prispieť k lepšiemu chápaniu počiatkov katolíckej vojenskej duchovnej služby v dvadsiatych rokoch 20. storočia najmä na pozadí neslávne

známeho prípadu Josefa Bomberu na základe štúdia korešpondencie medzi apoštolskou nunciatúrou v Prahe a Svätou Stolicou reprezentovanou Štátnym sekretariátom.

1 HISTORICKÁ POZNÁMKA

V marci 1923 po peripetiách generálneho superiora Antonína Voneša¹, ktorý po dlhých obštrukciách napokon zaslal zrieknutie sa úradu vojenského vikára sekretárovi konzistoriálnej kongregácie² kardinálovi Gaetanovi De Lai³, prišla denná tlač so správou, že štát už menoval nového vojenského vikára, istého kňaza Josefa Bomberu. Apoštolský nuncius mons. Clemente Micara⁴ oslovil ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy mons. Šrámeka⁵ z Československej strany lidovej⁶, aby pri menovaní ordinára do cirkevného úradu spojeného so starostlivosťou o duše štát čakal na menovanie kandidáta Svätej Stolice, ktorá udelí menovanému príslušnú jurisdikciu a nevyhnutné fakulty.⁷ Mons. Šrámek sa stretol s ministrom zahraničných vecí Edvardom Benešom a ministrom národnej obrany Františkom Udržalom, a spomínanú vec prerokovali. O údajnom menovaní Bomberu zo strany štátu nič nevedeli a kandidáta osobne nepoznali.

Vojenský duchovní počas pôsobenia Antonína Voneša (a aj jeho pričinením) neprežívali najlepšie obdobie z viacerých príčin. Podľa výpovedí apoštolského nuncia v Československu Clemente Micaru ich pastoračné povinnosti boli obmedzené na úradnícku

¹ Antonín Voneš (1856 – 1925) bol vojenský duchovný a prvý prednosta katolíckej vojenskej duchovnej správy v armáde prvej československej republiky. V roku 1919 bol povýšený do funkcie generálneho superiora a bola mu pridelená hodnosť generála duchovnej služby. V roku 1922 bol poslaný do výslužby.

² V súčasnosti Kongregácia pre biskupov.

³ Gaetano de Lai (1853 – 1928) bol taliansky prelát, ktorý pôsobil ako podsekretár a neskôr ako sekretár koncilovej kongregácie. V roku 1907 bol kreovaný za kardinála a v roku 1911 prijal biskupskú vysviacku. V tom istom roku sa stal prefektom konzistoriálnej kongregácie.

⁴ Clemente Micara (181879 – 1965) bol v rokoch 1920 – 1923 apoštolským nunciom v Prahe.

⁵ Mons. Šrámek (1870 – 1956) bol katolícky kňaz a politik. V rokoch 1922 – 1948 sa angažoval vo vysokej politike a bol ministrom vo viacerých vládach. Apoštolský nuncius Micara ho charakterizoval ako zbožného kňaza jednoduchého života a verného služobníka cirkvi a ľudských práv. Sám Šrámek o sebe hovoril, že napriek tomu, že sa mnoho ráz pomýlil, netúži po ničom, len aby mu Pán dožičil vrátiť sa a slúžiť do cirkvi pápeža a pre pápeža.

⁶ Československá strana lidová začiatkom roku 1921 začala vydávať stranícke noviny – Lidové listy – ktoré s veľkou horlivosťou bránili katolícku cirkev kritizujúc aj predstaviteľov vlády. Denník bojoval aj proti schizmatickej Československej cirkvi, najmä proti rozkolníckemu kléru cirkvi, ktorý žiadal príliš veľa reforiem. Taktiež sa profilovala ako antagonista proti českého nacionalizmu, ktorý ešte počas rakúskej nadvlády rozsieval aniklerikalizmus, ktorý významne sťažoval život katolíckej cirkvi a jej kléru. Dňa 13. marca 1922 strana organizovala v Prahe demonštráciu proti rovnakému zaobchádzaniu cirkví, na ktorej sa zúčastnilo okolo 10.000 katolíkov. Archivium Sanctae Sedis (ďalej len (ASS), fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zložka (ďalej len zl.) Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità, 14. 3. 1922.

⁷ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Dimissioni di Mons. Vones, Ordinario Castrense, Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 8. 2. 1922.

činnosť. Nevykonávali duchovné cvičenia, nestretávali sa na konferenciách alebo odborných seminároch a cítili sa byť absolútne nezávislí od miestnych ordinárov a od akejkoľvek kontroly. Do vojenského vikariátu zasahovali vojenské authority, či už vo veciach týkajúcich sa samotných kňazov alebo išlo o náboženské aktivity.⁸

Vojenské authority boli podľa Micaru priveľmi zhovievavé k mnohým – ako sám hovorieval – „schizmatickým cirkvičkám“, najmä k rozkolníckej Československej cirkvi, a zámerne a prostredníctvom všetkých prostriedkov všemožne sťažovali katolícke aktivity až do tej miery, že vojakov v útvaroch podporovali k apostázam z katolíckej cirkvi.⁹ Apoštolský nuncius sa nevedel preniesť cez historický fakt, že katolícka cirkev po zániku habsburskej monarchie považovaná za obhajkyňu monarchistických myšlienok, bude v novej republike terčom celospoločenskej kritiky. Ministerstvo obrany podporilo v Čechách spoločensky značne rozšírený protikatolícky afekt aj tým, že zriadilo vojenský vikariát Československej cirkvi¹⁰ (Frýdl, 2010), na čele ktorého bol menovaný Antonín Jakl, ktorý bol v minulosti prelátom a prepoštom duchovnej starostlivosti v rakúskom námorníctve v Pole. Hoci bol starší, z katolíckej cirkvi odišiel v roku 1921 a oženil sa s mladou ženou – sestrou istého zamestnanca na ministerstve zahraničných vecí. Zriadeniu tohto vikariátu predchádzalo tajné spoločné stretnutie ministra obrany s reprezentantmi pokrokových myšlienok, najmä s Cirkvou českobratskou, schizmatickou Československou cirkvou a ďalšími minoritnými cirkvami. Paradoxné na tom bolo aj to, že katolícky vojenský vikariát fakticky sídlil v dome kapitulného prepošta na Vyšehrade a do týchto priestorov sa mal nastahovať aj úrad duchovnej starostlivosti protestantov a teda aj Jaklov vikariát.¹¹

⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

¹⁰ *Schizmatická československá cirkev (od roku 1971 československá cirkev husitská) vznikla 8. januára 1920. Jej vznik spôsobil odpad vyše poldruha milióna českých katolíkov od viery. Mnohí českí kňazi sa už od 1919 angažovali v súvislosti s českou reformnou Jednotou katolíckeho duchovenstva, mnohí patrili medzi dôverníkov. Táto jednota myšlienkovo nadväzovala na zrušenú organizáciu s rovnakým názvom z rokov 1902 – 1907, ktorá zastávala vo svojom „programovom vyhlásení“ modernistické postoje v otázkach liturgie, zrušenia celibátu a snahy o autonómnu československú cirkev s patriarchátom v Prahe. Na Slovensku Jednota nemala dostatočnú podporu. Dňa 27. novembra 1919 na schôdzi dôverníkov pod dojmom emotívneho vystúpenia slovenského kňaza Albína Krásnu bol prijatý názov „Cirkev československá“. Zároveň prišiel s 13 000 podpismi a žiadal uplatniť požiadavku zavedenia národného jazyka do liturgie a úpravu celibátu. Albín Krásna nikdy do Československej cirkvi nevstúpil a až do konca života zostal rímskokatolíckym vojenským duchovným. Porov. FRÝDL, D. Zrod cirkve československé husitské. In: Husuvsbor.cz [online]. [cit. 20.01.2017], Dostupné na internete: http://www.husuvsbor.cz/?page_id=230.*

¹¹ *Tamtiež. Rehoľným kňazom pôsobiacim vo vojenskom prostredí nuncius odporúčal, aby sa vrátili do svojich rehoľných domov a ich úrad a kánonické jurisdikcie by prevzali sekulárni kňazi so skúsenosťami s pastoráciou v armáde.*

2 MONS. JOSEF BOMBERA

Narodil sa 4. decembra 1870 v Jesenici pri Litovli. Bol kňazom Brnenskej diecézy a doktor teológie. Po svojej kňazskej vysviacke v roku 1894 pôsobil v Kyjove na južnej Morave. Od roku 1896 pôsobil ako vojenský kaplán a učiteľ náboženstva, nemeckého jazyka a dejepisu na kadetskej škole v chorvátskom Kráľovci a neskôr v Brne – Kráľovom Poli. Počas Veľkej vojny pôsobil v kadetskej škole a vo vojenskej nemocnici v Brne. Po jej skončení pôsobil v hodnosti podplukovníka a vo viacerých funkciách na Zemskom vojenskom veliteľstve. Stal sa poľným superiorom v hodnosti plukovníka. Generálsku hodnosť prijal v decembri 1921. Titul monsignora získal ešte z čias vojenského vikára Rakúsko-Uhorska Bielika ako odmenu za horlivosť a príkladné kňazské správanie počas Veľkej vojny. V roku 1922 bol preložený na Ministerstvo národnej obrany v Prahe, kde zastával funkciu prednostu katolíckej skupiny.¹² (Laňka, 2017)

V roku 1923 sa stal pápežským prelátom a pražský arcibiskup Kordač ho vymenoval za generálneho vikára s riadnou jurisdikciou nad katolíkmi v československej armáde. Biskupskú konsekráciu prijal 5. októbra 1924 a stal sa titulárnym biskupom Hieropolským.¹³ Konsekrácii však predchádzali viaceré nedorozumenia.

3 BISKUP A GENERÁLNY SUPERIOR

Apoštolský nuncius nemal námietky voči Bomberovi; jednalo sa o dobrého kňaza. Isté nepochopenie medzi Svätou Stolicou a mladou republikou bolo spôsobené neskúsenosťou československej vlády, ako aj neexistenciou medzinárodnej zmluvy (konkordátu) medzi oboma štátnymi subjektmi. Sám Bombera ubezpečoval apoštolského nuncia a Svätú Stolicu, že v danej veci nič nepodnikal a jeho menovanie zo strany ministra obrany bolo vykonané bez jeho vedomia a bona fide.¹⁴ Micara mu pripomenul, že Voneš používal jurisdikcie aj po svojom zrieknutí sa a preradení do penzie. Jedine po oficiálnom prijatí jeho zrieknutia bolo možné začať agendu vedúcu k menovaniu nového vojenského ordinára.¹⁵ Vo veci sa následne angažoval minister mons. Šrámek, ktorý priznal, že vláda nekonala správne. Ospravedlňoval sa tým, že v danom období bol Šrámek práceneschopný¹⁶ a konanie vlády vo

¹² Porov. LAŇKA, J. *Vojenská duchovní služba v československé armádě v letech 1918 – 1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017, s. 81 – 82.*

¹³ *Tamtiež*, s. 83.

¹⁴ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità, 21. 2. 1922.*

¹⁵ *Tamtiež*.

¹⁶ *Mons. Šrámek bol obeťou ťažkej autonehody, pri ktorej utrpel vážne zranenie hlavy s otrasom mozgu (rana dlhá 18 cm) spojenú s veľkou stratou krvi. Pri veľmi pomalej regenerácii hrozila otrava krvi. ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio*

veci nového vikára nebolo menovaním, ale len prezentovaním a odporúčaním daného kňaza, ktorého meno vláde predniesol samotný Šrámek. Tým sa chcel vyhnúť zvažovaniu iných kandidátov, ktorí neboli na úrad vikára vhodí a mylne predpokladali, že v ich prospech zaváži politický vplyv. Počas Šrámekovej choroby preto vládna moc považovala meno Bomberu za „bernú mincu“.¹⁷

Štátny sekretár mons. Pietro Gasparri¹⁸ reagoval listom z 1. marca 1922, v ktorom jasne deklaroval, že Bomberu nemenuje na úrad vojenského vikára a neudelí mu nevyhnutnú jurisdikciu. Tiež pripomenul, že svojvoľné konanie zo strany vlády bude v budúcnosti potrestané exkomunikáciou *latae sententiae*.¹⁹ Štátny sekretár mons. Gasparri zároveň vyzval Bomberu, aby vôľu Svätej Stolice prezentoval československej vláde a vyjadril tak sklamanie Vatikánu z nezvyčajných a bezprecedentných postupov spojených s menovaním vojenského vikára.²⁰

Na základe pozorovania danej situácie Svätá Stolica prostredníctvom konzistoriálnej kongregácie žiadala apoštolského nuncia o jej názor v otázke celkového riadenia duchovnej služby v armáde. Do úvahy prichádzali dve alternatívy: buď budú vojaci a ich duchovní podriadení jednotlivým diecéznym biskupom na ich území s patričnými kánonickými fakultami alebo bude duchovnou službou poverený pražský arcibiskup s vojenským generálnym vikárom, ktorému budú Svätou Stolicou udelené náležité kánonické fakulty a jurisdikcie.²¹

Apoštolský nuncius Micara predložil oba návrhy konferencii biskupov Československa. Tá vo svojej správe ešte zo zasadania konaného 30. novembra 1921 akceptovala návrh, podľa ktorého by bol vojenským ordinárom biskup alebo arcibiskup pražský, ktorý by si zvolil svojho generálneho vikára ad hoc, čo sa zdalo byť oveľa vhodnejším a praktickejším riešením tejto otázky.²² Tento krok nechcel zrušiť inštitúciu vojenského duchovenstva. Išlo o zaradenie vojenských duchovných pod jurisdikciu pražského arcibiskupa a tak poskytnúť garancie

apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità, 14. 3. 1922.

¹⁷ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Nomina dell'Ordinario castrense da parte del Governo. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di Stato di Sua Santità*, 15. 3. 1922.

¹⁸ Pietro Gasparri (1852 – 1934) bol od roku 1907 kuriálny kardinál. V roku 1914 ho pápež Benedikt XV. vymenoval za štátneho sekretára Svätej Stolice. Tento úrad zastával do roku 1930. Angažoval sa pri vytvorení Kódexu kánonického práva (1917) a stál za Lateránskymi zmluvami (1929). V rokoch 1926 – 1934 bol kamerlengom – kardinálom, ktorý počas pápežskej sedesvakencie zastupuje pápeža i Vatikánsky štát.

¹⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara*, 1. 3. 1922. Trest exkomunikácie *latae sententiae* je udelený spáchaním stanoveného deliktu, a to aj bez následného uvalenia trestu dekrétom alebo rozsudkom.

²⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara*, 14. 3. 1922.

²¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara*, 1. 9. 1922.

²² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri*, 23. 10. 1922.

cirkevnej disciplíny a presného dodržiavania kňazských povinností s tým, že by vojenský kapláni neprestali podliehať generálnemu vikárovi legitímne vybratému spomedzi nich. Špeciálny generálny vikár by bol súčasne „*vedúci sekcie a referent na ministerstve obrany pre veci týkajúce sa duchovnej starostlivosti v armáde (...) V mene arcibiskupa by vybavoval administratívu týkajúcu sa premiestnení, výsluh, menovaní, povyšovaní atď., skrátka všetko to, čo sa organicky týka vojenského kléru*“.²³ Propozícia biskupov vyžadovala zrušiť dovtedajší úrad vojenského vikára s riadnymi fakultami a transformovať ho na generálneho vikára, pod dohľadom a závislosťou pražského ordinára majúceho kánonickú jurisdikciu v armáde voči kaplánom ako aj väčšiu autoritu voči vláde.²⁴ Prakticky to znamenalo nestratiť dosah biskupskej konferencie na duchovných i vojakov v armáde a zabezpečiť duchovnú jednotu kléru v celej republike.

Svätý Otec Pius XI. sa o duchovnú starostlivosť v československej armáde živo zaujímal. Štátny sekretár mons. Gasparri ho o všetkom podstatnom informoval a pápež dokonca študoval všetky správy apoštolského nuncia Micaru. Pius XI. vo veci rozhodol tak, že riadenie duchovnej služby v armáde zverí len jednému, t. j. pražskému arcibiskupovi. Nariadil štátnemu sekretárovi, aby zaslal Micarovi potrebné direktívy a zároveň dekrét adresovaný arcibiskupovi Prahy.²⁵ Menovacie dekréty boli na pražskú nunciatúru odoslané 29. novembra 1922.²⁶

Prakticky súčasne s vybavovaním tejto vatikánskej agendy došiel na pražskú nunciatúru list od ministra zahraničných vecí Beneša, ktorý naliehavo prosil o urýchlenie riešenia tejto otázky. Micara ubezpečil Beneša, že otázka menovania vojenského ordinára bude Svätou Stolicou aj vzhľadom na potreby vlády definitívne a uspokojivo vyriešená tak, „*aby bola zabezpečená duchovná služba katolíkov, ktorí bojujú pod jej zástavou*“.²⁷ Beneš prijal túto správu s vďakou a zdanlivým uspokojením bez námietok. Požiadal nuncia o informáciu v písomnej forme. Po skúsenostiach z minulosti však nuncius Micara ostal voči Benešovi značne rezervovaný a onedlho sa ukázalo, že sa nemýlil. Beneš poslal Micarovi niekoľko nót, z ktorých najzávažnejšia bola tá z 30. decembra 1922. V uvedenej nóte minister protestoval proti postupom Svätej Stolice. Veľmi chabo argumentoval tým, že nebol vypočutý názor vlády a ani nebol vyžiadaný jej súhlas, čo bolo spôsobené nepochopením regúl duchovnej služby v armáde. Nástojil na tom, že v období monarchie jestvoval najvyšší vojenský rozkaz, ktorým bol menovaný vojenský vikár a že Svätá Stolica ho akceptovala a odobrila vydaním náležitých fakúlt. Beneš žiadal, aby v danej veci rokoval štátny sekretár

²³ Tamtiež.

²⁴ Micara žiadal Gasparriho o povolenie rokovať v tejto veci s vládou ČSR. Micara k tomu dodal: „*predpokladám, že pán Beneš, aby nezradil princípy, ktoré si stanovil, sa chystá robiť ťažkosti*“.
Tamtiež.

²⁵ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. . Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 20. 11. 1922.*

²⁶ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. . Lettera comune di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara, 29. 11. 1922*

²⁷ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri, 2. 1. 1923.*

Gasparri priamo s ním a aby pozdržal začiatok platnosti už vydaného menovacieho dekrétu pre pražského arcibiskupa. Pápežské listiny považoval za neuskutočnené a nástojil na tom, aby sa diskusia v danej otázke začala ex novo.²⁸

Dôvera Svätej Stolice voči československej vláde bola minimálna. Aj keď v nej pôsobili dvaja ministri-katolíci, jeden dokonca katolícky kňaz (mons. Šrámek) a druhý minister spravodlivosti Josef Dolanský, politika vlády boja zjavne protikatolícka. Štátny sekretár Gasparri vyčítal Šrámekovi protikatolícke zákony a vplyv schizmatickej Československej cirkvi na vládu. Šrámek oponoval tým, že: a) protikatolícke zákony boli prijaté ešte pred príchodom Československej strany lidovej na jeho ministerstvo a nepriateľstvo proti katolíckej cirkvi je počas jeho úradu menšie ako predtým, b) sľúbil, že sa v budúcnosti pokúsi vyhnúť všetkým úmyslom poškodiť cirkev, c) po vstupe do vládnej koalície schizmatická cirkev nemala obsadenie v žiadnej cirkevnej inštitúcii a žiadna katolícka ustanovizeň nebola vládou diskriminovaná. d) prisľúbil, že urobí kroky k reštitúcii katolíckych kostolov, avšak bránila mu v tom úradná byrokracia ako aj niektorí vládni činitelia, e) tri katolícke inštitúcie boli vrátené Slovákom, čo však len zhoršilo vtedajšiu situáciu, f) počas jeho úradovania ako ministra vláda republiky nijako nepomohla Československej cirkvi, avšak nemôže zabrániť pomoc schizmatikom zo strany konkrétnych ministrov, g) Šrámek nevedel zaručiť, že všetky prisľuby budú dosiahnuté, avšak nebolo treba zabúdať na jeho úspechy: zamietnutie odľuky, konfiškácií cirkevných dohier atď., h) sám sa rozhodne vyjadril proti zrušeniu výstavby nemocnice sestier boromejok, ktorú už pravdepodobne neovplyvní, i) Československá strana lidová sa ani v najmenšom nebude miešať do menovaní biskupov a rozhodnutia Svätej Stolice v danej veci akceptujú so všetkou zbožnosťou a pokorou, j) jeho menej priaznivé vyjadrenie na kandidatúru Michala Bubniča²⁹ za rožňavského sídelného biskupa boli subjektívne, pretože mal z neho zlý pocit na základe ich spoločnej korešpondencie.³⁰ V každom prípade svoje pôsobenie videl ako veľmi náročné a to nielen kvôli apriórnej opozícii vtedajšej vlády, ako aj prílišnej útočnosti militantných katolíckych kruhov v republike. K zastávaniu svojho úradu bol Šrámek indiferentný: ak to bude potrebné, odstúpi, ak nie zostane členom vlády len preto, aby pomohol cirkvi. Spolu so svojim katolíckym kolegom, ministrom Dolanským boli jediní, ktorí rezistovali voči mnohým protivníkom cirkvi. Napokon prisľúbil, že sa proti cirkvi nebudú konať žiadne protivenstvá, naopak, urobí všetko pre to, aby napravil všetky škody napáchané predchádzajúcimi vládami.³¹

Platnosť rozhodnutia Svätej Stolice to nezmenilo. Za vojenského vikára bol menovaný pražský arcibiskup mons. František Kordač, ktorý sa bezprostredne po prevzatí menovacieho

²⁸ Tamtiež.

²⁹ Michal Bubnič (1877 – 1945) bol v roku 1925 menovaný za apoštolského administrátora Rožňavskej diecézy. V roku 1939 sa stal jej sídelným biskupom.

³⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico Micara a Sua Eminenza il Signore Cardinale Pietro Gasparri sulla azione del Partito popolare – mons. Sramek, Segretario di Stato di Sua Santità*, 14. 3. 1922.

³¹ Tamtiež.

dekrétu a kánonických fakúlt ujal úradu. Za svojho generálneho vikára a zástupcu vybral práve mons. Jozefa Bomberu, osobu, ktorú prostredníctvom apoštolského nuncia ocenila aj Svätá Stolica. Ministerstvo obrany prijalo túto správu s nadšením najmä vzhľadom na definitívne vyriešenie niekoľko mesiacov trvajúceho problému. Apoštolský nunciatus Micara evidentne predpokladal, že Beneš a jeho ministerstvo pripraví formálny protest, len aby mohli poškodiť celej veci a oslabiť katolícku cirkev. Prezident republiky Masaryk však nechcel otvorene prerušiť styky so Svätou Stolicou, aspoň nie nateraz, pretože by to bolo bezprecedentnou diplomatickou samovraždou. Štát by prišiel o značné privilégia vyplývajúce z konkordátu podpísaného ešte s Rakúsko-uhorskou monarchiou, ako aj stratou nezanedbateľného vplyvu na miestnu cirkev.³²

Formálny protest československej vlády bol adresovaný Svätej Stolicy dňa 13. januára 1923 prostredníctvom vyslanca pri Svätej Stolicy Václava Palliera. Štátny sekretár kardinál Gasparri zostal prekvapený z toho, že akt Svätej Stolicy, ktorý bol vo svojej podstate bilaterálne akceptovateľným kompromisom, vyvolal medzi vládou a Vatikánom ďalšie nedorozumenia a vyústil do písomného protestu československej vlády. Gasparri prízvukoval, že odvolávanie sa na konkordát z čias monarchie je prekonaným anachronizmom, ktorý nemá nič spoločné s aktuálnou situáciou.³³ V kuloároch blízkych vláde sa hovorilo o tom, že vláda pôvodne pri menovaní vojenského vikára chcela konať na vlastnú päsť a nemala v úmysle si ani vypočuť mienku Svätej Stolice, v ktorej kompetenciách bolo poveriť nového vojenského vikára patričnými kánonickými fakultami. V takomto prípade by Svätá Stolica iste podala oficiálny protest cestou apoštolského nuncia v Československu. Osoba arcibiskupa Kordača však bola podľa mienky kardinála Gasparriho mimoriadne vhodná a akceptovateľná aj vládou a nepochybne by medzi ním a vládou panovalo porozumenie a vzájomný rešpekt.³⁴

Otázkou zostáva, prečo bol arcibiskup Kordač a jeho menovanie neprijateľným v očiach vlády. Zdá sa, že problémom nebol tento vynikajúci človek a biskup. Problémom bolo zdanlivé oklieštenie kompetencií vlády v tak zásadnej štátnej inštitúcii, akou nepochybne bola armáda.

4 KAUZA BOMBERA

Josef Bombera, ktorý sa v roku 1924 stal titulárnym biskupom hierapolským, prijal vojenskú funkciu generálneho superiora – vrchného kaplána v armáde. Dňa 2. septembra 1925 bol odvolaný a poslaný do výslužby. Postup jeho preradenia do výslužby bol veľmi zvláštny. Bol pozvaný na ministerstvo obrany, kde mu istý generál v mene ministra obrany

³² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di Nunzio apostolico di Praga mons. Micara al Segretario di Stato Cardinale Gasparri*, 2. 1. 1923.

³³ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1922 – 1923. Lettera di cardinale Gasparri al nunzio apostolico di Praga mons. Micara*, 9. 3. 1922.

³⁴ *Tamtiež.*

Udržala predložil opatrenia, ktoré vo svojej dikcii vyznievali jednoznačne v neprospech Bomberu a ktoré mal podpísať. Fakticky išlo o hanopis, v ktorom mu vytýkali tieto priestupky:

1. mal vydávať vojenskému duchovenstvu inštrukcie náboženského charakteru, na ktoré mal ponajprv žiadať o písomné povolenie od Ministerstva národnej obrany,
2. počas svojej neprítomnosti 6. júla roku 1925 istý vojenský kňaz sňal vo vojenskom kostole v Jozefově zástavu, ktorá bola vztýčená k úcte Jána Husa,
3. pretože organizoval púť do Ríma v čase Husových slávností po tom, ako apoštolský nuncius Marmaggi³⁵ odcestoval na protest do Ríma.³⁶

V prvom bode išlo o inštrukcie, ktoré mali čisto cirkevný, a teda nie vojenský charakter, na ktorý mal Bombera dokonca tichý súhlas ministra. V druhom bode Bombera nemal vedomosť o incidente a nevedelo sa, či išlo o štátnu alebo husitskú zástavu. Jedine tretí motív mohol byť závažnejší a dôvodom k vydaniu tohto opatrenia.³⁷ Bombera bol vojenskou radou poslaný na trvanú dovolenku.

Mons. Bombera prirodzene nepodpísal predkladané nespravodlivé obvinenia, ktoré ho pozbavovali nielen úradu vrchného vojenského kaplána, ale aj hodnosti a generálskej mzdy. Dokonca sa prípadu ujali komunistické a liberálne denníky, ktoré v Bomberovej účasti ako generála na púti v Ríme videli provokáciu, ktorá by si zaslúžila zbavenia úlohy vrchného kaplána v armáde. Denník vojenských legionárov Národní Osvobození, po tom, ako československých pútnikov prijal sám Svätý Otec, navrhoval zrušiť úrad vojenského biskupa ako nepotrebný. Legionári (chargé d'affaires Antonio Arata ich považoval za zlodejov a vreckárov v Rusku a zradcov v Taliansku) k tomu navrhovali zrušiť vojenské kaplnky a kostoly, vojenských kaplánov buďto presunúť do zálohy alebo ich rekvilifikovať na kultúrnych referentov. Konanie generála Bomberu bolo potrebné podrobiť vyšetrovaniu s uverejnením konečných výsledkov vyšetrovania. Jeho preradenie do výsluhy malo byť

³⁵ *Francesco Marmaggi (1876 – 1949) bo lv rokoch 1923 – 1928 apoštolským nunciom v Československu. Od 6. júla 1925 však pôsobil v Ríme, kde po intervencii Svätej Stolice odišiel na protest proti okázalým slávnostiam výročia úmrtia Jána Husa, ktoré mali protikatolícky charakter.*

³⁶ *ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 3. september 1925. Koncom jubilejného roku 1925 zorganizoval Bombera púť do Ríma ako poďakovanie za svoje biskupské sviatenie. V priebehu tejto púte prekladal a predčítal československým pútnikom list pápeža Pia XI. V tomto liste pápež odsúdil štátny charakter osláv výročia upálenia Jána Husa, ktorý vyvolal napätie medzi československým štátom a Vatikánom a vyvrcholil tzv. „Marmaggiho aférou“ – odvolaním apoštolského nuncia Marmaggiho z Prahy z dôvodu provokatívneho vyvesenia husitskej zástavy namiesto štátnej zástavy na pražskom hrade (tomuto aktu predchádzali ďalšie protikatolícke manifestácie). Francesco Marmaggi sa do Prahy vrátil až v januári 1928 po podpísaní Modus vivendi. Československí pútnici reagovali na prečítanie denníka búrlivým potleskom, čo sa stretlo s veľkým nepochopením až odsúdením najmä zo strany poslancov sociálnej demokracie. Vyhlásili, že sa biskup ako vojak nemá v čase konfliktu zúčastňovať osláv pápežstva. Poslanci Jaroslav Marek a Ján Slavíček vo svojej interpelácii ministerského predsedu a ministra obrany Bomberovo počínanie označili za úsilie o demoralizovanie vojenského duchovenstva.*

³⁷ *Tamtiež*

disciplinárnym potrestaním za „demonštráciu“ vo Vatikáne.³⁸ Denník České Slovo dokonca išiel tak ďaleko, že účasť vrchného kaplána generála Bomberu na púti do Ríma a Vatikánu, na ktorej mal pápež mimochodom atakovať republiku, považoval za útok na suverenitu štátu a potenciálne schvaľovanie manifestácií proti štátu.³⁹

Podľa mienky nuncia mali na vzniknutú situáciu mať vplyv aj tajné dohody medzi agrárnikmi a socialistami. Nemenej významný vplyv v armáde mal aj protestantský element. Podľa nuncia išlo o protestantského vojenského kaplána, plukovníka Lúkáška, ktorý ešte pred povýšením Bomberu do generálskej hodnosti mal eminentný záujem o túto vojenskú hodnosť. Bomberu pri všetkých tortúrach podporoval apoštolský mincius Margmaggi, ktorý ho uisťoval o modlitbách a duchovnej podpore od samotného Svätého Otca, ktorý mal o týchto udalostiach dostatok informácií.⁴⁰

Bolo pochopiteľné, že sa Bomberovi dostalo veľkej podpory aj od vojenského vikára – pražského arcibiskupa Kordača a to aj v prípade, ak by sa generálny vikár postavil pred súdne tribunály štátu. Zdá sa však, že aj „ľudovci“ sa nanešťastie dostali pod silný vplyv socialistov a schizmatikov, ktorí mali dosah na takmer všetky politické a vládne kruhy. Bolo veľmi tristné, že katolícky biskup, navštíviac Svätého Otca, viditeľnú hlavu cirkvi počas púte v Ríme, bol považovaný za zradcu a preto najmä antiklerikálni socialisti žiadali jeho hlavu. Apoštolský nunciatus navrhoval, *„aby Svätý Otec adresoval Bomberovi slová útechy a svoje osobitné požehnanie, aby ho podporil v tejto okolnosti. On (Bombera) je vynikajúci prelát, a hoci uprostred veľmi vážnych ťažkostí, aby pokračoval vo svojom múdrom a systematickom pláne kresťanskej obnovy v armáde. Miera protivenstiev konaných proti nemu jasne poukazuje na vôľu protivníkov náboženstva a katolíckej cirkvi zabrániť obnove a dokonca novej ľavičiarkej tendencii vyvolanej v katolíckom prostredí, počnúc istého druhu laického katechizmu rozšíreného so súhlasom Ministerstva národnej obrany v radoch vojakov až po protestantizáciu československého vojaka.“*⁴¹

Dôvod odvolania Bomberu bol teda každému zrejmý; pre odmietavý postoj k husitským oslavám bol poslaný do výslužby. Generálny vikár odmietol podpísať spomínaný hanopis predkladaný ministerstvom, ktorý ho preradoval do výslužby, pretože neuznal uvádzané dôvody považujúc ich za vymyslené a nesprávne. Následne si minister obrany Udržal vyfabuloval nárok na neobmedzenú právomoc aj nad duchovnými a v Osobnom vestníku Ministerstva národnej obrany z 5. septembra 1925 ho zbavil služby a bol preradený nie do penzie, ale do výslužby. Jeho nástupcom sa stal superior Josef Vampola.⁴²

³⁸ Tamtiež

³⁹ Tamtiež

⁴⁰ Tamtiež

⁴¹ Tamtiež

⁴² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 11. september 1925. Josef Vampola (1870 – 1936) počas 1. svetovej vojny pôsobil ako vojenský duchovný v nemocniciach a invalidovniach. V roku 1922 bol povýšený do hodnosti poľného superiora (podplukovníka duchovnej služby). Do výslužby odišiel v roku 1928.*

Ministerský predseda Antonín Švehla a minister Jan Šrámek vysvetlili vzniknutú situáciu vojenskému ordinárovi mons. Kordačovi. Kým Švehla odvolanie Bomberu interpretoval vo svetle znižovania počtov štátnych zamestnancov, Šrámek videl dôvod odvolania vo vnútornej politike vlády. Bolo však za každú cenu potrebné tmiť napätie medzi Vatikánom a československou vládou. Vzájomnému dialógu podľa Šrámka prekážal Bomberov prípad a ostentatívny odchod nuncia Marmaggiho do Vatikánu. Prvá prekážka bola s veľkým uspokojením najmä socialistického krídla odstránená zásahom vlády. Šrámek ešte navrhoval, aby sa mons. Bombera zriekol svojho úradu a aby tak nevyhrocoval už i tak značne zdevastované vzťahy medzi Svätou Stolicou a vládou. V takomto prípade by vláda nerobila ťažkosti s jeho menovaním napr. na tzv. „imperiálneho“ prepošta v Starej Boleslavi, s čím medzčasom súhlasil aj samotný Bombera.⁴³

Arcibiskup Kordač po vypočutí oboch mienok zaujal nasledovné stanovisko:

1. Arcibiskup nebude vyvíjať iniciatívu napriek faktu, že vláda postupuje nesprávne v duchu machiavelizmu.
2. Nemôže udeliť vládou menovanému Vampolovi, inak vynikajúcemu kňazovi rehole križovníkov, žiadnu jurisdikciu a neučiní z neho „substitúta“ generála Bomberu.

Chargé d'affaires Svätej Stolice Antonio Arata⁴⁴ však neodporúčal zrieknutie sa úradu vojenského generála a navrhol podať v Bomberovom prípade odvolanie proti neoprávnenému postupu ministerstva podľa direktív Svätej Stolice. Pri aktuálnej neprítomnosti nuncia považoval arcibiskupa Kordača za jediného mediátora v tejto kauze, ktorého Svätá Stolica poverí samotným vyriešením prípadu nezávisle od subjektívnej mienky Šrámka a ďalších takzvaných poradcov.⁴⁵

Mons. Bombera sa rozhodol, že proti rozhodnutiu ministra obrany podá protest na kompetentnom súde. Mal nádej, že jeho odvolanie bude úspešné.⁴⁶ Minister obrany však nenaliehal viac na svojich troch bodoch, z ktorých obviňoval Bomberu. Aby sa vyhol novému škandálu, ktorý by rozoberali všetky dobové periodiká, na návrh prezidenta Masaryka a parlament odporúčal biskupovi Bomberovi, aby od nového roka odišiel z armády z dôvodu choroby zaistiť mu verejné poďakovanie a pochvalu za službu v armáde.⁴⁷ Zmenu dôvodu jeho odchodu do výslužby totiž inicioval arcibiskup Kordač. Vojenský vikár horlivo hľadal iný

⁴³ Tamtiež

⁴⁴ Antonio Arata (1883 – 1948) pôsobil na apoštolskej nunciatúre v Prahe ako auditor (sekretár) a v rokoch 1925 – 1927 vo funkcii chargé d'affaires.

⁴⁵ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 11. september 1925

⁴⁶ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 17. september 1925.

⁴⁷ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 28. september 1925.

dôvod, ako ten spojený s Bomberovou cestou do Ríma, aby sa tak nedostal do konfliktu s ministerstvom obrany a nemusel obhajovať svojho generálneho vikára pred štátom.

Predseda parlamentu Švehla poveril ministra obrany Udržala, aby hľadal iné, t. j. vojenské dôvody prepustenia a tak zabezpečil náležitý a dôstojný odchod Bomberu z armády.⁴⁸ Minister obrany si 27. septembra 1925 predvolal mons. Bomberu a v prítomnosti dvoch generálov mu navrhol od 1. januára 1926 jeho odchod zo zdravotných dôvodov. Dôležité bolo, že mons. Bombera dovŕšil 4. decembra fyzický vek 55 rokov.

Mons. Bombera si vzal krátky čas na rozmyslenie. Oslovil arcibiskupa Kordača a vyslanca Aratu o ich názor. Arcibiskup Kordač mu navrhol akceptovať odchod zo zdravotných dôvodov. Vyslanec Arata považoval návrh ministra za priamy akt násilia a navrhoval uviesť pravé dôvody Bomberovej trvalej dovolenky. Sám sa však zriekol posudzovať kroky arcibiskupa a vojenského vikára v jednej osobe Kordača, ktorý sa nezastal svojho generálneho vikára. Arata nariadil Bomberovi, aby sa vyhol akémukoľvek rozhodovaniu v danom nespravodlivom obvinení a aby počkal na inštrukcie Svätej Stolice. Poznamenal, že minister obrany sľúbil legionárom a socialistom Bomberovu hlavu, a teraz z odstupom času chce dosiahnuť svoj cieľ bez toho, aby poskytol Svätej Stolicy dôvod protestovať a konať antagonisticky.⁴⁹

Štátny sekretár Svätej Stolice kardinál Gasparri odpovedal vo svojom liste mons. Aratovi takto: „Zdá sa nám prijateľný návrh mons. Bomberu ohľadne jeho dobrovoľného odchodu zo zdravotných dôvodov plne akceptujúc dve podmienky navrhnuté na konci tejto správy.“⁵⁰ Prvá podmienka sa týkala zabezpečenia kontinuity duchovnej služby a činnosti kléru v armáde, druhá sa týkala personálneho zaradenia mons. Bomberu.⁵¹ Svätá Stolica v tejto taktickej hre napokon ustúpila a pristúpila na kompromis navrhnutý vládou. I keď sa zdalo, že išlo o recipročne kompromisné vyriešenie prípadu Bombera, faktickým víťazom v kauze bola československá vláda, ktorá dosiahla svoje: vyradila provatikánsky ladeného a z jej pohľadu perfídneho generálneho vikára zo služieb štátu.

Bombera bol na základe zákona o štátnej službe zo 17. februára 1922 § 5 dňa 5. decembra 1925, kedy dosiahol služobný vek 55 rokov, prepustený do výslužby. Niekoľko dní predtým bol opätovne pozvaný na ministerstvo obrany, aby sa dobrovoľne zriekol úradu. To, ako mu bolo vlastné, opäť neurobil.⁵²

⁴⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 28. september 1925.*

⁴⁹ *Tamtiež.*

⁵⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Lettera del Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità a mons. Antonio Arata, 3. október 1925.*

⁵¹ *Tamtiež.*

⁵² ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 17. september 1925.*

5 UZAVRETIE KAUYZU BOMBERA

Vo chvíli, keď bol do výsluhového dôchodku poslaný mons. Bombera, v oficiálnom bulletine Ministerstva národnej obrady vyšlo menovanie vojenského kňaza Ignáca Medeka⁵³ za vojenského superiora (a generálneho vikára) a to bez predchádzajúceho súhlasu vojenského vikára arcibiskupa Kordača, pod ktorého jurisdikciu patrilo práve menovanie generálneho vikára. Svätá Stolica prostredníctvom vyslanca Aratu písomne nariadila pražskému arcibiskupovi, aby spomenutému kňazovi neudeľoval žiadne dočasné ani trvalé kánonické právomoci.⁵⁴ Po prípadoch Bomberu z roku 1922 a Vampolu z roku 1925 išlo už o tretí prípad, kedy bol menovaný generálny vikár bez vedomia kompetentnej cirkevnej autority. Na základe vlastných skúseností Antonio Arata beznádejne konštatoval: „Evidentne – na základe tejto skúsenosti – je zbytočné dúfať v zmenu v budúcnosti, v spôsobe postupu vládnych vojenských autorít ohľadne návrhov na úrad superiora či vojenského vikára. Je vylúčené, aby sa zakaždým, keď sa predpokladá konflikt s vládou hádzal piesok na jej vykonané kroky. Zdá sa, že nastal čas uvažovať o inej forme cirkevnej organizácie vojenského kléru spôsobom, aby bol vládnym autoritám zamedzený akýkoľvek vplyv v danej veci.“⁵⁵

Vyslanec Svätej Stolici Antonio Arata ako znalec miestnej cirkvi navrhol dve alternatívy:

a) Mons. Kordač ako vojenský ordinár pre celú Československú republiku by delegoval vhodného kňaza zvoleného z diecézneho (sekulárneho) kléru arcidiecézy, ktorý by vlastnil jurisdikciu nad celým vojenským klérom v republike. Ako delegát pre vojenský klérus by nemal priamy kontakt s vojenskými autoritami a vykonával by čisto duchovný a kontrolný úrad najmä nad správaním vojenského kléru. Nevyhnutné práva, povinnosti a inštrukcie vojenských duchovných pre duchovnú správu katolíckych vojakov v armáde by pravidelne podával vojenskému ordinárovi mons. Kordačovi.

Tento model mal viaceré nevýhody: vojenský delegát len ťažko mohol dohliadať na rôznych kaplánov roztrúsených v celej republike a následne s nimi komunikovať.⁵⁶

b) Nakoľko pražský arcibiskup, aj keď by akokoľvek chcel, neurobil prakticky nič pre úspešné vykonávanie povinností vyplývajúce z vlastného úradu vojenského ordinára, ako možná alternatíva by spočívala v poverení každého diecézneho biskupa, aby vymenoval delegáta alebo biskupského komisára s právomocami nad vojenským klérom dislokovaným na teritóriu jeho diecézy s povinnosťou periodicky podávať správy miestnemu ordinárovi a nunciatúre o stave vojenského kléru v hraniciach jeho diecézy.⁵⁷

⁵³ Mons. Ignác Medek (1872 – 1956) bol český katolícky vojenský duchovný, ktorý v rokoch 1925 – 1935 bol prednostom vojenskej duchovnej správy. Generálsku hodnosť získal v roku 1928.

⁵⁴ ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 4. január 1926.

⁵⁵ Tamtiež.

⁵⁶ Tamtiež.

⁵⁷ Tamtiež.

V jednotlivých diecézach pôsobilo iba niekoľko vojenských kaplánov, ktorí by boli podriadení pod právomoc biskupského komisára, nie pod právomoc superiora (generálneho vikára) sídliaceho v Prahe. Zjednodušila by sa matričná agenda a komunikácia s príslušným cirkevným ordinariátom. Biskupský komisár by mohol ľahšie poznať život, morálku a správanie vojenských kaplánov a udelil by im fakulty potrebné na vysluhovanie sviatostí medzi vojakmi. Takto by bola zabezpečená kontrola a starostlivosť o správne cirkevné vystupovanie, ktoré, zdá sa, nebolo vždy ideálne. Vojenský superior menovaný ministerstvom obrany by mal striktno vojenský úrad a poskytoval by fakulty pri vedení štátnych a civilných matrík vojenských osôb. Taktiež by bol zodpovedný za prekladanie vojenských kaplánov, určenie ich poslania a pod. Štátny sekretár Svätej Stolice navrhoval práve túto druhú alternatívu s kompetenciami miestnych ordinárov na vojenské osoby a kňazov, avšak najprv v mode *ad experimentum*.⁵⁸

Táto druhá propozícia, navonok zdanlivo komplikovaná na realizáciu, mala byť odporúčaná z dôvodu obmedzeného počtu vojenských kaplánov v Československu, ktorý sa pohyboval medzi číslom 35 – 36 kňazov dislokovaných takmer v každom meste.⁵⁹ V danej veci je potrebné podotknúť, že asi 20 vojenských kaplánov starajúcich sa o duchovnú službu vo vojenských nemocniciach boli pričlenení, t. z. boli vyčlenení z diecézneho kléru každého miesta a boli podriadení vlastnému ordinárovi, a následne dostali poverenie od ministerstva národnej obrany. Je pochopiteľné, že s týmto návrhom by museli súhlasiť samotní biskupi, ktorí mali o ňom diskutovať na najbližšom zasadaní biskupskej konferencie dňa 19. februára 1926, pričom v čo najskoršom čase by prezentovali svoje závery a konkrétne návrhy priamo konzistoriálnej kongregácii.⁶⁰

Prípád mons. Bomberu však nebol ukončený. Ohľadne jeho ďalšieho zaradenia vyslanec Arata navrhol tri možnosti:

1. bol by preradený do penzie a žil by súkromný život v ústraní s výsluhovým dôchodkom okolo 30.000 Kčs ročne. Nevlastnil by žiadny cirkevný úrad a mohol byť so všetkými biskupskými insígniami nápomocný pražskému arcibiskupovi pri rôznych príležitostiach. Táto alternatíva však mala veľký otáznik: biskupovi, ktorý bol mladý a na vrchole svojich fyzických síl, by sa mal nájsť stabilný cirkevný úrad,
2. mohol by byť vymenovaný za pomocného biskupa pražského bez patričnej mzdy (tú poberal ako výsluhový vojenský dôchodca) najmä po tom, čo jeden (nemeckej národnosti)

⁵⁸ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a Antonio Arata, 30. apríl 1926.*

⁵⁹ *Na území Čiech, Moravy a Sliezska pôsobili vojenský kapláni v Prahe (6), v Plzni (1), v Hradci Králové (2), Litoměřiciach (1), Českých Budějoviciach (1), v Brne (3), Olomouci (1), Kroměříži (1) a v Opave (1). Na Slovensku a Podkarpatskej Ukrajine pôsobilo 118 – 19 vojenských kaplánov. ASS, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari, zl. Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 4. január 1926.*

⁶⁰ *Tamtiež.*

zo štyroch vtedajších pomocných pražských biskupov bol ťažko paralyzovaný. Problém bol však kánonický: takéto riešenie by bolo neprijateľné pre pražskú katedrálnu kapitolu, ktorá na svojom grémiu volila pomocných biskupov a v minulosti už nastali isté nezhody,

3. nakoľko mons. Bombera pôvodne patril do olomouckej arcidiecézy, mohol by byť menovaný kanonikom miestnej kapitolu ako nástupca mons. Grimmensteina⁶¹ (Jonová, 2019) a taktiež by pôsobil ako pomocný biskup v tejto veľkej arcidiecéze. (Jonová, 2019)⁶²

Olomoucký arcibiskup mons. Prečan⁶³ však o menovaní Bomberu nechcel ani počuť. Miesto kanonika sľúbil istému kňazovi Světlíkovi, ktorý bol poslancom v parlamente za Československu stranu lidovú a nemohol tak rezidovať v olomouckej kapitule.⁶⁴

Štátny sekretár Svätej Stolice Gasparri odporúčal Aratovi, aby oslovil mons. Bomberu s možnosťou prevziať úrad pomocného pražského biskupa. Bombera by rád prijal tento úrad, avšak dodal, že by bolo vhodné poznať na predložený návrh názor arcibiskupa Kordača. Pražský arcibiskup absolútne odmietol návrh Svätej Stolice urobiť z Bomberu pomocného pražského biskupa. Kordač navrhol, aby sa Bombera stal prepoštom kolegiálnej kapitolu v Starej Boleslavi, dokonca v danej veci už podnikol isté kroky. Mons. Bombera sa však vyjadril, že by radšej prijal miesto kanonika v Olomouci alebo miesto pomocného olomouckého biskupa pri arcibiskupovi metropolitovi Prečanovi. Podľa Aratových informácií však miesto pomocného biskupa v Olomouci mons. Prečan už chystal *in pectore* pre istého kanonika metropolitnej kapitolu. Zdalo sa, že zaradiť mons. Bomberu na cirkevné miesto hodné jeho postaveniu a biskupskej hodnosti nebolo jednoduché. Vo všetkom ohľadne ďalšieho pôsobenia mons. Bomberu ako aj o jeho nástupcovi (protikánonicky vládou menovanom Ignácovi Medekovi), mala po vypočutí mienky Konferencie biskupov Československa posledné slovo Svätá Stolica, ktorá však nechcela konať unáhlene.⁶⁵

Dňa 22. februára 1926 mons. Bombera písomne vyjadril súhlas so svojim menovaním za kanonika-prepošta v Starej Boleslavi. Bol to návrh pražského arcibiskupa a ani mienka Svätej Stolice nebola opačná. V realizácii tohto návrhu stálo niekoľko ťažkostí či už politicko-cirkevného alebo kánonicko-civilného charakteru.

⁶¹ Josef Grimmenstein bol kanonik olomouckej kapitolu. V roku 1924 po naliehaní koncilovej kongregácie a olomouckého arcibiskupa Prečana sa z dôvodu nerezidovania v kapitule ako aj jeho veľkopánskeho spôsobu života vzdal úradu kanonika. Viac k tejto téme pozri: JONOVÁ, J. Kauza Grimmenstein: rezignace olomouckého kanovníka a preláta Grimmensteina na kanonikát a jeho další působení. In: *Studia Theologica*, roč. 21, č. 2/2019, s. 97 – 121.

⁶² Je zaujímavé, že ak by bol vládou ako olomoucký kanonik, stratil by polovicu svojho výsluhového dôchodku, ktorá by bola kompenzovaná kánonickými benefíciami, Ak by vládou nebol uznaný, požíval by celý výsluhový dôchodok. Tamtiež.

⁶³ Leopold Prečan (1866 – 1947) bol od roku 1923 jedenástym olomouckým arcibiskupom a moravským metropolitom.

⁶⁴ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 4. január 1926.

⁶⁵ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 10. február 1926.

Čo sa týka politicko-cirkevných ťažkostí prepoštvstvo v Starej Boleslavi podliehalo v minulosti starobylému cisárskemu privilégiumu; menovanie prepošta zo strany Svätej Stolice schvaľoval cisár. Ak prípadné menovanie cisár neschválil, miesto prepošta sa považovalo za vakantné. Štátne orgány predpokladali, že toto privilégium údajne prešlo na vládu republiky.⁶⁶ Dňa 1. apríla prijal Beneš pražského arcibiskupa. Mons. Kordač vyjadril vôľu Svätej Stolice menovať Bomberu za spomínaného prepošta. Beneš však stroho odpovedal, že jeho menovanie nebude vládou uznané, odvolávajúc sa na staré patronátne právo prepoštstva v Starej Boleslavi.⁶⁷

Prekážky kánonicko-civilného charakteru spočívali v tom, že benefícium prepošta v Starej Boleslavi dostal po úspešnom konkurze jeden zo štyroch kandidátov. Nakoľko konkurz na toto benefícium bol vypísaný ešte v roku 1917, na základe platného kánonického aj civilného práva bolo potrebné vyhlásiť nový konkurz. Svätá Stolica by mohla v prípade mons. Bomberu. Bez ohľadu na civilné a miestne zákony dišpenzovať od vyhlásenia nového konkurzu. Avšak vláda by sa mohla opätovne odvolať na staré a už neplatné cisárske privilégium. Arata preto navrhoval, aby arcibiskup Kordač vyhlásil nový konkurz. Mená kandidátov by ale neposlal – ako bol v minulosti zvyk – vláde, ale Svätej Stolici, ktorej by navrhol menovanie Bomberu.⁶⁸ Bolo však isté, že aj v tomto prípade by vláda reagovala podráždene.

Medzitým 18. apríla zomrel pomocný olomoucký biskup Wisnar.⁶⁹ O jeho miesto za zaujímal mons. Bombera a mienil sa tak vzdať kánonického benefícia. Avšak olomoucký arcibiskup Prečan sa postavil dôrazne proti prijatiu bývalého vojenského generálneho vikára do svojho kléru. O to bolo väčšie Aratovo prekvapenie Prečanovho odmietnutia: „*jeho nespravodlivé odmietnutie ukazuje na absenciu lásky voči biskupovi, ktorý sa chtiac-nechtiac stal obeťou hnevu voči Svätej Stolice a preto trpel – morálne – viac než trpel ktorýkoľvek iný biskup v republike.*“⁷⁰

Svätá Stolica súhlasila s tým, že mons. Kordač vyhlási nový konkurz, do ktorého sa prihlási aj mons. Bombera. Bez toho, aby bol vláde poslaný menoslov kandidátov a bez čakania na súhlas vlády by arcibiskup Kordač odoslal mená kandidátov konzistoriálnej kongregácii. Svätá Stolica tak vyberie vhodného kandidáta, teda Josefa Bomberu.⁷¹ Mons.

⁶⁶ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 20. apríl 1926.*

⁶⁷ *Tamtiež.*

⁶⁸ *Tamtiež.*

⁶⁹ *Karel Wisnar (1852 – 1926) bol profesorom dogmatiky, kanonik olomouckej kapituly, pomocný biskup a generálny vikár olomouckej arcidiecézy.*

⁷⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, 20. apríl 1926.*

⁷¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a Antonio Arata, 6. máj 1926.*

Tak učinil a spolu s vyriešením menovania nového generálneho vikára zaslal príslušné listiny omylom na koncilovú kongregáciu. Tá však nedorozumenie ihneď vybadala a listinné materiály odovzdala kompetentnej kongregácii.⁷²

Mons. Josef Bombera bol apoštolskou bulou zo dňa 5. augusta 1926 menovaný za prepošta kapituly ctihodného kolégia sv. Kozmu a Damiána v Starej Boleslavi.⁷³ Reakcia vlády bola opäť nepochopiteľná. Aj keď akceptovala menovanie kandidáta Bomberu za prepošta kapituly v Starej Boleslavi, údajne ho chcela menovať za člena katedrálnej kapituly v Českých Budějoviciach, čo potvrdil českobudějovický biskup mons. Šimon Bárta.⁷⁴ Vláda preto považovala miesto prepošta pražskej kapituly stále za vakantné a žiadala arcibiskupa Kordača, aby podľa v tom čase už neplatného cisárskeho práva jej zaslal žiadosti na tento úrad aj s konkrétnymi návrhmi.⁷⁵

Na to nuncius mons. Marmaggi nariadil, aby Bombera kánonicky prebral prepošstvo v Starej Boleslavi obdobne, ako to bolo v prípade mons. Zapletala – prepošta Vyšehradu. V tom istom čase sa má zasláť menovacia bula miestnemu biskupovi.⁷⁶

Inštalácie do úradu sa však mons. Bombera nedožil. Zomrel na otravu krvi dňa 2. januára 1927 o piatej hodine ráno. Otrava bola údajne spôsobená podaním nesprávnych injekčných liečiv na prevenciu pred ochorením diabetes melitus. Arata bol osobne očitým svedkom tejto nešťastnej liečby vo chvíli, keď mu doručil menovací dekrét asistenta pápežského stolca⁷⁷ ako aj apoštolské požehnanie od Svätého Otca. Zomierajúci bol veľmi vďačný za prejavenú podporu v poslednom období: „*S veľkou zbožnosťou a povzbudením prijal počas krátkej choroby viac razy sväté sviatosti a s jasnou myslou odovzdal sa smrti. Ak mal v poslednom období života nejaké ľudské potešenie, bola to jedine morálna podpora Svätej Stolice v čase, keď ho po prenasledovaní, ktorých bol obeťou, takmer všetci opustili.*“⁷⁸

⁷² ASS, fond *Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Sacra kongregazione del Concilio. Lettera al Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 13. november 1926.

⁷³ ASS, fond *Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Dataria apostolica. Lettera personale a Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 11. august 1926.

⁷⁴ Šimon Bárta (1874 – 1940) bol od roku 1920 českobudějovickým sídelným biskupom.

⁷⁵ *Ďalším príkladom protikatolíckej orientácie vlády bolo menovanie Antonína Mráza za dekana katedrálnej kapituly v Českých Budějoviciach, ktorého predtým menovala na rovnaký úrad aj Svätá Stolica. Vláda podala protest za „predchádzajúce menovanie A. Mráza zo strany Svätej Stolice na tú istú hodnosť, pretože také menovanie nemôže mať platnosť v štátnej sfére, pretože vláda Československej republiky bola vystavená nevedomosti.“* ASS, fond *Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1927 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 6. september 1926.

⁷⁶ ASS, fond *Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di mons. Marmaggi a Antonio Arata*, 2796/1926.

⁷⁷ *Asistent pápežského stolca bol v minulosti titul udeľovaný biskupom, ktorí počas slávnostných ceremónií mohli stáť vedľa Svätého Otca. Títo biskupi sa stali pápežskou šľachtou a požívali benefíciá takmer ako kardináli. V neskoršom období išlo už len o čestné tituly. Pápež Pavol VI. vo svojom motu proprio Pontificalis Domus zo dňa 28. marca 1968 zreformoval alebo zrušil podobné tituly.*

⁷⁸ ASS, fond *Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 2. januára 1927.

Zvláštne pôsobí po strastiplnom skone mons. Bomberu vzniknutý problém spojený s úhradou poplatku za vydanie menovacieho dekrétu za prepošta Starej Boleslavi a za asistenta pápežského trónu. Bombera prakticky nestihol uhradiť poplatok Apoštolskej datárie pred svojim úmrtím, pretože menovací dekrét za prepošta, ktorý nadobudol platnosť prevzatím úradu, obdržal len niekoľko dní pred smrťou a úrad prepošta neprebral. Svätý Otec Pius XI. rozhodol, že tento poplatok uhradí jeho nástupca v úrade prepošta kapituly.⁷⁹ Menovací dekrét za asistenta pápežského trónu mal Bombera prevziať v deň prevzatia prepošstva. Poplatok mali uhradiť pozostalí príbuzní po mons. Bomberovi.⁸⁰ Napokon poplatok určený Apoštolskou datáriou Svätý Otec rodinným príbuzným veľkodušne odpustil.⁸¹

ZÁVER

Historik Martin Flosman vo svojej štúdií s názvom *S orlem i lvem. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století* nazval mons. Josefa Bomberu nechceným biskupom i generálom.⁸² (Flosman, 2019) Toto pomenovanie dobre vystihuje situáciu, v ktorej sa ocitol tento prelát. Na jednej strane opovrhnutý vládnyimi i vojenskými predstaviteľmi za svoju vernosť a oddanosť Svätému Otcovi, na druhej strane nepochopený a odmietnutý samotným českým episkopátom. Po jeho odchode do výsluhy sa síce vyriešil jeho vojenský status vrchného superiora a generála, avšak jeho cirkevno-kánonický stav vyriešila až Svätá Stolica, ktorá mu udelila úrad prepošta v Starej Boleslavi a to aj napriek až chronickej nevôli vtedajšej vlády. Toto napätie však hatilo aspoň akú-takú konštruktívnu komunikáciu medzi československou vládou a Vatikánom. Bez akejkoľvek irónie možno konštatovať, že tento spor ukončil všemohúci Stvoriteľ, ktorý uprostred vzájomných diplomatických tenzií si tohto šľachtného a verného biskupa povolal k sebe.

⁷⁹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Antonio Arata a Sua Eminenza reverendissima, il Signor Cardinale Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità*, 16. januára 1927. ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a mons. Giuseppe Guerri a Dataria Apostolica*, 19. januára 1927.

⁸⁰ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera di mons. Pietro Gasparri, Segretario di stato di Sua Santità, a mons. Antonia Arata*, 19. januára 1927.

⁸¹ ASS, *fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, zl. *Cecoslovacchia 1923 – 1928. Nunziatura apostolica di Praga. Lettera personale di mons. Marmaggi a Antonio Arata*, 2796/1926.

⁸² Porov. FLOSMAN, M. *S orlem i lvem. 2. část. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století*. Praha: Epocha, 2019, s. 210 – 219.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- FLOSMAN, M. 2019. *Sorlem i lvem. 2. část. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatech 20. století*. Praha : Epoque, 2019. 483 s. ISBN 978-7557-230-1.
- FRÝDL, D. 2010. Zrod církve československé husitské. In: *Husuvsbor.cz* [online] [cit. 20.01.2017]. Dostupné na internete: <http://www.husuvsbor.cz/?page_id=230>.
- JONOVÁ, J. 2019. Kauza Grimmenstein: rezignace olomouckého kanovníka a preláta Grimmensteina na kanonikát a jeho další působení. In: *Studia Theologica*,, roč. 21, č. 2/2019, s. 97 – 121. ISSN 1212-8570. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.5507/sth.2019.003>>.
- LAŇKA, J., I. 2017. *Vojenská duchovní služba v československé armádě v letech 1918 – 1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. 284 s.

Archívne pramene

Archivium Sanctae Sedis Roma, fond Sacra Congregazione degli affari ecclesiastici straordinari.

kpt. ThLic. PaedDr. PhDr. Tomáš HUŽA SchP, PhD.

vojenský dekan, externý spolupracovník Katedry spoločenských vied a jazykov

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

+421 960 422 424, +421 903 824 428

tomas.huda@aos.sk

Informácie pre autorov / information for authors:**Uzávierka pre prijímanie článkov**

- pre články uverejnené v **číisle 1** v slovenskom / českom jazyku do **30. apríla**
- pre články uverejnené v **číisle 2** v slovenskom / českom jazyku do **30. októbra**
- pre články uverejnené v **číisle 2** v anglickom jazyku do **30. októbra**

Vzor článku - <http://vr.aos.sk/index.php/sk/pre-autorov-vr.html>

Submission deadline

- for papers to be published in **issue 1** in Slovak / Czech language **30thApril**
- for papers to be published in **issue 2** in Slovak / Czech language **30thOctober**
- for papers to be published in **issue 3** in English language **30thOctober**

Template - <http://vr.aos.sk/index.php/en/for-authors-vr.html>

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenský vedecký časopis

Vydavateľ:

Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Elektronický časopis uverejnený na internete s bezplatným prístupom
<http://vr.aos.sk/index.php/sk/>

Vydávaný 2 krát ročne v slovenskom/českom jazyku a 1 krát ročne v anglickom jazyku

Počet strán: 153

Vydané:

december 2022, ročník XVII, č. 2/2022

Foto obálka: Peter POLDRUHÁK

Obálka: Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

DOI <https://doi.org/10.52651/vr.j.2022.2>

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2022)

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA